Да 130-годдзя з дня нараджэння
Максіма Багдановіча

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры
Літаратурны музей Максіма Багдановіча

АЎТОГРАФЫ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

КАТАЛОГ

Да 130-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча

Мінск
“БудМедыяПраект”
2020

УДК [821.161.3.09:091.5+929Багдановіч](085.2)
ББК 83.3(4Беі)
А93

Рэкамендавана пратаколам Навукова-метадычнага савета ўстановы
“Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры”
ад 25 лістапада 2020 года № 15

Складальнікі:
І.В. Мышкавец, М.А. Бараноўскі,
М.М. Запартыка, А.У. Кніга, Ю.Б. Мацук

Каталог “Аўтографы Максіма Багдановіча” ўключае выявы ўсіх вядомых на сённяшні момант аўтографаў класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча, навуковае іх апісанне. Выданне адрасавана літаратуразнаўцам, мовазнаўцам, культуролагам, музейным спецыялістам, студэнтам профільных навучальных устаноў, усім, хто цікавіцца гісторыяй беларускай культуры.

ISBN 978-985-7172-46-7

© Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, 2020
© Афармленне. Дзяржаўнае прадпрыемства «БудМедыяПраект», 2020

Напачатку было слова… З яго распачаўся Сусвет. З слова пачынаецца свет паэзіі і літаратуры ўвогуле. Гэта загадкавая прастора і, чым больш дасканалыя выходзяць творы, тым цікавей звяртацца да матэрыяльных сведчанняў дзейнасці творцы – спрабаваць ухапіць яго індывідуальныя асаблівасці, тэмперамент, характар, пачуцці.

Час не шкадаваў спадчыны Максіма Багдановіча. Архіў паэта быў амаль цалкам страчаны ў вайну, і толькі руплівая праца даследчыкаў дапамагла выявіць нешматлікія аўтографы, раскіданыя па ўстановах краін былой Расійскай імперыі.

Перад вамі першая спроба сабраць гэтыя здабыткі пад адной вокладкай. Унікальная магчымасць на свае вочы пабачыць усе словы, напісаныя рукой геніяльнага сына Беларусі. Спадзяёмся, каталог будзе карысным навукоўцам, тэкстолагам, біёграфам паэта, якія пажадаюць папрацаваць з першакрыніцамі, доступ да якіх не заўсёды просты. Выданне стане прыемным артэфактам, гартаючы які можна прабегчыся па філігранных радках дасканалага почырка Максіма Адамавіча.

Максім Багдановіч – асоба, без якой немагчыма ўявіць беларускую культуру, чалавек, які сваім самаахвярным жыццём задаў нацыятворчы імпульс, адчувальны і сёння. Наш абавязак зрабіць усё магчымае для таго, каб аддаць яму належную пашану. І няхай гэтае выданне, падрыхтаванае супрацоўнікамі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, будзе яшчэ адной праявай нашай удзячнасці вялікаму творцу.

Міхаіл Бараноўскі,
загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча

Калектыў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча (Мінск, Беларусь) выказвае шчырыя словы ўдзячнасці адміністрацыі і супрацоўнікам наступных устаноў:

Архіў А. М. Горкага Інстытута сусветнай літаратуры Расійскай акадэміі навук (Масква, Расія);

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (Мінск, Беларусь);

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы (Вільнюс, Літва);

Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці (Мінск, Беларусь);

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы (Мінск, Беларусь);

Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў (Вільнюс, Літва);

Нацыянальная бібліятэка Беларусі (Мінск, Беларусь);

Нацыянальная бібліятэка Украіны імя У. І. Вярнадскага (Кіеў, Украіна);

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (Мінск, Беларусь);

Расійская дзяржаўная бібліятэка (Масква, Расія);

Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва (Масква, Расія);

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў (Санкт-Пецярбург, Расія);

Фундаментальная бібліятэка Яраслаўскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя К. Д. Ушынскага (Яраслаўль, Расія);

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (Мінск, Беларусь);

Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў Санкт-Пецярбурга (Санкт-Пецярбург, Расія).

Ад укладальнікаў

Беларусь рыхтуецца да юбілею – 130-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры, выдатнага паэта, празаіка, публіцыста, крытыка, перакладчыка Максіма Багдановіча. Па традыцыі, супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, філіяла Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, прымаюць актыўны ўдзел у арганізацыі і правядзенні святочных мерапрыемстваў, прысвечаных пісьменніку. Яшчэ пад час святкавання мінулага юбілею ўзнікла ідэя стварэння каталога "Аўтографы Максіма Багдановіча".

Мэты і задачы, якія паставілі сабе музейныя супрацоўнікі, былі больш складанымі, чым пры стварэнні звычайнага музейнага выдання. Ідэя заключалася ў тым, каб сабраць пад адной вокладкай выявы ўсіх аўтографаў Максіма Багдановіча, вядомых на той час. Задача надзвычай цяжкая, таму што рукапісы геніяльнага беларускага пісьменніка захоўваюцца ў розных краінах (Беларусі, Літве, Расіі, Украіне) і ў розных установах (архівах, бібліятэках, музеях). У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча зберагаецца 8 каштоўных аўтографаў пісьменніка, у іх ліку – "Зеленя", рукапісны зборнік перакладаў на рускую мову, дароўныя надпісы на кнігах, часопісах, на адваротным баку фотаздымкаў. Наогул, на сённяшні момант уладальнікамі каштоўных матэрыялаў з'яўляюцца наступныя ўстановы (па краінах):

Беларусь

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (Мінск);
Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці (Мінск);
Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы (Мінск);
Літаратурны музей Максіма Багдановіча, філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры (Мінск);
Нацыянальная бібліятэка Беларусі (Мінск);
Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (Мінск);
Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (Мінск).

Літва

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы (Вільнюс);
Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў (Вільнюс).

Расія

Архіў А. М. Горкага Інстытута сусветнай літаратуры Расійскай акадэміі навук (Масква);
Расійская дзяржаўная бібліятэка (Масква);
Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва (Масква);
Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў (Санкт-Пецярбург);

Фундаментальная бібліятэка Яраслаўскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя К. Д. Ушынскага (Яраслаўль);

Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў Санкт-Пецярбурга (Санкт-Пецярбург).

Украіна

Нацыянальная бібліятэка Украіны імя У. І. Вярнадскага (Кіеў).

Праведзены перамовы з кіраўніцтвам гэтых устаноў аб атрыманні электронных копій рукапісаў беларускага пісьменніка і дазволаў на публікацыю ў каталозе "Аўтографы Максіма Багдановіча". Такім чынам, у каталог уключаны ўсе выяўленыя на сённяшні момант аўтографы М. Багдановіча. Упершыню падрыхтавана факсімільнае выданне рукапісаў пісьменніка з фондаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, фондаў іншых устаноў навукі, культуры, адукацыі Беларусі і замежжа. Значная частка матэрыялаў публікуецца ўпершыню.

Каталог "Аўтографы Максіма Багдановіча" складаецца з наступных раздзелаў:

I. Аўтографы на фотаздымках.
II. Зборнікі вершаў-перакладаў.
III. Вершы.
IV. Пераклады вершаў.
V. Артыкулы.
VI. Лісты.
VII. Дароўныя надпісы.
VIII. Уласнаручныя запісы.
IX. Дакументы Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны.
X. Дакументы Мінскай губернскай харчовай камісіі.

Матэрыялы ў межах таго ці іншага раздзела каталога, у тых выпадках, дзе магчыма было вызначыць дату, размяшчаюцца паводле храналагічнага прынцыпу. Да каталога дадаецца імянны паказальнік. Кожны дакумент, які ўключаны ў каталог "Аўтографы Максіма Багдановіча", прадстаўлены наступным чынам:

- факсімільная выява аўтографа;
- кароткае археаграфічнае апісанне аўтографа з удакладненнем крыніцы, паводле якой выстаўлялася дата пры адсутнасці яе ў рукапісе;
- цытаты з успамінаў сучаснікаў М. Багдановіча, з навуковых артыкулаў, якія змястоўна звязаны з тым ці іншым аўтографам.

Для археаграфічнага апісання аўтографаў Максіма Багдановіча была выкарыстана наступная паслядоўнасць:

- найменне (верш, апавяданне, ліст, паштоўка, уласнаручны запіс і г.д.);
- пры наяўнасці – адрасат (установа альбо асоба);
- месца напісання;
- дата;
- від (аўтограф, машынапіс з праўкамі і г.д.);
- мова;
- памеры (указваліся толькі для рукапісаў, якія захоўваюцца ў музейных установах);
- месца захавання арыгінала (установа, пошукавыя дадзеныя).

Унікальнае выданне сабрала пад адной вокладкай усе вядомыя на сённяшні момант рукапісы пісьменніка: ад знакамітых яго вершаў да невялічкай запіскі прыватнага характару і выпраўленняў у тэкстах пратаколаў Мінскай губернскай харчовай камісіі. Дадаткам падаюцца ўсе вядомыя на сённяшні момант факсімільныя выявы аўтографаў Максіма Багдановіча, апублікаваныя ў свой час у розных выданнях.

Матэрыялы значна пашыраюць нашы ўяўленні пра Максіма Багдановіча, дазваляюць пашырыць кола даследаванняў у галіне багдановічазнаўства. Каталог "Аўтографы Максіма Багдановіча" – сапраўдны падарунак да 130-годдзя з дня нараджэння генія беларускай літаратуры і 40-годдзя з дня стварэння Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча выказваюць шчырыя словы ўдзячнасці ўсім, хто далучыўся да падрыхтоўкі і стварэння гэтага адметнага выдання.

Раздзел I. Аўтографы на фотаздымках

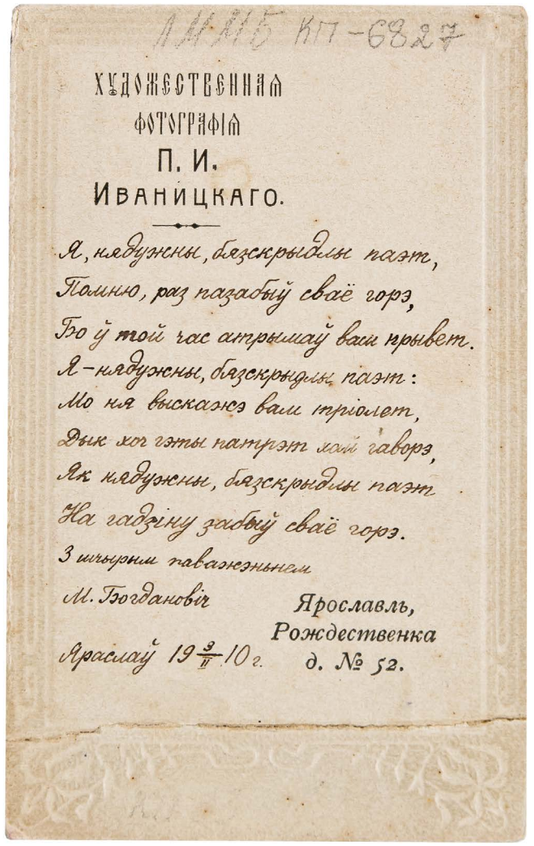
1.
“Я, нядужны, бязскрыдлы паэт…”. Верш.
Яраслаўль. 03.02.1910.
Аўтограф.
На беларускай мове.
11,0х6,9 см.
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.
КП 6827.

“Палуян, з аднаго боку, падтрымлівае Багдановіча, піша яму шчырыя лісты, у якіх заахвочвае да творчасці, да працы над формаю верша, яго мовай, заклікае паглыбляць і пашыраць грамадзянскія матывы паэзіі, інфармуе пра бягучыя падзеі беларускага літаратурнага жыцця […].

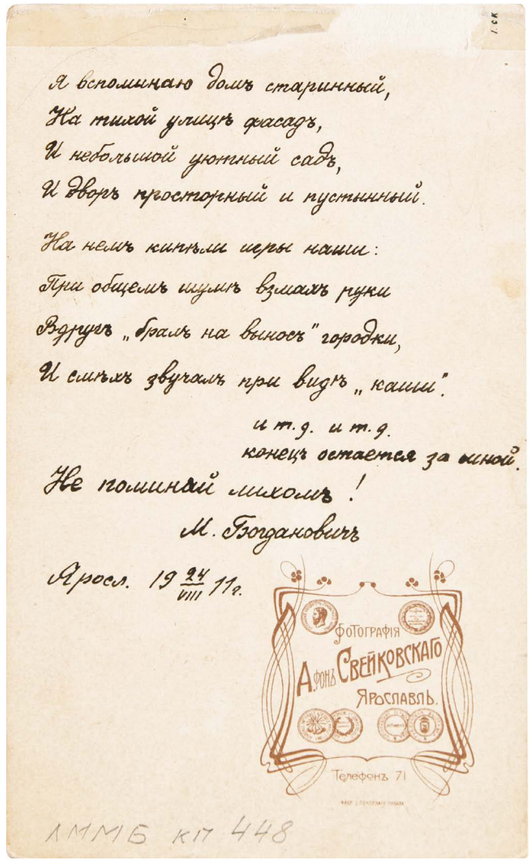
З другога боку, С. Палуян ваюе – адзін! – супраць усёй рэдакцыі за прызнанне М. Багдановіча. І перамагае! К канцу 1909 года беларускі пясняр выходзіць на старонкі “Нашай нівы”, каб ужо ніколі з іх не сыходзіць. Удзячны Палуяну за падтрымку, М. Багдановіч у снежні 1909 г. друкуе ў “Нашай ніве” прысвечаны яму верш, а 9 лютага 1910 г. дасылае яму сваю фатаграфію з прачулым вершаваным надпісам: “Я, нядужны, бязскрыдлы паэт, Помню, раз пазабыў сваё горэ, Бо ў той час атрымаў ваш прывет...” Нават свой адзіны зборнік “Вянок” (1913) выдае з прысвячэннем: “Вянок на магілу С. Палуяна”.

Кабржыцкая Т. В. Слядамі знічкі. С. 38.

2.
“Я вспоминаю дом старинный…”. Верш.
Яраслаўль. 24.08.1911.
Аўтограф.
На рускай мове.
10,5х6,5 см.
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.
КП 448.

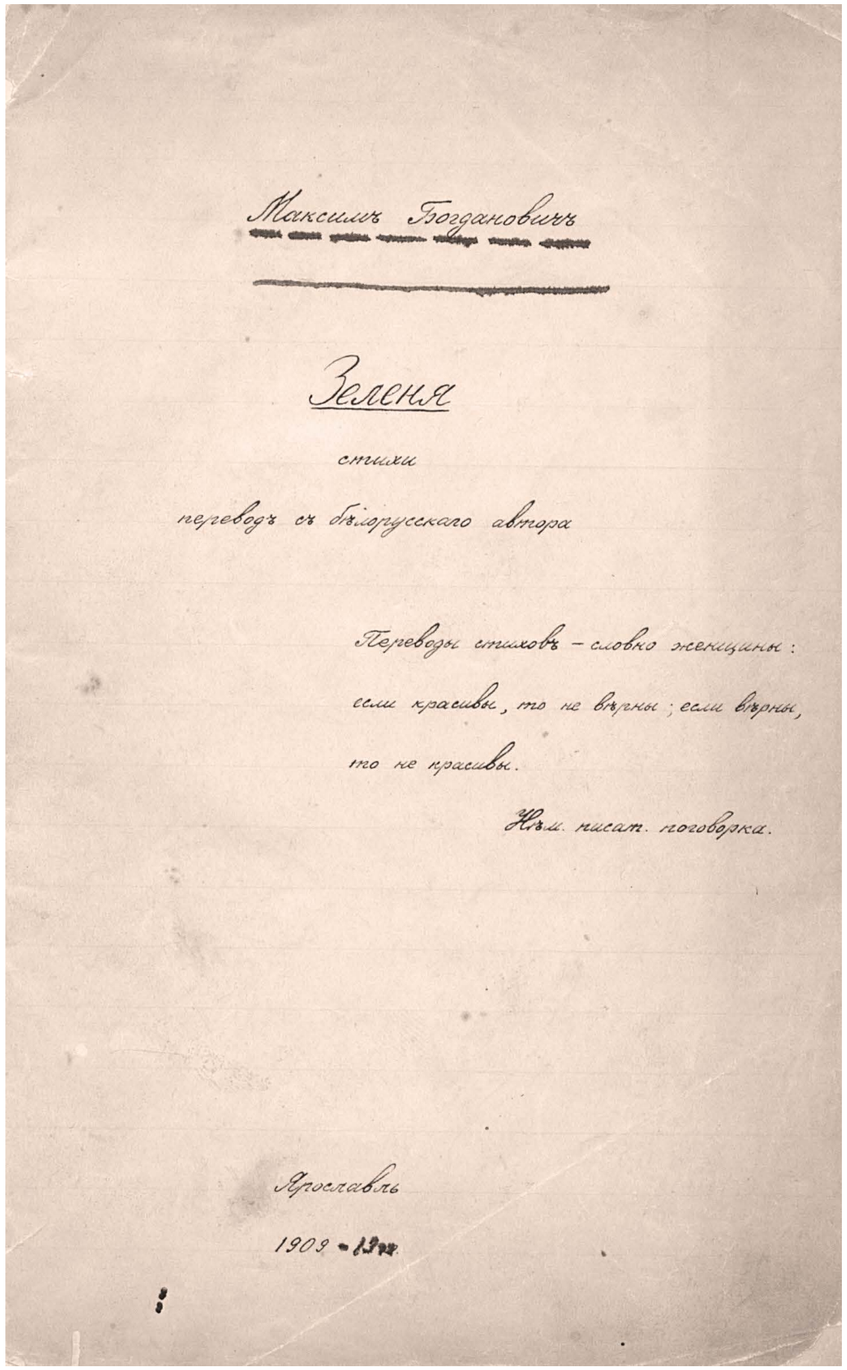
“Надпись на фотокарточке – “Я вспоминаю дом старинный… и сад, и двор просторный и пустынный” – говорит о большом дворе дома Кокуевых […], и фото с этой надписью, несомненно, предназначалось для передачи кому-нибудь из Кокуевых”.

Ліст Д. Дзябольскага да Ю. Пшыркова ад 11.01.1958
у кн. “Максім Багдановіч: вядомы і невядомы”. С. 324.

Раздзел II. Зборнікі вершаў-перакладаў

3.
“Зеленя”. Зборнік вершаў. Аўтарскі пераклад з беларускай мовы.
Яраслаўль. [1909–1913].
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 32, с. 26.
20,8x13,0 см.
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.
КП 965.

Л. 1, с. 1	Тытульны ліст.
Л. 2, с. 1	Прысвячэнне.
Л. 5, с. 1	“Сонет”. Верш.
Л. 6, с. 1	“Триолет”. Верш.
Л. 7, с. 1	“Триолет XVIII века”. Верш.
Л. 8, с. 1	“В старом саду”. Верш.
Л. 9, с. 1, л. 10, с. 1	“Скерцо”. Верш.
Л. 11, с. 1	“Смех и говор. В пестрой юбке обезьянка…”. Верш.
Л. 12, с. 1	“Подыми к небесам свои взоры…”. Верш.
Л. 13, с. 1	“Уж синее небо темнеет…”. Верш.
Л. 14, с. 1	“Прочтите с участьем правдивую эту…”. Верш.
Л. 15, с. 1	“Слышишь гул? Это дико-печальный лесун…”. Верш.
Л. 16, с. 1	“Озеро”. Верш.
Л. 17, с. 1	“Скоро вечер в прошедшее канет…”. Верш.
Л. 18, с. 1	“На нас томительно, угрюмо наплывает…”. Верш.
Л. 19, с. 1	“Белым цветом одета калина…”. Верш.
Л. 20, с. 1	“Ты вечером крещенским ворожила…”. Верш.
Л. 21, с. 1	“Дед”. Верш.
Л. 22, с. 1	“Теплый вечер, тихий ветер, мягкий стог…”. Верш.
Л. 23, с. 1, л. 24, с. 1	“Переписчик”. Верш.
Л. 25, с. 1	“Книга”. Верш.
Л. 26, с. 1	“Мне снилось…”. Верш.
Л. 27, с. 1	“Бледный, хилый все ж люблю я…”. Верш.
Л. 28, с. 1	“Давно завянули цветы…”. Верш.

Максимъ Богдановичъ

Зеленя

стихи

переводъ съ бѣлорусскаго автора

Переводы стиховъ – словно женщины:
если красивы, то не верны; если верны,
то не красивы.

Нѣм. писат. поговорка.

Ярославль
1909 – 13гг.

Ямбъ.

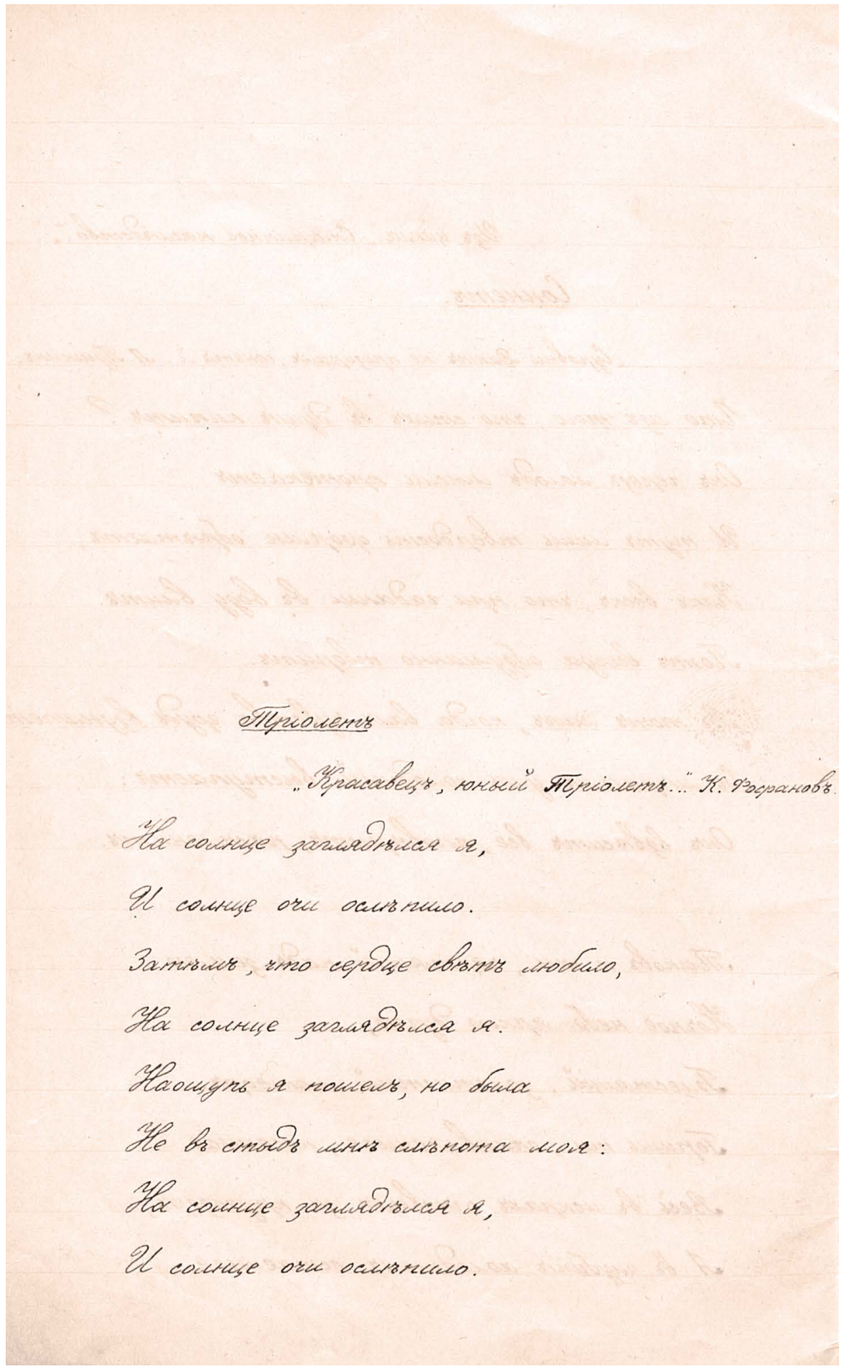
Изъ цикла „Старинное наслѣдство."

Сонетъ.

„Суровый Дантъ не презиралъ сонета..." А. Пушкинъ.

Что изъ того, что стихъ въ душѣ кипитъ?
Онъ черезъ холодъ мысли протекаетъ
И тутъ лишь твердость формы обрѣтаетъ,
Какъ воскъ, что при гаданьи въ воду влитъ.
Поэтъ всегда обдуманно творитъ.
Въ тотъ мигъ, когда въ чувства грудь вздымаетъ,
Съ мятежнымъ умъ холодный выступаетъ:
Онъ взвѣситъ все, провѣритъ, расчленитъ.

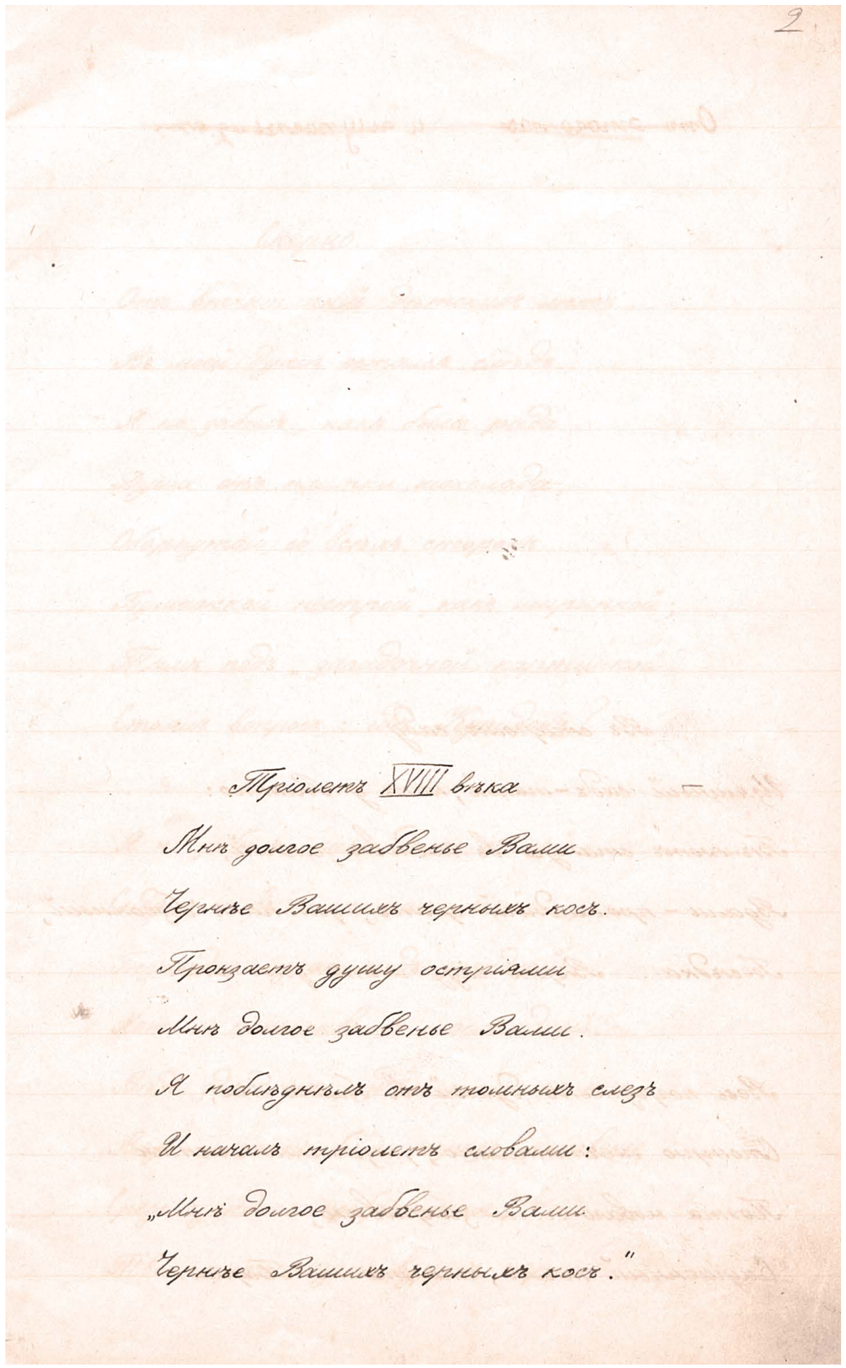
Таковъ и ты, чертящій надъ землею
Ночное небо яркою дугою,
Блестящій, золотистый метеоръ.
Горишь ты, окрыляемый, несешься
Весь въ искрахъ огневыхъ за кругозоръ,
А въ глубинѣ холодныхъ остаешься.

Триолетъ

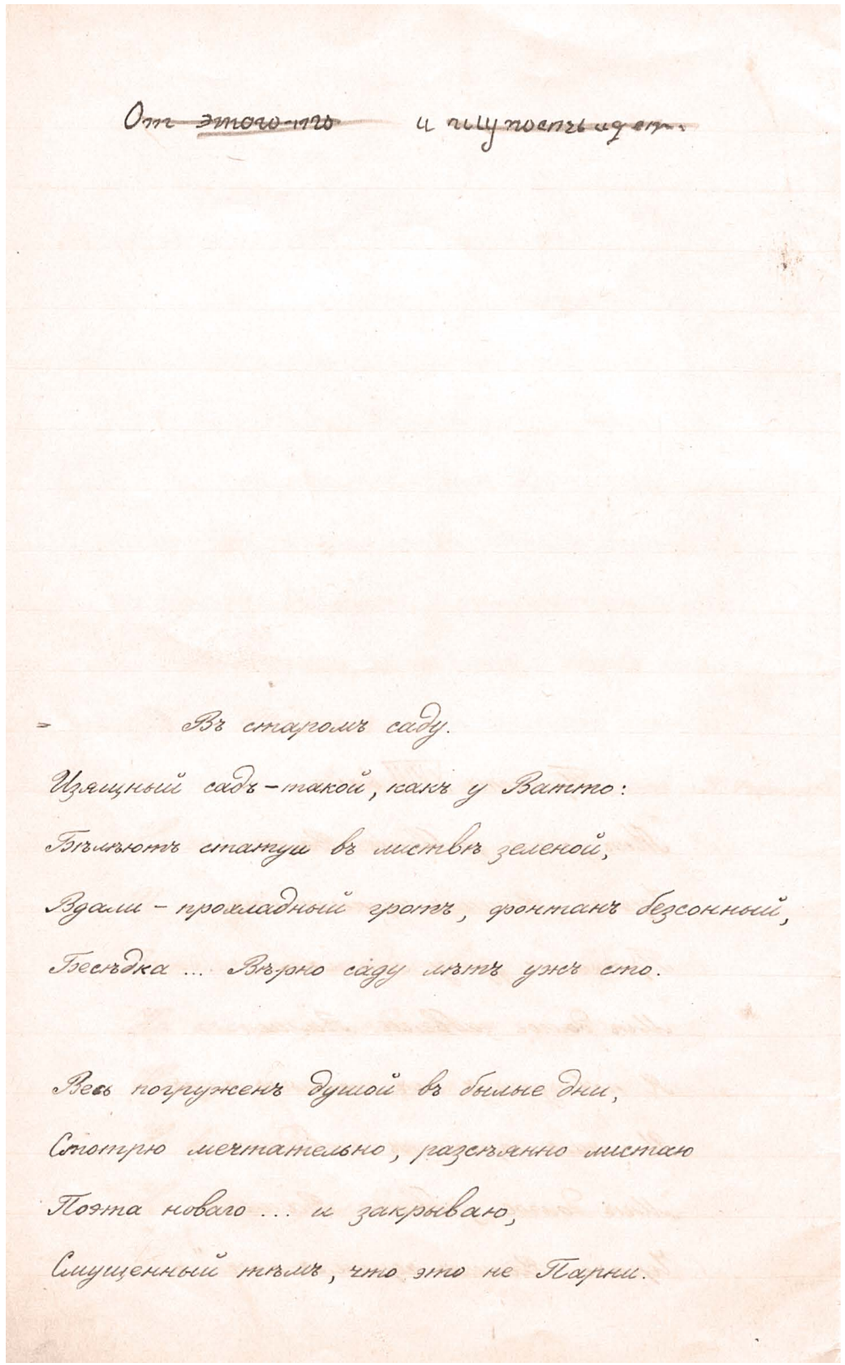
„Красавецъ, юный Триолетъ..." К. Фофановъ

На солнце загляделся я,
И солнце очи ослѣпило.
Затѣмъ, что сердце свѣтъ любило,
На солнце загляделся я.
Наощупь я пошелъ, но была
Не въ стыдъ мнѣ слѣпота моя:
На солнце загляделся я,
И солнце очи ослѣпило.

Триолетъ XVIII вѣка

Мнѣ долгое забвенье Ваши
Черныя Вашихъ черныхъ косъ.
Пронзаетъ душу остріями
Мнѣ долгое забвенье Ваши.
Я побѣдилъ отъ томныхъ слезъ
И началъ триолетъ словами:
„Мнѣ долгое забвенье Ваши
Черныя Вашихъ черныхъ косъ."

От этого-то и пишутъ идутъ...

– *Въ старомъ саду.*

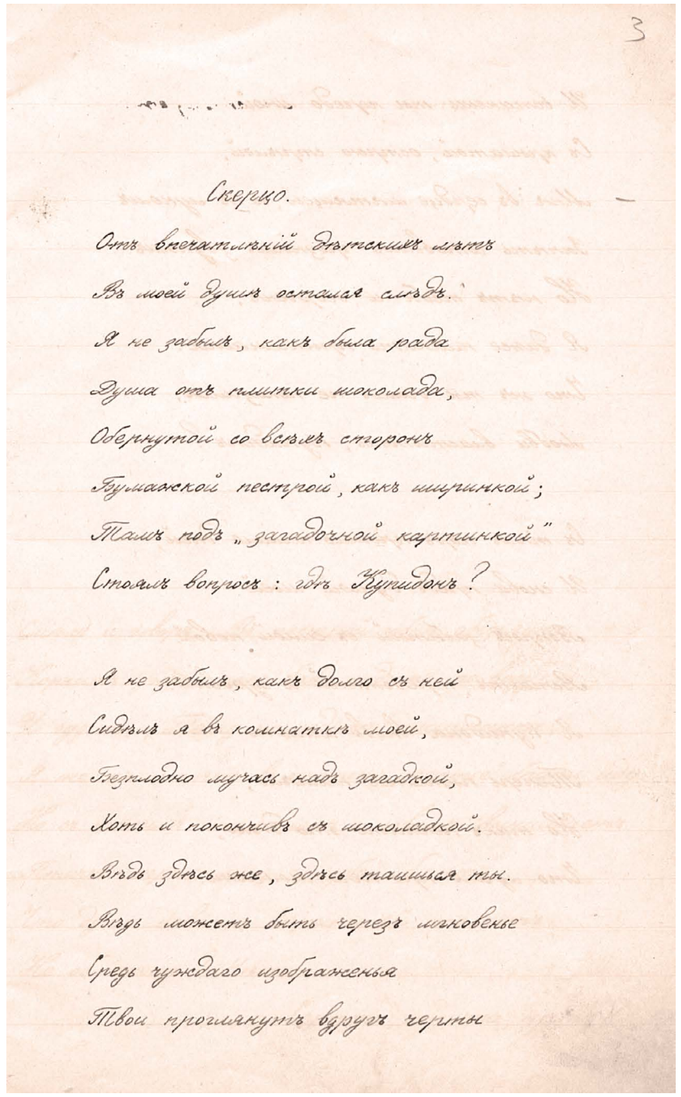
Изящный садъ – такой, какъ у Ватто:
Бѣлѣютъ статуи въ листвѣ зеленой,
Вдали – прохладный гротъ, фонтанъ безсонный,
Бесѣдка ... Въ саду имъ уже сто.

Весь погруженъ душой въ былые дни,
Смотрю мечтательно, разсѣянно листаю
Поэта новаго ... и закрываю,
Смущенный тѣмъ, что это не Парни.

“Аўтограф сшытка “Зеленя” захоўваўся з 1914 года ў Анны Іванаўны Гапановіч, а пасля яе смерці (1941) – у сястры яе Веры Іванаўны і, нарэшце, у дачкі Веры Іванаўны, пляменніцы Анны Іванаўны, – Наталлі Глебаўны Кунцэвіч.

Вось, ён – невялікі сшытак у лінейку, трошкі пацямнелы ад часу, акуратна запоўнены роўнымі, прыгожымі, дробнымі літарамі, напісаны чорным чарнілам. Вокладкі няма. На першай старонцы сшытка наверсе напісана “Максим Богданович” – чыясь няспрытная дзіцячая рука падкрэсліла імя аўтара два разы сінім чарнілам, відаць, хтось з пляменніц Максіма Багдановіча. Ніжэй буйнымі літарамі прыгожа выведзена: “Зеленя”. Пад назвай дробным чоткім почыркам напісан падзагаловак: “Стихи. Перевод с белорусского автора”.

Ватацы Н. Б. У Горкім. С. 212.

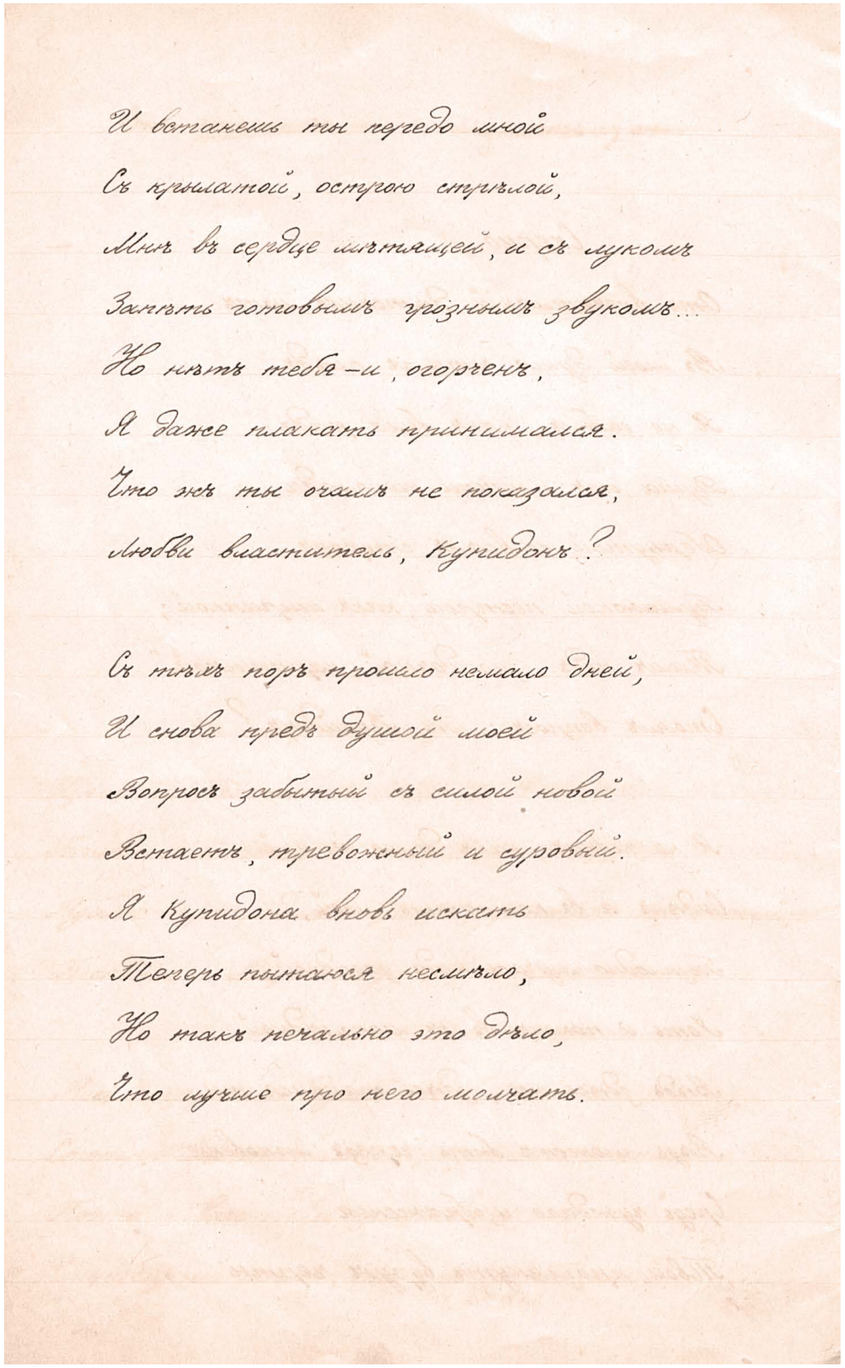

3

Скерцо.

Отъ вчерашнихъ дѣтскихъ мытъ
Въ моей душѣ осталъ слѣдъ.
Я не забылъ, какъ была рада
Душа отъ плитки шоколада,
Обернутой со всѣхъ сторонъ
Бумажной пестрой, какъ шкурынкой;
Тамъ подъ „загадочной картинкой”
Столькъ вопросъ: гдѣ Купидонъ?

Я не забылъ, какъ долго съ ней
Сидѣлъ я въ комнаткѣ моей,
Безплодно мучась надъ загадкой,
Хоть и покончивъ съ шоколадкой.
Вѣдь здѣсь же, здѣсь тайная ты.
Вѣдь можетъ быть черезъ мгновенье
Средь чуждаго изображенья
Твои проглянутъ вдругъ черты

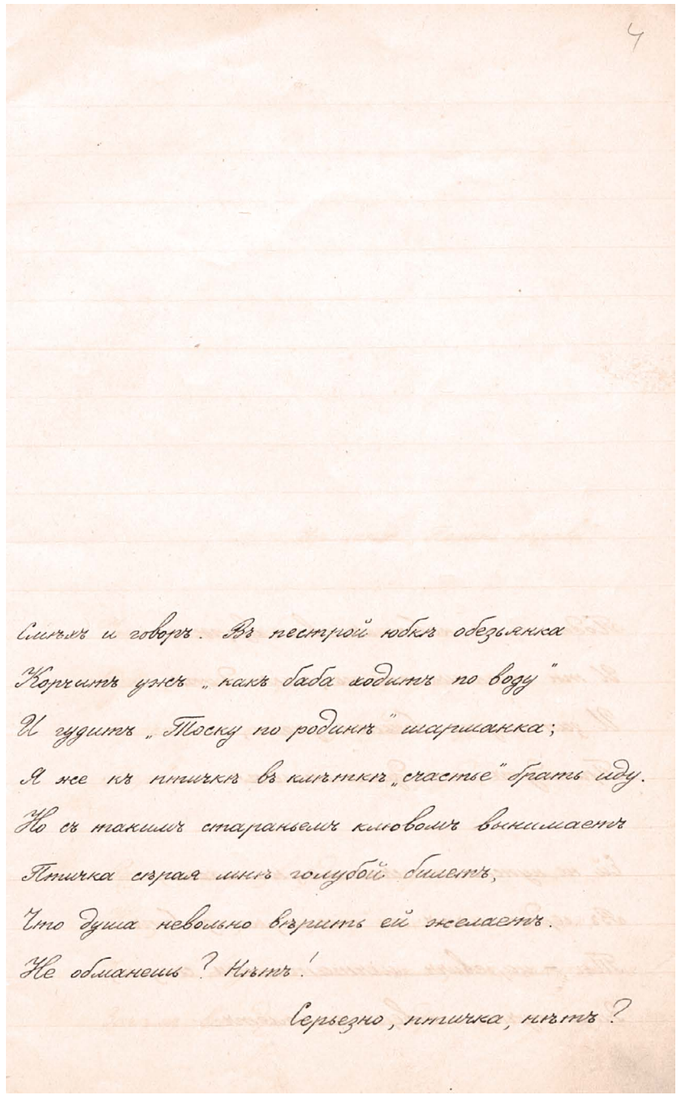

И вспанешь ты передо мной
Съ крылатой, острою стрѣлой,
Мнѣ въ сердце мѣтящей, и съ мукой
Запѣть готовымъ грознымъ звукомъ...
Но нѣтъ тебя — и, огорченъ,
Я даже плакать принимаюсь.
Что жъ ты очамъ не показался,
Любви властитель, Купидонъ?

Съ тѣхъ поръ прошло немало дней,
И снова предъ душой моей
Вопросъ забытый съ силой новой
Встаетъ, тревожный и суровый.
Я Купидона вновь искать
Теперь пытаюся несмѣло,
Но такъ печально это дѣло,
Что лучше про него молчать.

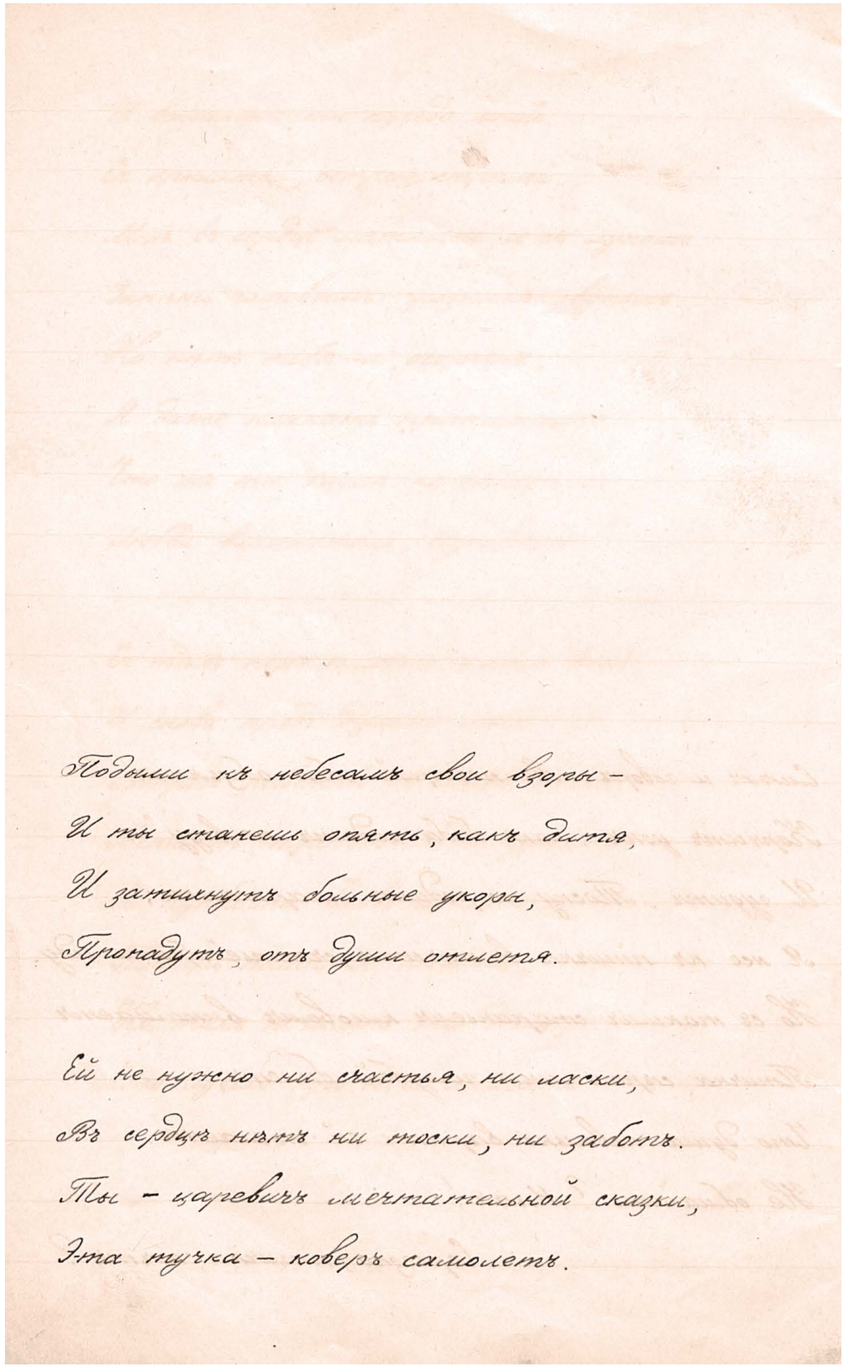
“Сяджу ў цесным пакоі Наталлі Глебаўны. На дубовым пісьмовым стале з разьбой ляжаць перада мной рукапісы Максіма Багдановіча – сшытак “Зеленя”, два экзэмпляры прыжыццёвай кнігі вершаў “Вянок” з аўтографамі паэта (падарунак цёткам Магдаліне Ягораўне і Марыі Ягораўне) і асобны адбітак з часопіса “Украинская жизнь” з артыкулам “Краса и сила” – таксама з аўтографам паэта”.

Ватацы Н. Б. У Горкім. С. 208.

4

Смѣлъ и говоръ. Въ пестрой юбкѣ обезьянка
Корчитъ узкъ „какъ баба ходитъ по воду"
И гудитъ „Тоску по родинѣ" шарманка;
Я все къ птичкѣ въ клѣткѣ „счастье" брать иду.
Но съ такимъ стараньемъ клювомъ выклевала
Птичка сѣрая мнѣ голубой билетъ,
Что душа невольно вѣритъ ей заклятью.
Не обманешь? Нѣтъ!
Серьезно, птичка, нѣтъ?

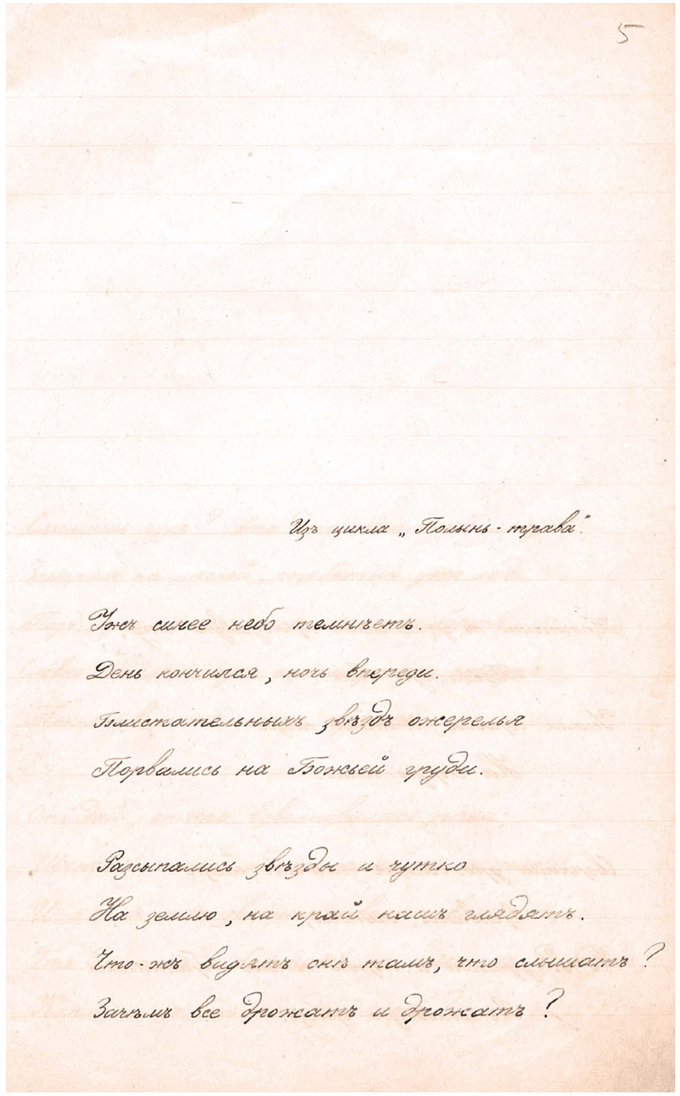

Подымись къ небесамъ свои взоры –
И ты станешь опять, какъ дитя,
И затихнутъ больные укоры,
Пропадутъ, отъ души отлетя.

Ей не нужно ни счастья, ни ласки,
Въ сердцѣ нѣтъ ни тоски, ни заботъ.
Ты – царевичъ мечтательной сказки,
Эта тучка – коверъ самолетъ.

“Беражліва перагортваю старонку за старонкай гэты зграбна напісаны сшытак, у які з такой любоўю пяцьдзясят гадоў назад заносіў Максім Багдановіч пераклады сваіх твораў”.

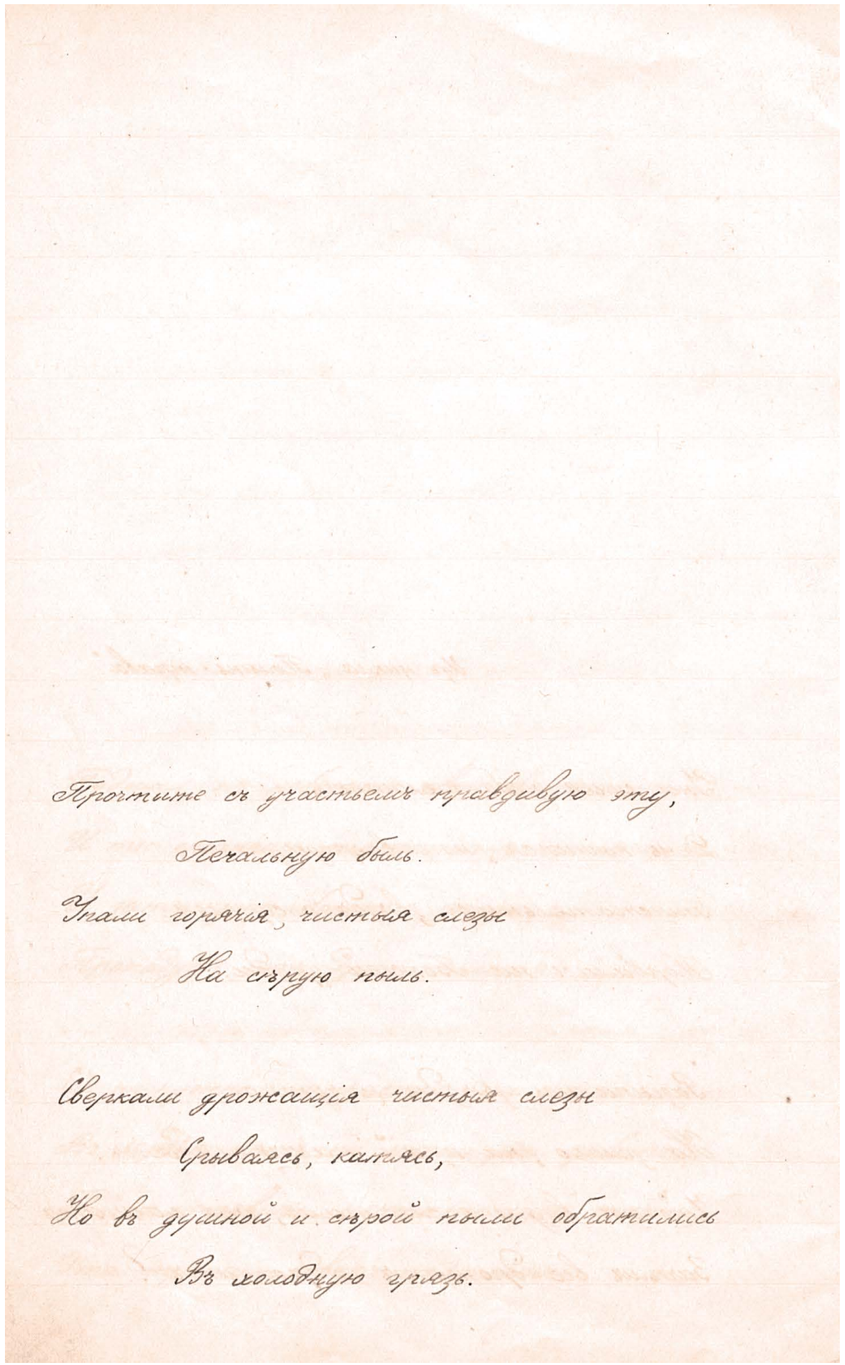
Ватацы Н. Б. У Горкім. С. 213.

Изъ цикла „Полынь-трава.“

Уже сѣрѣе небо тѣлиться.
День кончился, ночь впереди.
Блистательныхъ звѣздъ ожерелья
Порвались на бѣлковой груди.

Разсыпались звѣзды и чутко
На землю, на край нашъ глядятъ.
Что-жъ видятъ онѣ тамъ, что слышатъ?
Зачѣмъ все дрожатъ и дрожатъ?

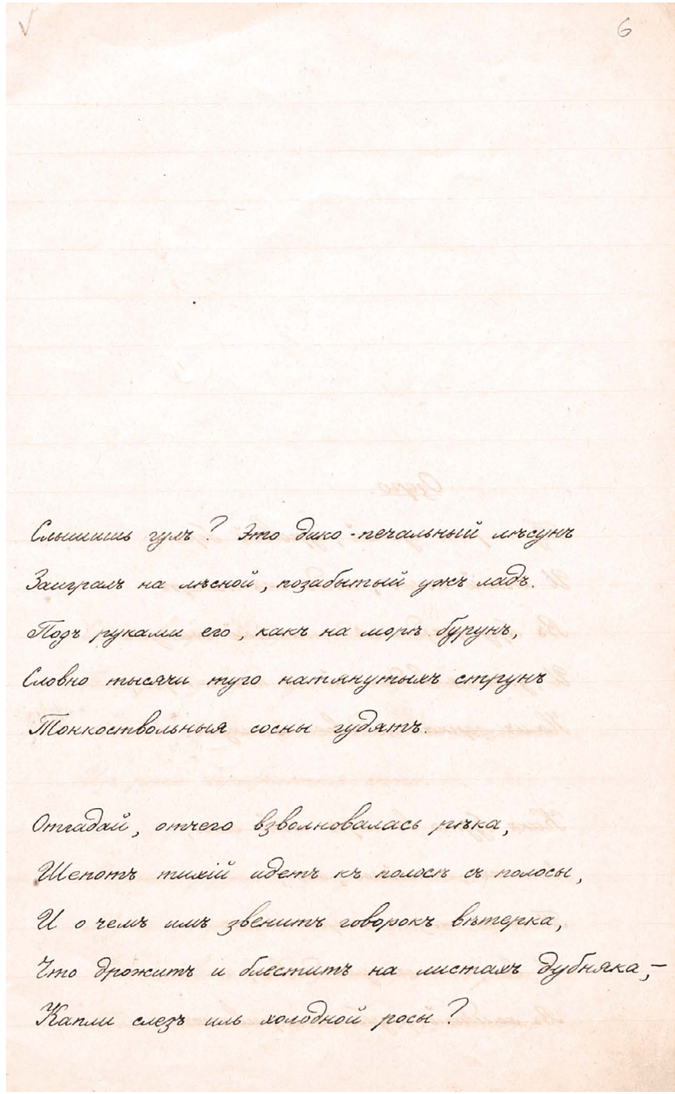

Прочтите съ участьемъ правдивую эту,
Печальную быль.
Упали горячія, чистыя слезы
На сѣрую пыль.

Сверкали дрожащія чистыя слезы
Срывались, катясь,
Но въ душной и сѣрой пыли обратились
Въ холодную грязь.

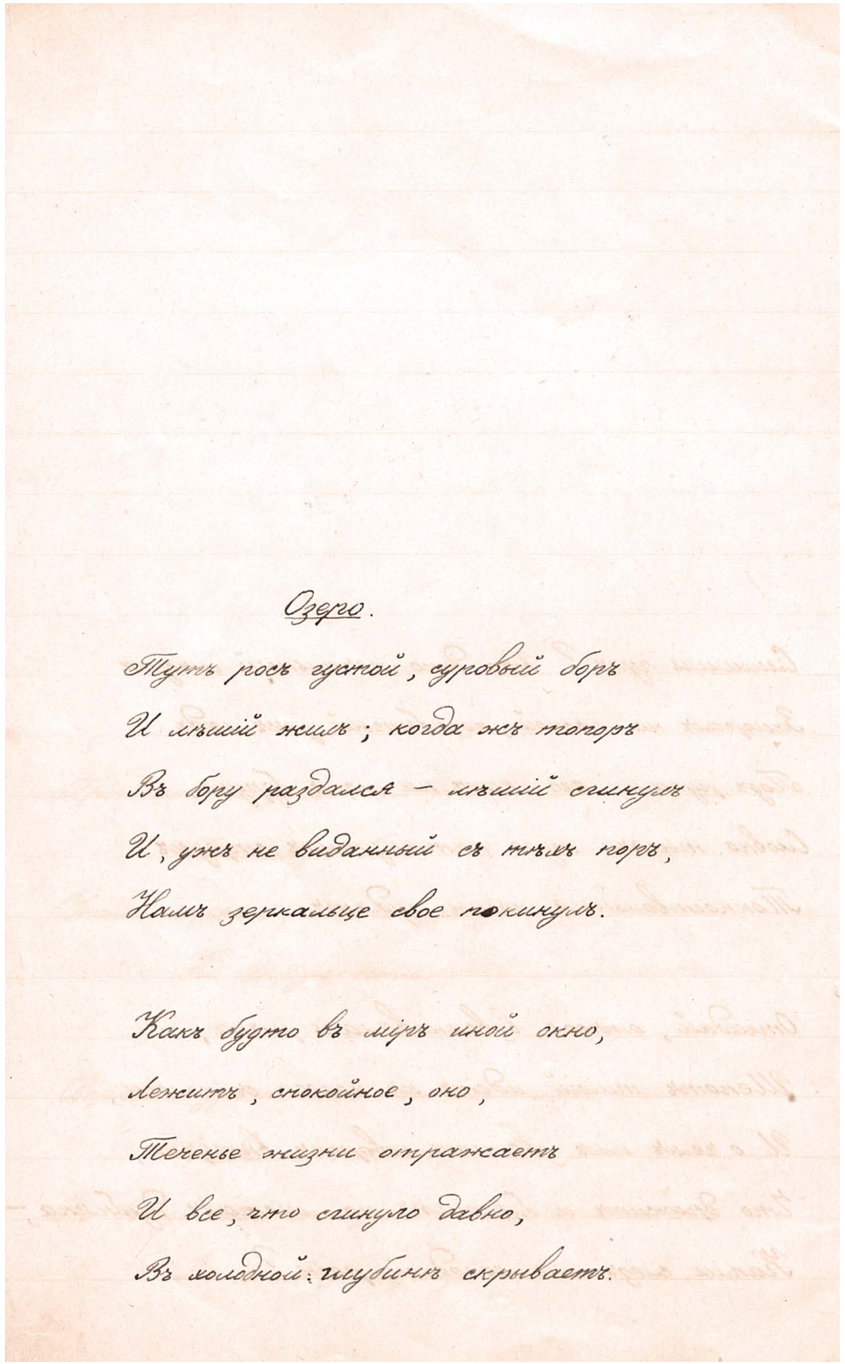
“Кнігу “Вянок” Максім Багдановіч падараваў стрыечнай сястры Нюце (Анне Іванаўне Гапановіч), да якой ён адчуваў сардэчную сімпатыю. Прачытаўшы яго вершы, Нюта сказала яму, што ёй цяжка ацаніць іх, бо яна не ведае беларускай мовы. Тады Максім выбраў са свайго зборніка “Вянок”, з вершаў, апублікаваных у перыядычных выданнях, і са сваіх рукапісаў 22 вершы і пераклаў іх на рускую мову. Сшытак перакладаў паэт назваў “Зеленя”.

Ватацы Н. Б. У Горкім. С. 212.

Слышишь гулъ? Это дико-печальный лѣсунъ
Заигралъ на лѣсной, позабытый уже ладъ.
Подъ рукалми его, какъ на морѣ бурунъ,
Словно тысячи тугo натянутыхъ струнъ
Токкоствольныя сосны гудятъ.

Отгадай, отчего взволновалась ръчка,
Шепотъ тихій идетъ къ полосѣ съ полосы,
И о чемъ имъ звенитъ говорокъ вътерка,
Что дрожитъ и блеститъ на листахъ дубняка,—
Капли слезъ иль холодной росы?

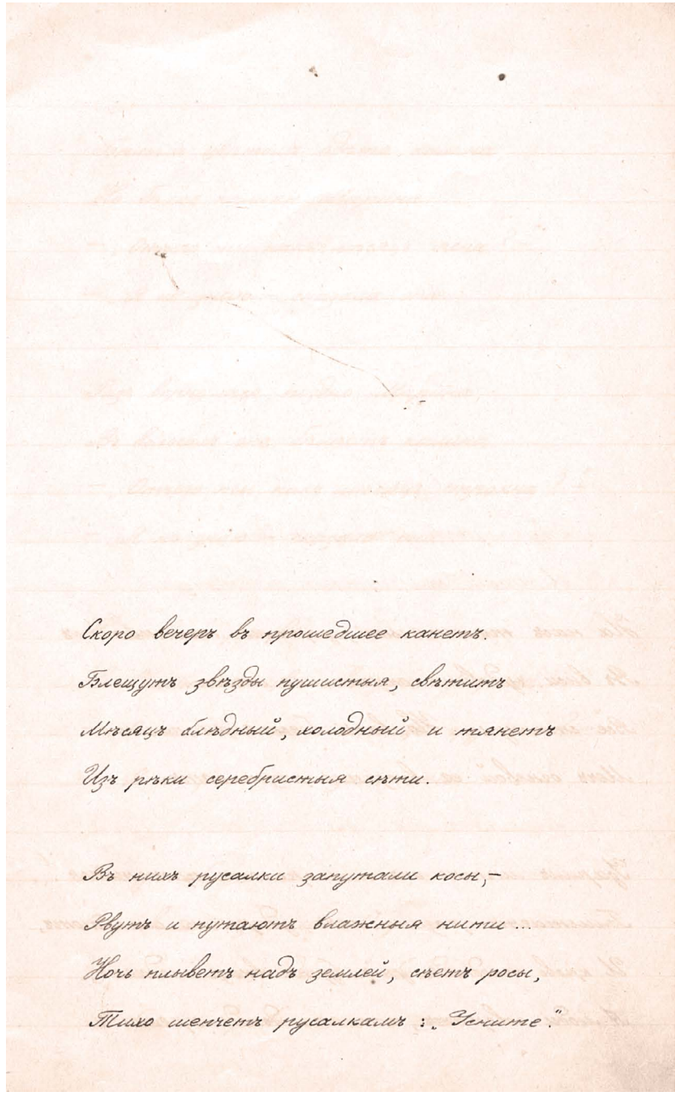
Озеро.

Тутъ рось густой, суровый боръ
И лѣшій жилъ; когда жъ топоръ
Въ бору раздался — лѣшій сгинулъ
И, ужъ не видимый съ тѣхъ поръ,
Нашъ зеркальце свое покинулъ.

Какъ будто въ мірѣ иной окно,
Лежитъ, спокойное, оно,
Теченье жизни отражаетъ
И все, что сгинуло давно,
Въ холодной глубинѣ скрываетъ.

“Багдановіч умее ўсё ажывіць, ператварыўшы па-свойму. І лёгка ліюцца яго вершы куншто ўнай, філігранная работы, а кожны формай падходзіць да думкі. Думак тых – багата, і вось бачым у “Вянку” вершы такой формы, такой будовы – часта вельмі рэдкай, якой могуць пахваліцца толькі найбольш культурныя народы з найвышэй развітай літаратурнай мовай, здаецца калі б наш “пясняр красы” меў толькі адну мэту паказаць, што беларуская мова можа развівацца, як мова літаратурная, – дык ён гэтай мэты дайшоў”.

Луцкевіч А. Пясняр чыстай красы. С. 2.

Скоро вечеръ въ прошедшее канетъ.
Блещутъ звѣзды пушистыя, свѣтитъ
Мѣсяцъ блѣдный, холодный и тянетъ
Изъ рѣки серебристыя сѣти.

Въ нихъ русалки запутали косы,—
Рвутъ и путаютъ влажныя нити...
Ночь пильнетъ надъ землей, сѣетъ росы,
Тихо шепчетъ русалкамъ: „Усните“.

На насъ томительно, угрюмо напиваетъ
Въ вись чудовище окутанное мглою.
Все стихнуло. Но вотъ блестящей полосою
Мечъ огневой ее внезапно разрѣзаетъ.

Ударилъ мигнекъ онъ — и грохотъ прокатился!
Блистаетъ грозный мечъ, удары не смолкаютъ,
И кровь холодная уже бурно внизъ спадаетъ,
А люди говорятъ, что это дождь пролился.

Бѣлѣетъ цвѣтомъ одна калина,
Но бѣлѣе калины Марина.
— „Отчего ты какъ мѣсяцъ ясна?—"
— „Я не знаю" — сказала она.

Разъ вернулася поздно Марина,
Въ волосахъ же бѣлѣетъ калина.
— „Отчего ты какъ мѣсяцъ странна?—"
— „Я не знаю" — сказала она.

Но не вѣкъ расцвѣтаетъ калина,—
Не вплетаетъ цвѣтовъ уже Марина.
— „Отчего ты какъ мѣсяцъ грустна?—"
— „Я не знаю" — сказала она.

А когда облетѣла калина,
Отравилася зельемъ Марина,
И, какъ мѣсяцъ далекій, бѣдна
Въ бѣломъ гробѣ лежала она.

Ты вечеромъ крещенскимъ ворожила,
Прозрачный воскъ струею въ воду лила,
Желая угадать мою судьбу, —
И видишь — колпикъ... крестикъ... Да, могила!
Годъ не пройдетъ, какъ буду я въ гробу.

Нахмуривъ бровки, воскъ со дна ты взяла,
Его тревожно спѣшила, мяла
И улыбнулась: „Гдѣ судебъ законъ?
Знай, чѣмъ бы мощь его насъ ни встрѣчала,
Въ моихъ рукахъ какъ воскъ погнется онъ."

Дѣдъ.

Сегодня было такъ тепло,
Что дѣдъ — и тотъ спустился съ печи,
Съѣлъ тамъ, гдѣ горячей пекло,
И грѣлъ въ тулупѣ старомъ плечи.

Виднѣлся боръ, синѣла даль,
Вокругъ пахло медомъ и травою...
А дѣду даже и не жаль,
Что скоро будетъ онъ землею.

Теплый вечеръ, тихій вѣтеръ, мягкій стогъ
Уложили спать меня на грудь земли.
Не курится пыль столбами вдоль дорогъ,
Въ небѣ мѣсяца сіяетъ бледный рогъ,
Въ небѣ тихо звѣздъ расцвѣли.

Убаюканный вечерней тишиною
Позабылъ я, гдѣ рука, гдѣ голова.
Вижу я, съ природой слившися душою,
Какъ дрожатъ отъ вѣтра звѣзды надо мною,
Слышу, какъ растетъ въ тиши трава.

V

Изъ цикла „Старая Бѣлорусь"

Переписчикъ

На кожаномъ листѣ предъ узенькимъ окномъ,
Строкой ровными, четкими буквы выводитъ онъ перомъ
И красную строку межъ черными рядами
Вставляетъ изрѣдка; заморскими звѣрями,
Людьми, птицами, вѣтками изъ цвѣтовъ
И многокрасочнымъ сплетеньемъ завитковъ
Онъ украшаетъ сноски,- довольно есть скоровки,-
Свои причудливые заставки и концовки
И заголовки всѣ,- вѣдь некуда спѣшить!
Порой привстанетъ онъ, чтобъ лучше заострить
Перо гусиное и глянетъ:

кротко солнце

Столбомъ прозрачнымъ шлетъ свой свѣтъ черезъ оконце
И золотая пыль снуетъ межъ мухой;

Вдали надъ бѣлыми громадами церквей
Блистаютъ купола ; проворно надъ крестами,
Какъ жаръ горящими, проносятся кругами
Стрижи веселые ; а тутъ , вблизи окна,
Малиновка поетъ и стукаетъ желна.

И вновь онъ склонится, заставку вновь выводитъ
Неяркимъ серебромъ ; несмѣшно день проходитъ,
Настанетъ скоро ночь и первая звѣзда
Благословитъ конецъ пригожаго труда.

V

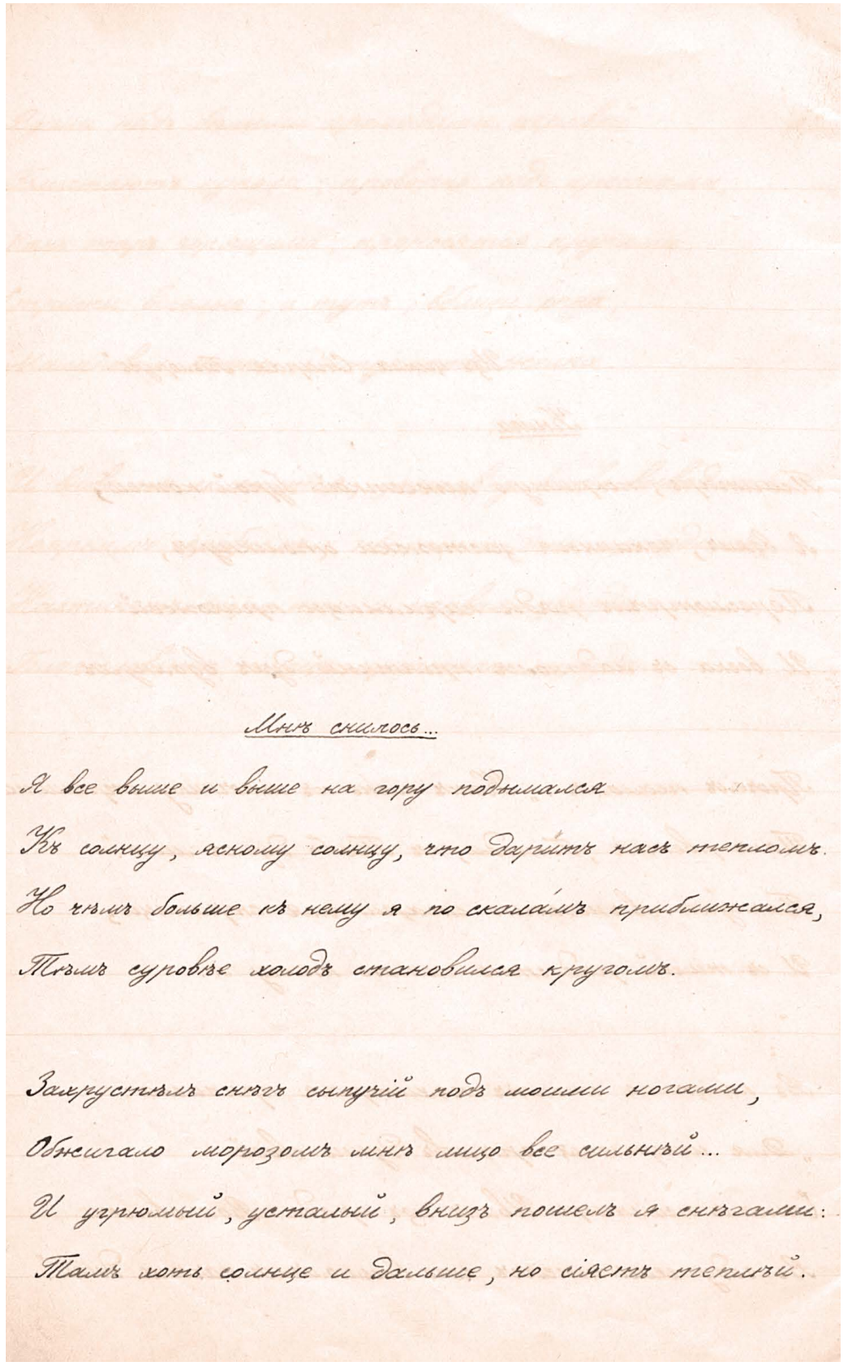
Изъ цикла „Старая Бѣлорусь."

Книга.

Псалтырь, покрытую нежесткой бурой кожей,
Я взялъ, чеканныя застежки отомкнулъ,
Пергаментныхъ рядовъ кириллицы пригожей
И воска съ ладономъ пріятный духъ вдохнулъ.

Прочелъ псаломъ : „Какъ ланьи къ источнику стремится,
Такъ рвется , Господи, къ Тебѣ душа моя."
Мелькнула свѣжестью старинная страница,
И съ тихой радостью читаю книгу я.

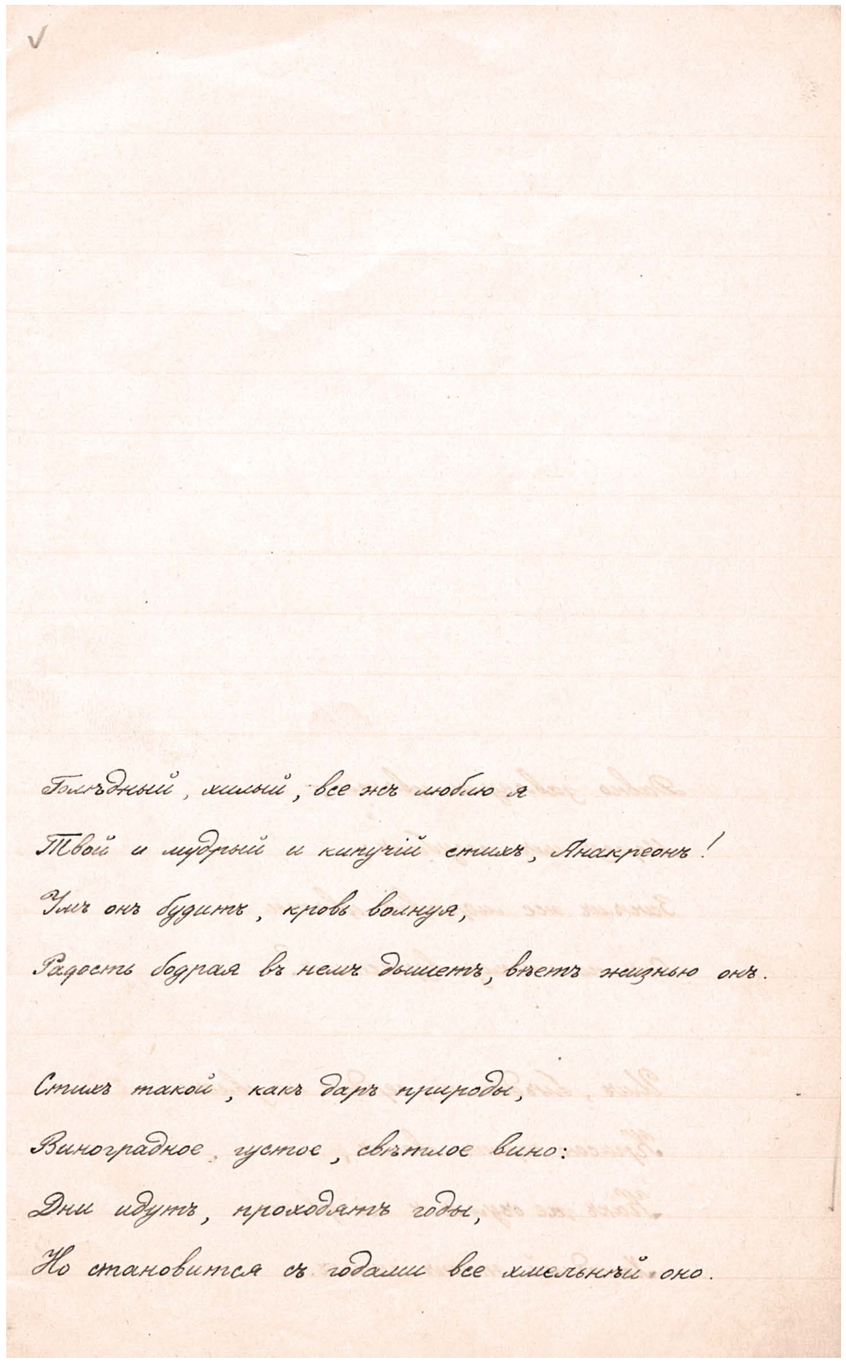
Въ концѣ ея стоитъ нехитрая приписка :
„Для искупленія грѣховъ души своей
Списалъ псалтырь Иванъ изъ града Волковыска
Въ году семь тысячъ сто восьмомъ съ начала дней."

Мнѣ скучно...

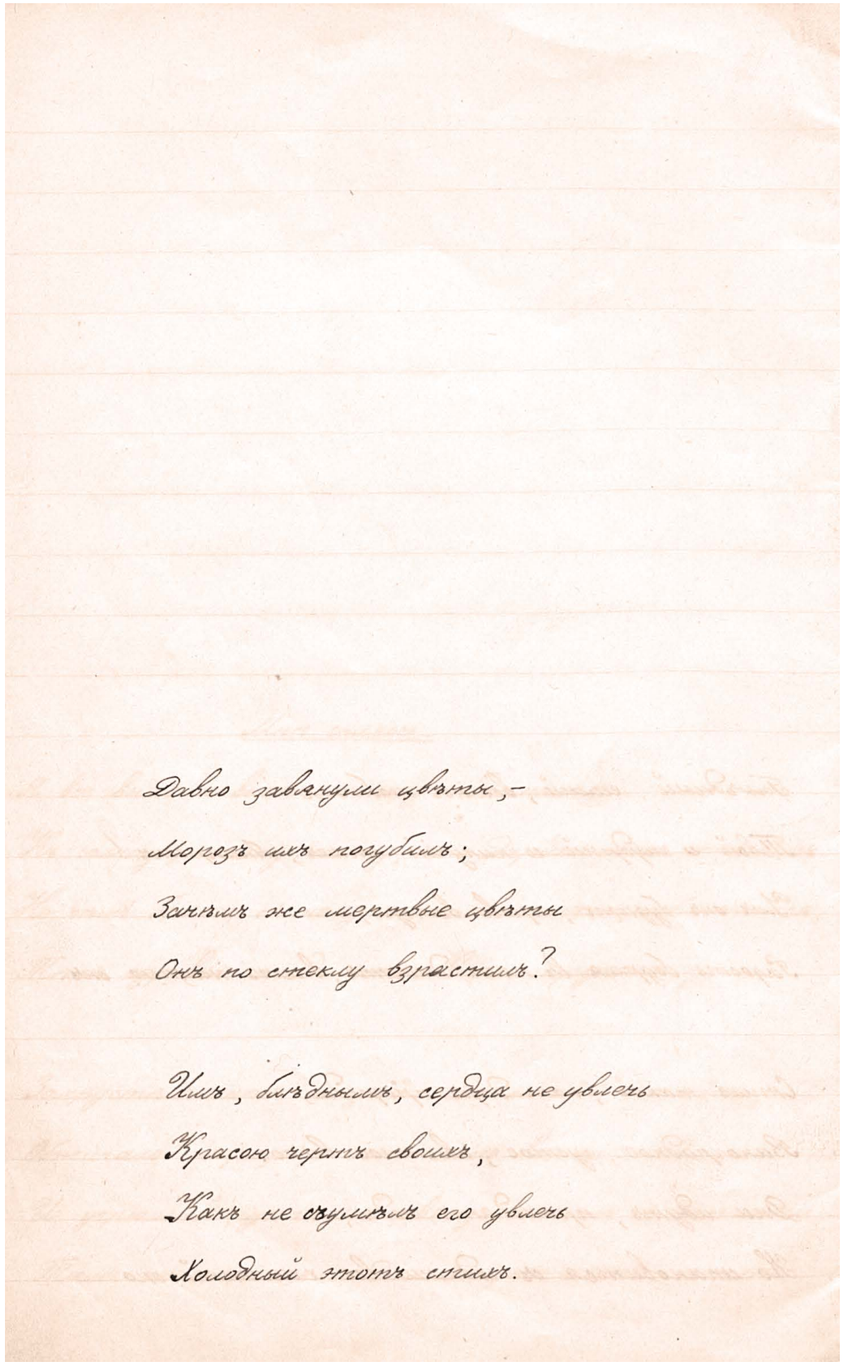
Я все выше и выше на гору подымался
Къ солнцу, ясному солнцу, что даритъ насъ теплом.
Но чѣмъ больше къ нему я по скаламъ приблѝжался,
Тѣмъ суровѣе холодъ становился кругомъ.

Закрустилъ снѣгъ сыпучій подъ моими ногами,
Обжигало морозомъ мнѣ лицо все сильнѣй...
И угрюмый, усталый, внѝзъ пошелъ я снѣгами:
Тамъ хоть солнце и дальше, но свѣтитъ теплѣй.

Близкій, милый, все жъ люблю я
Твой и мудрый и кипучій стихъ, Анакреонъ!
Умъ онъ будитъ, кровь волнуя,
Радость бодрая въ немъ дышетъ, вѣетъ жизнью онъ.

Стихъ такой, какъ даръ природы,
Виноградное, густое, свѣтлое вино:
Дни идутъ, проходятъ годы,
Но становится съ годами все хмельнѣй оно.

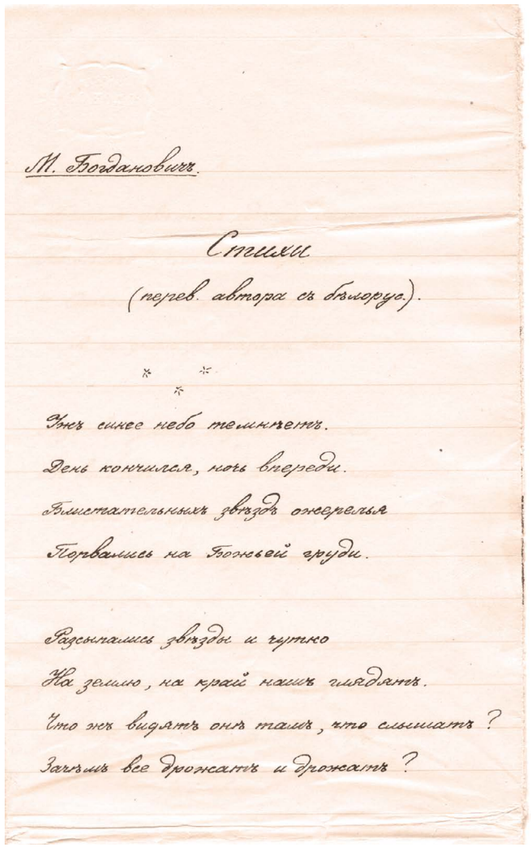

Давно завянули цвѣты,–
Морозъ ихъ погубилъ;
Зачѣмъ же мертвые цвѣты
Онъ по стеклу взрастилъ?

Имъ, блѣдными, сердца не увлечь
Красою черпъ своихъ,
Какъ не окутавъ его увлечь
Холодный этотъ стихъ.

“С тем же упорством он относился и к изучению белорусского языка, и к писанию стихов на нем. Если принять в соображение состояние его здоровья, необходимость ученья и все обстоятельства его жизни, то нельзя не признать его работу в этой сфере огромной. И нельзя не счесть этого предприятия даже дерзким. Ведь не пошел же он по линии наименьшего сопротивления: не стал писать по-русски. Его переводы своих же стихов свидетельствуют, что он и по-русски мог бы писать недурные стихи. Но он этот легкий путь еще в детстве отверг и смело решил преодолеть огромные трудности, чтобы овладеть родной речью своих предков и овладеть настолько, чтобы писать красивые стихи и обогатить эту речь новыми художественными формами. К последней цели он стремился вполне сознательно”.

Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

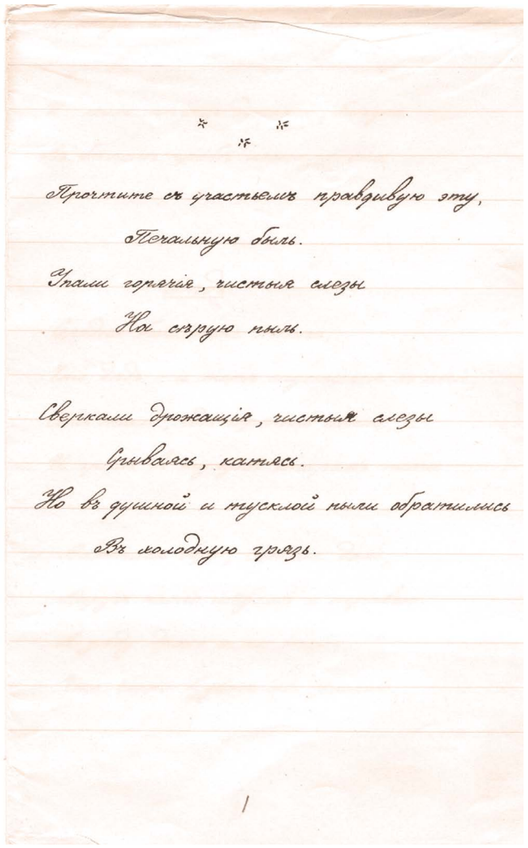
М. Богдановичъ.

Стихи
(перев. автора съ бѣлорус.).

* * *

Ужъ синее небо темнѣетъ.
День кончился, ночь впереди.
Блистательныхъ звѣздъ отогрѣлся
Горбачись на Божьей груди.

Разсыпались звѣзды и чутко
На землю, на край нашъ глядятъ.
Что имъ видятъ онъ тамъ, что слышатъ?
Зачѣмъ все дрожатъ и дрожатъ?

* * *

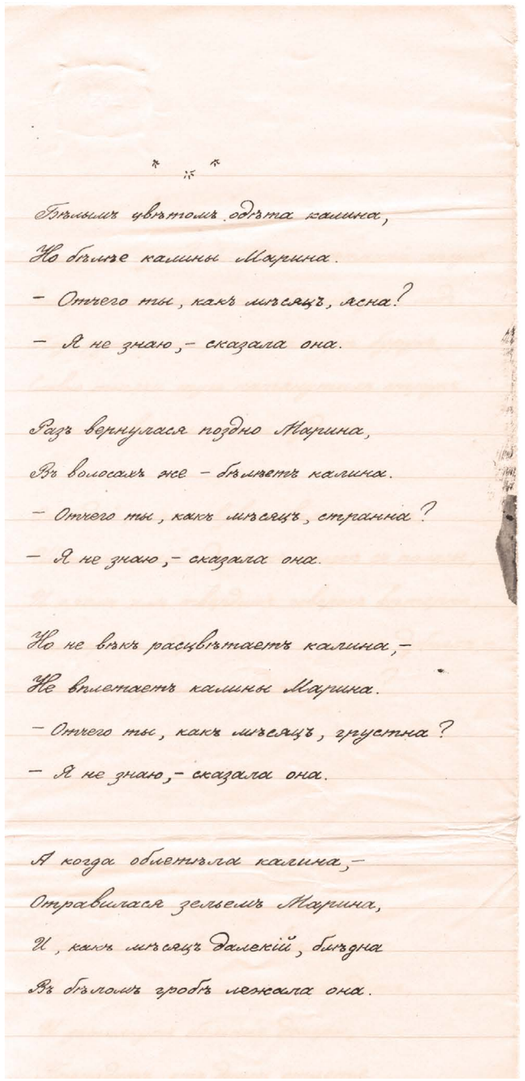
Прочтите съ участьемъ правдивую эту,
Печальную быль.
Упали горячія, чистыя слезы
На сѣрую пыль.

Сверкали дрожащія, чистыя слезы
Срываясь, катясь.
Но въ душной и тусклой пыли обратились
Въ холодную грязь.

/

4.
Зборнік вершаў. Аўтарскі пераклад з беларускай мовы.
Яраслаўль. [1911–1916].
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 4, с. 8.
Архіў А. М. Горкага Расійскай акадэміі навук.
«Знание». Рав. 2-7-1.

Л. 1, с. 1	“Уж синее небо темнеет…”. Верш.
	“Прочтите с участием…”. Верш.
Л. 2, с. 1	“Белым цветом одета калина…” Верш.
	“Дед”. Верш.
Л. 3, с. 1	“Слышишь гул? Это дико-печальный лесун…”. Верш.
	“Подними к небесам свои взоры…”. Верш.
Л. 4, с. 1	“Триолет” (“На солнце загляделся я…”). Верш.
	“Дистихи” (“Правда, и черные дни…”). Верш.

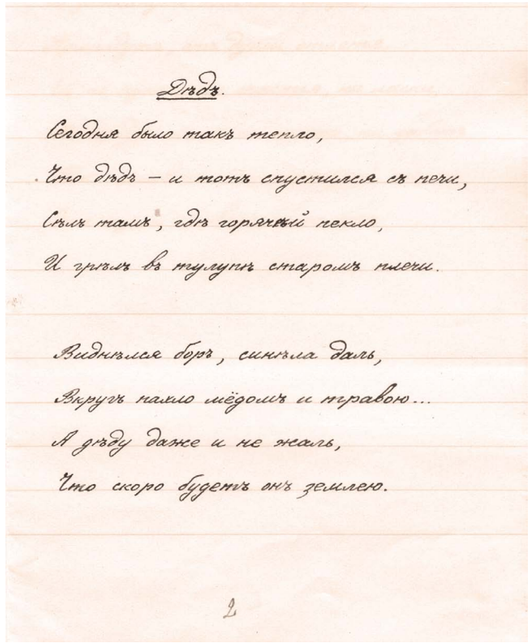
* * *

Бѣлымъ цвѣтомъ одѣта калина,
Но бѣлѣе калины Марина.
– Отчего ты, какъ мѣсяцъ, ясна?
– Я не знаю, – сказала она.

Разъ вернулася поздно Марина,
Въ волосахъ же – бѣлѣетъ калина.
– Отчего ты, какъ мѣсяцъ, странна?
– Я не знаю, – сказала она.

Но не всѣхъ расцвѣтаетъ калина, –
Не встрѣчаетъ калины Марина.
– Отчего ты, какъ мѣсяцъ, грустна?
– Я не знаю, – сказала она.

А когда облетѣли калина, –
Отравилася зельемъ Марина,
И, какъ мѣсяцъ далекій, бѣдна
Въ бѣломъ гробѣ лежала она.

Дядя.

Сегодня было такъ тепло,
Что дядя – и тотъ спустился съ печи,
Съѣлъ кашу, гдѣ горячій пекло,
И грѣлъ въ тулупѣ старомъ плечи.

Видѣлася боръ, синѣла даль,
Вокругъ пахло мёдомъ и травою...
А дяду даже и не жаль,
Что скоро будетъ онъ землею.

2

"…московская тетрадь – беспрецедентная в творческой практике М. Богдановича подборка стихов, составленная, как нам видится, с учетом известной редакционной политики, идейно-эстетических приоритетов издательства «Знание», а также актуальных запросов взыскательной столичной аудитории".

Трус М. Московская тетрадь Максима Богдановича. С. 28.

* * *

Слышишь гулъ? Это дико-печальный напѣвъ
Зашумѣлъ на мѣстной, позабытый ужъ лѣсъ.
Подъ руками его, какъ на морѣ бурунъ,
Словно тысячи туго натянутыхъ струнъ
Тонкостволыныя сосны гудятъ.

Отгадай, отчего взволновалась рѣчка,
Шепотъ тихій идетъ къ полосѣ къ полосѣ,
И о чемъ имъ твердитъ говоркъ вѣтерка,
Что горитъ и дрожитъ на листахъ дубняка,
Какимъ слезъ имъ холодной росы?

* * *

Подымись къ небесамъ свои взоры –
И опять станешь ты, какъ дитя,
И затихнутъ больные укоры,
Пропадутъ, отъ души отлетятъ.
Ей не нужно ни счастья, ни ласки,
Въ сердцѣ нѣтъ ни тоски, ни заботъ.
Ты – царевичъ мечтательной сказки,
Эта тучка – коверъ самолетъ.

Трiолетъ.

На солнце загляделся я,–
И солнце очи ослѣпило.
Запѣлъ, что сердце свѣтъ любило,
На солнце загляделся я.
Наощупь я пошелъ, но бѣда
Не въ стадѣ ихъ смѣнота моя:
На солнце загляделся я,
И солнце очи ослѣпило.

Дистихи.

Правда, и черные дни слиташася съ ясными днями,
Но далеко ужъ они въ прошлое все отошли.
Всѣхъ я теперь ихъ люблю, – въдь издали кажется сердцу,
Словно узорная черта по серебру пролегла.

Адресъ мой: Ярославль, Демидовскій Лицей,
Максиму Адамовичу Богдановичу.
М. Богдановичъ.

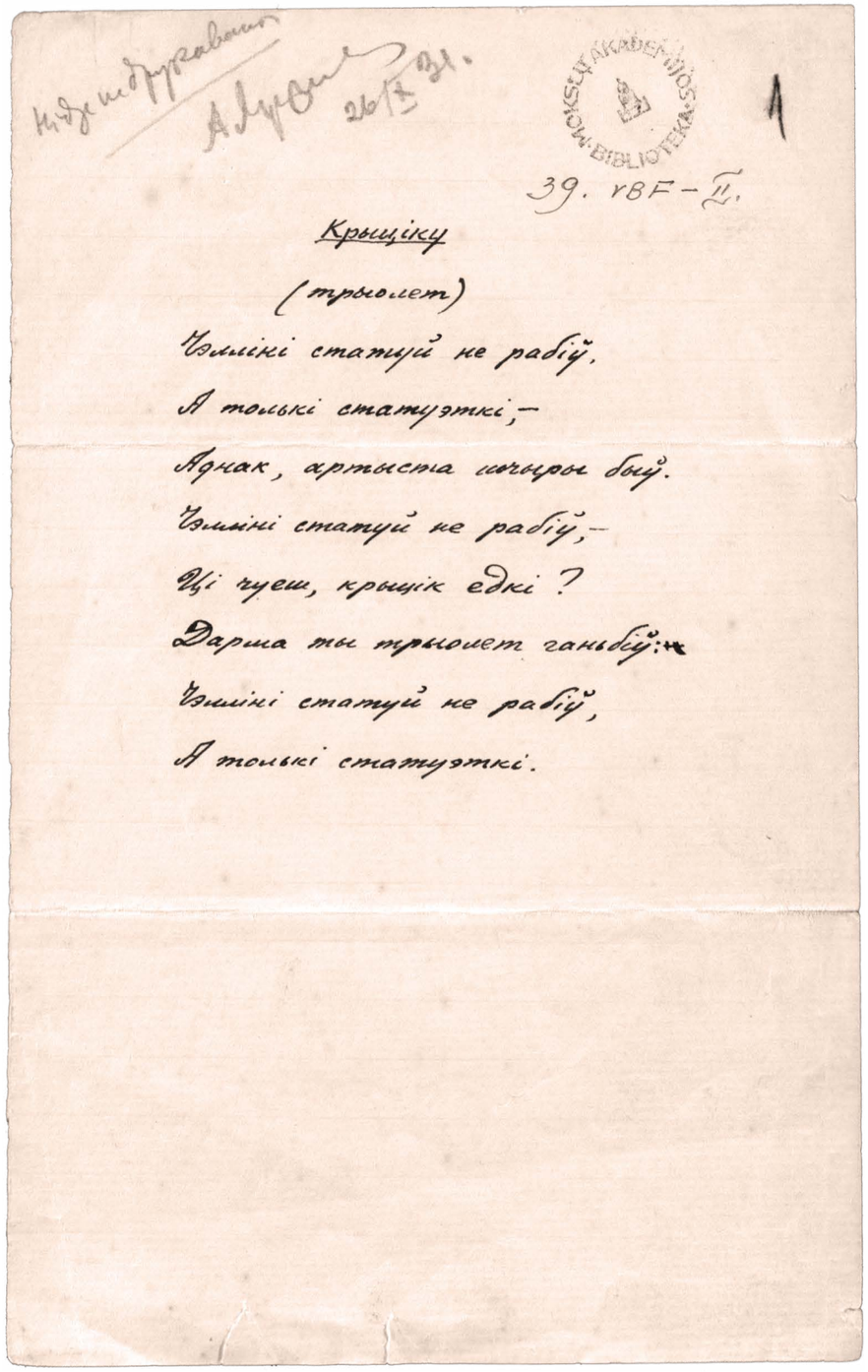
4

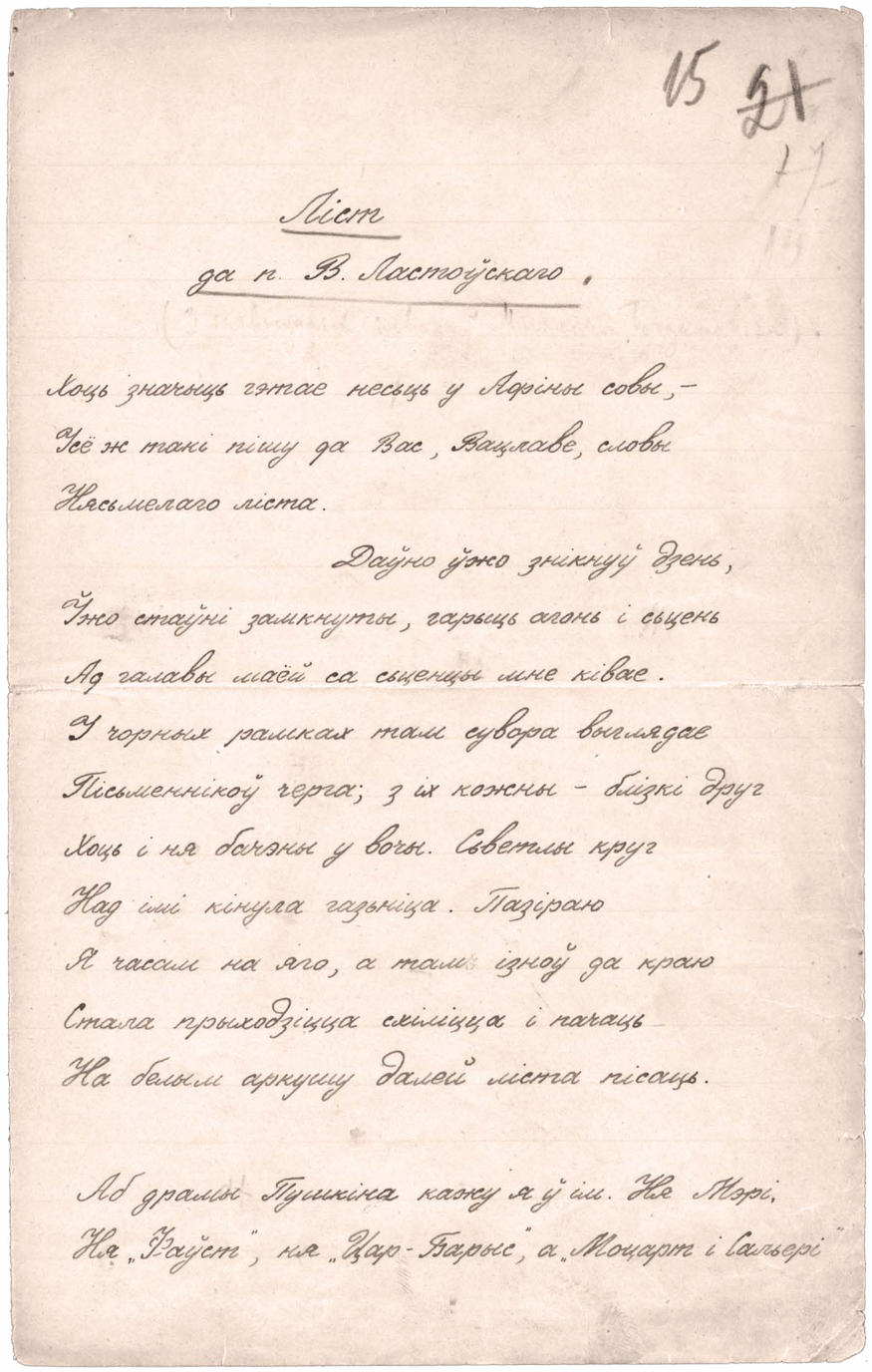
Раздзел III. Вершы

5.
“Крытыку” (трыялет). Верш.
Яраслаўль. [1913].
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 1 r.

“Са зместу гэтага верша ясна, што паэт гаворыць аб сваіх уласных творах – мастацкіх мініяцюрах, запраўды ж як тыя маленечкія статуэткі, каторыя здабылі сусветную славу для Бэнвэнута Чэліні. З гэтым прыёмам Багдановіч, аднак, у пазнейшым часе крыху разышоўся: мы ведаем рад яго паэмак, – хоць і тыя вельмі маленькія”.

Навіна А. З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу. С. 169.

Ліст
да п. В. Ластоўскага.

Хоць значыць гэтае несьць у Афрыны совы,–
Усё ж такі пішу да Вас, Вацлаве, словы
Нясьмелаго ліста.

Даўно ўжо знікнуў дзень,
Ўжо стаўні замкнуты, гарыць агонь і сьцень
Ад галавы маёй са сьценцы мне ківае.
У чорных рамках там сувора выглядае
Пісьменнікоў черга; з іх кожны – блізкі друг
Хоць і ня бачаны у вочы. Сьветлы круг
Над імі кінула газыніца. Пазіраю
Я часам на яго, а там ізноў да краю
Стала прыходзіцца схіліцца і начаць
На белым аркушу далей ліста пісаць.

Аб драмы Пушкіна кажу я ў ім. Не Жэрі,
Ня „Фаўст", ня „Цар-Барыс", а „Моцарт і Сальєрі"

6.
“Ліст да п. В. Ластоўскага”. Верш.
Яраслаўль. [1913].
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 4, с. 4.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 15 r., 16 r., 17 r., 18 r.

16 18 22

Варушыць мозаг мой. Здаецца мне, што тут
Сальері атрымаў несправядлівы суд.

Халодным розумам праняўшыся, натхненьне
Ён мусіў тым губіць, – так кажа аббіненьне.
Сальері ў творчасці усё хацеў пазнаць,
Ўва ўсім упэўніцца, усё абмяркаваць,
Абдумаць спосабы, і матэр'ял, і мэту, –
І горача любіў сваю свядомасць гэту.
У творчасці яго рахтоўнага няма.
Аснова да яе – спакойная дума.
Але, але... Адкак, што шкодзіць тут натхненьню?
Прыемнае дае Сальері ураженьне.
Падобны зніжке ён: у іскрах над зямлёй
Яна ўзрэзае змрок лукою залатой,
Гарыць, бліскучая, ўся у агню клясецца,
А ў глыбіне сваёй халоднай астаецца.

Уменьне да ігры Сальері здабываў
Праз мерны, нудны труд; ці спрауўдзі забіваў

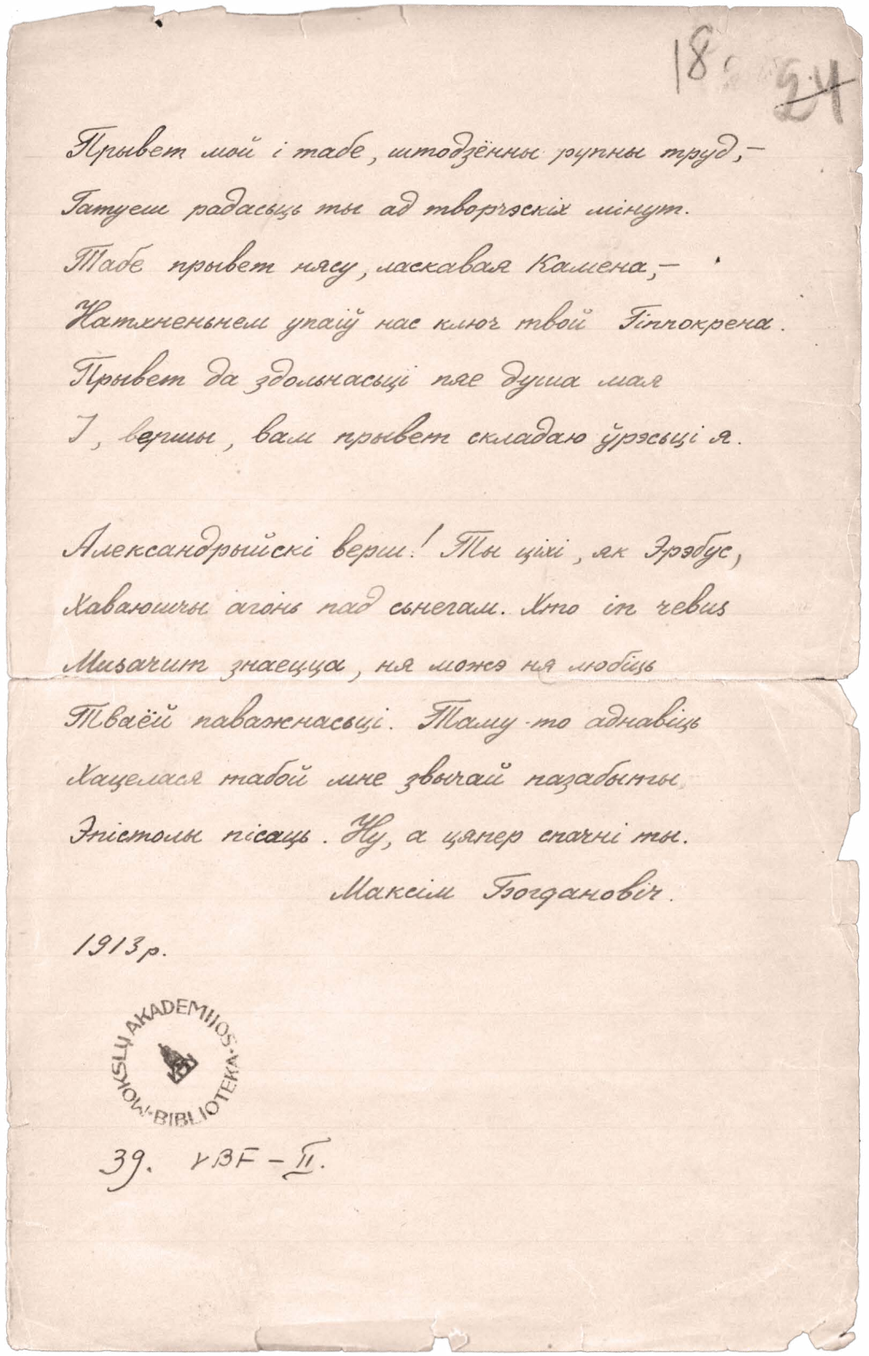
17 23

Ён гэтым талент свой, як бачна з думак драмы?
Адкажэ йскрынка нам. Спакайнто, фугі, гаммы
Шмат год каміс на ёй Сальері вывадзіў
І моцна йграньнем тым іскрынкі зык зьмяніў.
Емкай яна гудзіць. Плявучых згукоў сіла
Праз доўгіе гады яе прарэрабіла
У тыміі сьпевамі уся напоена
Навекі чуламі зрабілася яна.
Няўжо-ж душы жывой маглі-бы зыкі сьпева
Ў Сальері ня зьмяніць, калі зьмяніі дрэва?

Не! Працай гэтаю сабе ён развіваў.
Сальері – верны раб, каторы не славаў
Свой талент у зямлю. Хай судны час настане –
Спакойна Музе ён і проста ў вочы гляне,
І будзе за любоў да здольнасьці сваёй
Апрайдан Музаю і ўласнаю душой.

* * *

Так сама робіш ты, дума, і у газета
Красьнейшым кожны твор. Прывет табе за гэта!

18 24

Прывет мой і табе, штодзённы рупны труд,—
Патуеш радасьць ты ад творчых мінут.
Табе прывет нясу, ласкавая Камена,—
Натхненьнем упаіў нас ключ твой Гіпакрена.
Прывет да здольнасьці пяе душа мая
І, вершы, вам прывет складаю ўрэсьці я.

Александрыйскі верш! Ты ціхі, як Эрэбус,
Хаваюшы агонь пад сьнегам. Хто іх чевіс
Мызячит знаецца, ня можа ня любіць
Тваёй паважнасьці. Таму-то аднавіць
Хацелася табой мне звычай назабыты
Эпістолк пісаць. Ну, а цяпер спачні ты.

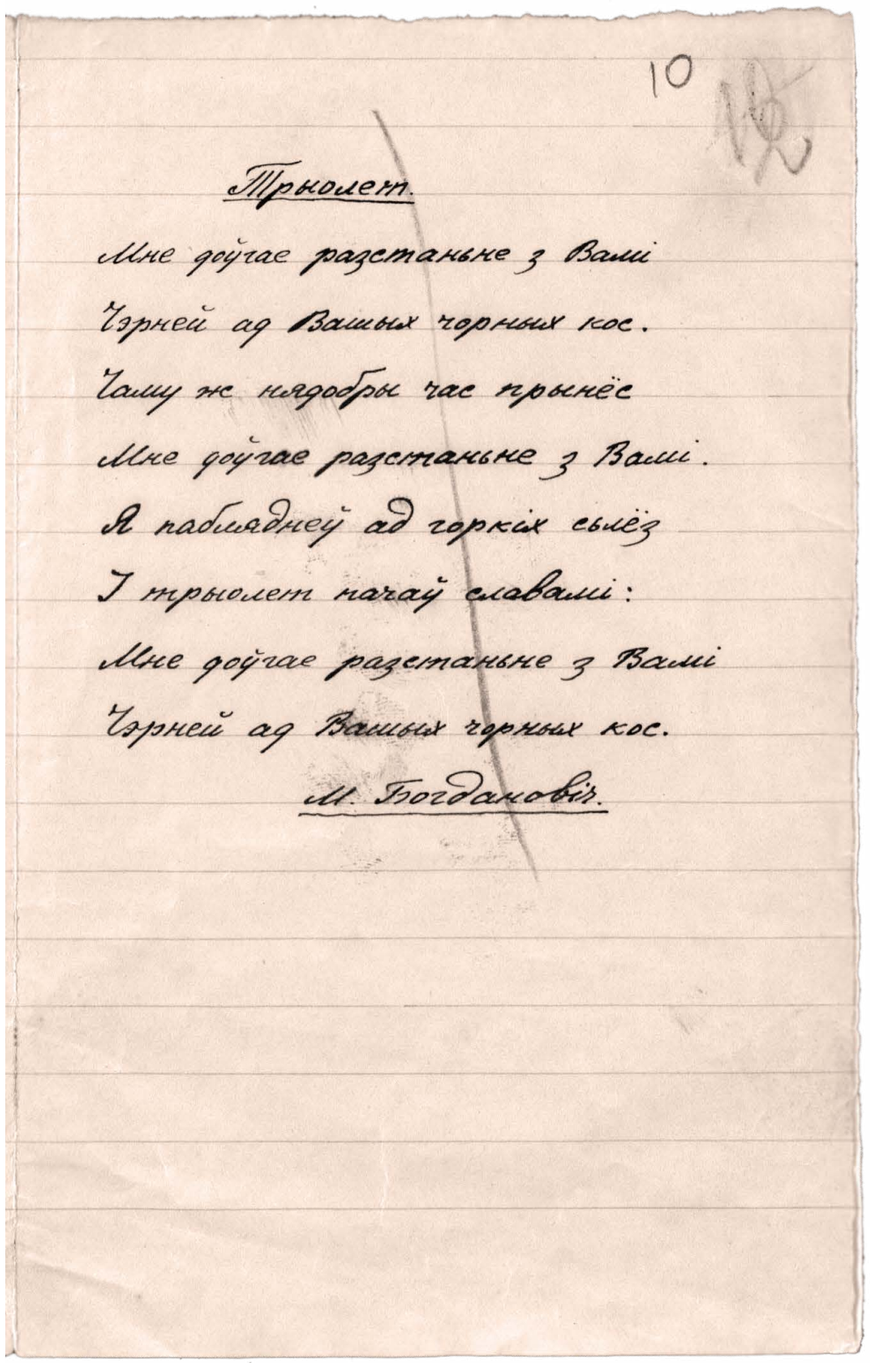
Максім Багдановіч.

1913 р.

MOKSLŲ AKADEMIJOS BIBLIOTEKA
39. VBF – II.

Сваю ўласную духовую КРАСУ, так сама, як і ўбіраную з вонкавага свету, мастак працай сваёй узвялічвае. І трэба думаць, што наш Поэта меў наўвеце перадусім самога сябе, калі ў вядомай сваёй “Эпістоле” да п. Ластоўскага выступіў у абарону Сальеры, прадстаўленага Пушкіным у вельмі благім святле ў драме “Моцарт і Сальеры”.

Луцкевіч А. Праблема красы й мастацтва ў творах Максіма Багдановіча. С. 69.

10

Трыолет.

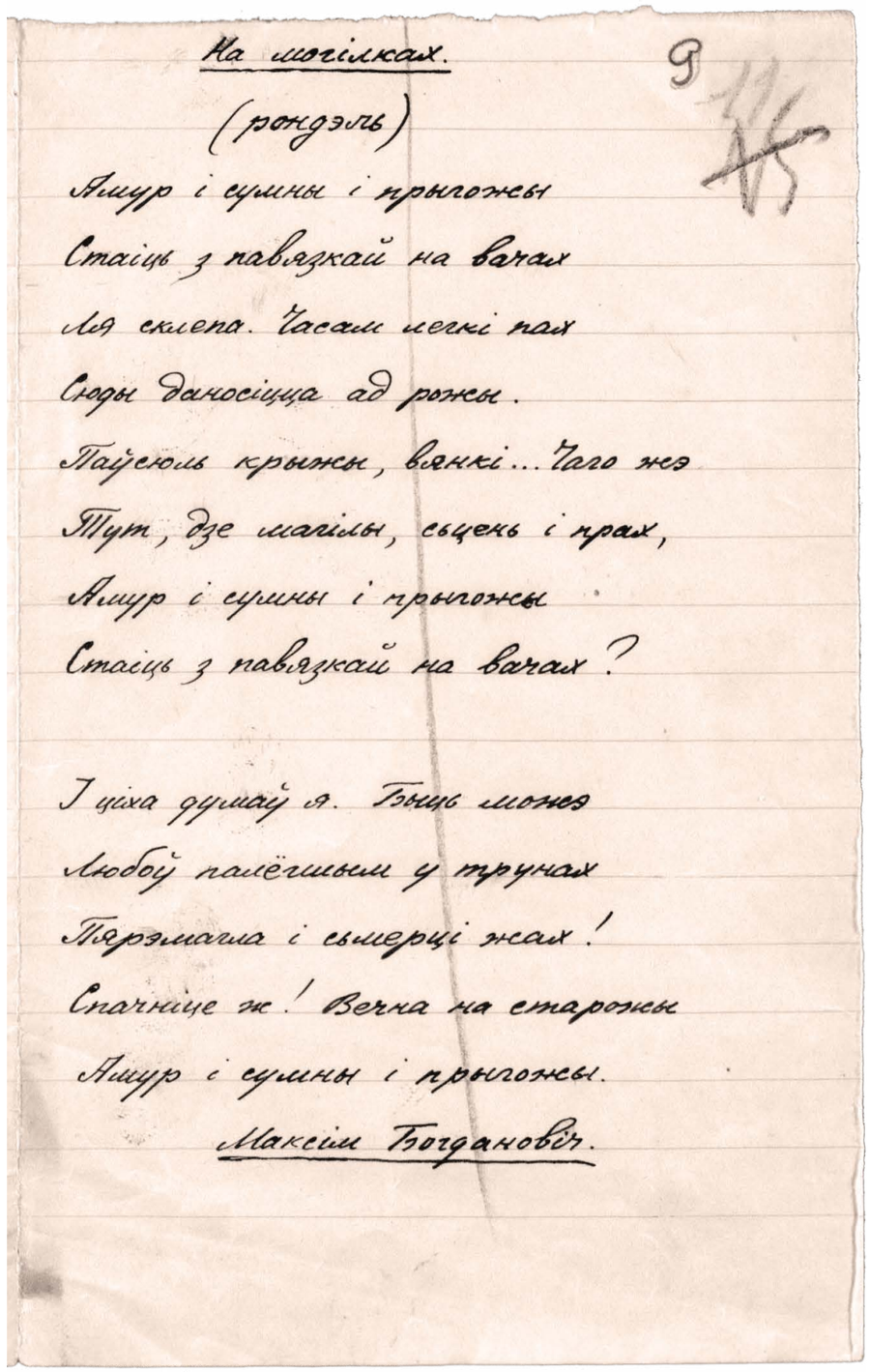
Мне доўгае разстаньне з Вамі
Чэрней ад Вашых чорных кос.
Чаму ж нядобры час прынёс
Мне доўгае разстаньне з Вамі.
Я пабяднеў ад горкіх сьлёз
І трыолет пачаў славамі:
Мне доўгае разстаньне з Вамі
Чэрней ад Вашых чорных кос.

М. Багдановіч.

7.
“Трыялет”. Верш.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 10 r.

“Багдановіч прысвоіў сабе ўсе формы верша, вядомыя ў літаратуры найбольш культурных народаў, даказаўшы гэтым гібкасць і багацце беларускае мовы. Бачым у яго класічныя пентаметры, зграбныя трыялеты, рандо, паважную актаву, – а Ягоныя санеты з боку тэхнікі вышэй усялякай крытыкі. Ён – мастак формы: Ён зусім апанаваў тэхніку вершаў, падчыніў сабе матэрыял і карыстаўся гэтым зусім свядома”.

Луцкевіч А. Максім Багдановіч. С. 62.

На могілках.

(рондэль)

Яшур і сумны і прыгожы
Стаіць з павязкай на вачах
Ля склепа. Часам лёгкі пах
Сюды даносіцца ад рожы.
Паўсюль крыжы, вянкі... Чаго жэ
Тут, дзе шалёны, сьцюдзень і прах,
Яшур і сумны і прыгожы
Стаіць з павязкай на вачах?

І ціха думаў я. Быць можа
Любоў пашёгшым у трунах
Пярэмагла і сьмерці жах!
Спачніце ж! Вечна на старожы
Яшур і сумны і прыгожы.

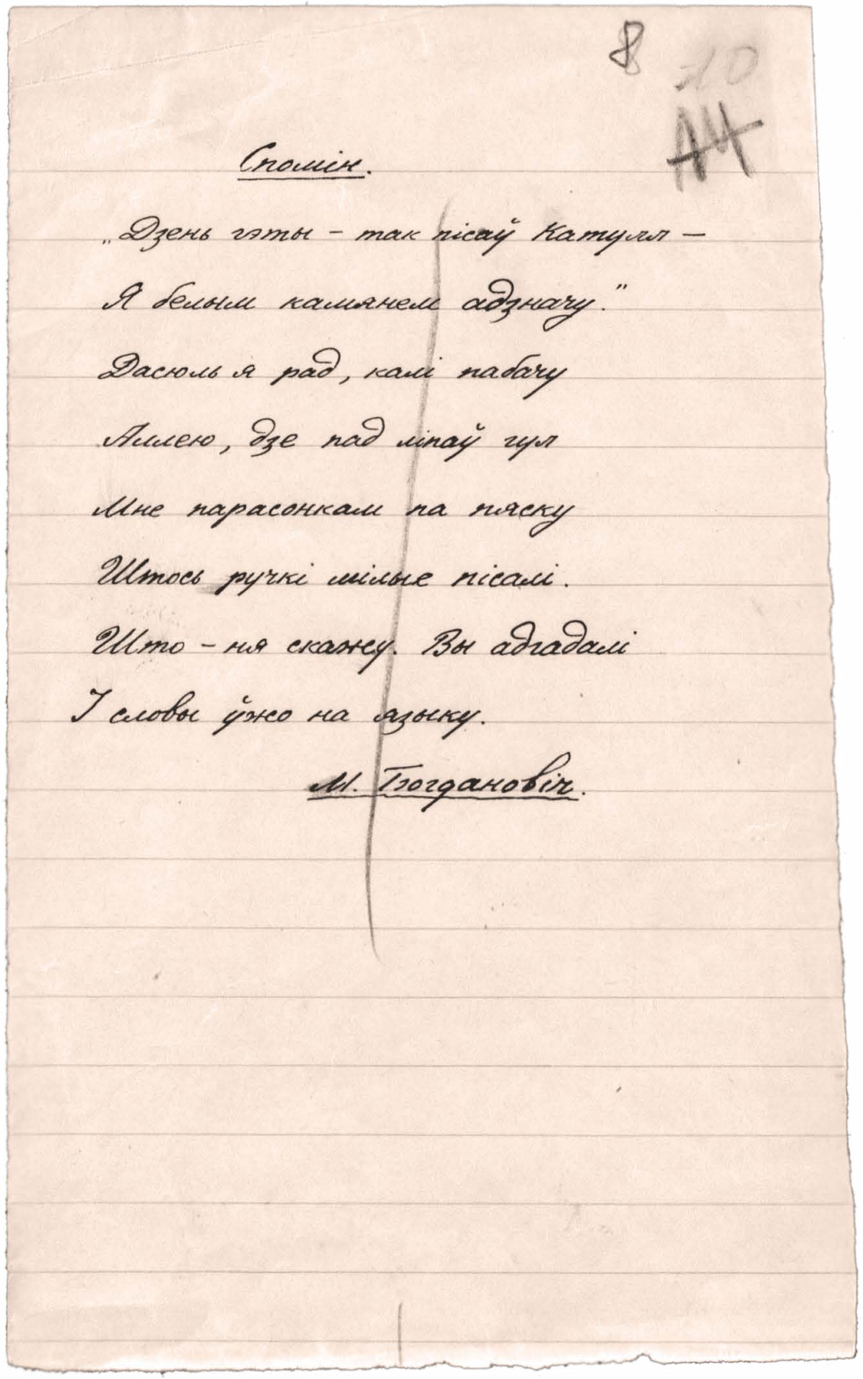
Максім Багдановіч.

8.
“На могілках” (рондэль). Верш.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 9 r.

“Паэзія М. Багдановіча разнаабразная, але ўся яна – чыстае мастацтва; характар яе пераважна сумна-прыгожы.

Творы яго далікатнай формы. Верш адшліфаваны. Размеры вершаў усякія да гекзаметраў з пентаметрамі. Ёсць у яго санеты, трыялеты, рандо, актавы, тэрцыны. Іншыя паходзяць да песні, як рамансы”.

Гарэцкі М. На ўгодкі па М. Багдановічу. С. 3.

Спомін.

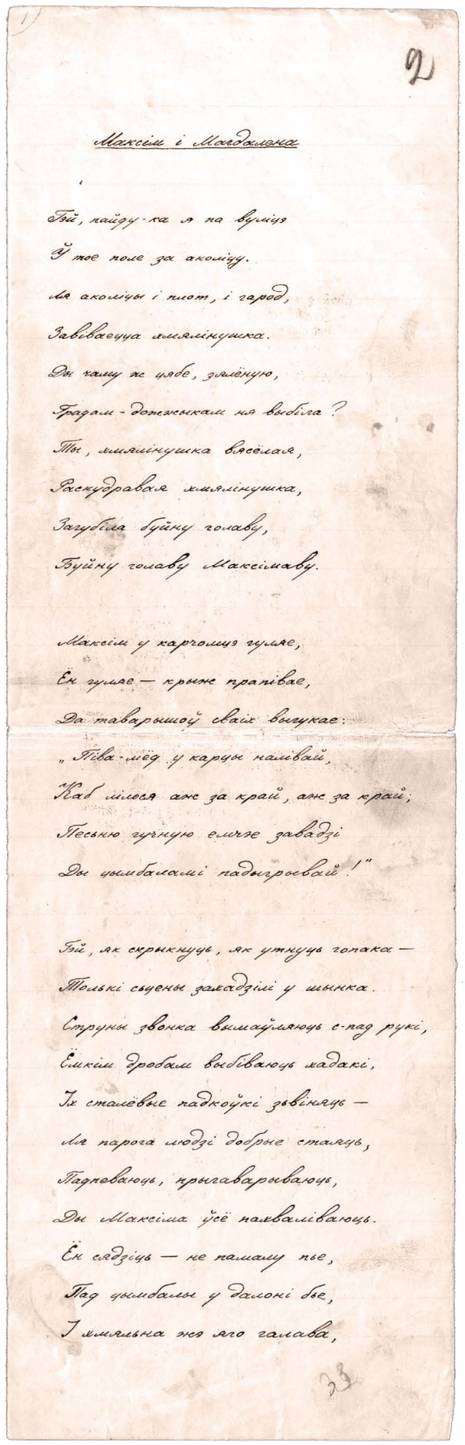
„Дзень гэты – так пісаў Катулл –
Я белым камянем адзначу."
Дасюль я рад, калі пабачу
Лілею, дзе над ліпаў гул
Мне парасонкам на пяску
Штось ручкі мілые пісалі.
Што – ня скажу. Вы адгадалі
І словы ўжо на языку.

М. Багдановіч.

9.
"Спомін". Верш.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 8 r.

"На пачатку траўня месяца, таго-ж году [1909] Максім Багдановіч ізноў прыслаў у "Нашу ніву" маленькі сшытачак новых сваіх твораў, які абыймаў 8-9 вершаў. Нябожчык Ядвігін ахрысціў гэты сшытачак "дэкадэншчынай". Яго апінія падзялялася "вярхоўнай палатай". Іншага погляду трымалася аб новым пісьменніку "ніжняя" палата, а ў першы чарод Я. Купала, які інтуітыўна вычуў у гэтых першых паэтыцкіх спробах у Максіме Багдановічы сапраўднага мастака. Спамянуты сшытак вярнуўся з перагляду "верхняй палаты" ў "ніжнюю" перакрэслены сінім алоўкам з надпісам рукой А. Уласава «В архів»".

Ластоўскі В. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу. С. 63.

Максім і Магдалена

Бяё, пайду-ка я на вуліцу
Ў тое поле за акопіцу.
Ля акопіцы і плот, і гарод,
Завіваецца мяцёлкушка.
Дзе чаму не цябе, зямлячку,
Брацам-дзяжчыкам на выбліга?
Ты, мяцёлкушка высёмая,
Расхудзёмая мяцёлкушка,
Загубіла буйну галаву,
Буйну галаву Максімаву.

Максім у карчомцы гуляе,
Ён гуляе — крыжы пралівае,
Да таварышоў сваіх вылукае:
„Піва-мёд у карчок налівай,
Каб мілося аж за край, аж за край,
Песьню гучную ёмчэе завядзі
Ды цымбалкі падыгрывай!"

Бяё, як скрыпкучы, як утюгі голака —
Толькі струны завядзіці у цымбалка.
Струны звонка вымайляюць с-пад рукі,
Ёмкім дробам выбіваюць хадакі,
Іх сталёвыя падкоўкі звіняць —
Ля парога людзі добрае стануць,
Падпеваюць, прыгаварываюць,
Ды Максіма ўсё налівальваюць.
Ён сядзіць — не памяну пяе,
Пад цымбалы у далоні бяе,
І яшчэна жэ яго галава,

10.
“Максім і Магдалена”. Паэма.
Яраслаўль. Дата напісання не ўстаноўлена.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 5, с. 5.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 2 r., 3 r., 4 r., 5 r., 6 r.

“А так как его [М. Богдановича] писания – налицо, то по ним всего легче восстановить его задушевные интересы и весь ход его внутренней жизни. В его творчестве, несомненно, отразилась лучшая часть его души, а может быть и вся она целиком”.

Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

Раздзел III. Вершы

2)

3

Мова дзіўная так-такава:

„Магда, Малдачка,
Мая кветачка-краласачка!
Сённі з войтам цябе заручаюць,
Рушнікі вышываюць,
Руду косу тваю праліваюць.
Не кахаюць мяне, мілую, з табою,
Баяводы старога данною.
То не траўка павілічка расплятаецца—
Наша Верхае каханнічка канчаецца.
Ўжо ня будзеш гуляць, як бывала,
Цалаваць, як раней цалавала,
Выкадзіць у сад а поўночы,
Гляджуць неканлядкаму ў вочы.
Ты маруовага снега белей,
Брывкі — доні сіроцкай падлей.
Не забыць іх сэрцу ніколі,
Не бачыць да века патолі.
Лійся, піва, цякі, як вада,
Бо пала на сэрцэ нуда!"

Умалю Максім гаворэ, ня чакае гора,
Ён пачула тые словы шынкароўка Сора.
Ўзяла Сора, да палашу шпарка падбежала,
Баяводе а прыгодзе ўсё нарэхазала.
Бэй, як урэжне баявода у пашост нагою:
„Напаюсь же ты, недаўнога, бурнай галавою!"
Толькі ўчулі тое слугі — зараз пасьпешалі,
Ланцугамі мяцу ночі закавалі,
Павялі на пляц кірмашовы,
Ка пашост высокі сасновы.
Людзі добрые ўкруг стаяць.

4

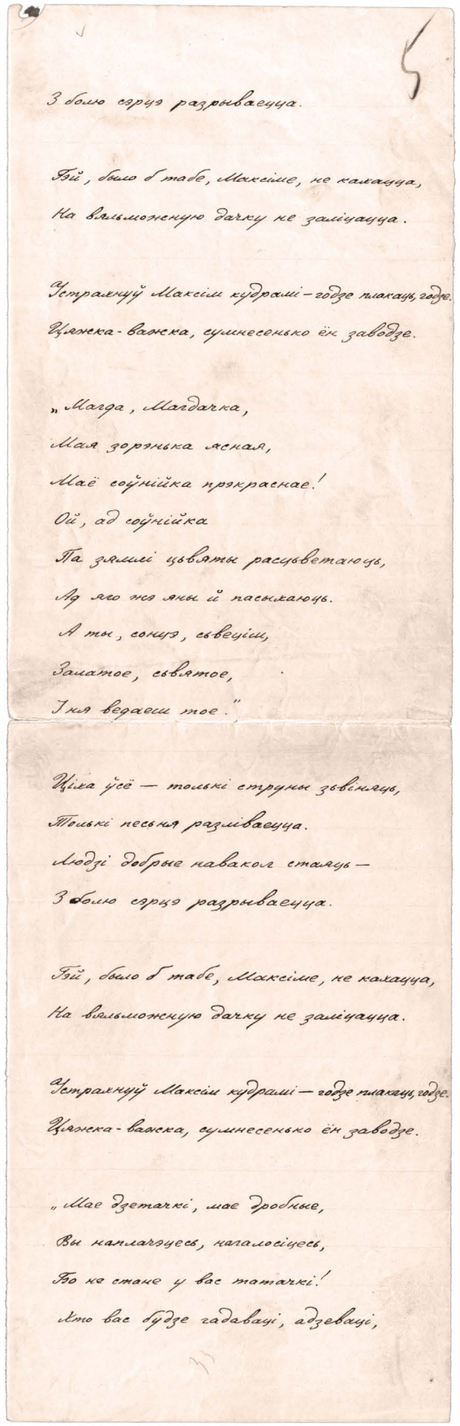
Ён ідзе — ня ідзе, зупыняецца.
Белы рушнікі па баках вісяць,
Ногі бародзе вагаюцца.
Ён ня жаліцца да людзей Максім,
Толькі кажа ён аб цымбалы ім,
Хоч зноў пачуць тое гранніцэ
У астатні раз,
У сьмяротны час,
На апошняе са светам развітанніцэ.

Вокам кінуў — цымбалы даставі,
На пашост, на высокі паклалі.

Устрапянуў Максім кудрамі — годзе плакаць, годзе.
Цамека-вамека, сушкесенько ён заводзе.

„Не вятрнека са поўночы павевае —
Цімі сон у камеру ўступае,
Вочы мне стуляе, ацумяжае.
То ня птушка у гняздзечку ўстрапянулася—
Маё сэрцэ умякнулася.
Сніліась мне — я узмежкам ідў,
Поруч збожжа калыхаецца.
Поруч збожжа калыхаецца,
Буйнай, сярбнай расой аскпаецца.
Сённі споўніўся той надобны сон,
Сённі споўніўся нераз дзевяць дзён:
Праз ціхе, дзявочая краса,
Сьведы кодлица, як буйная раса."

Ўціхла ўсё — толькі струны звінеяць,
Толькі песьня разліваецца.
Людзі добрые навакол стаяць —

З болю сэрцэ разрываецца.

Бэй, было б табе, Максіме, не каманца,
На вымножаную дачку не заміцаца.

Устаяцуў Максім худраші – годзе плакаць, гадзе.
Цяжка-важка, сумнесенька ён заводзе.

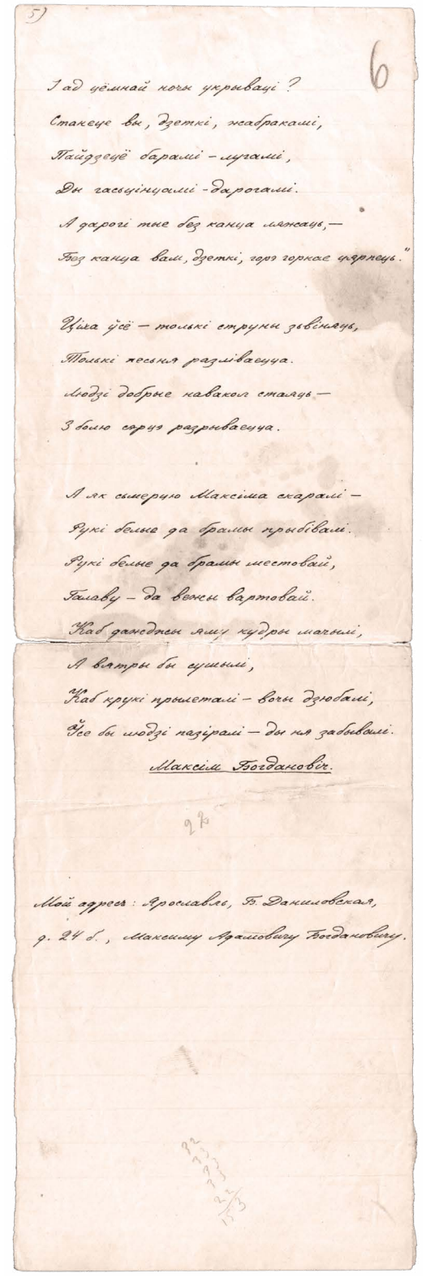
„Малда, Майдачка,
Мая зорынька ясная,
Маё сойнійка прэкраснае!
Ой, ад сойнійка
Па зямлі цвяты расцвятаюць,
Ад яго жа яны й пасыпаюць.
А ты, сонцэ, свеціш,
Заматое, свяцтое,
І ня ведаеш тое."

Цяжка ўсё — толькі струны звінуць,
Толькі песьня разліваецца.
Людзі добрае навакол стануць —
З болю сэрцэ разрываецца.

Бэй, было б табе, Максіме, не каманца,
На вымножаную дачку не заміцаца.

Устаяцуў Максім худраші — годзе плакаць, гадзе.
Цяжка-важка, сумнесенька ён заводзе.

„Маё дзетачкі, маё дробнае,
Вы напляцуцесь, напалосіцуеся,
Бо не стане у вас татачкі!
Хто вас будзе гадаваці, адзеваці,

І ад цёмнай ночы ўкрываці?
Стакеце вы, дзеткі, жабрахамі,
Пайдзеце бабамі-мугамі,
Ён гасцінцамі-дарогамі.
А дарогі тое без канца ляжаць,—
Без канца вам, дзеткі, горкае цярпець."

Цяжка ўсё — толькі струны звінуць,
Толькі песьня разліваецца.
Людзі добрае навакол стануць —
З болю сэрцэ разрываецца.

А як сьмерцю Максіма скараці —
Рукі болей да брамы прыбіваці.
Рукі болей да брамы мястовай,
Галаву — да вежы вартовай.
Каб праходзіў ляш худоб ціхенькі,
А вятры бы сушылі,
Каб крукі прылеталі — вочы дзюбалі,
Ўсе бы людзі назіралі — ды ня забывалі.

Максім Багдановіч.

Мой адрэс: Ярославль, Б. Дахмовская,
р. 24 д., Максиму Адамовичу Богдановичу.

“Его [М. Богдановича] лирика есть история его душевных переживаний, живописно рассказанных им самим, а его другие писания свидетельствуют о его взглядах и убеждениях и о его общественных интересах. Тут весь человек”.

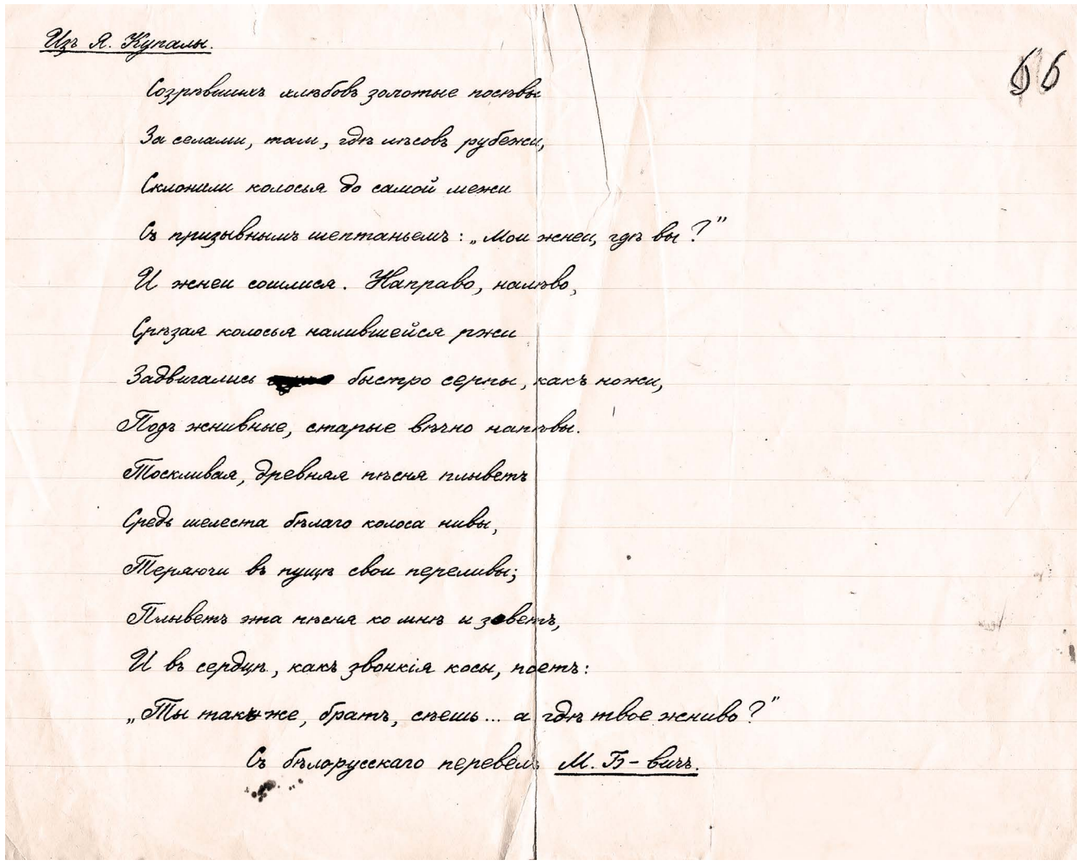
Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

Раздзел IV. Пераклады вершаў

11.
“Созревших хлебов золотые посевы…”. Пераклад з беларускай мовы верша Янкі Купалы “Жніво”.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы.
КП 1722.

“На адных занятках гуртка Максім зрабіў даклад пра беларускую паэзію. Ён пазнаёміў нас з развіццём беларускай літаратуры, з творамі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Змітрака Бядулі і іншых. У гэты вечар Максім упершыню прачытаў некалькі сваіх вершаў на беларускай мове”.

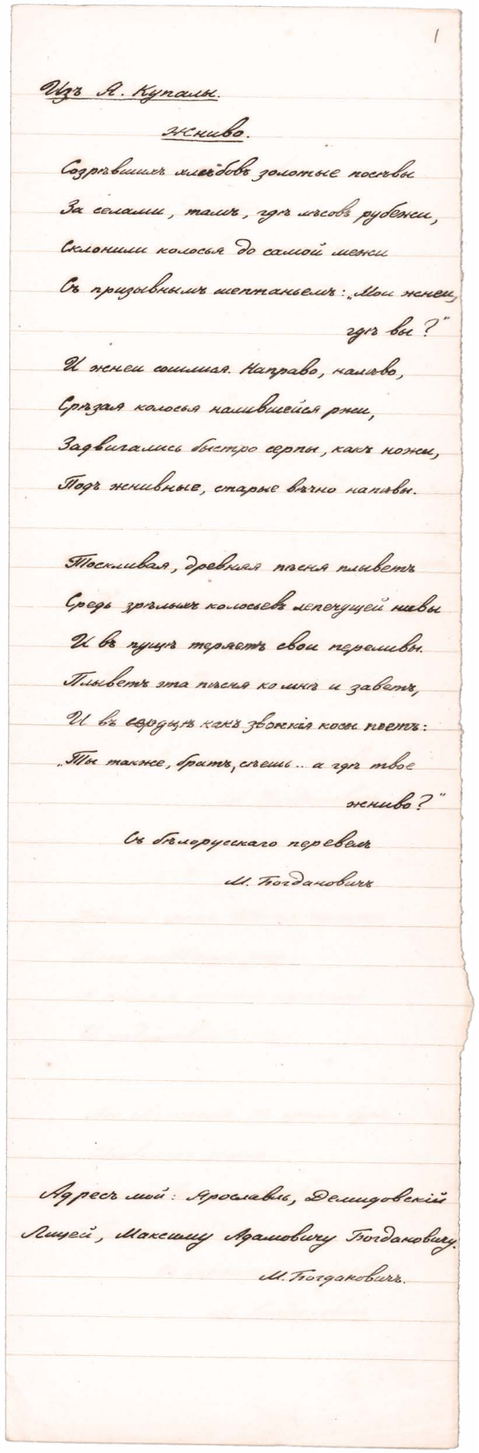
Годнеў Ц. Браты Багдановічы. С. 107.

Изъ Я. Купалы.

Созревшихъ хлѣбовъ золотые посевы
За селами, тамъ, гдѣ хлѣбовъ рубежи,
Склонили колосья до самой межи
Съ призывнымъ шептаньемъ: „Мои жнецы, гдѣ вы?”
И жнецы сошлися. Направо, налѣво,
Срѣзая колосья налившейся ржи
Задвигались быстро серпы, какъ ножи,
Подъ жнивные, старые вѣчно напѣвы.
Тоскливая, древняя пѣсня плыветъ
Средь шелеста бѣлаго колоса нивы,
Теряючи въ пущи свои переливы;
Плыветъ эта пѣсня хомяка и зоветъ,
И въ сердцѣ, какъ звонкія косы, поетъ:
„Ты такъ же, братъ, спѣшь... а гдѣ твое жниво?”

Съ бѣлорусскаго перевелъ М. Б-вичъ.

Изъ Я. Купалы.

Жниво.

Содрогнувшись хлѣбовъ золотые посѣвы
За серпами, тамъ, гдѣ косовъ рубежи,
Склонили колосья до самой земли
Съ призывнымъ шептаньемъ: „Мои женцы,
гдѣ вы?"
И женцы спѣшили. Направо, налѣво,
Срѣзая колосья налившейся ржи,
Задвигались быстро серпы, какъ ножи,
Подъ жнивныя, старые вѣчно напѣвы.

Тоскливая, древняя пѣсня плыветъ
Среди зрѣлыхъ колосьевъ мелькающей нивы
И въ душѣ затаятъ свои переливы.
Плыветъ эта пѣсня комка и завѣтъ,
И въ воздухѣ какъ звонкій косы привѣтъ:
„Ты также, братъ, спѣшишь.. а гдѣ твое
жниво?"

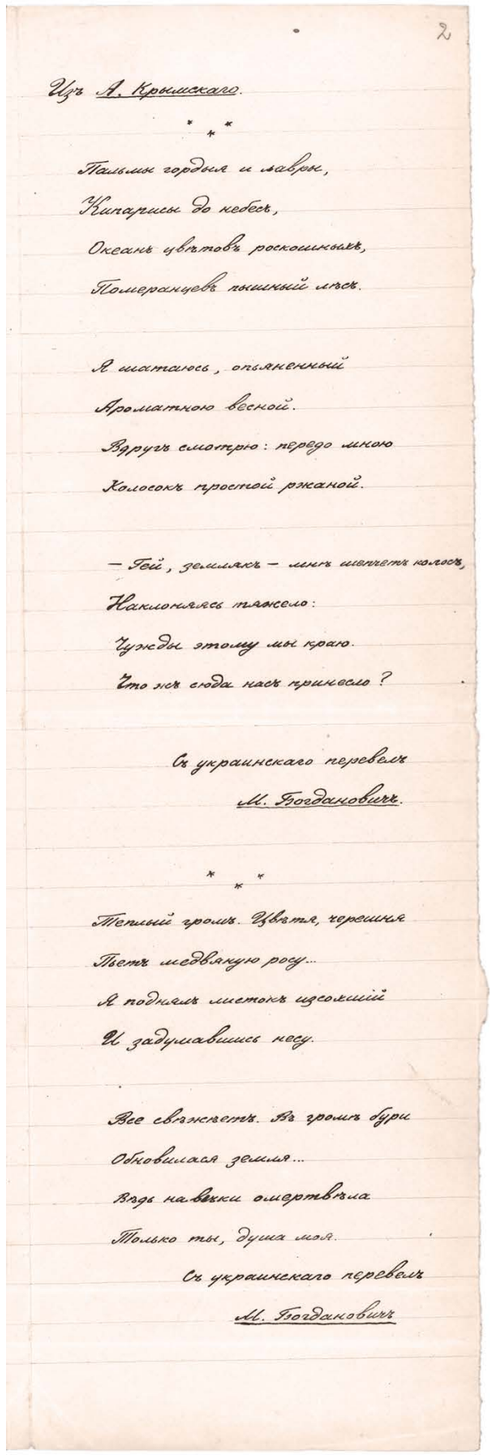
Съ бѣлорусскаго перевелъ
М. Богдановичъ

Адресъ мой: Ярославль, Демидовскій
Лицей, Максиму Адамовичу Богдановичу.
М. Богдановичъ.

12.
“Жниво”. Пераклад з беларускай мовы верша Янкі Купалы “Жніво”.
Яраслаўль. Дата напісання не ўстаноўлена.
Аўтограф.
На рускай мове.
34,5х10,7 см.
Л. 1, с. 1.
Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва.
Ф. 66. Воп. 1. Адз. зах. 1378. Л. 1.

“Верш Янкі Купалы “Жніво” быў апублікаваны ў 1910 годзе. Неўзабаве М. Багдановіч пераклаў яго на рускую мову. Рукапіс перакладу доўгі час захоўваўся ў рукапісным фондзе паэта. Укладальнікі I тома акадэмічнага выдання збору твораў Максіма Багдановіча знайшлі ў рукапісным архіве паэта аўтограф верша “Жніво” на рускай мове і памылкова палічылі яго арыгінальным творам Багдановіча. Вось чаму з 1927 года ва ўсіх выданнях верш “Жніво” змяшчаецца як арыгінальны твор Багдановіча на рускай мове. На самой справе гэта пераклад вядомага санета Купалы. Дасканалы, па-майстэрску зроблены, блізкі да арыгінала, ён адносіцца да лепшых дакастрычніцкіх перакладаў твораў Купалы на рускую мову”.

Івашын В. Невядомыя пераклады твораў Янкі Купалы. С. 12.

2

Изъ А. Крымскаго.

* * *

Пальмъ гордыя и лавры,
Кипарисы до небесъ,
Океанъ цвѣтовъ роскошныхъ,
Померанцевъ пышный лѣсъ.

Я шатаюсь, опьяненный
Ароматною весной.
Вдругъ смотрю: передо мною
Колосокъ простой ржаной.

— Гей, землякъ — мнѣ шепчетъ колосъ,
Наклоняясь тяжело:
Чужды этому намъ краю.
Что зря сюда насъ принесло?

Съ украинскаго перевелъ
М. Богдановичъ.

* * *

Теплый громъ. Цвѣтя, черешня
Пьетъ медвяную росу...
Я поднялъ листокъ цдсолкий
И задумавшись несу.

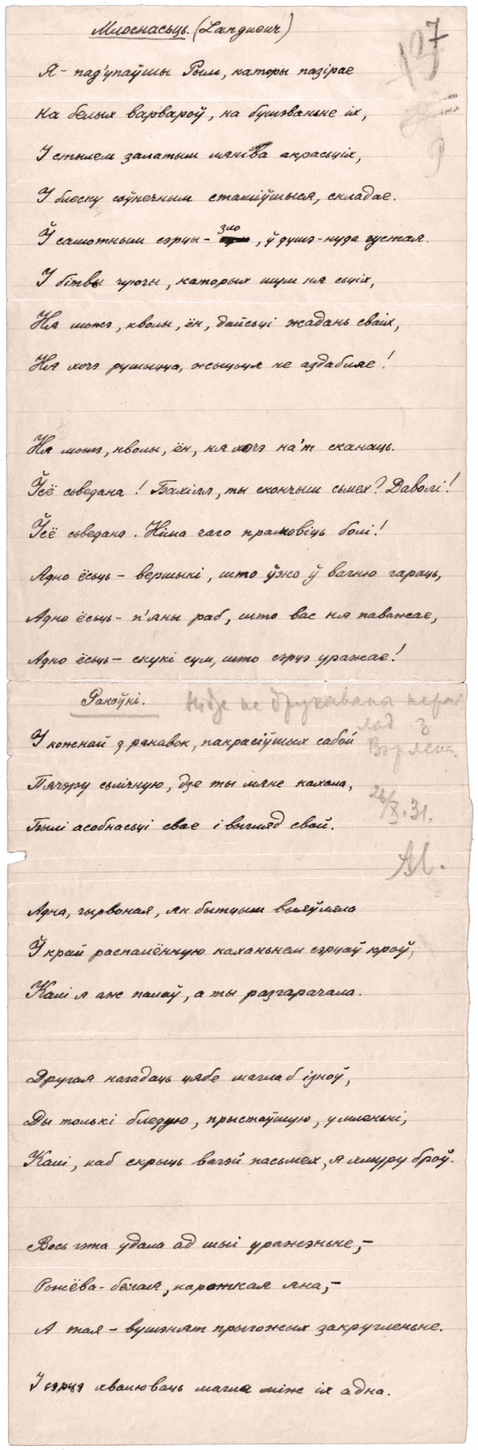
Все свѣжѣетъ. Въ громъ бури
Обновилася земля...
Вздоръ навѣки омертвѣла
Только ты, душа моя.

Съ украинскаго перевелъ
М. Богдановичъ

13–14.
“Пальмы гордые и лавры…”, “Теплый гром. Цветя, черешня…”. Пераклад з украінскай мовы вершаў Агафангела Крымскага.
Яраслаўль. Дата напісання не ўстаноўлена.
Аўтограф.
На рускай мове.
34,5x10,7 см.
Л. 1, с. 1.
Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва.
Ф. 66. Воп. 1. Адз. зах. 1378. Л. 2.

“Работнікам Інстытута літаратуры (Гарэцкаму, Гульман) удалося знайсці ў архівах некалькі невядомых тэкстаў – вершы на рускай мове “Городская любовь” і “В горячем споре”, Багдановічавы пераклады на рускую мову верша украінскага паэта А. Крымскага “Тёплый гром. Цветя черешня...”. Яны змешчаны былі ў аднатомніку М. Багдановіча, выдадзеным у 1957 г.”.

Ватацы Н. Б. Пошукі творчай спадчыны Максіма Багдановіча. С. 292.

Млоснасьць (Langueur)

Я - падупаўшы. Быць, каторы падае
Ка белых варвараў, на будзіванне іх,
У спынем залатым шанцва акрасуіс,
У блеску яўленьня стаміўшыся, складае.
Ў самотным горы - зло, ў душы-нуда пустая.
У бітвы чуюсь, каторых шум ня ведаю,
Ня знаю, хвалі, ён, дайсьці жадань сваіх,
Ня жыта румянца, жанчыны не здабыць!

Ня знаю, хвалі, ён, ня маю на'т скананьць.
Усё сведама! Бясьсіла, ты скончыш сьмех? Даволі!
Усё сведама. Жыцьцё гаіць праможцы болі!
Адно ёсьць - вершыні, што дзіва ў вечна гараць,
Адно ёсьць - п'яны раб, што вас ня пазнае,
Адно ёсьць - скукі сум, што горш ураза!

Ракаўкі.

У коленай з рукавоў, пахрасіўшых сабой
Пячору сьвіную, дзе ты мяне кахаш,
Гнілі асобнасьці свае і звычаяў свай.

Арка, гнеўная, як бітвы вялізьмо
Ў краі распаённую каханьнем сіняў краў,
Каві я яе пазнаў, а ты разгарачаш.

Друкуй нагадаць цябе шчыра ідучы,
Ды толькі блёсаю, прыстаўшую, у шаленні,
Каві, каб скрыць вагой насьмех, я шыру браў.

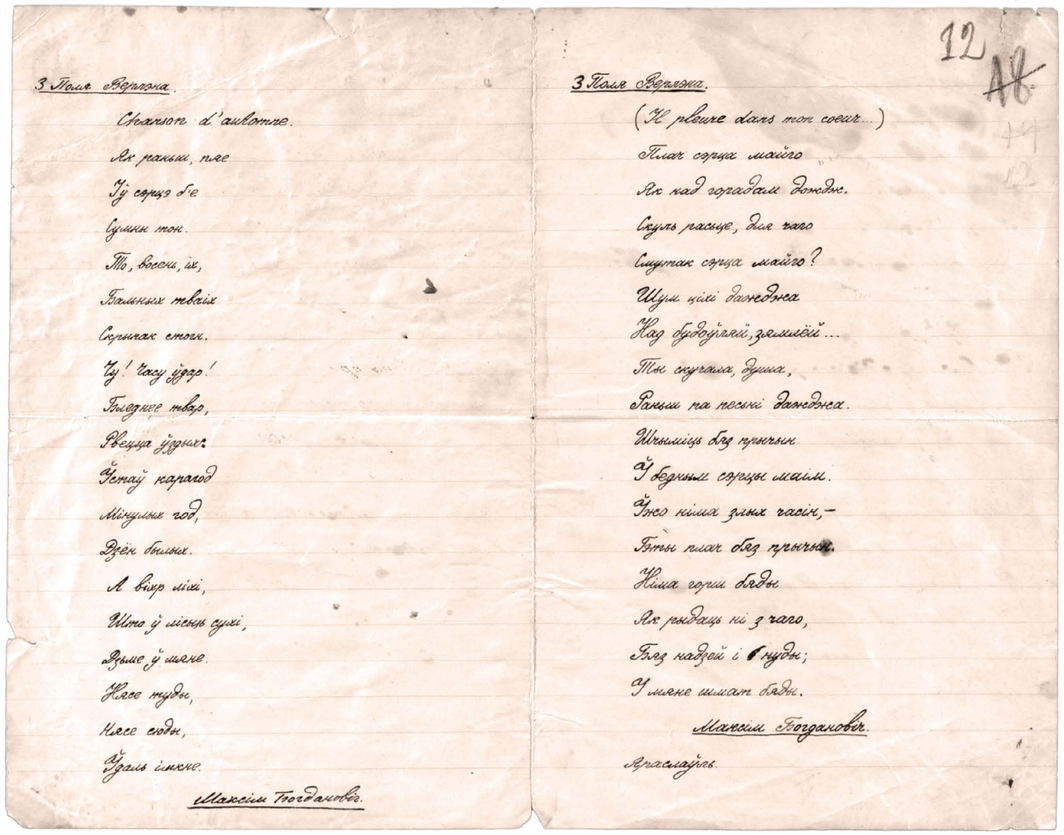
Вось гэта удава ад шыі уражэньне,-
Вянёва-бачаў, карункая яна,-
А тая - вушнят прыгожых закругленьне.

У сярэд кваліваць шчыра шіне іх адна.

15–16.
“Млоснасць” (Langueur), “Ракаўкі”. Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 7 r.

“Асабліва захоплівaўся ён вершамі Верлена, якія пазнаў у арыгінале. Верлен быў для Багдановіча вялікім вучыцелем, быў узорам музыкальнасці, лёгкасці і дасканаласці форм верша. Ня дзіва, што стаўляючы першыя крокі на літаратурнай дарозе, Максім Багдановіч пачаў перакладаць на беларускую мову творы свайго ўлюбленага паэта-вучыцеля, паслужыўшыя яму як узор мастацкае формы, годныя наследавання”.

Навіна А. Нязнаныя творы М. Багдановіча. С. 2.

З Поля Верлэна.

Chanson d'automne.

Як раньш пяе
Ў сэрцы бе
Сумны тон.
То, восень, іх,
Паўных тваіх
Сумных стогн.
Ў! Часу ўдар!
Гледзячы твар,
Ўспомню ўзрост:
Ўстаў каралод
Мінулых год,
Дзён былых.
А вэер ціхі,
Што ў лісці сухі,
Дуне ў мяне.
Ніхто нудзе,
Ніхто сядзе,
Ўдаль ідзе.

Максім Багдановіч.

З Поля Верлэна.

(Il pleure dans mon coeur...)

Плач сэрца майго
Як над гарадам дождж.
Смуць расьце, дзе чаго
Смуткам сэрца майго?
Шум цішэ дажджова
Над будоўляй, зямлёй...
Ты скуголіш, душа,
Раніш на песні дажджова.
Шчыміць без прычыны
Ў бедным сэрцы маім.
Ўжо ніяк злых часін, –
Гэты плач без прычыны.
Ніяк горш бядзе
Як рыдаць ні з чаго,
Без надзей і нудзе;
У мяне шмат бядзе.

Максім Багдановіч.

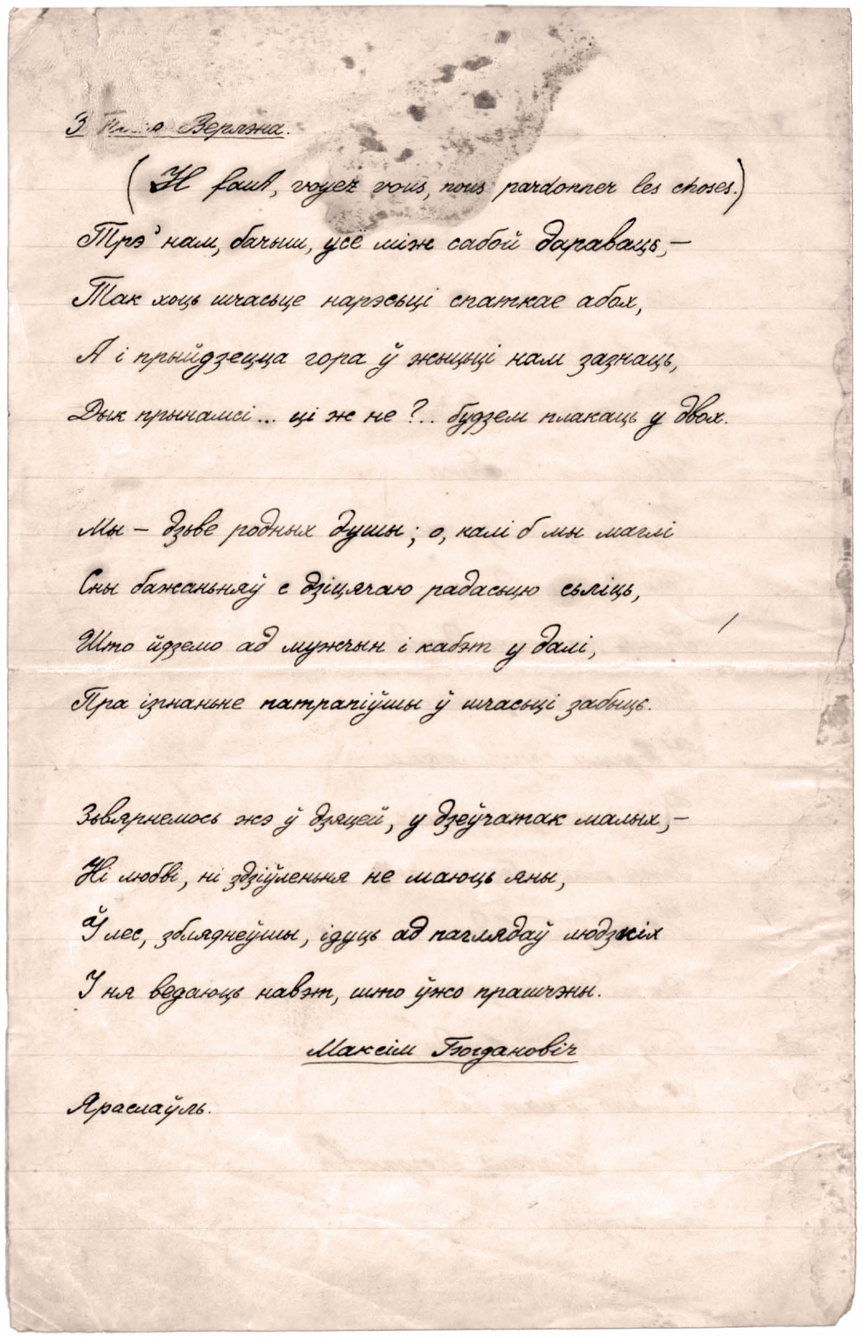
Ярослаўль.

12

17–18.
“Як раньш пяе…” (Chanson d’automne), “Плач сэрца майго…” (Il pleure dans mon coeur…).
Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена.
Ярослаўль. [1911–1912].
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 2, с. 2.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 11 v., 12 r.

“У блізу кожным пісьме Багдановіч кажа, што пасылае свае вершы. Гэтак у адным гаворыць аб прысланых перакладах з Верлена, якіх не пасылаў у поўным камплекце іх у Пецярбург – да “Маладое Беларусі” (гэтыя вершы былі знойдзены ўжо мной раней і надрукаваны ў Мінску ў поўн. сабр. твораў М. Б.)”.

Навіна А. З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу. С. 166.

З П. Ю. Верлена.

(Il faut, voyez vous, nous pardonner les choses.)

Трэ' нам, бачыш, усё між сабой дараваць,—
Так хоць шчасьце нарэсьці спаткаё абох,
А і прыйдзецца гора ў жыцьці нам зазнаць,
Дык прынамсі... ці ж не ?.. будзем плакаць у двох.

Мы – дзьве родных душы; о, калі б мы маглі
Сны бажаньняў с дзіцячаю радасьцю сьліць,
Што йдзеш ад мужчын і хавот у далі,
Пра ігнаньне патраціўшы ў шчасьці забыць.

Звярнемось жэ ў дзяцей, у дзеўчатак малых,—
Ні любві, ні здзіўленьня не шануць яны,
Ў лес, збляднеўшы, ідуць ад паглядаў людзкіх
І ня ведаюць навэт, што ўжо прашчэны.

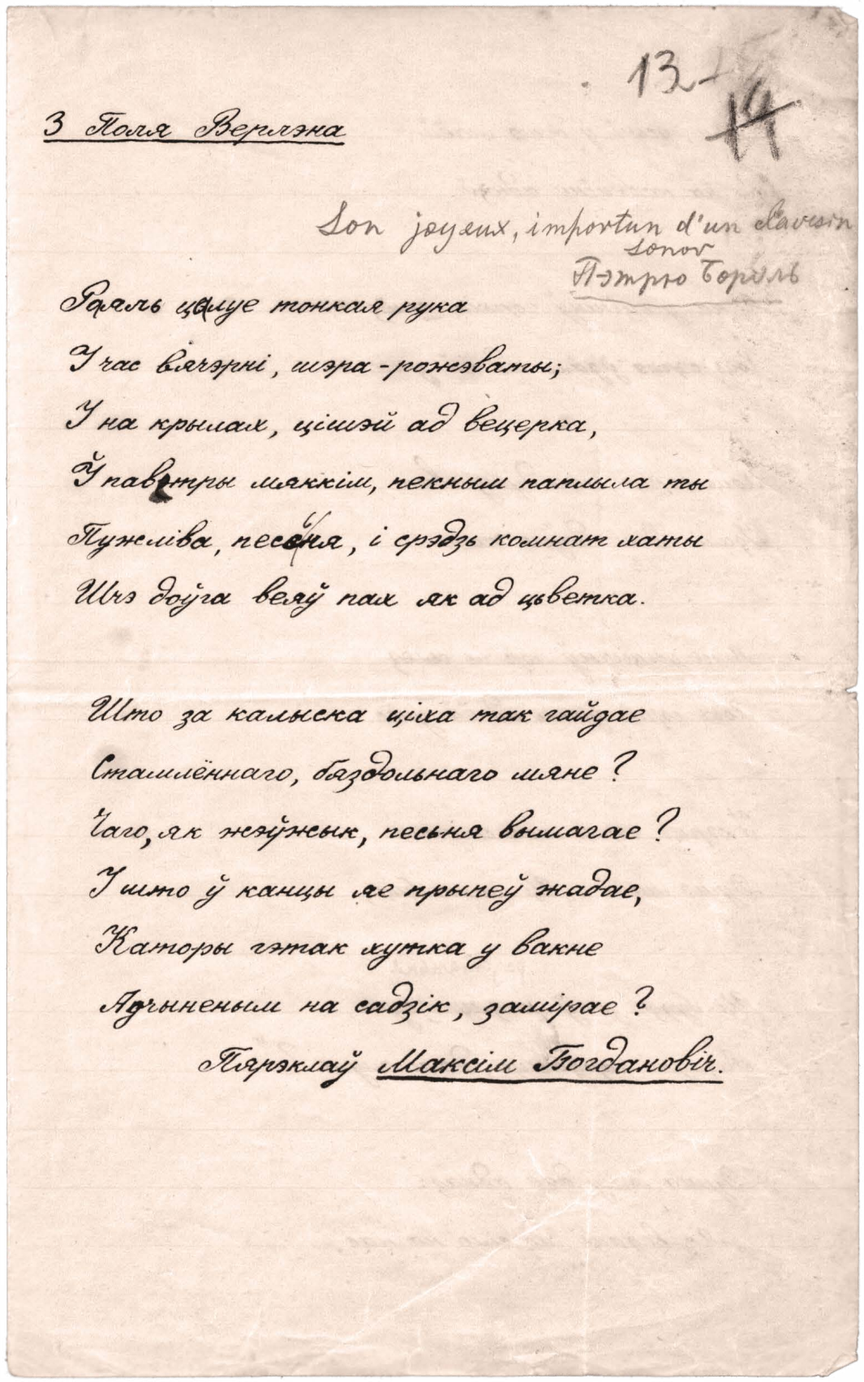
Максім Багдановіч

Яраслаўль.

19.
“Трэ нам, бачыш, усё між сабой дараваць…” (Il faut, voyez-vous, nous pardonner les choses).
Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена.
Яраслаўль. [1911–1912].
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 12 v.

“Ему хотелось показать, что никакой размер, никакая форма не чужда белорусской речи – какие трудности он преодолел на этом пути, свидетельствуют его рукописи и тетради: сколько там выписок из словарей, сборников и старопечатных книг!”.

Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

13–14

З Поля Верлэна

Son joyeux, importun d'un clavier sonor
Пэтрю Горыль

Раяль цалуе тонкая рука
У час вячэрні, шэра-рожэваны;
У на крылах, ціхмяй ад вецерка,
Ў павуры мяккім, пекным пачыла ты
Пужліва, песьня, і сярэдзь комнат хаты
Шчэ доўга вісіў пах як ад цьветка.

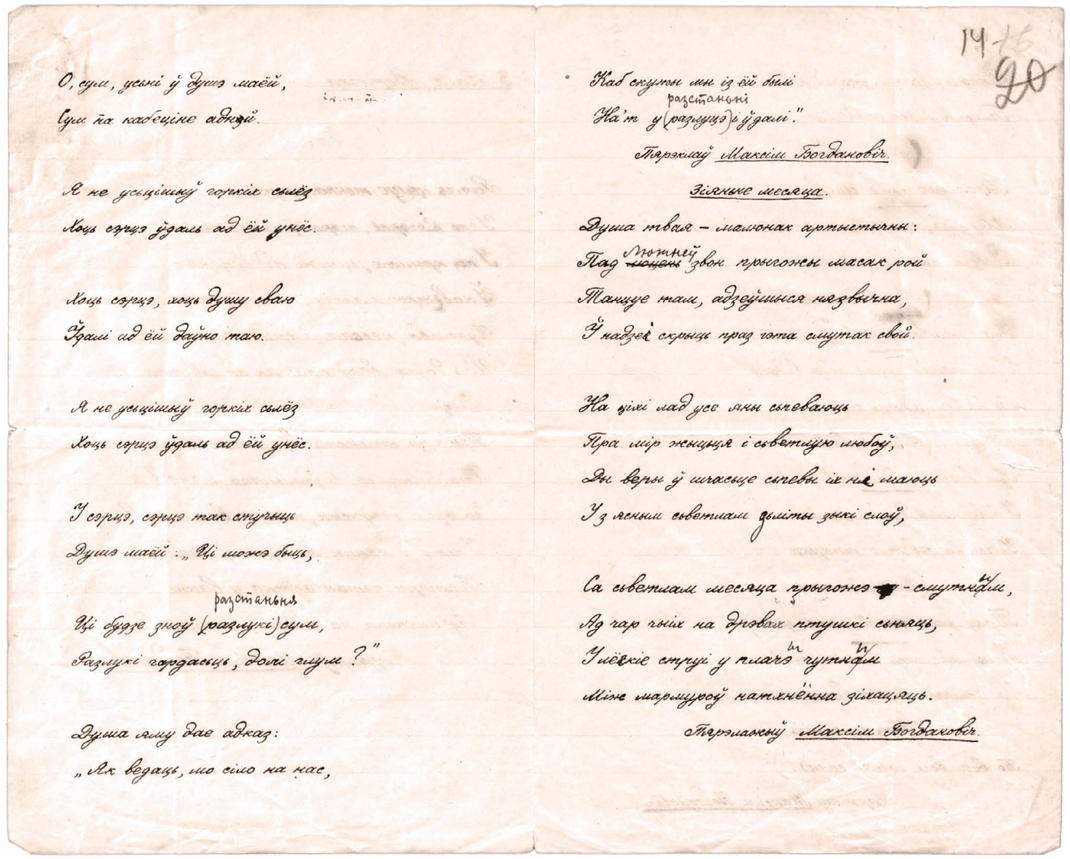
Што за калыска ціха так гайдае
Стамлённага, бездольнага мяне?
Чаго, як жывёнак, песьня вымагае?
І што ў канцы яе прыпеў жадае,
Каторы гэтак хутка у вакне
Ледзьненьким на садзік, замірае?

Пяряклаў Максім Багдановіч.

20.
“Раяль цалуе тонкая рука…”. Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена.
Яраслаўль. [1911–1912].
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 13 r.

“М. Б. дужа ахвотна гутарыў аб паэзіі і аб апрацаванні вершаў. Я разглядаў яго некаторыя заметкі, дзе ён старанна “правяраў матэматыкай”, як пушкінскі Сальеры, свае вершы-музыку; цікавіўшыя яго вершы інш. аўтараў ён тут жа па кніжцы размяраў на стопы і правяраў іх па ўсіх правілах вершавання”.

Заяц Л. Максім Багдановіч. С. 2.

14-15
20

О, сум, усні ў душы маёй,
Сум па кабецыне адзежы.

Я не ўцяшаюў горкіх слёз
Хоць сэрцэ ўдаль ад ёй унёс.

Хоць сэрцэ, хоць душу сваю
Ўдалі ад ёй даўно таю.

Я не ўцяшаюў горкіх слёз
Хоць сэрцэ ўдаль ад ёй унёс.

У сэрцэ, сэрцэ так стукаюць
Душа маёй: „Ці можа быць,

разстаньня
Ці будзе зноў (разлуцэ) сум,
Разлукі гордасць, долі глум?"

Душа яму дае адказ:
„Як ведаць, ці сіло на нас,

Каб скутым мне із ёй быць
разстаньні
На'т у (разлуцэ) ў ўдалі."

Пераклаў Максім Багдановіч.

Зіянне месяца.

Душа твая – мажонах артыстычны:
Пад ~~моцней~~ звон прыгожых мясах рой
Ташчыць там, адзяўшыся незвычна,
Ў падзеі скрыпк праз гэта смутак свой.

На ўзлёт лад усе яны спяваюць
Пра мір жаданы і святую любоў,
Дзе верыць ў шчасце спевак іх не маюць
У з ясным светам дзіцяцы зоркі слоў,

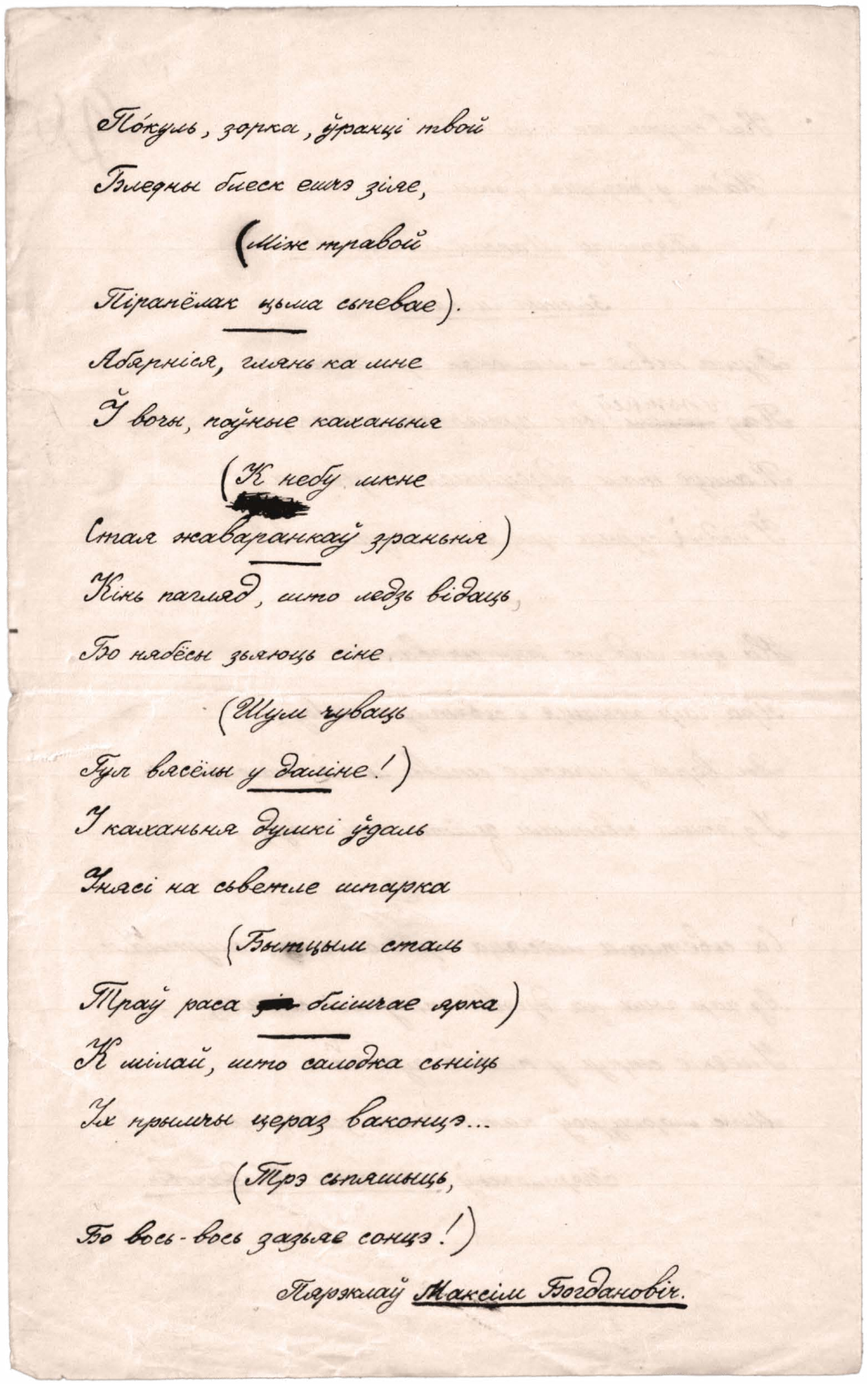
Са светам месяца прыгожэй - смутнейшым,
Ад чар чыіх на дрэвах пушкі сінеюць,
У цёхкіе струі у плачы чуткім
Між марыцуюў натхнёна дзіхаюць.

Пераклаў Максім Багдановіч.

21–22.
“О, сум, усні ў душы маёй…”, “Зіянне месяца”. Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена.
Яраслаўль. [1911–1912].
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 2, с. 2.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 13 v., 14 r.

“Яго рабочы стол быў праўдзівай лабараторыяй паэтычнай творчасці. Ён мог папраўдзе свядома гартаваць і шліфаваць свае паэтычныя пэрлы, бо быў чалавекам з еўрапейскім выхаваннем: ведаў стара-класічныя і новыя еўрапейскія мовы і меў з чаго браць прыклады для маладой беларускай паэзіі”.

Бядуля З. Мае ўспаміны. С. 3.

Пакуль, зорка, ўранці твой
Блеск ясны зіяе,
(Між травой
Пяшчотах цыбуліных сцвітае).
Абярніся, гляні ка мне
Ў вочы, поўныя каханьня
(К небу ціхае
Стаяць жаваранкаў зраньня)
Кінь паглядзі, што ледзь відаць,
Бо нябёсы зіяюць сіне
(Шум чуваць
Гул вясёлы ў даліне!)
У каханьня дзіўкі ўдаль
Узляці на сьветле шпарка
(Бытцым сталь
Праў раса бліскае ярка)
К мілай, што салодка сьніць
Ўх прыйсьці цераз ваконцэ...
(Трэ сьпяшыць,
Бо вось-вось зазьзяе сонцэ!)

Пяражмаў Максім Багдановіч.

23.
“Покуль, зорка, ўранці твой…”. Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена.
Яраслаўль. [1911–1912].
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F 21-39. L. 14 v.

“Самое большое количество переводов сделано Богдановичем из Верлена – поэта, который был близок Богдановичу и формальными особенностями (музыкальность стиха, элементы импрессионизма), и некоторыми элементами мировосприятия (сложность и противоречивость психологии, повышенная восприимчивость природы, ноты пессимизма).

Переводы из Верлена, сделанные с французского подлинника, отличаются в большинстве случаев точностью”.

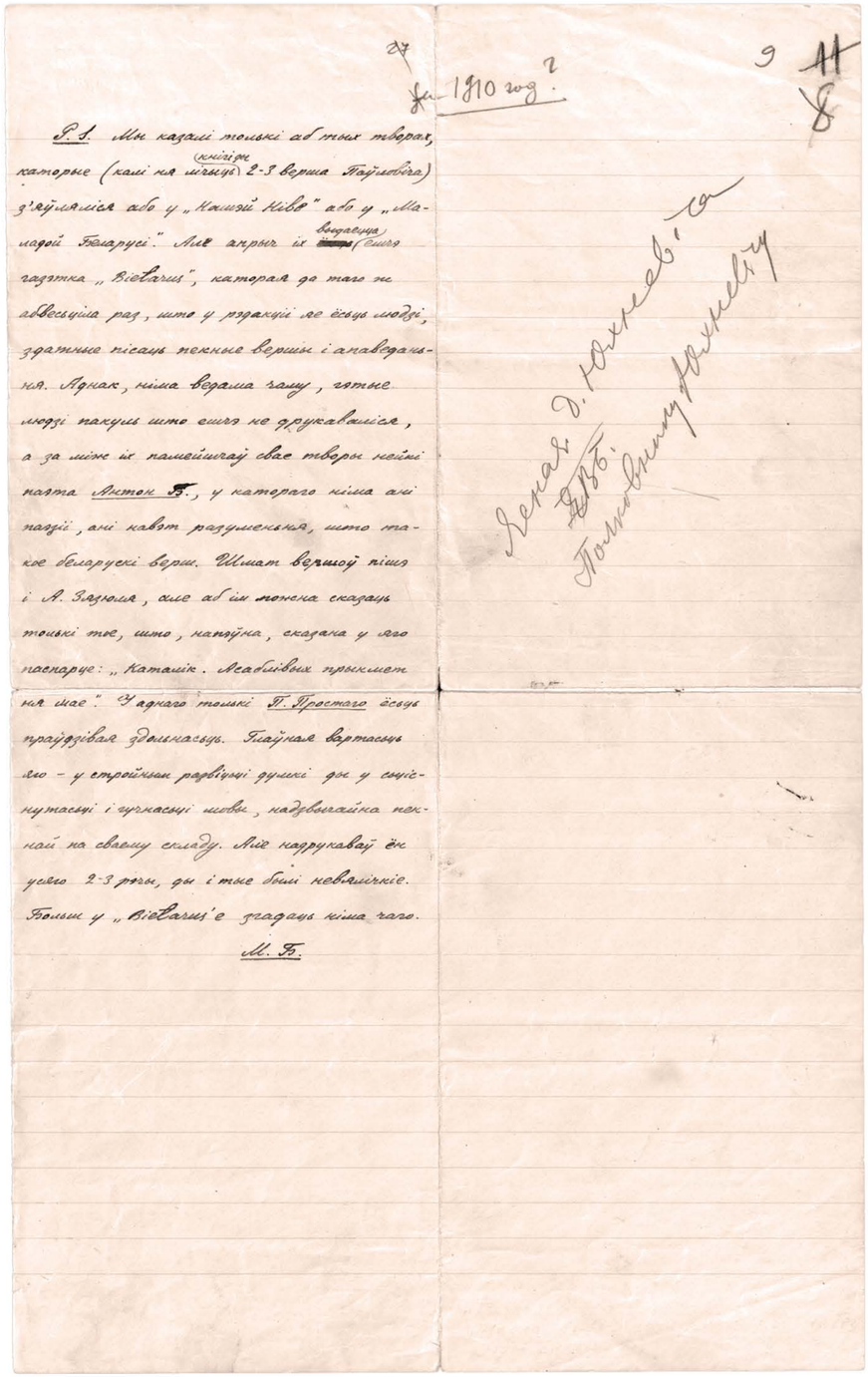
Железняк Г. Поэзия М. А. Богдановича. С. 27.

Раздзел V. Артыкулы

24.
“P.S.”. Заканчэнне артыкула “За тры гады”.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 9 r.

“Сярод паэтычных твораў, напісаных на асобных лістах паштовай паперы прыгожым і выразным почыркам М. Багдановіча, характэрным для яго белавых аўтографаў, знойдзены [у бібліятэцы імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы] напісаны на асобным лісце ўрывак (заканчэнне – “P. S”) невядомага крытычнага артыкула”.

Смолкін М. З рукапіснай спадчыны Максіма Багдановіча. С. 176.

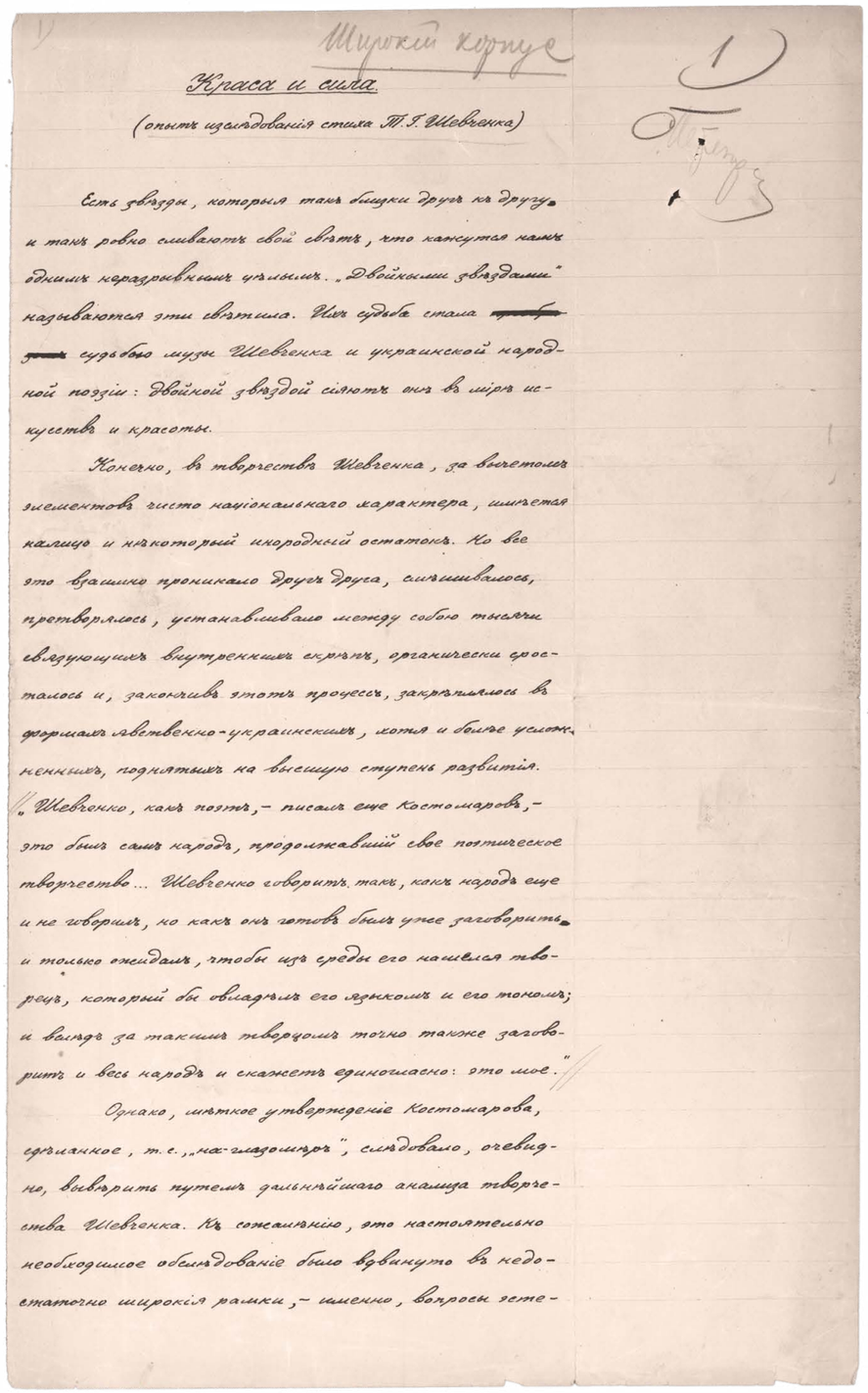

P. S. Мы казали толькі аб тых творах, каторые (кнігіях) (кажі на мячцы 2-3 верша Гайлевіча) з'яўляліся або у „Нашай Ніве" або у „Маладой Беларусі". Але акрамя іх выдадзена (ешчэ) газэтка „Вясёлка", каторая да таго ж абвесціла раз, што у рэдакцыі яе ёсьць людзі, здатные пісаць пекные вершы і апавяданьня. Яднак, ніяка верагна часць, гэтые людзі пакуль што ешчэ не друкаваліся, а за міне іх лепейшчаў свае творы пейні пазта Антон Б., у каторага ніяка алі пазыі, алі кавэт разуменьня, што такое беларускі верш. Шмат вершоў пішэ і А. Гадзюля, але аб ім можна сказаць толькі тое, што, напрыклад, сказана у яго паспарце: „Катаміе. Асабівых прыкмет ня мае". У аднаго толькі П. Простага ёсьць праўдзівая здольнасьць. Глайнае вартасьць яго – у стройным развіцьці думкі ад у сьціснутасьці і чуткасьці мовы, надзвычайна пекнай па свайму складу. Ліе друкуваў ён усего 2-3 разы, ды і тые быві невялічкіе. Больш у „Biełarus'e" гадаць ніяка нельга.

М. Б.

1910 год?

Дзякуй Д. Юхневіч
Толкавіку Урублеўскіму

Широкій корпусъ

1

Краса и сила

(опытъ изслѣдованія стиха Т. Г. Шевченка)

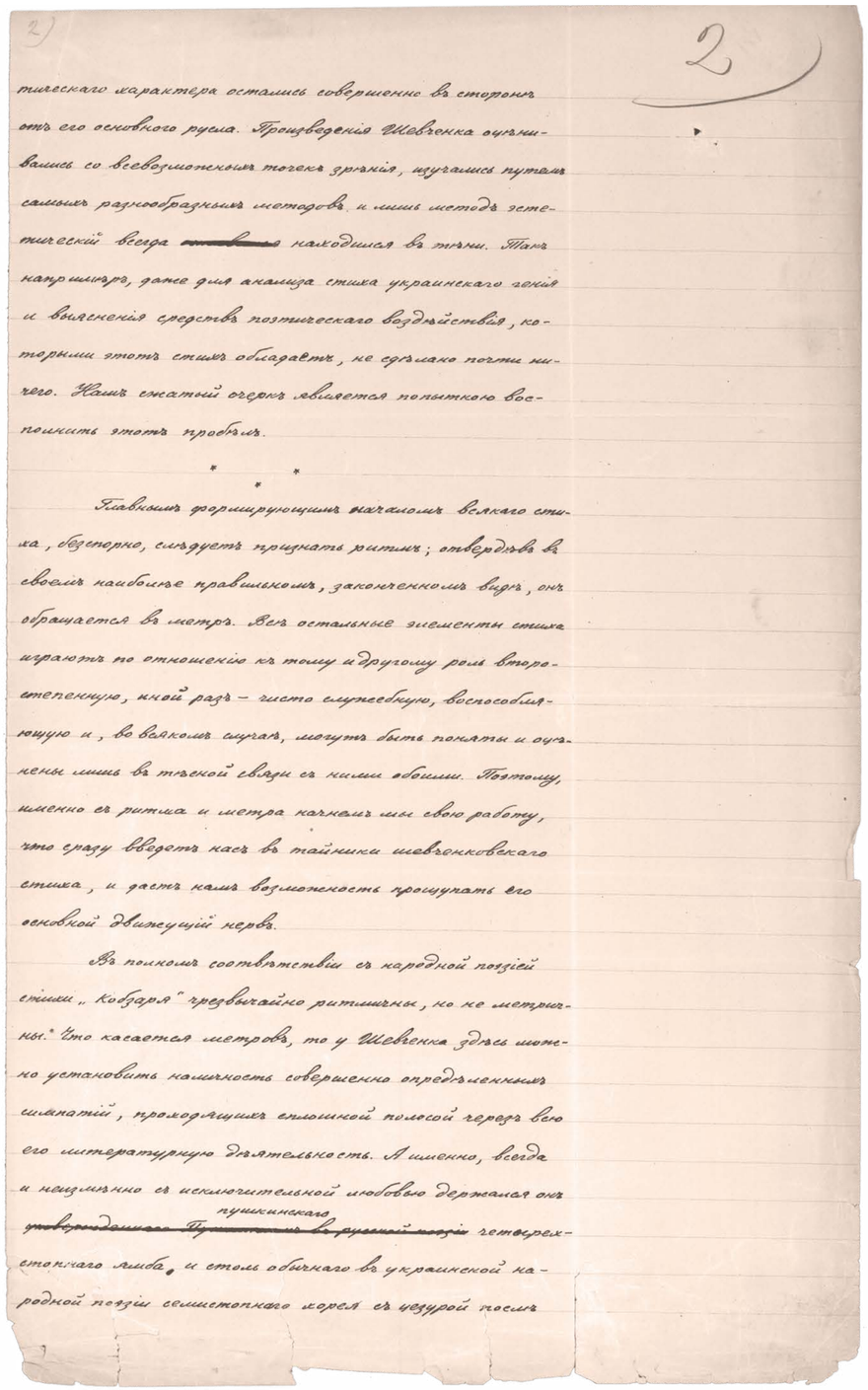
Есть звѣзды, которыя такъ близки другъ къ другу и такъ ровно сливаютъ свой свѣтъ, что кажутся намъ единымъ нераздѣльнымъ цѣлымъ. „Двойными звѣздами" называются эти свѣтила. Ихъ судьба стала ~~~~ судьбою музы Шевченка и украинской народной поэзіи: двойной звѣздой сіяютъ онѣ въ мірѣ искусствъ и красоты.

Конечно, въ творчествѣ Шевченка, за вычетомъ элементовъ чисто національнаго характера, имѣется налицо и нѣкоторый инородный остатокъ. Но все это внѣшнее проникало другъ друга, сливалось, претворялось, устанавливало между собою тысячи связующихъ внутреннихъ скрѣпъ, органически срослось и, закончивъ этотъ процессъ, закрѣпилось въ формахъ чисто шевченко-украинскихъ, хотя и болѣе усложненныхъ, поднятыхъ на высшую ступень развитія.

„Шевченко, какъ поэтъ, – писалъ еще Костомаровъ, – это былъ самъ народъ, продолжавшій свое поэтическое творчество... Шевченко говоритъ такъ, какъ народъ еще и не говорилъ, но какъ онъ готовъ былъ уже заговорить и только ожидалъ, чтобы изъ среды его нашелся творецъ, который бы овладѣлъ его языкомъ и его тономъ; и вслѣдъ за такимъ творцомъ точно также заговоритъ и весь народъ и скажетъ единогласно: это мое."

Однако, шаткое утвержденіе Костомарова, сдѣланное, т. е. „на-глазокъ", слѣдовало, очевидно, выверить путемъ дальнѣйшаго анализа творчества Шевченка. Къ сожалѣнію, это настоятельно необходимое обслѣдованіе было вдвинуто въ недостаточно широкія рамки, – именно, вопросъ эсте-

25.
“Краса и сила (опыт исследования стиха Т. Г. Шевченко)”. Артыкул.
Яраслаўль. [кан. 1912 – пач. 1914 гг.]
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 13, с. 13.
Нацыянальная бібліятэка Украіны імя У. І. Вярнадскага.
Ф. 1. Адз. зах. 11226.

2)

2

тического характера остались совершенно в стороне
отъ его основного русла. Произведенія Шевченка оцѣни-
вались со всевозможныхъ точекъ зрѣнія, шучались путемъ
самыхъ разнообразныхъ методовъ и лишь методъ эсте-
тическій всегда ~~[illegible]~~ находился въ тѣни. Тамъ
капризнаго, далеко для анализа стиха украинскаго геній
и выясненія средствъ поэтическаго воздѣйствія, ко-
торыми этотъ стихъ обладаетъ, не сдѣлано почти ни-
чего. Нашъ сжатый очеркъ является попыткою вос-
полнить этотъ пробѣлъ.

* * *

Главнымъ формирующимъ началомъ всякаго сти-
ха, безспорно, слѣдуетъ признать ритмъ; отвердѣвъ въ
своемъ наиболѣе правильномъ, законченномъ видѣ, онъ
обращается въ метръ. Всѣ остальные элементы стиха
играютъ по отношенію къ тому и другому роль второ-
степенную, иной разъ – чисто служебную, воспособля-
ющую и, во всякомъ случаѣ, могутъ быть поняты и объ-
яснены лишь въ тѣсной связи съ ними обоими. Поэтому,
именно съ ритма и метра начнемъ мы свою работу,
что сразу введетъ насъ въ тайники шевченковскаго
стиха, и дастъ намъ возможность прощупать его
основной движущій нервъ.

Въ полномъ соотвѣтствіи съ народной поэзіей
стихи „Кобзаря" чрезвычайно ритмичны, но не метри-
чны.* Что касается метровъ, то у Шевченка здѣсь мож-
но установить наличность совершенно опредѣленныхъ
схемъ, проходящихъ сплошной полосой черезъ всю
его литературную дѣятельность. А именно, всегда
и неизмѣнно съ исключительной любовью держался онъ
~~утвержденнаго Пушкинымъ въ русской поэзіи~~ пушкинскаго четырех-
стопнаго ямба, и столь обычнаго въ украинской на-
родной поэзіи семистопнаго хорея съ цезурой послѣ

“Я гартаю доўгія, у дзве старонкі школьнага сшытка, лісты палосы, спісаныя з аднаго боку прыгожымі дакладна выведзенымі літарамі. І знаёмы вучнёўска-старанны почырк, і загаловак артыкула “Краса и сила (опыт исследования стиха Т. Г. Шевченко)” не пакідаюць сумнення: перада мной адзін з нямногіх (іх цяпер на пальцах можна пералічыць) аўтографаў самога Максіма Багдановіча”.

Рагойша В. Прыгожа літары выводзіў ён пяром… С. 183.

3)

3)

четвертой стопы.*) Они являются преобладающими в стихах Шевченки, охватывая собой ровно не девять десятых всего имъ количества. Поэтому на этихъ двухъ размерахъ слѣдуетъ остановиться съ наибольшимъ пристальнымъ вниманіемъ.

Первый изъ нихъ легъ въ основу громаднаго большинства тѣхъ стихотвореній, которыя какъ по своимъ темамъ такъ и по обработкѣ ихъ могли бы, ~~будутъ~~ съ нѣкоторыми ограниченіями, получить названіе общее-литературныхъ. Стихи въ этихъ произведеніяхъ всегда достаточно выдержаны: такимъ образомъ, пользуясь метрами искусственной поэзіи, Шевченко исполнялся и всѣ ея искусственныя правила. Но стоитъ ему только обратиться къ другому своему „стержневому" размеру, какъ полотенце вышивки является самымъ коренньимъ образомъ. Нарушеніе основныхъ требованій стиха дѣлается обычнымъ, проявляется въ самыхъ разнообразныхъ направленіяхъ и притомъ въ столь крупномъ масштабѣ, что не можетъ быть и рѣчи о простой невнимательности или небрежности со стороны поэта. Шевченко здѣсь шелъ слѣдомъ народной украинской поэзіи, у которой онъ заимствовалъ данный размеръ и которая для усиленія выразительности стиха такъ охотно жертвуетъ однообразіемъ его формы. Такъ напримеръ, этимъ обстоятельствомъ (и, въ частности, желаніемъ придать наибольшій размахъ ритму, хотябы даже за счетъ выдержанности метра) совершенно удовлетворительно объясняется наиболее обычная неправильность въ разбираемой группѣ стиховъ Шевченка, —

*) Съ этого метрическаго пункта Шевченко всегда начинаетъ новую строку, разбивая, такимъ образомъ, стихъ на двѣ части.

4)

4)

замѣна хорея ямбомъ или амфибрахіемъ. Вотъ образчикъ нѣсколькихъ такихъ подобныхъ случаевъ:

Вітре буйний, вітре буйний!
Ти з морем говориш,
Збуди його, заграй ти з ним,
Спитай сине море (стр. 7 *).

} Мѣсяцъ хорея

Размеръ въ приведенномъ четверостишіи совершенно не выдержанъ,**) но ничего благодаря этому не получился широкій просторъ для энергичнаго, стремительнаго, безудержнаго ритма. Такимъ образомъ, изъ подъ этой неправильности стиха совершенно явственно проглядываетъ безсознательный или, можетъ быть, даже сознательный эстетическій пріемъ, разрѣшающій извѣстную художественную задачу и имѣющій свои корни въ народномъ творчествѣ. Подчеркиваемъ это, такъ какъ указанныя свойства шевченковскаго метра, представлявшіяся многимъ просто результатомъ техническаго неумѣнья и небрежности, зачастую приводили критиковъ въ смущеніе и вносили въ ихъ оцѣнки ноты нѣкотораго сомнѣнія и колебанія. Между тѣмъ достаточно немного болѣе близкаго знакомства съ поэтикой, чтобы весь вопросъ предсталъ въ совершенно иномъ свѣтѣ. Нѣтъ такихъ художественныхъ средствъ, которыя были бы всегда примѣнимы и всегда хороши. Задача поэта въ томъ и заключается, чтобы изъ цѣлаго ряда имѣ-

*) Цитирую всюду по изданію 1907 г. Общества имени Т. Г. Шевченка для вспомоществованія... учащимся... С. Петербурга.

**) Вмѣсто хореевъ во второй строкѣ два амфибрахія, въ третьей – четыре ямба, въ началѣ четвертой – ямбъ.

5)

выбрать въ каждомъ данномъ случаѣ одно, наиболѣе подходящее. Для стиховъ народнаго стиля метръ, подчиненный ритму, является наиболѣе подходящимъ средствомъ, и Шевченко, остановившись на немъ, только лишній разъ проявилъ здѣсь свою геніальную поэтическую интуицію.

Обращаясь къ другимъ размѣрамъ, встрѣчающимся въ „Кобзарѣ", приходится убѣдиться, что при всемъ своемъ разнообразіи они нашли весьма узкую сферу примѣненія. Однако, именно среди нихъ находится лучшій рядъ метрическихъ шедевровъ, въ которыхъ Шевченко необыкновенно ярко запечатлѣлъ красоту своего дарованія. Говоря это, мы имѣемъ въ виду группу стихотвореній пѣсеннаго склада, имѣющихъ ясно выраженный національно-украинскій колоритъ и въ то же время отличающихся рѣдкимъ разнообразіемъ и оригинальностью метра. Самую небольшую коллекцію этихъ размѣровъ, но напряженнѣйшихъ, но сдержанныхъ, но очищенно-граціозныхъ, то, наконецъ, едвали не плясовыхъ:

Мельник Корнуся

Як-би мені, мамо, камисто,
То пішла б я завтра на місто;
А на місті, мамо, на місті —
Грає, мамо, музика троїста;
А дівчата з парубками
Лящяються... Мамо, мамо!
Бездоланна я. (439)

—

Мельник Корнуся

У перетику ходила
По горіхи,
Мірошника полюбила
Для потіхи.
Мельник мелє, шеретуб,

6)

Обернеться, поцілує —
Для потіхи. (стр. 435).

—

Як-би мені черевики,
То пішла б я на музики...
Горенько моє:
Черевиків немає,
А музика грає, грає,
Жаль завріє! (стр. 413)

—

Полюбилася я,
Оружилася я
З бездоланним сиротою —
Така доля моя! (стр. 421).

—

Ой пішла я у яр за водою,
А там милий гуляє з другою.
А другая та,
Розумниця знала,
Багатая сусіданька,
Вдова молодая. (стр. 430)

—

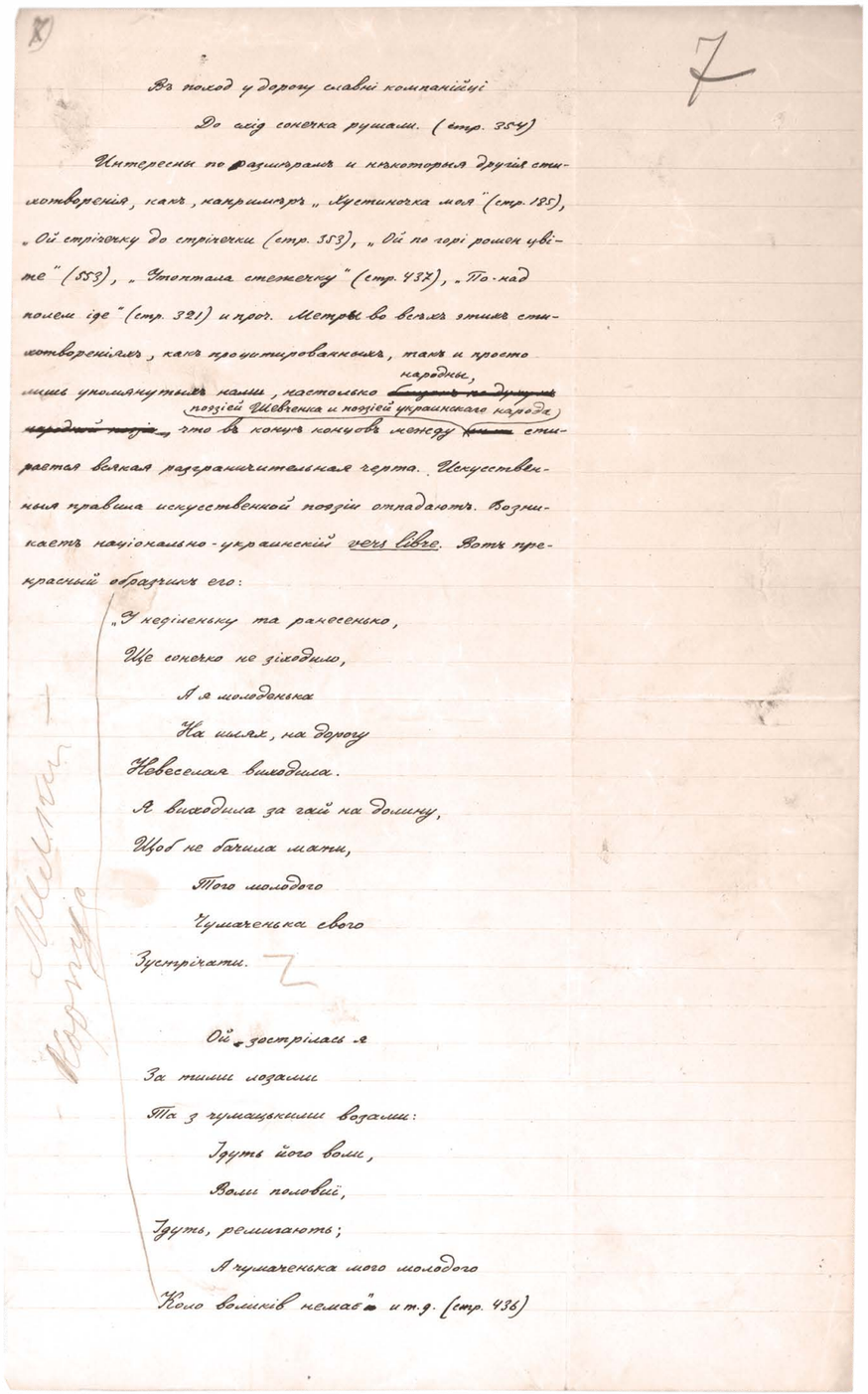
Ой маю, маю я очеката —
Нікого, мати, та оглядати,
Нікого, серденько, та оглядати! (стр. 553)

—

Ой, неня, нема ні вітру, ні хвилі
Із нашої України!
Чи там раду радять, як на Турка стати,
Не чують на чужині. (стр. 150)

—

У неділеньку та ранесенько
Сурми, труби вигравали;

Въ поход у дарогу славні компанійці
До ліщ сокечка рушаш. (стр. 354)

Интересны по фразировкѣ и нѣкоторыя другія стихотворенія, какъ, напримѣръ „Кустиначка моя" (стр. 185), „Ой стрічечку до стрічечки (стр. 353), „Ой по горі рожен цвіте" (553), „Утоптала стежечку" (стр. 437), „По-над полем іде" (стр. 321) и проч. Метры во всѣхъ этихъ стихотвореніяхъ, какъ прототипахъ-пѣсенъ, такъ и просто лишь упомянутыхъ нами, настолько ~~близки по духу~~ народны, ~~народной поэзіи~~ поэзіей Шевченка и поэзіей украинскаго народа, что въ концѣ концовъ между ~~ними~~ стихами нѣтъ никакой разграничительной черты. Искусственныя правила искусственной поэзіи отпадаютъ. Возникаетъ національно-украинскій verslibre. Вотъ прекрасный образчикъ его:

„У неділеньку та ранесенько,
Ще сонечко не зіходило,
А я молоденька
На шлях, на дорогу
Невесенька виходила.
А виходила за гай на долину,
Щоб не бачила мати,
Того молодого
Чумаченька свого
Зустрічати.

Ой дострілась я
За тими возами
Та з чумацькими волами:
Ідуть його воли,
Воли половії,
Ідуть, ремлякоть;
А чумаченька мого молодого
Коло воликів немає" и т. д. (стр. 436)

“Калі б Багдановіч напісаў толькі гэты артыкул, то і тады б застаўся і ў ліку лепшых шаўчэнказнаўцаў, і ў гісторыі беларуска-ўкраінскіх літаратурных узаемасувязей”.

Рагойша В. П. Максім Багдановіч. І краса, і сіла. С. 165.

8)

Наконецъ, заканчивая этотъ отдѣлъ нашей статьи, посвященный вопросамъ ритма и метра, остановимся ~~●~~ на еще одномъ постоянно встрѣчающемся у Шевченка пріемѣ, направленномъ въ сторону достиженія наибольшаго соотвѣтствія между движеніемъ ~~чувства~~ чувства и движеніемъ ~~[illegible]~~ стиха. Пріемъ этотъ состоитъ въ употребленіи особаго размѣра для обрисовки каждаго изъ настроеній, смѣняющихся въ рамкахъ данной вещи. Особенно часто передаются уже разсмотрѣнные наши излюбленные ~~[illegible]~~ шевченковскіе метры,– четырехстопный ямбъ и семистопный хорей. Нерѣдки такіе и вставки небольшихъ пѣсенъ съ самостоятельнымъ размѣромъ среди текста болѣе крупныхъ произведеній, что встрѣчается, напримѣръ, въ поэмахъ „Гайдамаки", „Черница", „Гамалія", „Тарасова ніч", „Кустика", „Сова", „Невольникъ" „Відьма" и т.д. Чередованіе размѣровъ довольно часто производится очень широко, образуя тѣло монолога служанки, ~~[illegible]~~ хотя бы, небольшая поэма „Гамалія", въ которой метръ мѣняется чуть ли не пятнадцать разъ.

Переходя къ другимъ средствамъ поэтическаго воздѣйствія, которыми ~~[illegible]~~ обладаетъ стихъ Шевченка, обратимся, прежде всего, къ его рифмамъ, въ виду несомнѣнной связи ихъ съ метромъ; именно, ихъ основное назначеніе (какъ это выяснилъ, напр. Брюсовъ) – подчеркивать форму метра, обводя твердыми контурами его границы.

Наиболѣе обычны у Шевченка женскія рифмы, нѣсколько рѣже встрѣчаются мужскія, въ трехъ-четырехъ трагическихъ стихотвореніяхъ мужескаго рода есть и наиболѣе изысканныя – дактилическія, каковы, напримѣръ „вишиваная – малёваная" (185), „пишается – пишается" (553), „чернаточка – дівчаточка"

9)

(353) и т.д. Встрѣчаются и другія интересныя рифмы (пышно – на ніч'но; щедро – на'щ'ро; днями – три'дні и т.д.) но числомъ ихъ очень невелико. При этомъ слѣдуетъ отмѣтить, что и вообще говоря область примѣненія какихъ бы то ни было рифмъ въ стихахъ „Кобзаря", сравнительно, довольно ограничена. Въ полной гармоніи съ общимъ духомъ своей музы (а въ частности, съ ея метрами) Шевченко чрезвычайно часто пользовался вмѣсто рифмъ ассонансами*), вся прелесть которыхъ именно въ стихахъ народнаго склада обрисовывается особенно хорошо.**) Подчеркиваемъ это, ~~[illegible]~~ такъ какъ въ широкой публикѣ шевченковскіе ассонансы нерѣдко считаются просто неудачными рифмами; между тѣмъ, здѣсь, въ употребленіи ассонансовъ, точно такъ же, какъ и въ вопросахъ метра, Шевченко, какъ мы видимъ, ярко проявилъ и глубокую народность своей поэтической природы и исключительную художественную чуткость. Для того же, чтобы стихъ не былъ слишкомъ бѣденъ, Шевченко время отъ времени окрашиваетъ свои ассонансы болѣе полными созвучіями. Идя далѣе, онъ иной разъ рифмуетъ съ обычными четными строками своего семистопнаго хорея и первую нечетную, ~~[illegible]~~ или, что бываетъ рѣже, вторую; благодаря этому стихъ пріобрѣтаетъ особенную оригинальность и благозвучность. Вотъ примѣры того и другого:

Вітер в гаї не гуляє,
Ва ночи спочивав;
Прокинеться, тихесенько

---

*) То-есть созвучіемъ однихъ только ~~[illegible]~~ подударныхъ гласныхъ, одинаковыхъ или „далее" просто похожихъ, при чемъ тожественности согласныхъ нѣтъ.

**) Напримѣръ, такой поклонникъ изысканныхъ рифмъ, какъ Брюсовъ, обработавшій „народныя" темы, охотно пользуется ассонансами.

92.

10

В осоки спитає. (142)

—

А як прийшла до берега,
То й дочку згадала,
І згадала, як купала
І як пришовпляла. (стр. 288)

Мелкий курсив

Наконец, чрезвычайно широко пришлюзляется в „Кобзаря" и вся остальная, т.е. „вторичная" среда внутренних рифм, аллитераций, ассонанс и т.д. стиха гармонизующая стихотворной речи. Здесь, именно в этой области стиха, и выясняется, быть может, наиболее прекрасно все тонкое изящество поэзии Шевченка: внешне простая, скромная, она полна внутренней, затаенной, не всякому взору доступной красотою. Если допустимо такое сравнение, то я скажу, что стихи Шевченка напоминают на освященный изнутри бумажный китайский фонарь. У него нет блеска, яркие его краски и рисунок, но внутри он полон света, и только полупрозрачная оболочка не дает этому свету хлынуть во все стороны ослепительными потоками.

При разборе и оценке этих, только что указанных нами составных частей стиха, остановимся, прежде всего, на внутренних рифмах. По числу их ни один русский поэт не может сравниться с Шевченком. Достаточно указать, что рифм этих мы насчитали при исследовании „Кобзаря" около тысячи. Разумеется, этому количественному богатству их соответствует и качественное богатство тех разнообразных комбинаций, в которых они употребляются Шевченком. Наиболее обычной является рифма посреди нечетной строки (семистопного хорея), разрезающая ее пополам. Таковы, например рифмы: „Ні родини, ні хатини" (стр. 32); треба трути

12

11

родобути" (144); „ніде мною молодою" (стр. 234) и т.д. Не встречается в таких строках рифма и не посредине (напр., „чого серце бється, рветься" стр. 148), есть она также и в четных строках („жовкнувший, кучерявий" стр. 143). Интересны и некоторые другие, больше сложные сочетания, например, такие:

Вигравав, мавшись Бога,
Тугу розганяв. (стр. 148)

Мелкий

~~Вигравав по лузі,~~
~~Мавшись ~~Бога~~;~~
~~Сидів край, ~~вигравав~~~~
~~З тобою по долині,~~

Сумує, векує, бідним світом кудить,
Літає, шукає, думи – заблудив. (стр. 2)

Мелкий

Наличность этих внутренних рифм, их обилие и красота бесспорно подтверждают наше положение, что ассонанс в стихах Шевченка – это неотъемлемый элемент своеобразного художественного стиля, а не результат технической беспомощности. Возьмем, хотя бы, такое четверостишие:

Орися ж ти, розвернися,
Поки розцвітися,
Та носійся добрим ситом,
Долю полійся! (стр. 536)

Мелкий курсив

Конечно, „розцвітися" и „полійся" не больше, как ассонансы, но нельзя же закрывать глаза на то, что вышло из-под пера все стихотворение пронизано внутренними рифмами, т.е. рифмами необязательными. А между тем, это постоянный прием Шевченка.

Ко внутренней рифме очень близка по своему художественному значению паронамазия и родственная этой последней ан-

12

литература. Вотъ примѣры той и другой: „Гарцуетъ, гарцуе, гарцу у гаї"; „некаче мати в своїй дитині"; „туманъ, туманъ та пустота"; „нема пана Ана дома"; „у пута кутиї не куй"; „з давнього давна у гаї над ставом"; „і пощелялася на вої невеликії діти."*) Или вотъ какъ чередуетъ вѣтеръ въ осокѣ:

„Хто се, хто се по сім боці
Чеше косу? Хто се?
Хто се, хто се по тім боці
Рве на собі коси?" (стр. 142)

Мягкій?

Наконецъ, слѣдуетъ остановиться еще на чередѣ. Укажемъ, напримѣръ, что всѣ внутреннія рифмы у Шевченка постоянно комбинируются съ [redacted] чередой, которая, такимъ образомъ, подчеркиваетъ и выдѣляетъ ихъ. Но чередa и сама по себѣ встрѣчается у него очень часто (особенно въ двустрочномъ семистопномъ хореѣ), что дѣлаетъ стихъ чрезвычайно живымъ. Наибольше обычно красивая женская чередa, разрѣзающая строку на двѣ равныя части („Не лякайся, / подивися" стр. 153), хотя встрѣчаются строки, въ которыхъ далее каждая стопа снабжена чередой („Перед/ нами/ море/ синє" стр. 155). Пользуется Шевченко чередою и при другихъ размѣрахъ. Вотъ насколько наиболѣе примѣчательныхъ образчиковъ:

Виносила/ збрую:/ шабли/ золоту
І рушницю-/ гаківницю (стр. 354) Мягкій

—

Чи там раду/радять,/ як на Турка/ стати
Не чубом на чужині. (стр. 150). Мягкій

Этими краткими указаніями мы и ограничимъ нашу статью. Въ заключеніе, однако, позволимъ

*) Аллитерацію многократно указывались г. К. Чуковскимъ.

13

себѣ сформулировать нѣсколько общихъ положеній, наиболѣе отчетливо намѣтившихся въ ходѣ предлагаемаго изслѣдованія. Именно, мы хотѣли бы указать, что въ мірѣ Шевченка мировая литература имѣетъ поэтовъ со стихомъ мелодичнымъ и [redacted] изящнымъ; поэта, который красоту своихъ произведеній строитъ не на блестящихъ въ глаза средствахъ поэтическаго воздѣйствія, а наоборотъ, на средствахъ наиболѣе тонкихъ – ассонансѣ, аллитераціи, внутреннихъ рифмахъ. Поэтъ, первой въ этой красотѣ указанныхъ элементовъ стиха, присовокупилъ еще необыкновенную силу своихъ ритмовъ, а также оригинальность, живость и граціозность разнообразныхъ метровъ. Далѣе, мы хотѣли бы подчеркнуть, что все это взаимно обусловливалось другъ другомъ и восполняло другъ друга, создавая въ общей (т.е.) сложности особый поэтическій міръ, (нѣкоторый строго выдержанный и гармоническій художественный стиль. Стихъ не этотъ, наконецъ, былъ стихомъ національно-украинскимъ, а поэзія Шевченки – вросшей въ украйнскую народную поэзію и (сдѣлавшей ее въ нѣкоторыхъ своихъ образцахъ до полнаго отожествленія съ ней. Таковъ отливающій двумя оттѣнками муаръ: ясно видно, гдѣ одинъ и гдѣ другой, но никогда нельзя провести между ними твердой разграничительной черты. Эта мысль, какъ мы указывали, уже неоднократно [redacted] высказывалась (критикой, посвященной Шевченку. Одной изъ нашихъ (проверить и) цѣлей было обосновать ее на выбранномъ нами спеціальномъ матеріалѣ.

М. Богдановичъ.

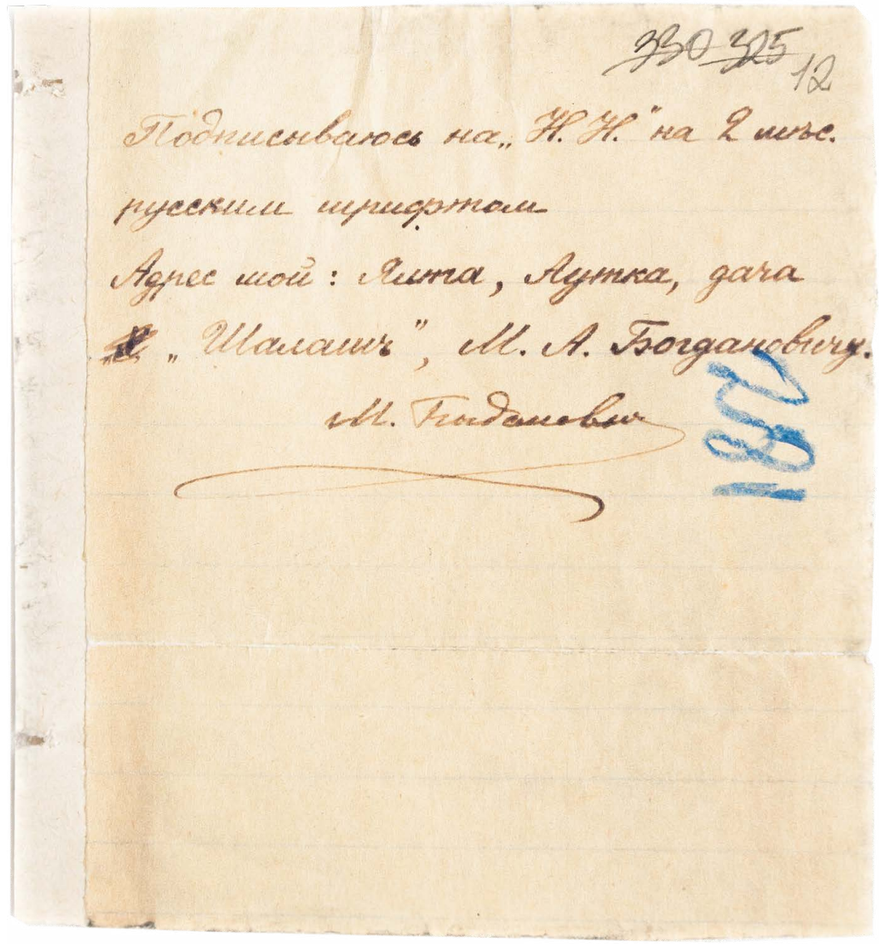
Адресъ мой: Ярославль, Любимская ул. 57, кв. 1. Максиму Крамовичу Богдановичу.

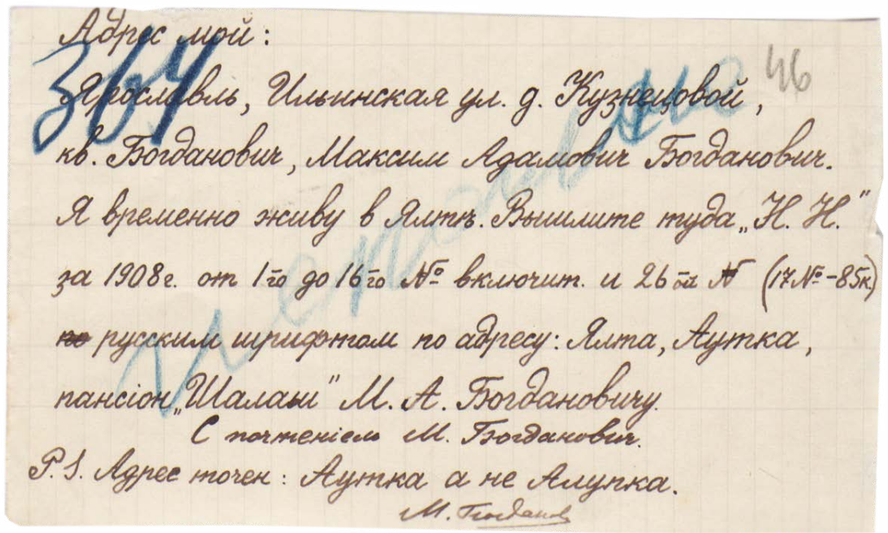
Раздзел VI. Лісты

26.
Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.
Ялта. [чэрвень – ліпень 1909 г.].
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.
Ф. 3. Воп. 1. Адз. зах. 96. Л. 12.

“Гэтыя некалькі радкоў, што захоўваюцца ў Дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва БССР, цікавыя ў многіх адносінах. Па-першае, перад намі самы ранні з вядомых лістоў аўтара «Вянка»”.

Рагойша В. П. Максім Багдановіч. Ліст у “Нашу ніву”. С. 162–163.

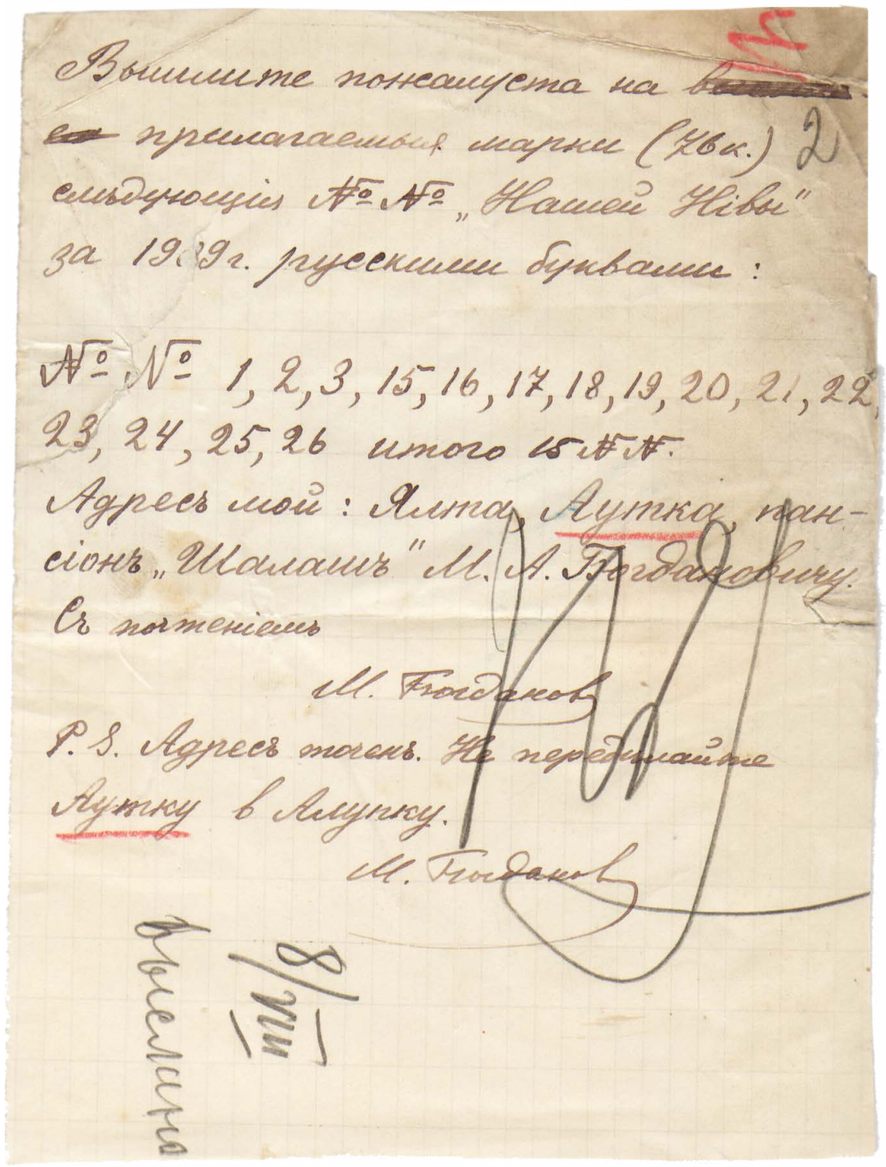

Адрес мой:
Ярославль, Ильинская ул. д. Кузнецовой,
кв. Богданович, Максим Адамович Богданович.
Я временно живу в Ялте. Вышлите туда „Н. Н."
за 1908 г. от 1-го до 16-го №№ включит. и 26 ый № (17 №№-85 к.)
~~по~~ русским шрифтом по адресу: Ялта, Аутка,
пансіон „Шалаш" М. А. Богдановичу.
С почтеніем М. Богданович.
P.S. Адрес точен: Аутка а не Алупка.
М. Богдан

27.
Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.
Ялта. [чэрвень–ліпень 1909 г.].
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
17,0x14,5 см.
Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў.
F. 368. Ap. 1. B. 2. L. 46.

“Аднак самае важнае, на што ўказвае ліст, дык гэта тое, што беларускі паэт нават сярод экзатычнай прыроды поўдня не мог развітацца з думкамі пра родны край, яго цяжкі і трывожны лёс. Газета, з якой трымаў сувязь Багдановіч з самага пачатку яе выхаду ў свет, і цяпер з’яўлялася тым хлебам надзённым, больш таго своеасаблівым лекам, без якога ён ніяк не мог абысціся”.

Рагойша В. П. Максім Багдановіч. Ліст у “Нашу ніву”. С. 163.

Вышлите понсамуста на ~~[illegible]~~ прилагаемыя марки (7бк.) 2
следующія №№ „Нашей Нівы"
за 1909г. русскими буквами:

№№ 1, 2, 3, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22,
23, 24, 25, 26 итого 15 №№.

Адресъ мой: Ялта, Аутка, пан-
сіонъ „Шалашъ" М. А. Богдановичу.

Съ почтеніемъ

М. Гюдановъ

P. S. Адресъ точенъ. Не перепутайте
Аутку в Алупку.

М. Гюдановъ

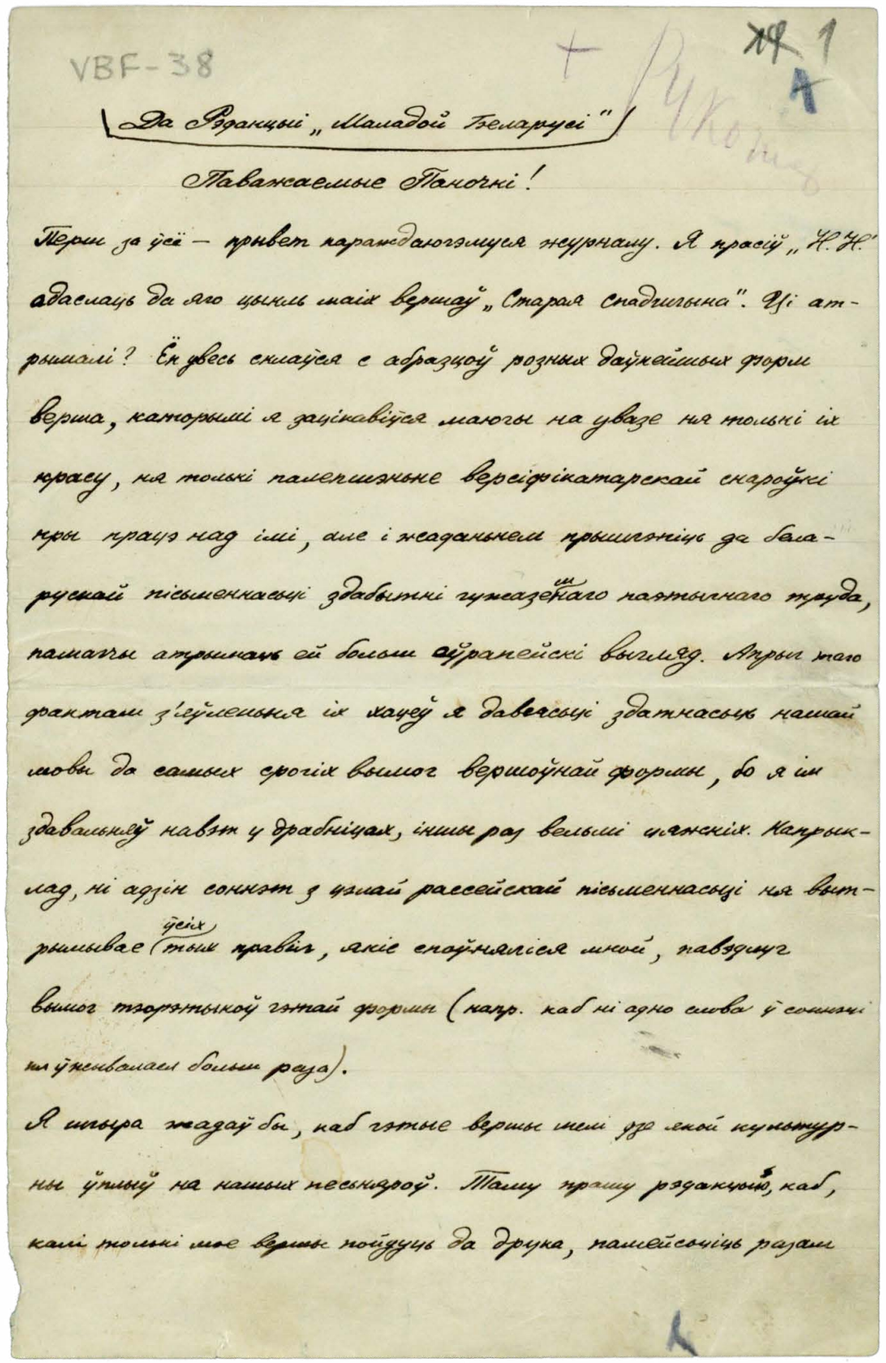
8/VIII
Ялта

28.
Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва".
Ялта. [да 08.08.1909].
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
8,5x14,0 см.
Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў.
F. 368. Ap. 1. B. 2. L. 2.

"З'яўленне творчасці Максіма Багдановіча ў крыўскай (беларускай) мове цесна звязана з рэдакцыяй тыднёвай беларускай часопісі «Наша ніва», якая выходзіла ў Вільні ад восені 1906 да восені 1914 года".

Ластоўскі В. Мае ўспаміны
аб М. Багдановічу. С. 62

Раздзел VI. Лісты

VBF-38

+ Рукопись

XX 1

А

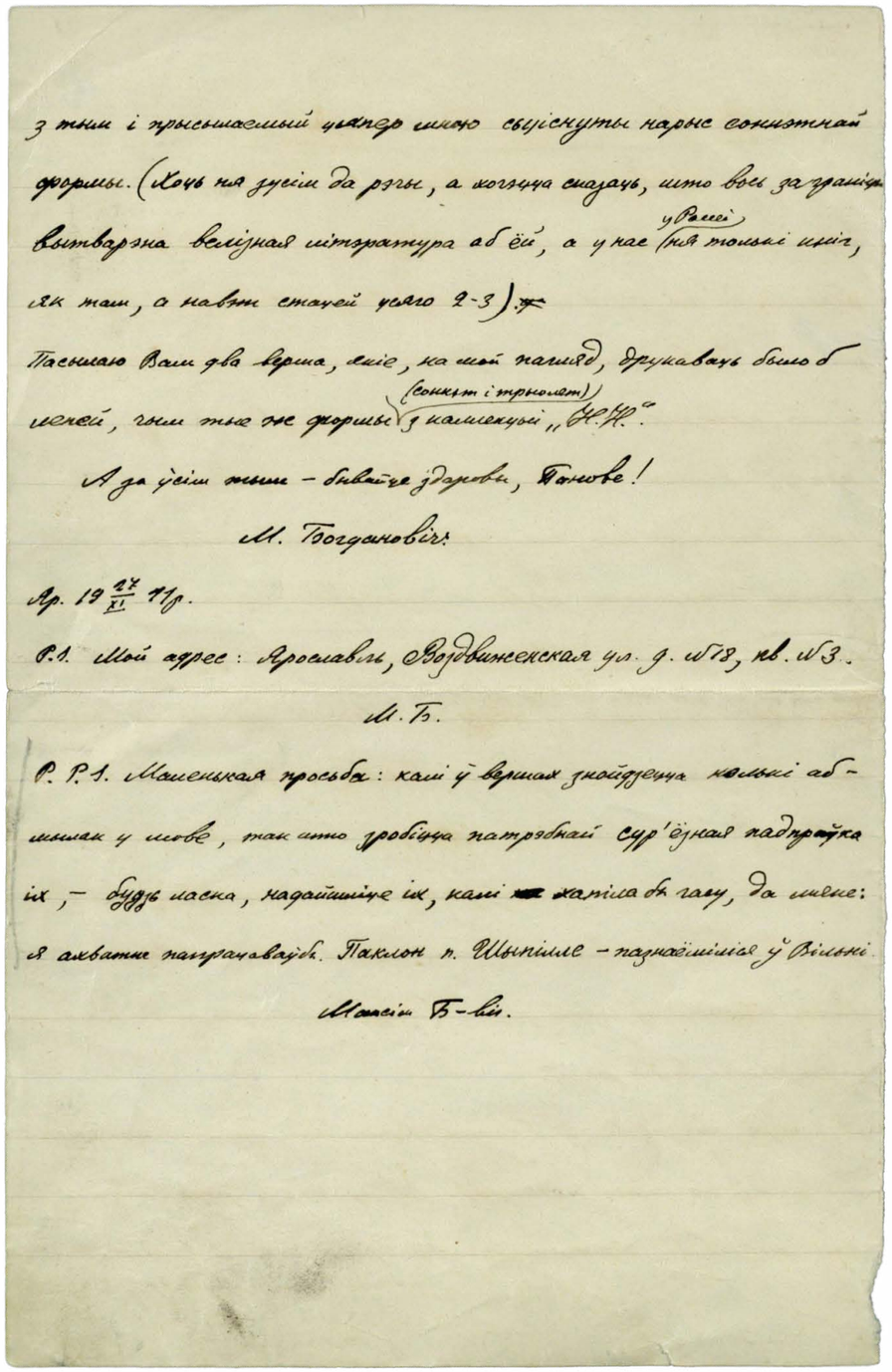
Да Рэдакцыі „Маладой Беларусі"

Паважаемые Паночкі!

Перш за ўсё — прывет нарадзіванцуся журналу. Я прасіў „Н.Ж." адасласць да яго цыклы маіх вершаў „Старая спадчына". Ці атрымалі? Ён увесь складаецца с абразцоў розных дайшэйшых форм верша, каторымі я зацікавіўся малоды на уваге ня толькі іх красу, ня толькі памежнае версіфікатарскай скарбўкі кры краю над імі, але і жадаюнем прыкладніць да беларускай пісьменнасці здабыткі гумназёйкаго напружанага труда, пачаты атрымаць ей больш еўранейскі выгляд. Атры мано фактам з'ўленьня іх каўё я давесьці здатнасьць нашай мовы да самых срочіх вымог вершоўнай формы, бо я ім здавальнўё навят у драбніцах, іншы раз вельмі цяжкіх. Напрыклад, ні адзін сонэт з усіх расейскай пісьменнасьці ня вытрымывае (ўсіх тым правіл, якіе складаліся імкой, навідуч вымог тварэнькой гэтай формы (напр. каб ні адно слова ў сонэчні ні ўжывалася больш раза).

Я шчыра жадаў бы, каб гэтые вершы мелі дзе якой культурны ўплыў на нашых песьняроў. Таму прашу радакцыю, каб, калі тольні мае вершы пойдуць да друка, памейсочіць радам

29.
Ліст у рэдакцыю альманаха “Маладая Беларусь”.
Яраслаўль. 27.11.1911.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 2.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 1 r., 1 v.

З тым і прысылаемый цяпер мною сьпіснуты нарыс сонцятнай формы. (Хоць ня дуйсім да рэгы, а хочуцца сказаць, што вось за граніцай вытварэна вялікая літэратура аб ёй, а у нас (ня толькі ніяк, як таш, а навэт стачай усяго 2-3).

Пасылаю Вам два вершы, якіе, на мой пагляд, друкаваць было б ласкай, гэты тыя не фарпы (сонкэт і трыолет) з пашлемкай „Н.К.".

А да ўсіх нашы – бывайце здаровы, Янкове!

М. Богдановіч.

Ар. 19 $\frac{27}{XI}$ 11 р.

P.S. Мой адрэс: Ярославль, Воздвиженская ул. д. №13, кв. №3.

М. Б.

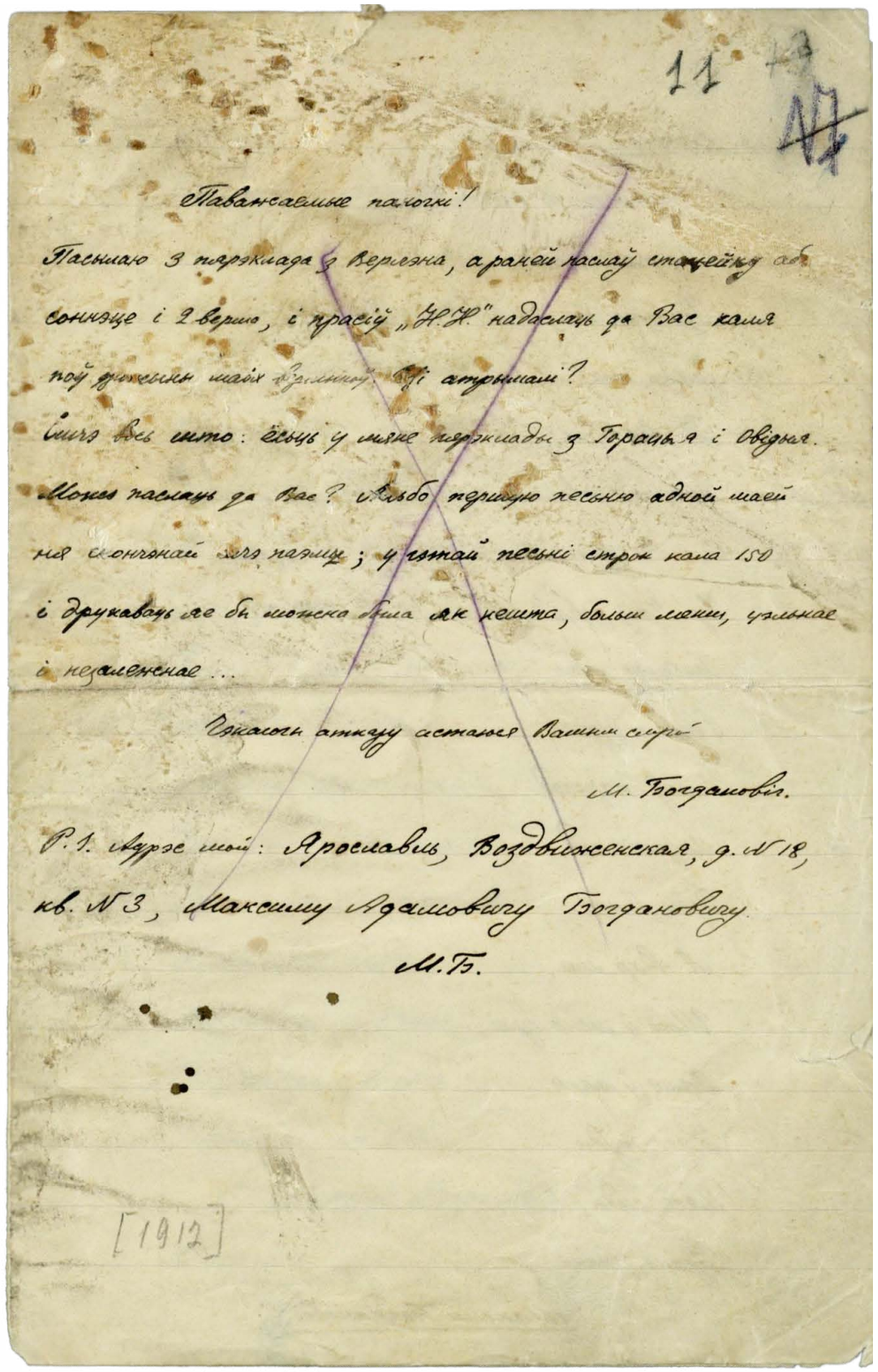
P. P.S. Маленькая просьба: каш ў вершах знойдуцца нейкія аб-мінкі у мове, так што дробіцца патрэбнай сур'ёзная падправка іх, – будзь ласка, надайшліце іх, каш калі ласка аб гаму, да мяне: я ахвотна папраўляюсь. Паклон п. Шыпіле – пазнаёміліся ў Вільні.

Максім Б-віч.

"Усё выданне ["Маладая Беларусь"] будзе весці выдаўніцкая беларуская суполка "Загляне сонца і ў наша ваконца", вядомая ўжо тым, што пусціла ў свет багата беларускіх кніжак. Работа, за каторую суполка цяпер узялася, дужа важная і патрэбная, і мы ад усёй душы шчыра вітаем яе думку. Хай жыве і развіваецца "Маладая Беларусь"!

P.S. Таму, хто зацікавіўся бы "Маладой Беларуссю" і надумаў бы да яе звярнуцца, даем адрас: С.-Пецербург, Верейская 37, кв. 13. – Издательство «Загляне сонца і ў наша ваконца»".

Луцкевіч А. Маладая Беларусь. С. 568.

Паважаемые палоскі!

Пасылаю 3 партрэта з верлэна, аранжі краскаў стужэйку аб сонцыце і 2 вершы, і прасіў „Н.Ж." надасылаць да Вас кожны пяў дзесяць шайх друкаў. Ці атрымаш?

Ёшчэ вось што: ёсць у мяне пераклады з Горацыя і Авідыя. Можа пасылаць да Вас? Альбо перашлю песьню адной шаей ня сьпяшайся шлі назад; у гэтай песьні строк кала 150 і друкаваць яе бы можна кала як кнігу, больш малы, ушлае і недалёкае...

Ўсяком аткуду астаюся Вашым сябрам

М. Багдановіч.

Р.1. Адрэс мой: Ярославль, Воздвиженская, д. № 18, кв. № 3, Максиму Адамовичу Богдановичу.

М.Б.

[1912]

30.
Ліст у рэдакцыю альманаха “Маладая Беларусь”.
Яраслаўль. [1912].
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-39. L. 11 r.

“Сучасная беларуская мысль выліваецца на паперу ў “Нашай Ніве”, календарах і беларускіх кніжках. З гэтых выданняў кожнае мае сваю вядомую мэту; да гэтай мэты нагібаецца і іх істота. Аднак усё болей і болей знаходзіцца між прабудзіўшыміся беларусамі думак і твораў, для каторых з розных прычын няма месца ў сучасных беларускіх выданнях, і многа ёсць такіх людзей, каторых сучасныя беларускія выданні мала здаволіваюць. Вось, з гэтай-та прычыны ўжо даўно чуецца патрэба такога выдання, дзе бы маглі знайсці прыпынак дасюль бяздомныя творы, дзе бы магла падзяліцца сваімі думкамі ўся Маладая Беларусь. Такім выданнем быў бы найбарджэй месячнік, ці часопіс. Але сягоння мы можам пачаць толькі ад зборніка. Хрысцім яго – “Маладая Беларусь”.

Луцкевіч А. Маладая Беларусь. С. 567–568.

ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА

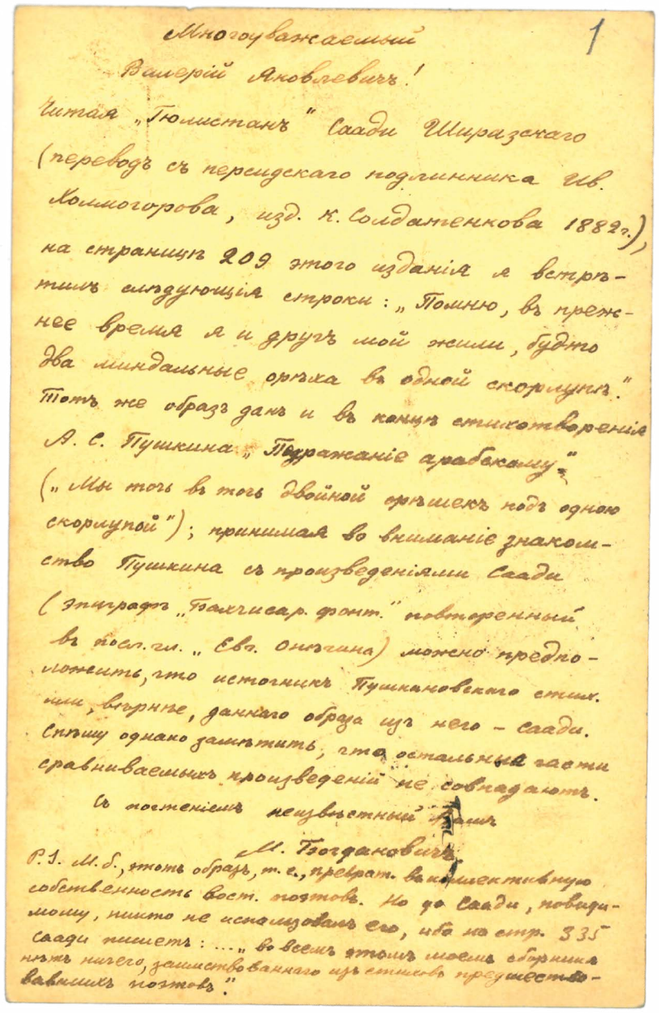
Москва

Варваринка, Ваганьковскій пер. д. №3

редакціи журнала „Русская Школа"

для Е. В. Б.

Валерія Яковлевича Брюсова.

Многоуважаемый
Валерій Яковлевичъ!
Читая „Гюлистанъ" Саади Ширазскаго
(переводъ съ персидскаго подлинника гв.
Лохмогорова, изд. К. Солдатенкова 1882г.),
на страницѣ 209 этого изданія я встрѣ-
тилъ слѣдующія строки: „Пошлю, въ преж-
нее время я и другъ мой жили, будто
два миндальные орѣха въ одной скорлупѣ."
Тотъ же образъ данъ и въ концѣ стихотворенія
А. С. Пушкина „Подражаніе арабскому"
(„Мы тоть въ тоть двойной орѣшекъ ноб одною
скорлупой"); принимая во вниманіе знаком-
ство Пушкина съ произведеніями Саади
(эпиграфъ „Бахчисар. фонт." повторенный
въ посл. гл. „Евг. Онѣгина) можно предпо-
ложить, что источникъ Пушкинскаго стих.
ніи, вѣрнѣе, данного образа изъ него – Саади.
Спѣшу однако замѣтить, что остальныя части
сравниваемыхъ произведеній не совпадаютъ.
Съ почтеніемъ неизвѣстный читатель
И. Богдановичъ.
P.S. М.б., этотъ образъ, т.е., прекрат. интимную
собственность вост. поэтовъ. Но до Саади, повидимому, никто не использовалъ его, ибо на стр. 335
Саади пишетъ: ..." во всемъ этомъ моемъ сборникѣ
нѣтъ ничего, заимствованнаго изъ стиховъ предшество-
вавшихъ поэтовъ."

31.
Ліст Валерыю Брусаву на паштовай картцы.
Яраслаўль. 26.04.1912 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).
Аўтограф.
На рускай мове.
14,0x9,0 см.
Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва.
Ф. 56. Воп. 2. Адз. зах. 48. Л. 1-1 адв.

"Узгадаваны на прымерніках найлепшых твораў сусветнай літаратуры, з каторымі яшчэ ў гімназіі, а пасля ва ўніверсітэце знаёміўся найбольш у арыгіналах, Багдановіч мае незвычайна сільнае пачуццё красы, гармоніі".

Луцкевіч А. Максім Багдановіч. Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва. С. 54.

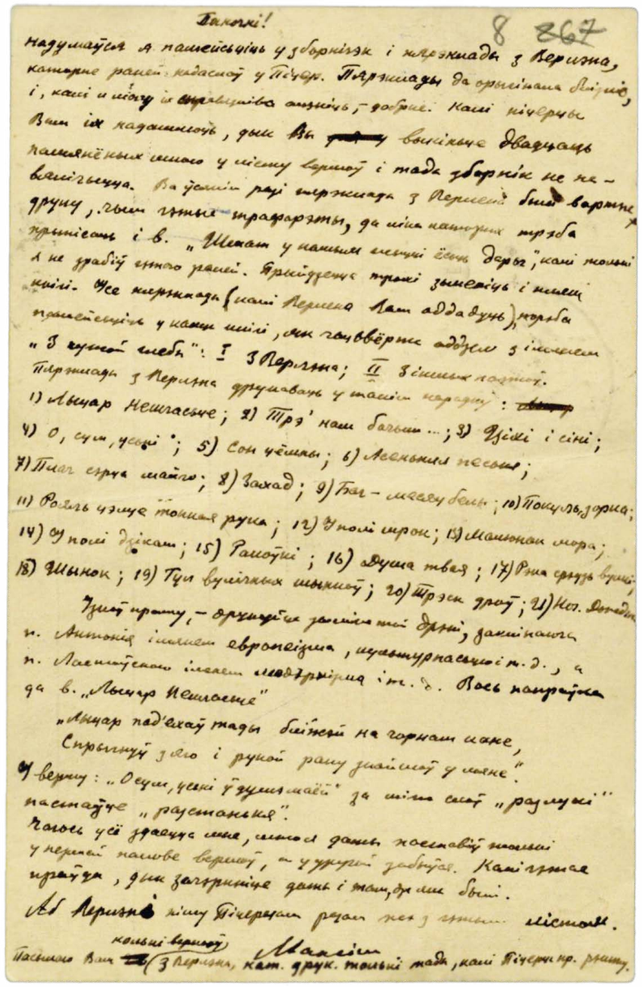

ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА

Вильна

Завальная ул. д. № 7.

редакціи газеты

„Наша Ніва"

Паважні!

Надумаўся я пашэйсьціць у зборнікаў і жарткаваў з Вершына, каторае раней кідаюсь у Пячор. Пяршкады да ортаграфіі Лі[illegible], і, каці и ідзіцу ў [illegible] ашыбкі, - добрае. Калі ніхорыць Вам іх надашлюць, дык Вы [illegible] выпісаць дваццаць кашаляёных шышоў у чісьму вершоў і тада зборнік не ка- выйдзіцца. Ва ўсякім разі пяршкады з Вершыні быў вартыя друку, хоць чутка праразрэты, да ніка каторых трэба крыніцаў і в. „Шкада у нашым ельніку ёсць дрэў," каці нямы л не дравіў ціхага рачці. Крыніцаў прозі зімаёцьць і ніхаці ніхлі. Усе пяршкады (нават Вершыні Лат addа вунь) трэба пашасціць у нашы шлі, як гаўвёрнік адзіцы з імёнем „З чуткай хлеб": I З Пяршня; II З ціхім хлопцы. Пяршкады з Пяршня друкаваць у нашім нарадзі: [illegible] 1) Ільнар Нешчасьце; 2) Трэ' нам бацьці ...; 3) Дзіці і сіні; 4) О, сэці, усэці"; 5) Сон чёмна; 6) Лясныя песьні; 7) Пыл сэрца майго; 8) Захад; 9) Бач - мясяц бяжыць; 10) Пакуль дзіка; 11) Рваць чэрці тонкая рука; 12) У полі ірок; 13) Маланак мора; 14) Ад полі дзікам; 15) Рамёнкі; 16) Душа твая; 17) Рэха сярдзь вёсак; Чуць праду, - адхіліўся далёкай дрэў, дакінаюць п. Антонія імёнем еўропейцы, шчасьцярнасьці і т. д., а п. Лясніцкам імёнем славянскім і т. д. Вось напрыклад да в. „Ільнар Нешчасьце"

„Ільнар пад'ехаў тады бліжэй на горнам кані,
Стрэліў з яго і рукой раню дакінуў у кані."

Я веру: „Ад сэці, усэці і душы маёй" да ціхі слоў „радзімкі" пасьпаўне „расстанкаю".

Чаюсь усё здасьць мне, што я дань хоць нявінкі нямкі у першай палове вершоў, а ў другой дабрае. Калі ласка прайдзя, дык дагэтуль дань і тады мы бачы.

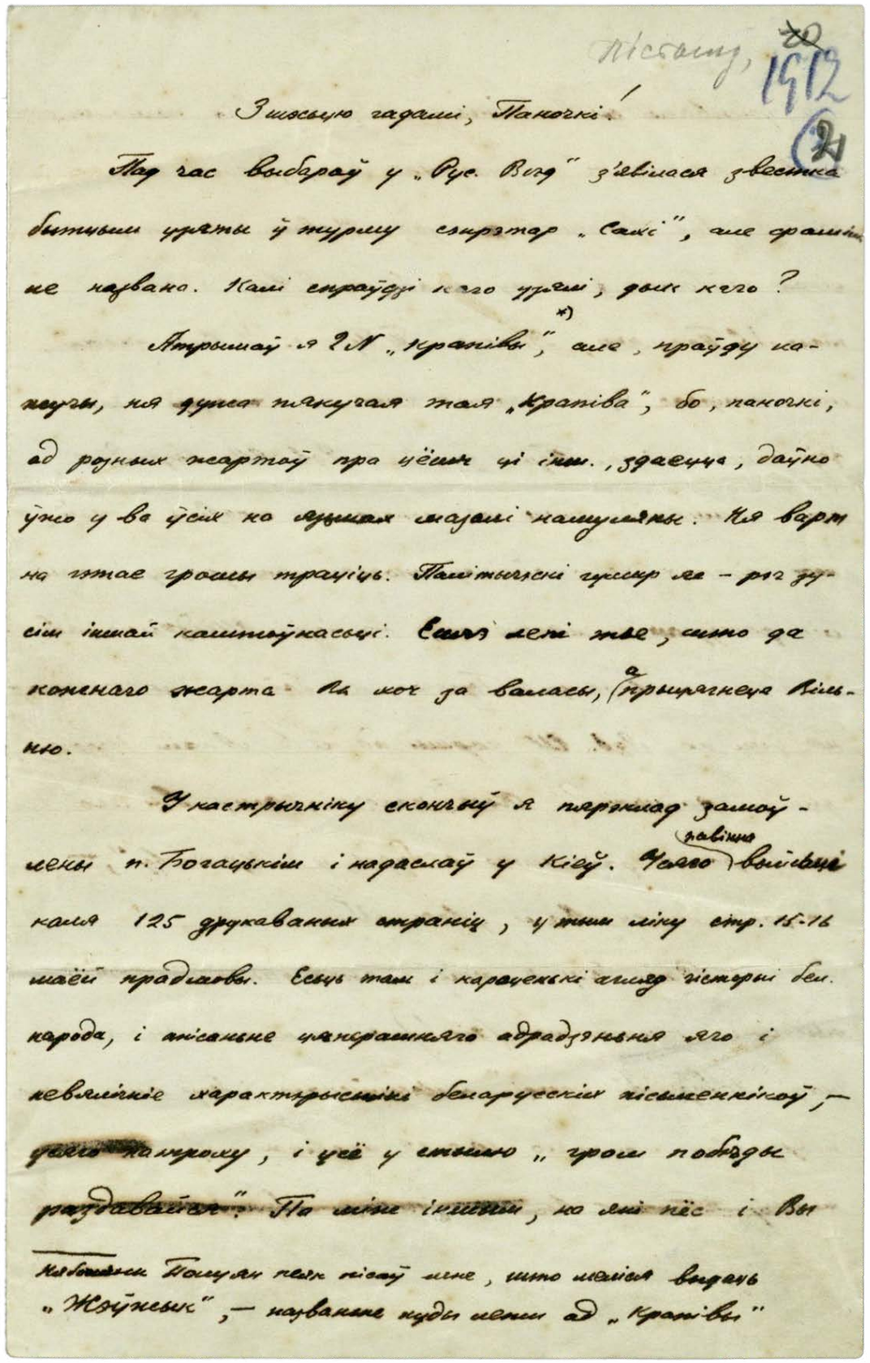
Ад Вершыні ніяку бліжэйшы рэчы нэ з чым ніясьцяць.

Пасылаю Вам (3 Вершыні, кат. друк. толькі тады, калі бліжэйшы рэчы, новыя вершы) Маляўніч

32.
Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва” на паштовай картцы.
Яраслаўль. 29.07.1912 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).
Аўтограф.
На беларускай мове.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 8 r., 8 v.

“Мала можна знайсці ў нашай літаратуры прыкладаў такой поўнай, як у Багдановіча, гармоніі паміж думкай ці пачуццём, выяўленым у вершы, і формай яго – будовай і падборам гукаў. Сустракаем гэткую гармонію толькі ў найвялікшых нашых песняроў дый то не заўсёды. У Багдановіча – гэта агульнае правіла. Узгадаваны на найлепшых узорах сусветнае літаратуры, захоплены незвычайнай музыкальнасцю верша Верлена, творы якога з піетызмам перакладаў на беларускую мову, Багдановіч датуль працаваў над кожным сваім вершам, датуль шліфаваў яго, пакуль не даходзіў да таго, чаго жадаў. А гэты крытык, строгі для другіх, быў асабліва строгім суддзёй для сябе самога і вымагаў ад сябе вельмі многа! І затым-то вершы Багдановіча – гэта ідэальныя ўзоры для маладых беларускіх паэтаў”.

Луцкевіч А. Праблема красы й мастацтва ў творах Максіма Багдановіча. С. 61–62.

Пісаны, 20 1912 (21)

Зможную гадаці, Паночкі!

Пад час выбараў у „Рус. Вед" з'явілася звестка быццам урэты ў турму сыграў „Сакі", але грашы не выдаюць. Калі спраўдзі гэта урэты, дзяк гэта?

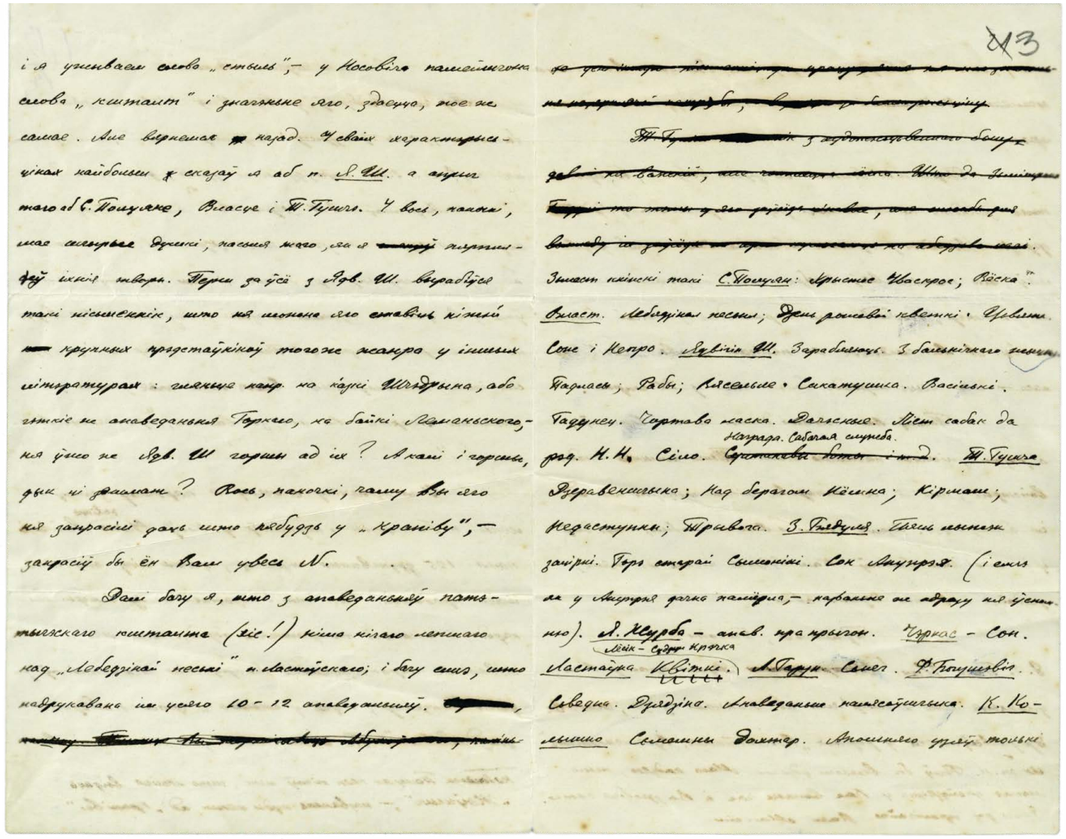
Атрымаў я ?№ „Краніва", але праўду кажучы, ня думаў пакупаць таго „Краніва"; бо, паночкі, ад рознымі жартаў пра цёмны ці ясны, здаецца, дайна ўжо у ва ўсіх на языках нашумелым. Ня варт на гэтае грошы тратыць. Пашлюся гэткі ж-рнг дзесьці іншай капіцаўскасці. Сама мені тое, што да канчанага жарта ня хоч да вашчасы, прыпрагнеся лішнюю.

У кастрычніку сконаўся я пераклад замоўлены п. Богацкім і нарасклаў у Кіеў. Усяго выйшла каля 125 друкаваных старонкі, у тым ліку стар. 15-16 шаёй прадмовы. Есць там і кароценькі агляд гісторыі бел. народа, і апісанне цяжкаватага адраджэння яго і невялічкіе характарыстыкі беларускіх пісьменнікоў, — дзеля папулярнасці, і усё у стылю „грошы побядзь разумовічаў". На гэта іншы, ко лиш пёс і Вы кабетнік. Пашлю пазн пісаў мне, што шаёся выдаць „Жаўнеўскі", — названне худзі шмат ад „Краніва"

33.
Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.
Яраслаўль. 14.11.1912 (датуецца паводле артыкула А. Луцкевіча “З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу”. Гадавік Беларускага навуковага таварыства. – Вільня, 1933. – Кн. 1.).
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 2, с. 4.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 2 r., 2 r. – 3 v., 3 v.

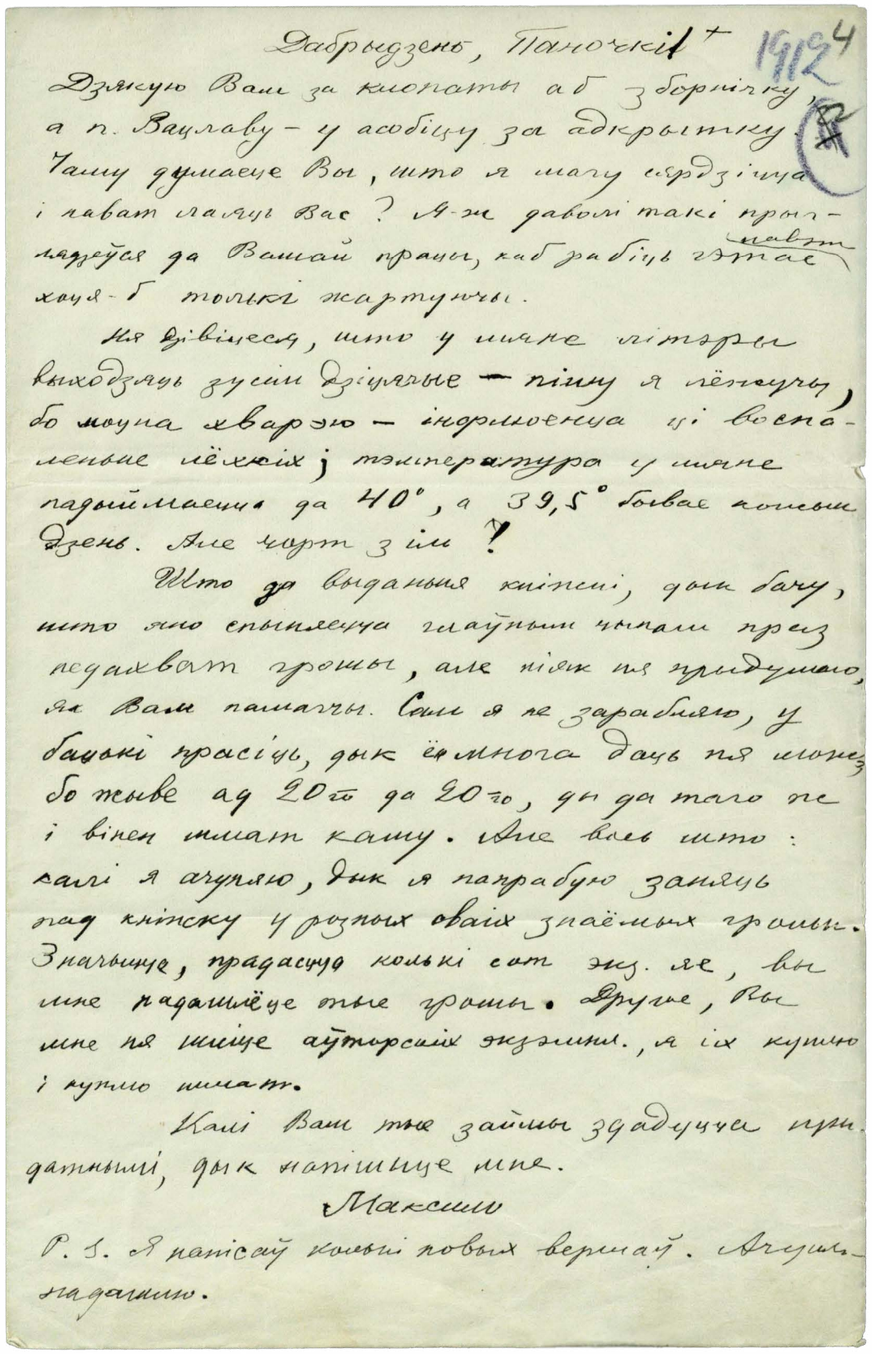
“Жменя пісем, знойдзеных мною [А. Луцкевіч], мае бясспрэчную вагу: у іх ёсць пэўны біяграфічны матэрыял, ёсць даныя аб працах М. Б., выходзячых за межы паэтычнае творчасці, урэшце – выказаны цікаўныя погляды на некаторых нашых паэтаў і пісьменнікаў”.

Навіна А. З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу. С. 162.

і я ўпяваю слова „стыль"; — у Косаўца пашейчаго слова „китаит" і дзякуючы яго, здаецца, пое не самае. Але вернемся ** назад. У сваіх характарыстычках найбольш я скарыў я аб п. Я. Ш. а акрамя таго аб С. Полуяне, Васасе і Ш. Гуцке. І вось, панна, мае ацэнкі Дрэнскі, пасылаю жаго, каб я ** пісаў — дай іншае твора. Перш за ўсё з Яўг. Ш. выправіцца такі пісьменнік, што на мясцовае яго ставіць ніякі — крупных представайніка такога жанра у іншых літаратурах: гаворыце вы пра Кацю Шчадрына, або гэткіе не апавяданьня Горкаго, як байкі Лапанскаго — ня ўжо не Яўг. Ш горш ад іх? А калі і горш, дык і дапаможа? Ясь, панначкі, нашу Вы яго ня дакрасіці дачы што небудзь у „краіву", — дакрасіў бы ён Вам увесь N.

Далі бачу я, што з апавяданьняў пятнаццатаго кштанта (sic!) ніводнага цалкам над „Лебядзінай песьні" и пастаўскага; і бачу ешчэ, што надрукавана ім усяго 10 — 12 апавяданьняў. **, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

Дабрыдзень, Паночкі! 1912 4

Дзякую Вам за кнопаты аб зборніку, а п. Вацлаву – у асобіцу за адкрытку. Чаму думаеце Вы, што я маду сардзіцца і лаяць вас? Я-ж даволі такі прыстасаваўся да Вашай праці, каб рабіць гэтае хоць-б толькі жартучы.

Мя дзівіцеся, што у мяне літары выходзяць зусім дзіцячыя – пішу я ляжучы, бо моцна хварэю – інфлюенца ці воспалельне ляхкіх; тэмпература у мяне падымаецца да 40°, а 39,5° бывае кожны дзень. Але чорт з ім!

Што да выдання кнігі, дык бачу, што яно спыняецца тымі-ж самымі прэз недахватамі грошы, але ніяк не прыдумаю, як Вам памачы. Сам я не зарабляю, у бацькі красіць, дык ёмнога даць не можа бо жыве ад 20-го да 20-го, ды да таго ж і вінен шмат каму. Але вось што: далі я ачуняю, дык я папрабую заняць над кнігу у розных сваіх знаёмых грошы. Значыць, прадасцца колькі сот экз. яе, вы мне падаткуе тыя грошы. Другое, вы мне ня шліце аўтарскіх экземпл., я іх купляю і купляю шмат.

Калі Вам тое зайдзе здабыцца прыдатныі, дык напішыце мне.

Максім

P. S. Я напісаў кожны новых вершаў. Ачуняю – надашлю.

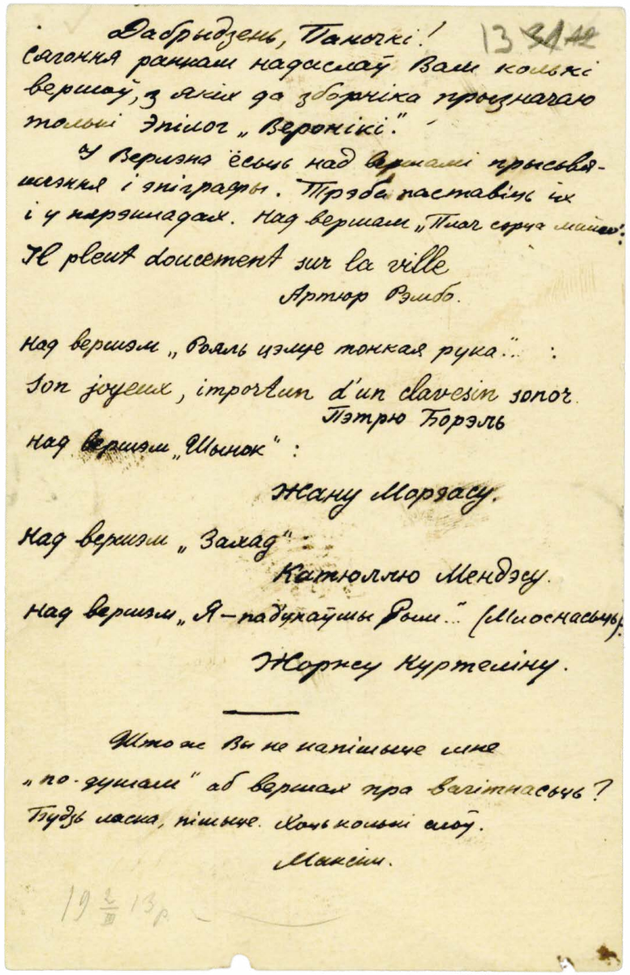
34.
Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.
Яраслаўль. [пачатак 1913 г.] (датуецца паводле артыкула А. Луцкевіча “З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу”. Гадавік Беларускага навуковага таварыства. – Вільня, 1933. – Кн. 1.).
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 4 r.

“Маю ўвагу звярнула на сябе пісьмо з подпісам “Максім”, напісанае нейкім незнаёмым характарам, зусім нязвычным для Багдановіча. Толькі прачытаўшы яго я зразумеў, у чым справа. Аказалася, што Багдановіч пісаў лежучы ў пасцелі – цяжка хворы. […]

У гэтых двух пісьмах (№ 33, 36) паэт выказвае тое, што яго ў той час найбольш рупіла: ён усцяж думае аб друку свайго “Вянка”, які ўжо складаўся ў Вільні, у друкарні Марціна Кухты – гістарычнай у беларускім адраджэнскім руху”.

Навіна А. З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу. С. 162–163.

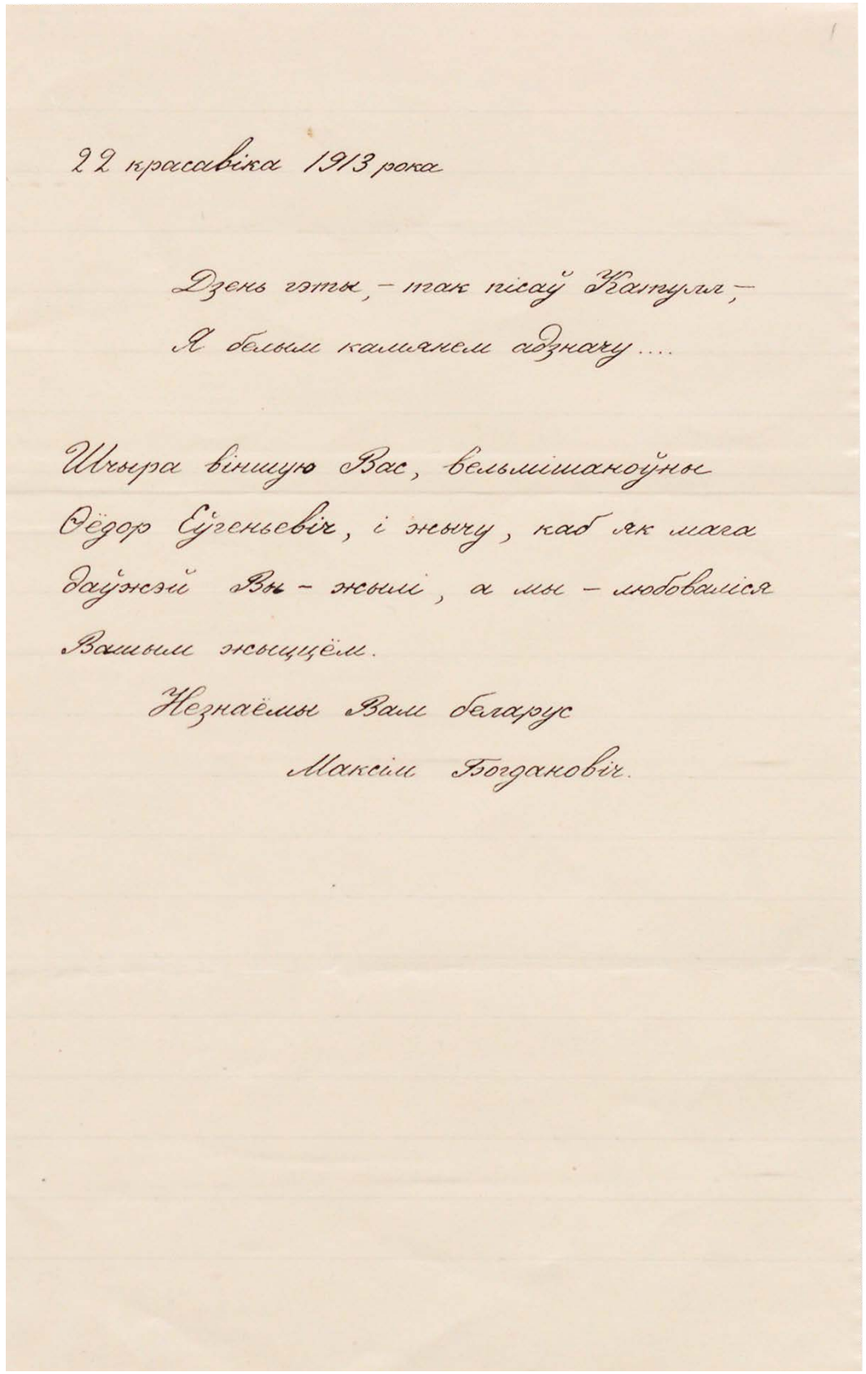

Дабрыдзень, Паночкі!
Сягоння ранкам надасылаў Вам колькі
вершаў, з якіх да зборніка прызначаю
толькі дзесяць „Вероніцы".
У Верлэна ёсьць над вершамі прысьвя-
шчэньні і эпіграфы. Трэба паставіць іх
і у нарэшце. Над вершам „Пяць струн мае
Il pleut doucement sur la ville
Артюр Рэмбо.
Над вершам „Вось цэлуе тонкая рука"... :
Son jouer, imprévu d'un clavecin solo.
Пэтрю Борэль
Над вершам „Шынок" :
Жану Марэасу.
Над вершам „Захад" :
Катюлюю Мендэсу.
Над вершам „Я — падухаўшы Рым..." (Мікоснасьць
Жоржу Куртэліну.

Што ж Вы не напішыце мне
„по-душам" аб вершах пра Вагітнасьць?
Будзь ласка, пішыце. Колькі слоў.
Максім.

35.
Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва" на паштовай картцы.
Яраслаўль. 02.03.1913.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 13 r., 13 v.

"Пісьменнік вялікай культуры, строгі і патрабавальны да сябе – такім уяўляецца М. Багдановіч са старонак сваіх пісем".

Смолкін М. З рукапіснай спадчыны Максіма Багдановіча. С. 177.

22 красавіка 1913 года

Дзень гэты, – так пісаў Купала, –
Я белым камянем адзначу....

Шчыра віншую Вас, вельмішаноўны
Фёдор Еўгеньевіч, і жычу, каб як мага
даўжэй Вы – жылі, а мы – любаваліся
Вашым жыццём.

Незнаёмы Вам беларус
Максім Багдановіч.

36.
Віншаванне Фёдару Коршу.
Месца напісання не ўстаноўлена. 22.04.1913.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Расійская дзяржаўная бібліятэка.
Ф. 465. К. 12. Адз. зах. 37.

“І вось з вялікім і радасным хваляваннем трымаю ў руках яшчэ адзін невядомы аўтограф нашага славутага паэта.

Аўтограф М. Багдановіча, напісаны чорным чарнілам, прыгожым роўным почыркам, выключна акуратна, сведчыць не толькі пра глыбокую пашану паэта да вядомага рускага філолага, даследчыка тэкстаў класічных аўтараў, некаторых з якіх М. Багдановіч спрабаваў перакладаць на беларускую мову, але і пра найвялікшую сціпласць аўтара віншавання, які нават не пасмеў назваць сябе паэтам, а падпісаўся як “незнаёмы беларус”.

Кожны новы аўтограф Максіма Багдановіча – вялікая каштоўнасць для беларускага літаратуразнаўства”.

Саламевіч І. Невядомы аўтограф Максіма Багдановіча. С. 8.

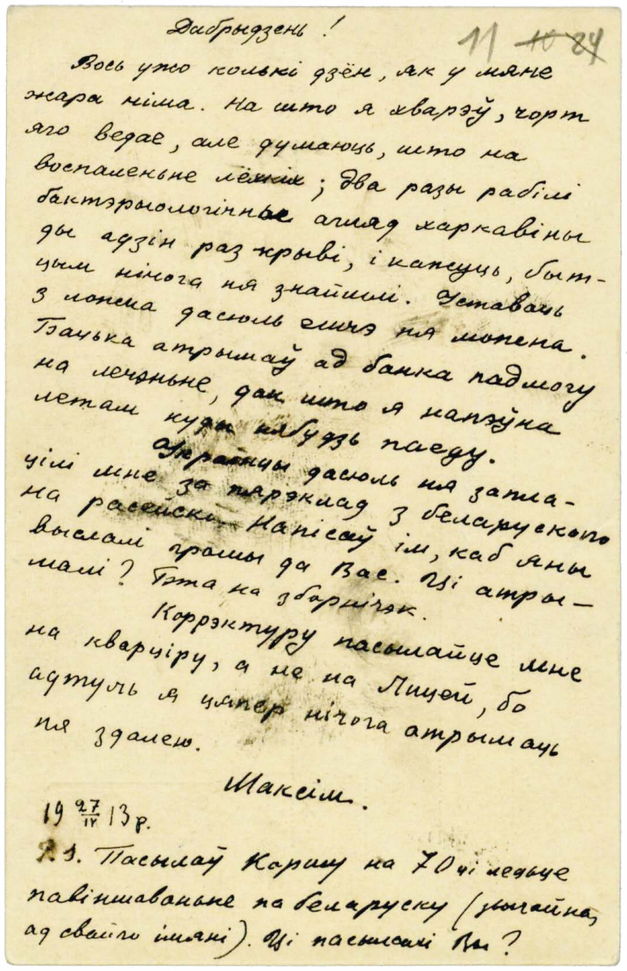

ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА

Вильна

Завальная ул. 7

редакціи газеты

„Наша Ніва"

Добрыдзень!

Вось ужо колькі дзён, як у мяне жара німа. На што я хварэў, чорт яго ведае, але думаюць, што на воспашкяные лёгкія; два разы рабілі бактэрыялогічныя агляд харкавіны ды адзін раз крыві, і кажуць, бацыл ніякіх ня знайшлі. Уставаць з ложка дазволь ужо ня могуць. Таўька атрымаў ад банка падмогу на лекарыства, дык што я напішу ім, каб яны выслалі грошы да Вас. Ці атрымалі? Гэта на збаршчык.

Карэктуру пасылайце мне на кватэру, а не на Лінэй, бо адтуль я цяпер нічога атрымаць ня здолею.

Максім.

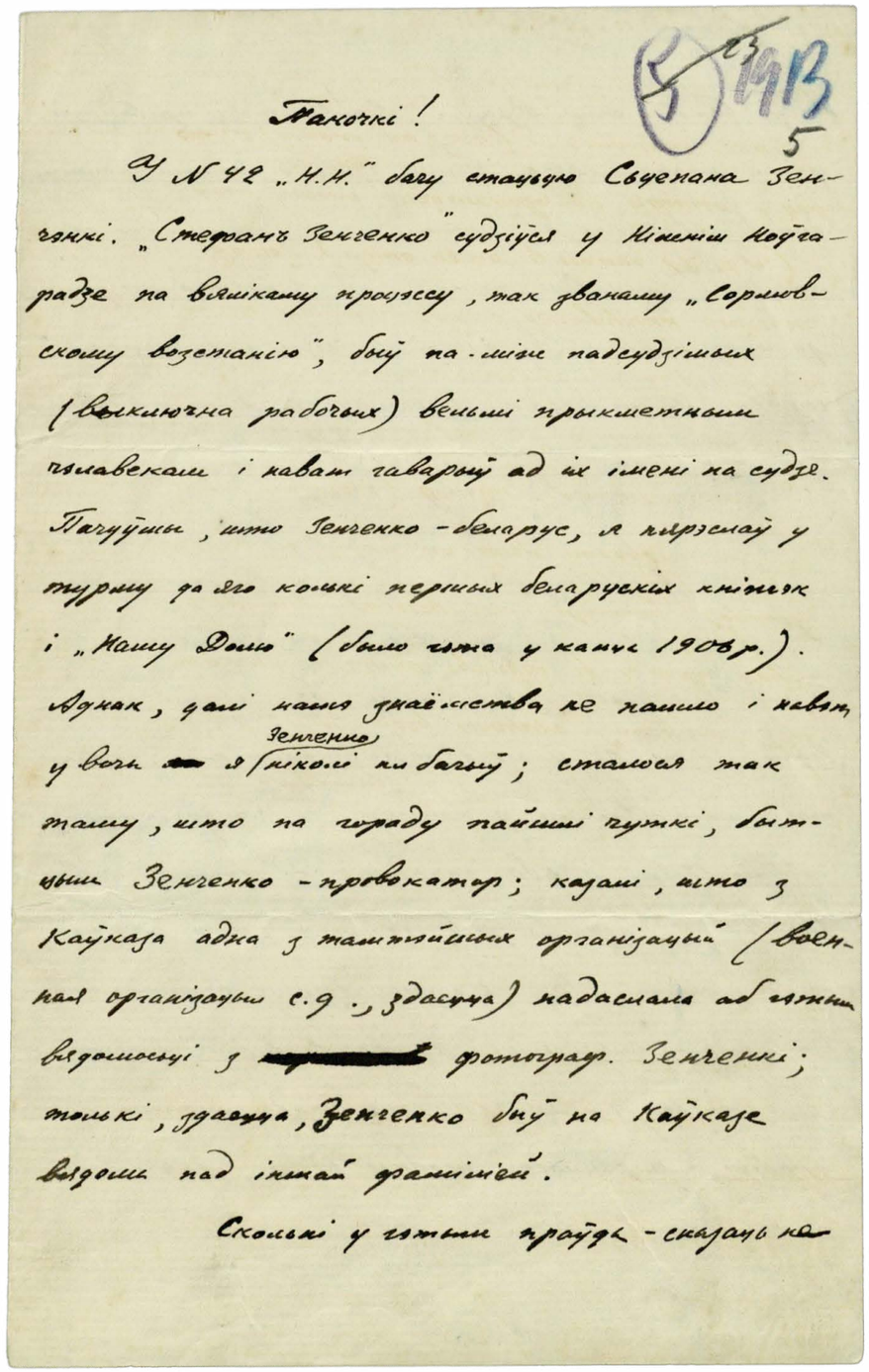
19 27/IV 13 р.

P.S. Пасылаў Коршу на 70-ці лецьце павіншаванькі па беларуску (уласнай, ад свайго імяні). Ці пасылалі Вы?

37.
Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва" на паштовай картцы.
Яраслаўль. 27.04.1913.
Аўтограф.
На беларускай мове.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 11 v., 11 r.

"У цытаванай ужо адкрытцы Багдановіч – між іншым – піша, што паслаў Коршу, імя якога да Сусветнае Вайны было вядома кожнаму інтэлігентнаму чалавеку ў Расіі, павіншаванне на 70-лецце, і пытаецца: "ці пасылалі Вы?" – Гэты факт паказвае, што Багдановіч быў блізкі да перадавога расійскага грамадзянства і адгукаўся на тое, чым яно жыло".

Навіна А. З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу. С. 163.

Паночкі!

У № 42 „Н.Н." бачу стаўную Свуецана Зенчэнкі. „Стефанъ Зенченко" судзіўся у Кіеўскім Ваенна-судзе на вялікаму працэсу, так званаму „Сормовскому возмущенію", быў па-міжі падсудзіўшых (выключна рабочых) вельмі прыкметным чалавекам і нават гаварыў ад іх імені на судзе. Пачуўшы, што Зенченко - беларус, я пасылаў у турму да яго кнігі першых беларускіх кніжак і „Нашу Долю" (было гэта у канцы 1906 р.). Аднак, дасі нашя знаёмства не пашло і нават у вочы я (Зенченко) ніколі не бачыў; стаіцца так таму, што на гэраду пайшлі путкі, быццам Зенченко - провакатор; каўсі, што з Каўказа адна з тамтэйшых арганізацый (ваенная арганізацыя с.-д., здаецца) надасылала аб гэтым ведамосьці з [redacted] фотограф. Зенченкі; толькі, здаецца, Зенченко быў на Каўказе ведомы пад іншай фамініяй.

Сколькі у гэтым праўды - скаўць ня

38.
Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва".
Яраслаўль. 21.10.1913 (датуецца паводле артыкула А. Луцкевіча "З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу". Гадавік Беларускага навуковага таварыства. – Вільня, 1933. – Кн. 1).
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 2, с. 4.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 5 r., 5 v. – 6 r., 6 v.

"Пісьмы М. Багдановіча да гэтага часу наогул не друкаваліся. Між тым, яны – адна з асноўных першакрыніц вывучэння біяграфіі і творчасці пісьменніка. Іх змест дае жывое ўяўленне пра пісьменніка – мы нібы асабіста знаёмімся з ім, уваходзім у яго інтарэсы, чуем яго жывыя інтанацыі, яго голас".

Смолкін М. З рукапіснай спадчыны Максіма Багдановіча. С. 176.

~~21~~ 6

шаду ; на Вас самі Вярсіус, вывазячыся у прывацыі у нас гандлю нёяка. Пашу, здаецца, самаш патрэбны быў бы адвесціць аб гэтым тымі ўрокамі са сваёй школы і называць толькі, каб Зенчэнко не убіўся да маёй пісьбуры беларускай і нашай грамадзянскай справы. Тым часам я напішу у Кіеўскі Кадэцкі Корпус, каб мне даці больш падрабязныя ведамасці.

* *
*

Сягоньня атрымаў ад п. Власава ліста. На запытанне, дзе друкуюць партрэты, а дзе „Мадонн" больш адкуль ня ведаю, бо і дасюль не ведаю, што ён убіўся шукаць друкаваць : толькі тое, што ўвайшло у кнігу, скінутую мною летам 1912р. ,альбо дадаўшы да гэтага і новыя вершы? У першы раз друкуюць „Мадонн" на самым канцы, бо 5-6 партрэтаў вершаў стоіць і у сярэдзіне паміж вершы. Калі ж ён будзе друкаваць і партрэты з вершаў, дык тады стоіць зрабіць з партрэтаў асобны аддзел, і друкаваць іх пасьля „Мадонн".

Пытаюць мяне : ці ня трэба дадаць да дабаўленьня дзе што з ужо надрукаваных вершаў, каторые у мяне не ўвайшлі? Я, напрыклад, калі бачу два вершы адпаведнай вартасьці - дружаваны і недружаваны, - звычайна, пакідаю друк. Калі ваш дзе што канчаецца з выкінутага канец пасылаю ў кавалку - будзе маска. Але мая думка - выкідаюць баюсь, тады дворнік выгоне мяне.

Партрэт „Мадонны" складаецца у мяне з двух пазіў: „Лявоніка" і „У вясьні"; чарнавіка апошняй пяці ; адпаведна, здаецца, патрэбна і іншая кампазыцыя. Разам з пісьмом пасылаю пер. „Крыніцу".

Калі Вам не прачі тяжка, каб друкаваць і твора апошняга року - надайсьціце мяне усе шапіг'кмн : у 2-3 дні я ўжо добра ўкладу.

Калі тавар. імянем Скарынь дакладаюць, я ахвотне запішуся у члены. Толькі б і напісаць пісьмо-заяўленьне. Скуры, каліб таварыства дарэчыся мне плаціла.

Дзякую п. Кунаше за ласкавае слова.

Прашу Вас, адвесьціць мяне, ці атрымалі Вы гэты ліст.

Ешчэ вось што : надасьціце Ч/Л, бо ён ня дайшоў.

P.S. Год назад я адвесьціў Вас аб 2х беларус. кнігах выданых Літ. Чл. Акр. Ўкаў і аб гэтым са сваячкі у „К. Европы". Але ~~вам~~ на маёй просьбе адзін галавок адпусьціў кнігу „Рассказы на простонародном наречіи" і не дайшоў там ані слова па беларуску. Другой кнігі ён не дайшоў. Звярнічаем у Пітер, каб пашукалі у Кубас. Либ., бо мояе і у ёй так самае некалька.

ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА

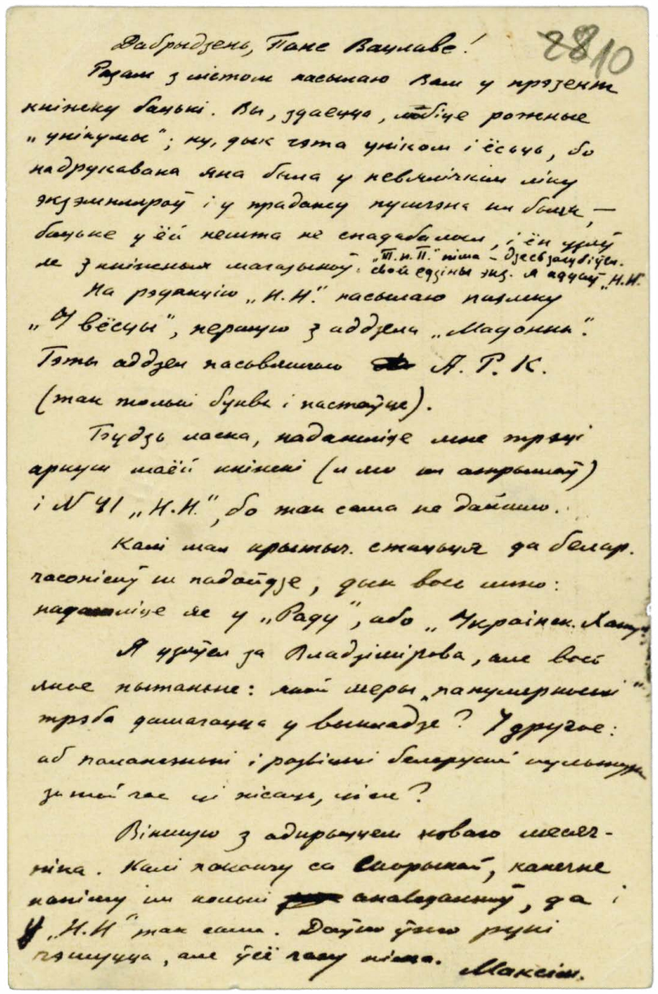
Вильна.

Завальная ул. 7

книжному магазину

„Беларуская кнігарня"

для Е.В.Б. п. В. Ластовскаго

Вадрэдзень, Таке Вацлаве! 8810

Рады з лістом пасылаю Вам у прэзент кніжку бацькі. Вы, здаецца, любіце родныя „цікчукі"; ну, дык гэта цікоп і ёсць, бо надрукавана яна была у невялічкім ліку экземпляраў і у традыцыю пушлянь не была, — бацьке у ёй нешта не спадабалося, і ён урэшце з кніжкінага малацьбіту „т. н. п." ніва — адсеяваў цікі. своей родзіны жыз. л адчыў „Н.Н."

На радзіне „Н.Н." пасылаю пазмеку „Ў вёсцы", першую з адзелу „Мадонна". Гэты адзел пасвячаю А. Р. К. (так толькі буквы і пастаўце).

Будзь ласка, падашліце мне тры-чатыры аркуш маёй кнігі (і ліст ім адкрыйце) і № 41 „Н.Н.", бо так сама не дайшло.

Калі мае крытыч. стацьці да Бел. пасоніцу ці падойдуць, дык вось што: падашліце ме у „Раду", або „Украінск. Кацу

Я ўрэшце да Владзімірава, але вось мае пытанне: маю шэры „капцюрнасці" трэба дашліваць у выпадзе? І другое: аб пакаленні і развіцці беларускай сцяльніцкай думкі гас ці жасць, ці ім?

Вінішуе з адрыхтаваем новага шасцігоддзя. Калі хапаюцу са Смоленскі, каленне паніцу ім кольні ад-ладзіцу, да і „Н.Н." так сама. Дадзім Божа рукі працуцца, але ўсё гасу нідзе. Максім.

39.
Ліст Вацлаву Ластоўскаму на паштовай картцы.
Яраслаўль. 07.11.1913 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).
Аўтограф.
На беларускай мове.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 10 v., 10 r.

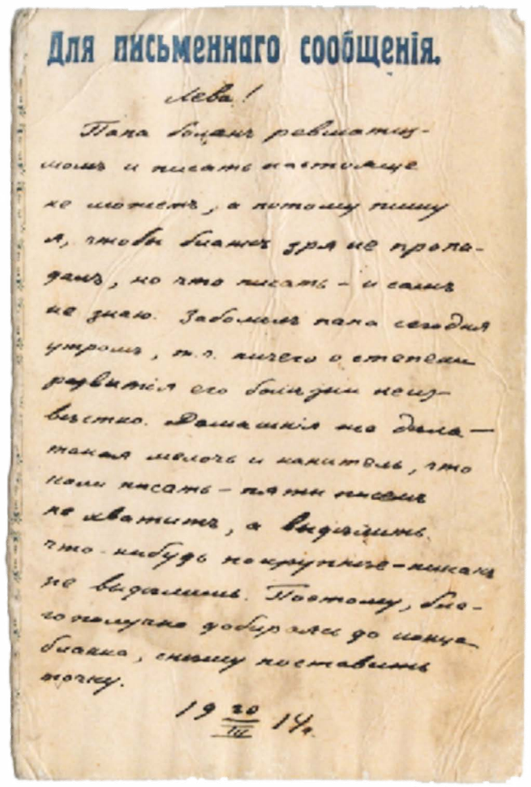
"У чэрвені месяцы прыехаў М. Багдановіч у Вільню. Пры першай сустрэчы з ім мне ўразіліся яго вочы з даволі пранізлівым поглядам, але калі ён гаворачы запаляўся, вочы яго глядзелі не на зне, а ўнутр, быццам былі звернуты ў мозг.

Праездам у вёску М. Багдановіч прабыў двое содняў у Вільні. Абедзве ночы начаваў у рэдакцыі "Нашай нівы", якая тады месцілася на Завальнай вуліцы, № 7, у тым самым памяшчэнні, дзе цяпер Беларуская кнігарня. Абедзве ночы я правёў разам з ім, і кожны раз гутаркі нашы зацягваліся ад змяркання да світання.

Багдановіч дзяліўся сваімі думкамі і з захапленнем пераймаў ад мяне мае ведамасці з беларускай (крыўскай) этнаграфіі і гісторыі, якія я пераказваў яму, як умеў, дэманструючы быўшыя пры рэдакцыі калекцыі Івана Луцкевіча. Асабліва глыбокае ўражанне на Багдановіча зрабілі рукапісы старасвецкіх славянскіх кніг і дакументаў, а также слуцкія паясы, якія ён па некалькі разоў пераглядаў".

Ластоўскі В. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу. С. 64.

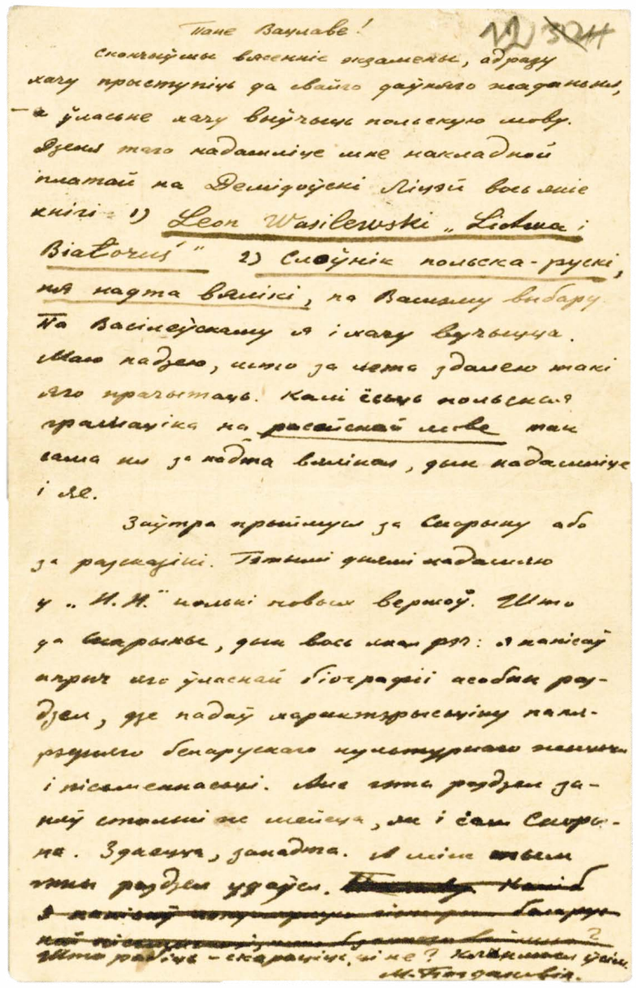

40.
Ліст Льву Багдановічу на адвароце бланка паштовага пераводу.
Яраслаўль. 20.03.1914.
Аўтограф.
На рускай мове.
Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.
Ф. 153. Воп. 2. Адз. зах. 26. Л. 35 адв.

"С младшим братом Левой, хотя Максим жил в одной комнате, спорить не приходилось: в их склонностях, способностях и интересах было мало точек соприкосновения: один поэт, а другой математик. Один поэзией мало интересовался, а другой математикой".

Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

Шане Вацлаве!

Скончыўшы вясенніе экзамены, адразу хачу прыступіць да свайго даўняга задання, — ужо сапраўды хачу вывучыць польскую мову. Дзеля таго падаюшчыце мне накладной плятай на Дэмідовскі Лексікон восьмае кніги: 1) Leon Wasilewski „Ludwik i Białoczuj" 2) Слоўнік польска-рускі, яго надта вялікі, па Вашаму выбару. На Васількаўскую я і хачу вучыцца. Маю надзею, што да часу здамся жакі яго праглытаць. Каб ёсць польская граматыка на расейскай мове, так вельмі ж не надта вялікая, дык падаюшчыце і яе.

Заўтра прыйшлю за сакрэтку або за рэкамандыі. Пятыя дзесяці падаюшчыце ў „Н. Ж." толькі новым вершоў. Што да сакрэтак, дык вось маю рэч: я хачу ў адрэс нашай бібліятэкі асобак раздзел, дзе падаў характарыстыку галоўнейшых беларускіх культурных твораў і пісьменнікаў. Мне гэты раздзел даюць сталыя ас шэсць, як і ёсць Сакрэтка. Здаецца, дзвадцаць. І ліпень тым раздзел удадзе. ~~Каб~~ ~~я хачу~~ ~~літаратурнае бібліятэкі беларускай пісьменнікаў~~ ~~што рабіць — скарачыць, ці не?~~ Калі ласка удзе

М. Багдановіч.

41.
Ліст Вацлаву Ластоўскаму на паштовай картцы.
Яраслаўль. 23.05.1914 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).
Аўтограф.
На беларускай мове.
Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.
F. 21-38. L. 12 v., 12 r.

"Рысунак на акладку даў я са свайго сабрання. Гэты рысунак у 1905 годзе зрабіў адзін з вучняў (не памятаю яго прозвішча) Штыгліцаўскай школы. Рысунак напамінае крыху вянок, дзеля гэтага я і паста-навіў, карыстаючы правамі выдаўца, надпісаць на кніжцы да аўтарскага яшчэ і свой агаловак "Вянок". Выходзіла нягорш: "Вянок, кніжка выбраных вершаў". А каб апраўдацца перад чытачамі, чаму названа кніжка "вянком", я на першым, пасля агалоўку, лісце памясціў раз'ясненне: "Вянок на магілу С. А. Палуяна" († 8 красавіка 1910 г.). Зрабіў я гэта без ведама аўтара, але асноўваючыся на яго сардэчным адношанні да нябожчыка Палуяна. Між іншым, калі кніжка выйшла, М. Багдановіч быў вельмі здаволены з майго по-мыслу, што выразіў у форме падзякі вершам, які павінен быць у маіх архівах. Але, прыняўшы чула агало-вак, М. Багдановіч у даўжэзным лісце выказваў мне нездаволенне, што ў кніжцы прайшлі, праз недагляд карэктуры, даволі чысленныя памылкі, а галоўная з іх – у вершы "Вераніка". Пры ламанні вершу пераблу-таны парадак яго: пасля пятага шасціверша (на 111 бал.) 9, 10 і 11-е шасцівершы, месца якім павінна быць на 113 балоне, пасля 8 шасціверша.

Віна была мая, але я ня чуўся вінаватым, што і тлумачыў аўтару ў сваім лісце. Аднак часовая астуда ў нашых стасунках была даволі хутка згладжана. У нас з М. Багдановічам нанова завязалася перапіска, якая цягнулася да лета 1914 года".

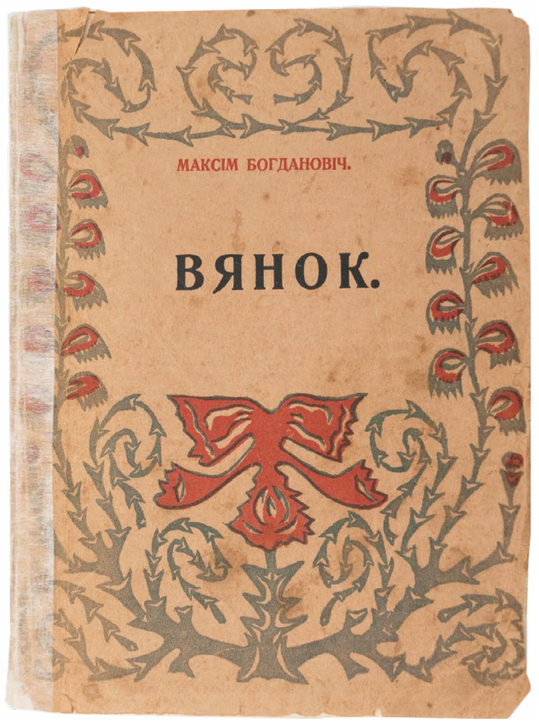
Ластоўскі В. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу. С. 66.

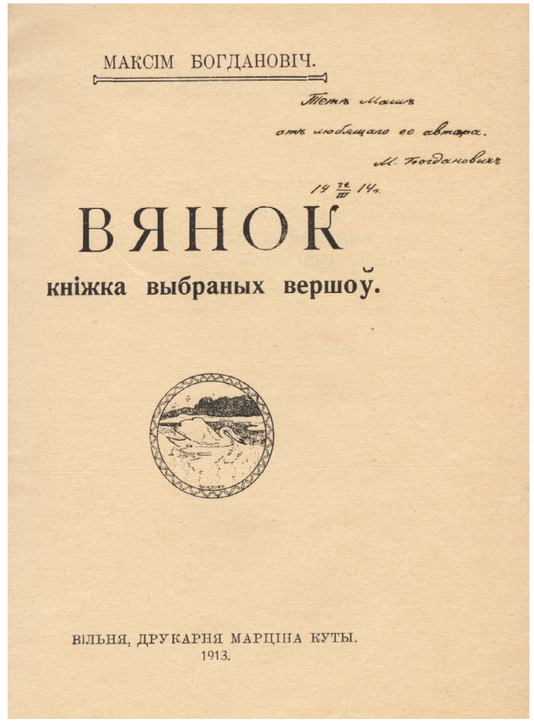
Раздзел VII. Дароўныя надпісы

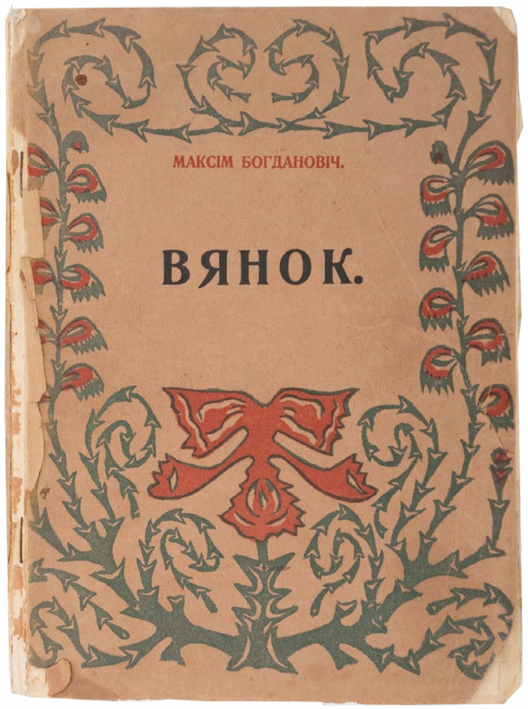
42.
Дароўны надпіс Марыі Галаван.
На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.
Яраслаўль. 22.03.1914.
Аўтограф.
На рускай мове.
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.
КП 3558.

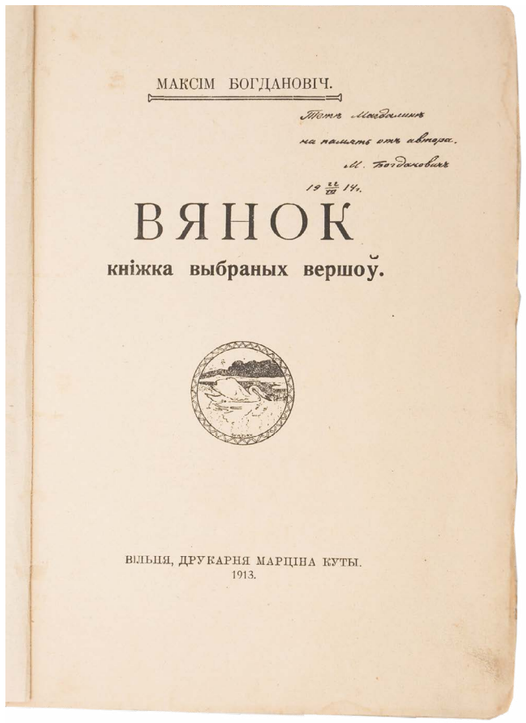
“Заменить моим детям мать взяла на себя обязанность моя сестра Мария Георгиевна, которая и несла эту святую обязанность вплоть до моего второго брака в 1899 г. с Александрой Павловной Волжиной и своего выхода замуж. И та и другая были самыми нежными матерями для моих детей, и дети отвечали им трогательной взаимностью”.

Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

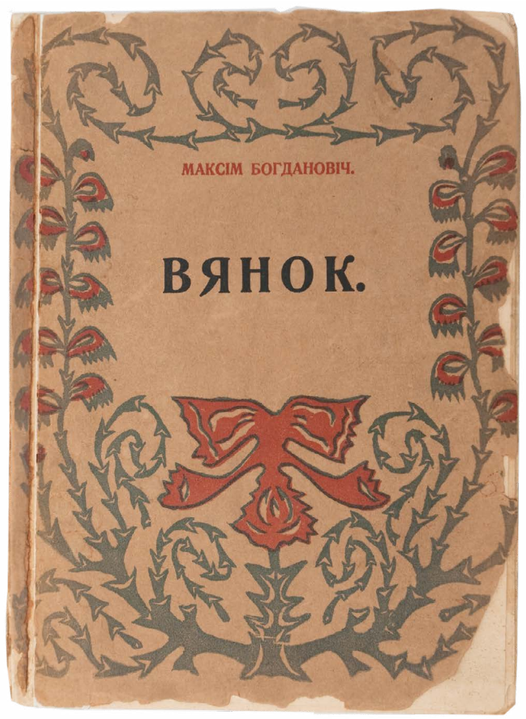

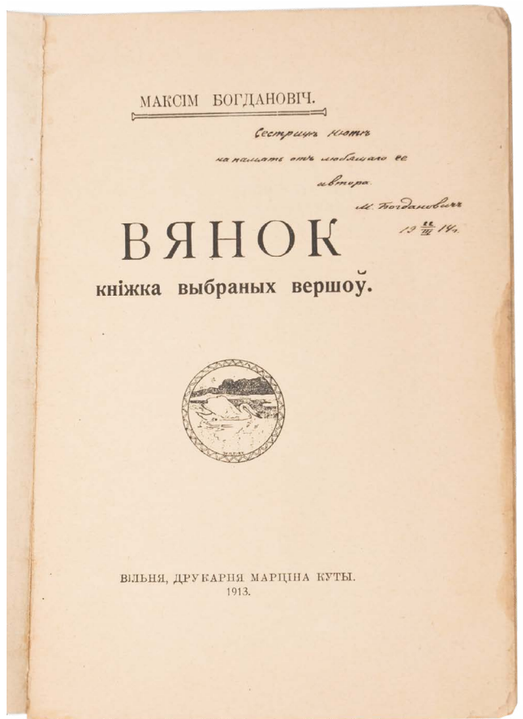
43.
Дароўны надпіс Магдаліне Гапановіч.
На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.
Яраслаўль. 22.03.1914.
Аўтограф.
На рускай мове.
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.
КП 5697.

“Сестра Магдалина, носительница традиций нашего рода, жила и вела свою семью так, как это делали ее мать и бабушка: она соблюдала и чтила все наши обычаи и обряды, справляла “дзяды, каляды, масляницу” и “великодни” и пр. так, как это делали предки. Она уже отошла к ним, но дух ее живет и поныне в ее семье целостно и действенно. Достаточно было побывать у тетки в один из торжественных дней, посвященных памяти предков, как “дзяды” или “коляда”, овеянных атмосферой торжественной чинности – этого древнего лада мягкой серьезности, тонкого такта, чтобы пробудилось особое настроение, возбуждающее в душе дремлющие отголоски наследственных эмоций, сливающихся в одно своеобразное чувство, которое называется благоговением. Это – преданная, нежная любовь к своему родному, далекому, смутному, неясному, полуощутимому, полному неуловимой прелести, которое кажется таким прекрасным и которое так легко идеализировать, святить, возводить в культ”.

Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

Раздзел VII. Дароўныя надпісы

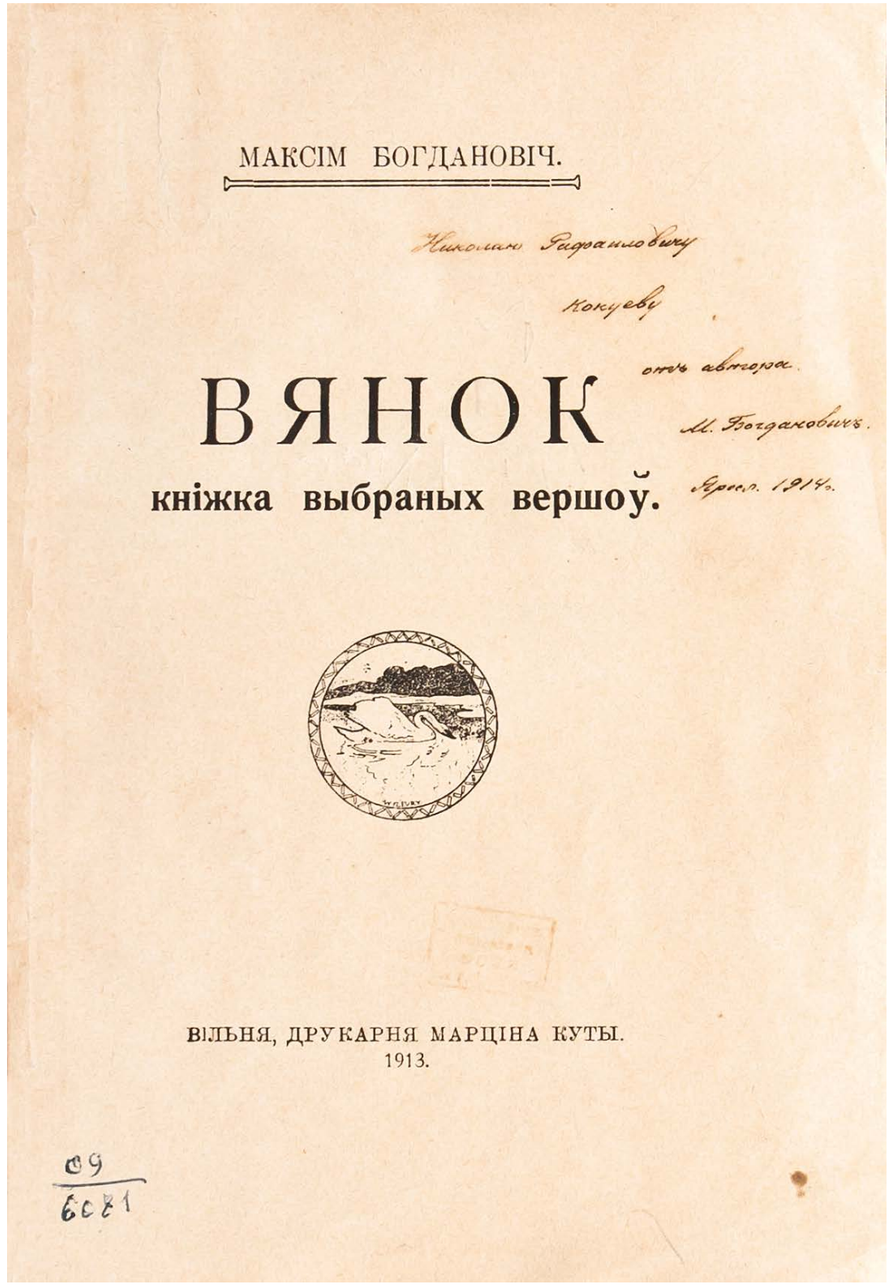

44.
Дароўны надпіс Ганне Гапановіч.
На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.
Яраслаўль. 22.03.1914.
Аўтограф.
На рускай мове.
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.
КП 60.

“У 1913 ці 1914 годзе была ў гасцях у Яраслаўлі стрыечная сястра Максіма Адамавіча – Анна Іванаўна Гапановіч. Ёй паэт падараваў кніжку сваіх вершаў. Яна сказала, што не зможа ацаніць паэтычных вартасцей яго твораў, бо нядобра разумее беларускую мову”.

Багдановіч А. Я. З успамінаў. С. 488.

МАКСІМ БОГДАНОВІЧ.

Николаю Рафаиловичу

Кокуеву

отъ автора.

М. Богдановичъ.

Яросл. 1914г.

ВЯНОК

кніжка выбраных вершоў.

ВІЛЬНЯ, ДРУКАРНЯ МАРЦІНА КУТЫ.
1913.

09
6081

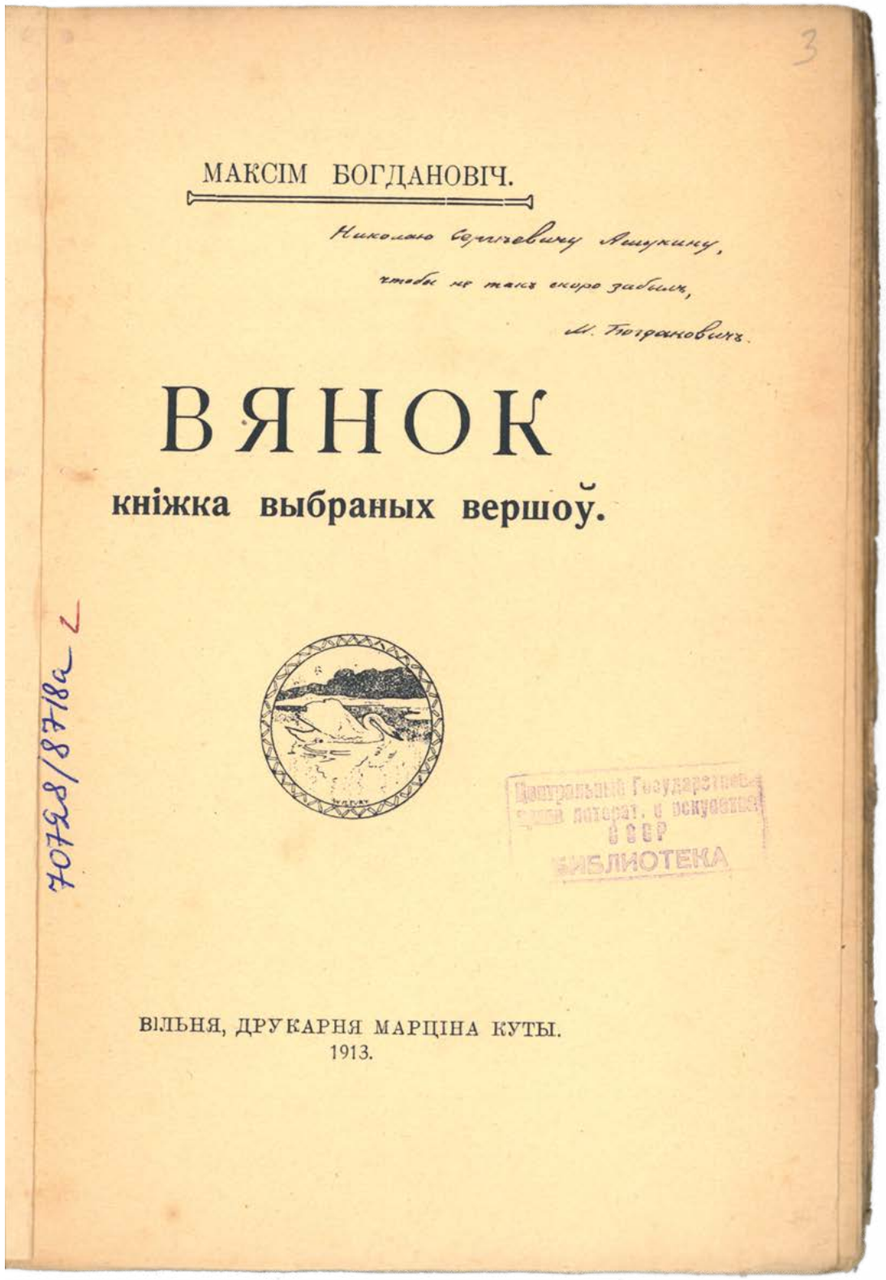
45.
Дароўны надпіс Мікалаю Какуеву.
На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.
Яраслаўль. 1914 г.
Аўтограф.
На рускай мове.
Нацыянальная бібліятэка Беларусі.
Інв. № 09/6081.

“У 1971 г. Міністэрства культуры БССР атрымала ліст з Ленінграда ад Мікалая Іванавіча Лілеева, які паведамляў, што ён мае экзэмпляр кнігі Максіма Багдановіча “Вянок” з аўтографам паэта і прапануе аддаць яго на радзіму Максіма Багдановіча”.

Ватацы Н. Б. Яна – выдумка маёй галавы… С. 147.

“У апошнія гімназічныя гады Максім пазнаёміўся з сям’ёй свайго аднакласніка Рафаіла Какуева і стаў часта там бываць, пасябраваўшы не столькі з братамі Рафаілам і Мікалаем, як з дзвюма іх сёстрамі – Ганнай і Варварай. Яны вучыліся ў жаночай гімназіі і з Максімам былі прыкладна аднагодкі. Абедзве добра ведалі мовы і былі вельмі прывабнымі, асабліва Ганна, стройная, з тонкім тварам і цёмнымі вачыма. Вясною Максім амаль кожны вечар бываў у іх; на вялікім двары какуеўскага дома па вечарах гулялі ў гарадкі. Максім быў захоплены гульнёй і з захапленнем пра яе расказваў. У радках пра “гарадкі” ў вершаваным апавяданні “Вераніка” я адразу ж пазнаў яго расказы аб гарадках у веснавыя светлыя вечары на двары Какуевых”.

Дзябольскі Д. Старонкі ўспамінаў. С. 2.

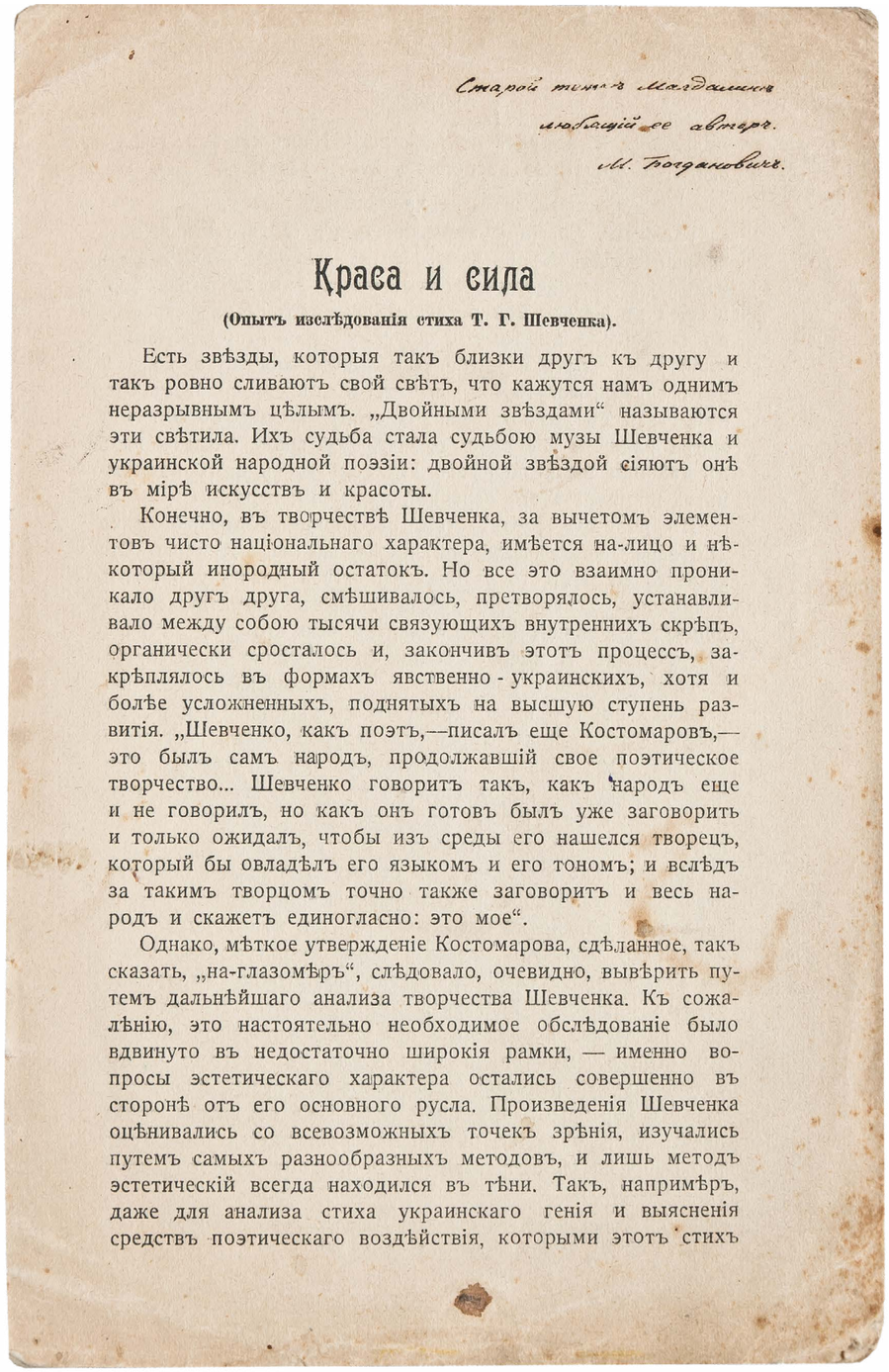

46.
Дароўны надпіс Мікалаю Ашукіну.
На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На рускай мове.
Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва.
Інв. № 70728/8718а.

“Конечно, было б очень хорошо издать небольшой сборник воспоминаний о Максиме. Вероятно, это возможно, а если так, то возможность эту стоит использовать.

Я знаю фамилии двоих, знавших Богдановича. Это – Ашукин, поэт и, точно бы, литературовед. И Николай Михайлович Тарабукин – искусствовед. Ашукин работал вместе с Богдановичем в Ярослав[ской] газете “Голос”. Жив ли он, а если жив, то и адрес можно узнать, думаю, в Союзе Писателей”.

Ліст Д. Дзябольскага да Ю. Пшыркова ад 14.02.1958.
у кнізе “Максім Багдановіч: вядомы і невядомы”. С. 324–325.

Старой тетки Магдалины
любящій ее авторъ.
М. Богдановичъ.

Краса и сила

(Опытъ изслѣдованія стиха Т. Г. Шевченка).

Есть звѣзды, которыя такъ близки другъ къ другу и такъ ровно сливаютъ свой свѣтъ, что кажутся намъ однимъ неразрывнымъ цѣлымъ. „Двойными звѣздами“ называются эти свѣтила. Ихъ судьба стала судьбою музы Шевченка и украинской народной поэзіи: двойной звѣздой сіяютъ онѣ въ мірѣ искусствъ и красоты.

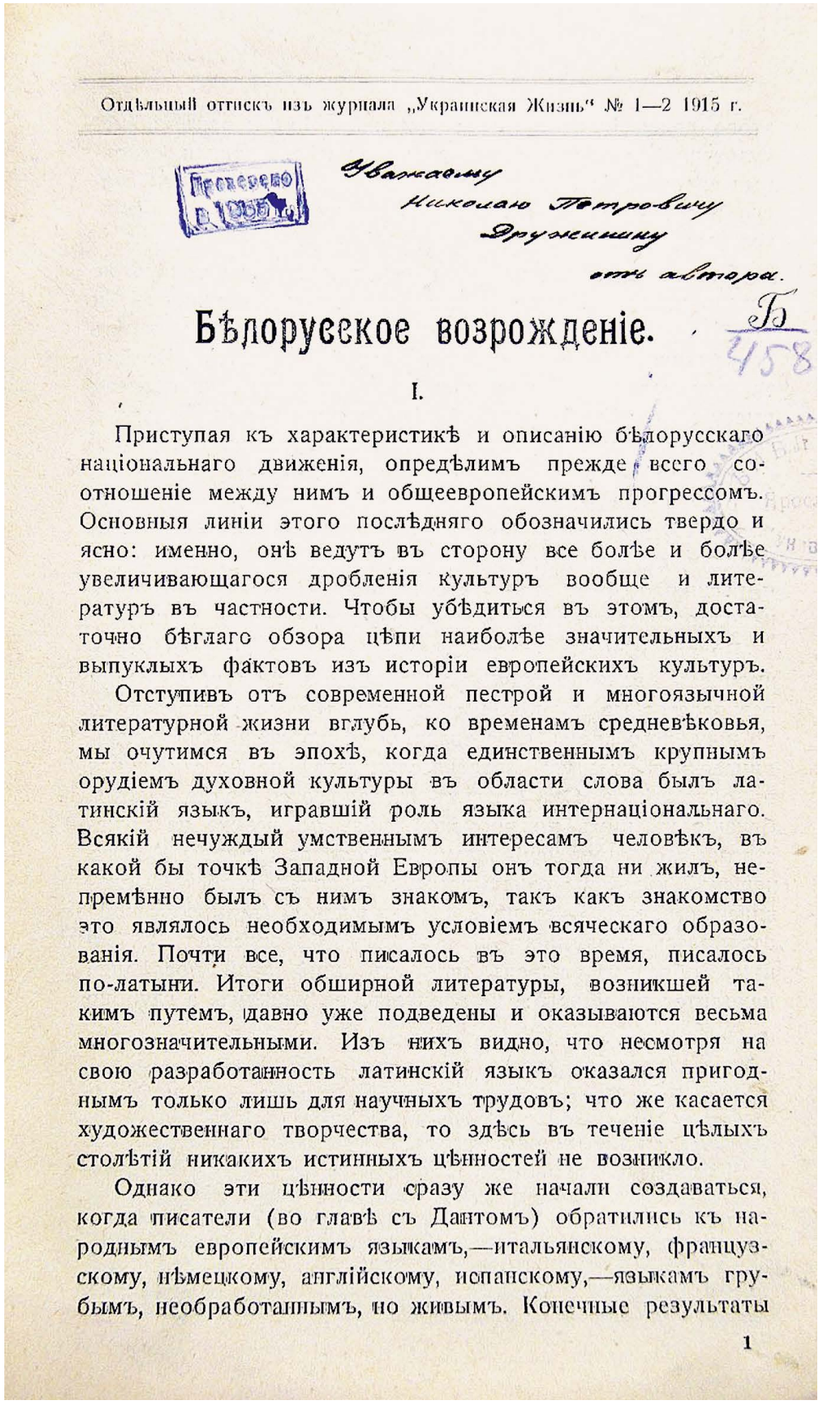
Конечно, въ творчествѣ Шевченка, за вычетомъ элементовъ чисто національнаго характера, имѣется на-лицо и нѣкоторый инородный остатокъ. Но все это взаимно проникало другъ друга, смѣшивалось, претворялось, устанавливало между собою тысячи связующихъ внутреннихъ скрѣпъ, органически сросталось и, закончивъ этотъ процессъ, закрѣплялось въ формахъ явственно-украинскихъ, хотя и болѣе усложненныхъ, поднятыхъ на высшую ступень развитія. „Шевченко, какъ поэтъ,—писалъ еще Костомаровъ,—это былъ самъ народъ, продолжавшій свое поэтическое творчество... Шевченко говоритъ такъ, какъ народъ еще и не говорилъ, но какъ онъ готовъ былъ уже заговорить и только ожидалъ, чтобы изъ среды его нашелся творецъ, который бы овладѣлъ его языкомъ и его тономъ; и вслѣдъ за такимъ творцомъ точно также заговоритъ и весь народъ и скажетъ единогласно: это мое“.

Однако, мѣткое утвержденіе Костомарова, сдѣланное, такъ сказать, „на-глазомѣръ“, слѣдовало, очевидно, вывѣрить путемъ дальнѣйшаго анализа творчества Шевченка. Къ сожалѣнію, это настоятельно необходимое обслѣдованіе было вдвинуто въ недостаточно широкія рамки, — именно вопросы эстетическаго характера остались совершенно въ сторонѣ отъ его основного русла. Произведенія Шевченка оцѣнивались со всевозможныхъ точекъ зрѣнія, изучались путемъ самыхъ разнообразныхъ методовъ, и лишь методъ эстетическій всегда находился въ тѣни. Такъ, напримѣръ, даже для анализа стиха украинскаго генія и выясненія средствъ поэтическаго воздѣйствія, которыми этотъ стихъ

47.
Дароўны надпіс Магдаліне Гапановіч.
На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Краса и сила”, апублікаваным у часопісе “Украинская жизнь”, № 2, 1914 г.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На рускай мове.
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.
КП 3559.

“А Максим все свободное время проводил у теток, в играх и забавах со своими двоюродными братьями и сестрами. И дома, и у теток он слышал рассказы и воспоминания про родную старину, где выныряли разные лица и события, своеобразные, загадочные, так непохожие на все окружающее. Здесь же он слышал и белорусскую сказку, и белорусскую песню с ее грустным, манящим напевом, полным глубокого неисчерпаемого чувства, здесь же вырывалась живая белорусская пословица, меткие “крылатые” слова. Это, конечно, были крупицы, крохи, но он чутко их подбирал, схватывая на лету. Укажу один образчик. И я, и моя сестра Магдалина любили напевать любимую песню нашей матери, которую она певала в длинные зимние вечера, при свете лучины или коптящей лампочки, сидя на лежанке за шитьем или прялкой: “А гдзе ж тая крынічэнька, што голуб купаўся?” – и мы видим, что он ее использовал, как характерный мотив для создания определенного настроения в своей пьеске “Вечар”. Таковы в общих чертах были живые влияния родных отголосков на душу Максима. Эта семейная атмосфера, очевидно, была той росой, которая освежала и пробуждала к жизни поэтические ростки его души”.

Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

Отдѣльный оттискъ изъ журнала „Украинская Жизнь“ № 1—2 1915 г.

Уважаемому
Николаю Петровичу
Дружинину
отъ автора.

Бѣлорусское возрожденіе.

I.

Приступая къ характеристикѣ и описанію бѣлорусскаго національнаго движенія, опредѣлимъ прежде всего соотношеніе между нимъ и общеевропейскимъ прогрессомъ. Основныя линіи этого послѣдняго обозначились твердо и ясно: именно, онѣ ведутъ въ сторону все болѣе и болѣе увеличивающагося дробленія культуръ вообще и литературъ въ частности. Чтобы убѣдиться въ этомъ, достаточно бѣглаго обзора цѣпи наиболѣе значительныхъ и выпуклыхъ фактовъ изъ исторіи европейскихъ культуръ.

Отступивъ отъ современной пестрой и многоязычной литературной жизни вглубь, ко временамъ средневѣковья, мы очутимся въ эпохѣ, когда единственнымъ крупнымъ орудіемъ духовной культуры въ области слова былъ латинскій языкъ, игравшій роль языка интернаціональнаго. Всякій нечуждый умственнымъ интересамъ человѣкъ, въ какой бы точкѣ Западной Европы онъ тогда ни жилъ, непремѣнно былъ съ нимъ знакомъ, такъ какъ знакомство это являлось необходимымъ условіемъ всяческаго образованія. Почти все, что писалось въ это время, писалось по-латыни. Итоги обширной литературы, возникшей такимъ путемъ, давно уже подведены и оказываются весьма многозначительными. Изъ нихъ видно, что несмотря на свою разработанность латинскій языкъ оказался пригоднымъ только лишь для научныхъ трудовъ; что же касается художественнаго творчества, то здѣсь въ теченіе цѣлыхъ столѣтій никакихъ истинныхъ цѣнностей не возникло.

Однако эти цѣнности сразу же начали создаваться, когда писатели (во главѣ съ Дантомъ) обратились къ народнымъ европейскимъ языкамъ,—итальянскому, французскому, нѣмецкому, англійскому, испанскому,—языкамъ грубымъ, необработаннымъ, но живымъ. Конечные результаты

1

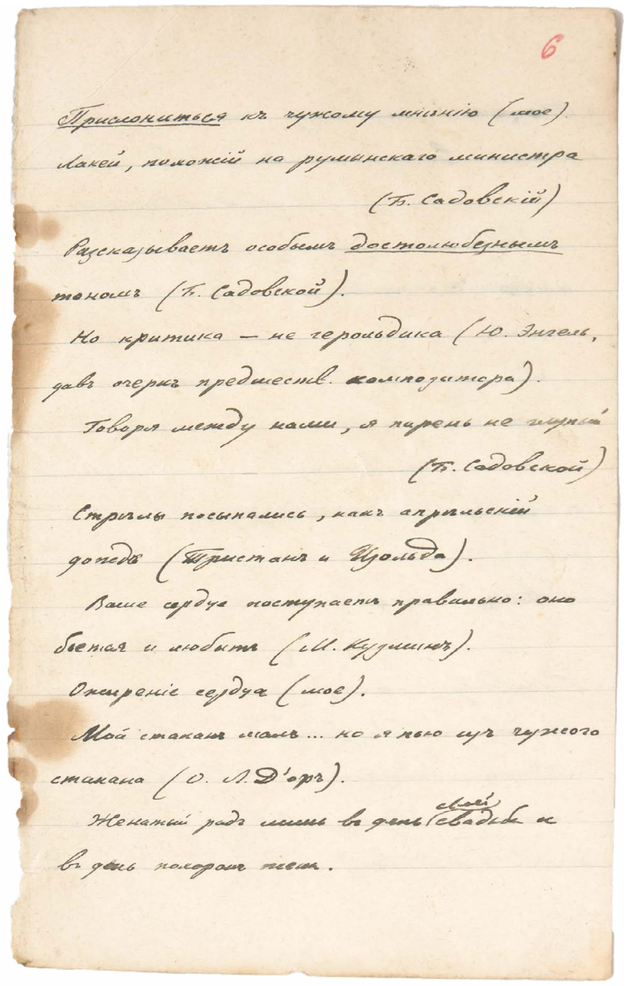
48.
Дароўны надпіс Мікалаю Дружыніну.
На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Белорусское возрождение”, апублікаваным у часопісе “Украинская жизнь”, № 1–2, 1915 г.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На рускай мове.
Фундаментальная бібліятэка Яраслаўскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя К.Д. Ушынскага.
Інв. № Б 458.

“М. Багдановіч вельмі хутка прывыкаў да людзей, у якіх ён знаходзіў што-небудзь агульнае з сабою, – адносіўся да іх заўсёды з пашанай. У 1913–16 гг. ён быў у вельмі блізкіх адносінах з Дружыніным, рэдактарам яраслаўскае газеты «Голас»”.

Імшэннік Хв. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу. С. 3.

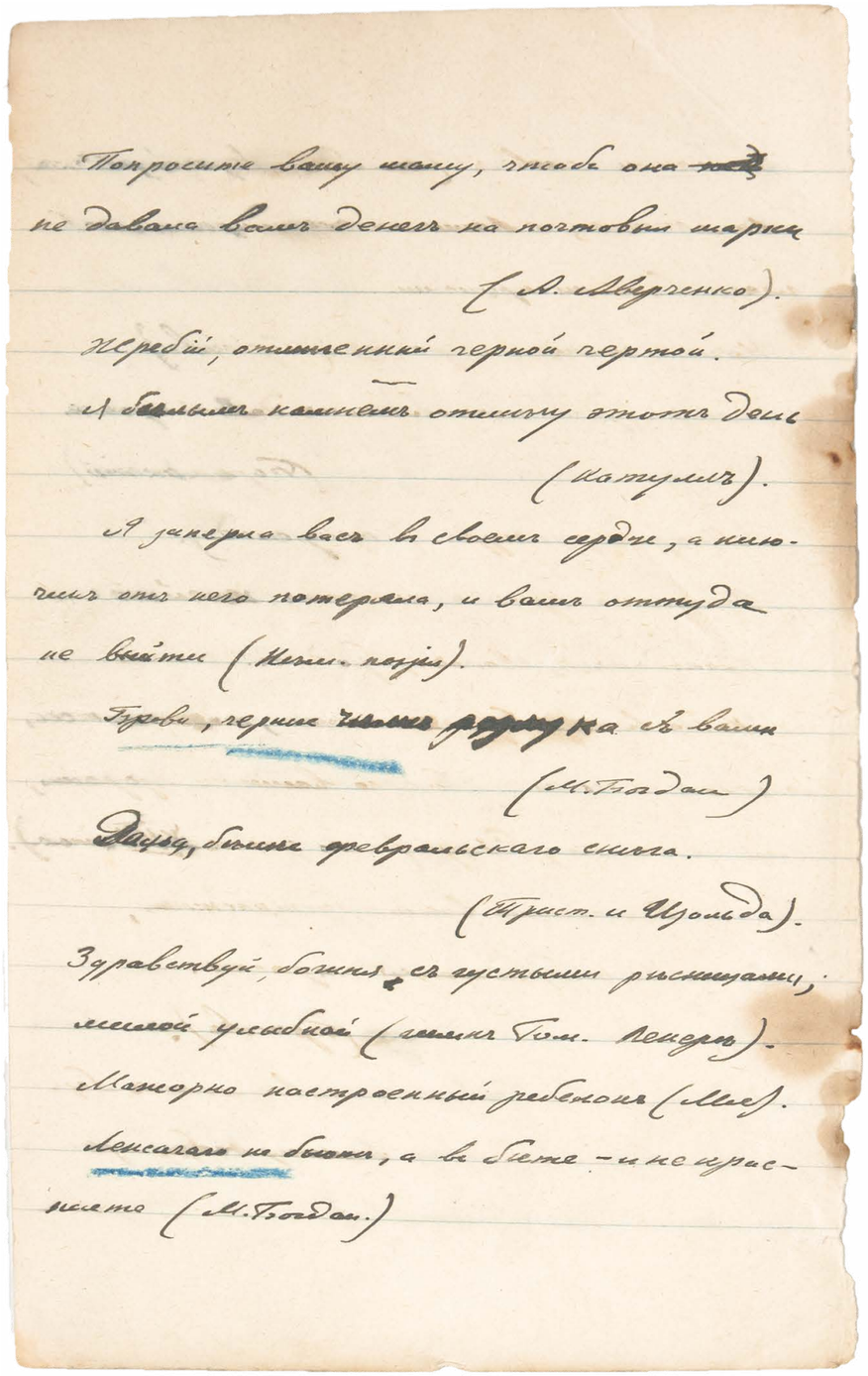
Раздзел VIII. Уласнаручныя запісы

49.
Афарызмы і асобныя моўныя выразы.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 3, с. 6.
17,5x11,0 см.
Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.
Ф. 4. Адз. зах. 1.

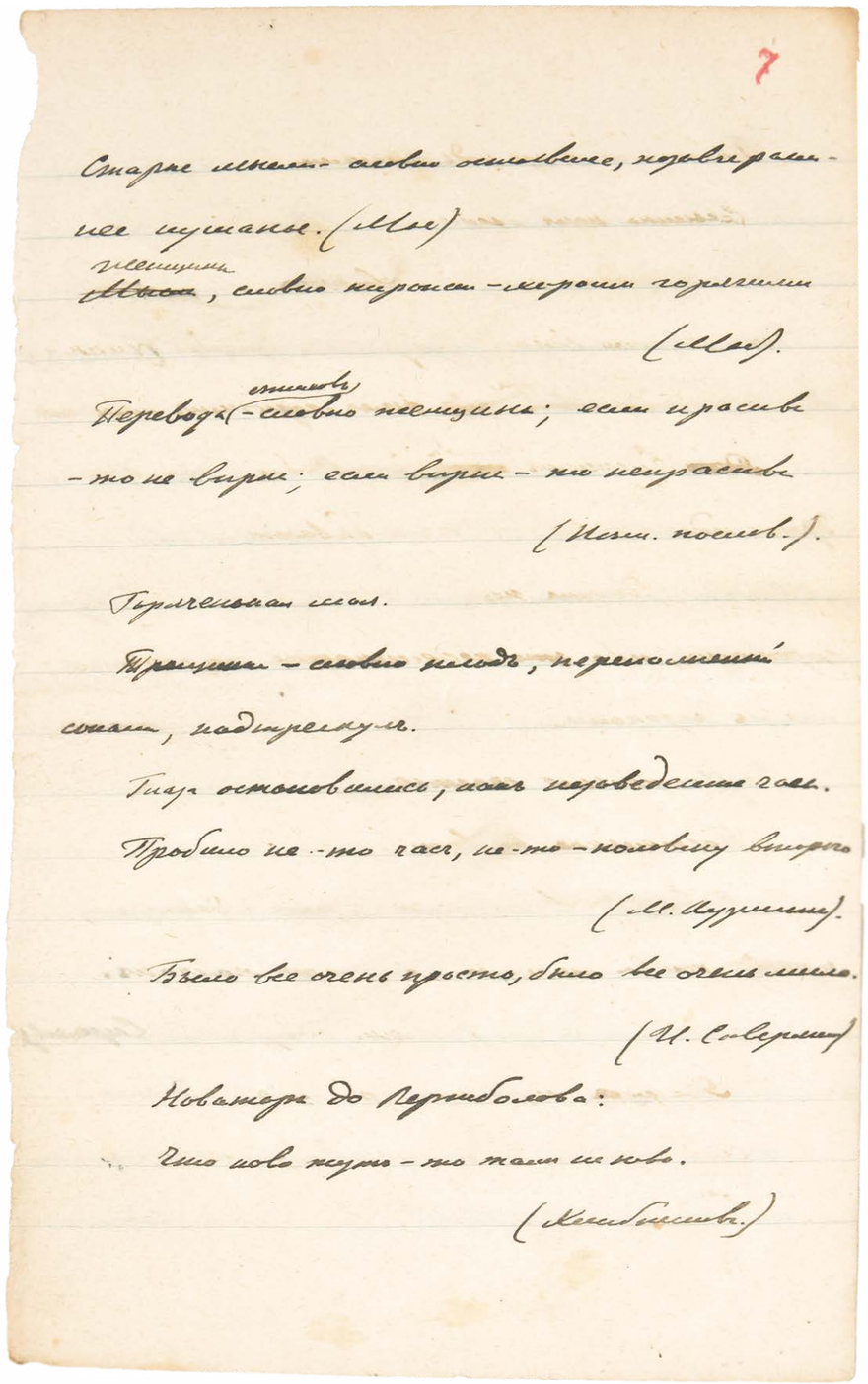

6

Прислониться къ чужому мнѣнію (мое).
Лакей, помогай на румынскаго министра
(К. Садовской)
Выскакываетъ особымъ достойнобережнымъ
тономъ (К. Садовской).
Но критика — не героиндика (Ю. Энгель,
дав. очерк предшеств. композитора).
Говоря между нами, я перець не пурка
(К. Садовской)
Стрѣлы посыпались, какъ апрѣльскій
дождь (Тристанъ и Изольда).
Ваше сердце поступаетъ правильно: оно
бѣдная и любитъ (М. Кузминъ).
Очищеніе сердца (мое).
Мой стаканъ малъ ... но я пью изъ чужого
стакана (О. Л. Д'орг).
Женихъ рада имѣть въ день свадьбы и
въ день похоронъ тетъ.

Попросите вашу маму, чтобы она ~~не~~
не давала вамъ денегъ на почтовыя марки
(А. Аверченко).
Жеребій, отмѣненный черной чертой.
— А бѣлымъ камнемъ отмѣчу этотъ день
(Катулл).
Я ценила васъ въ своемъ сердцѣ, а мнѣ-
ніе отъ него потерпѣло, и вамъ оттуда
не выйти (Жен. поэтъ).
Буквы, черныя ~~какъ~~ ~~ворону~~ на бѣломъ
(М. Богдан)
Эдипъ, бѣлый древнееврейскаго языка.
(Тристанъ и Изольда).
Здравствуй, башня, съ пустыми рыжими,
лѣсной усадьбой (имѣнія Том. Лендеръ).
Мамочка настроенный ребенокъ (мое).
Писалась не бѣлой, а въ бѣлѣ — и не пра-
вилъ (М. Богдан).

7

Старые имена- словно осколки, хорошо сделанные игрушки. (Мы)

Женщина, слово красота - хорошо горящий (Мы).

Перевод: стихов - слово женщина; если красив - то не умен; если умен - то некрасив (Изм. посл.).

Горячечная речь.

Трагедия - слово плюс, перечеркнутый сказать, подчеркнуть.

Гимн остановившемуся, как неправедный час.

Пробило не-то час, не-то - полночь внутри (М. Кузмин).

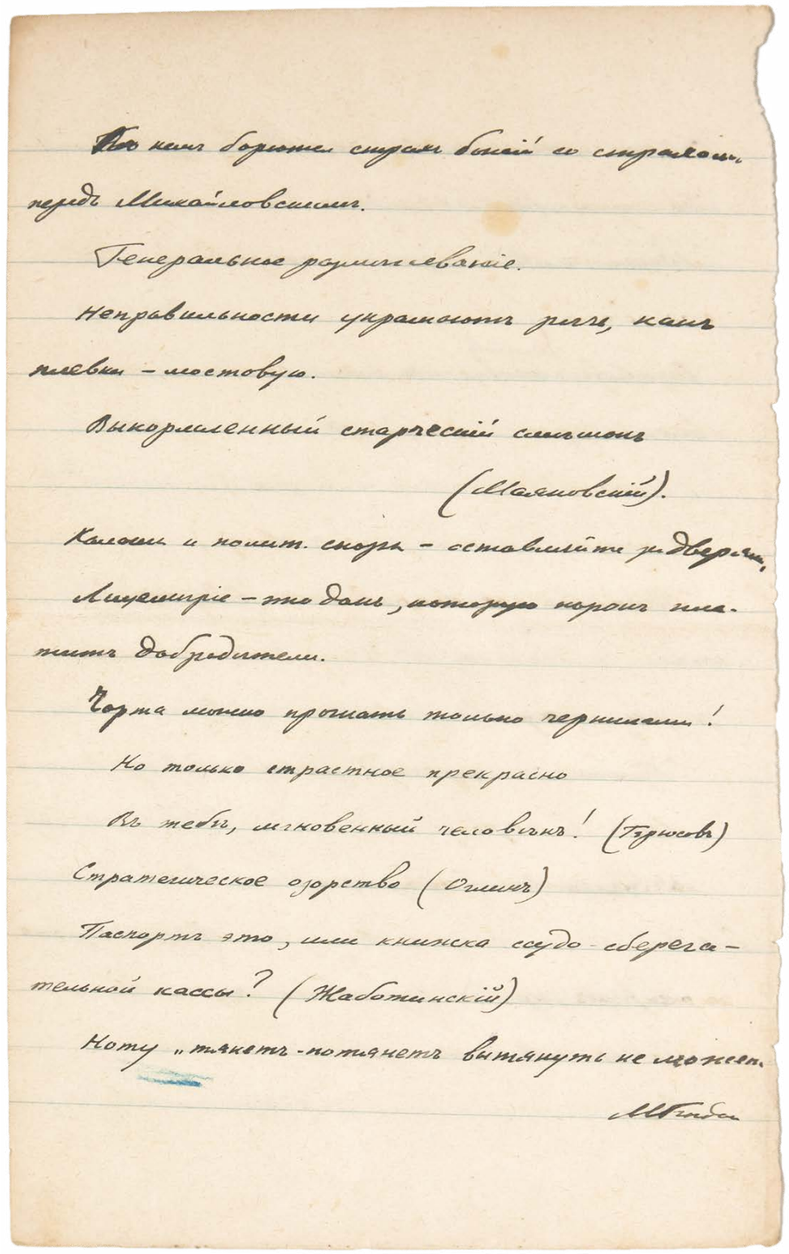
Было все очень просто, было все очень мило.

(И. Северянин)

Новелла до Перцовой:

Что мой муж - то так и живо.

(Кантемир)

Но меня борются стихи боев и стихами, перед Михайловским.

Генеральное размышление.

Неправильности украшают речь, как пчелы - мостовую.

Выкормленный старческий симптом

(Шагинян).

Кольцо и кошт. скорь - оставляйте у двери, Лукоморье - то дом, которую хорош писатель добродетели.

Горло может прочесть только перчатки!

Но только страстное прекрасно

Не тебе, мгновенный человек! (Гумилев)

Стратегическое оружие (Оптик)

Паспорт это, или книжка сберегательной кассы? (Жаботинский)

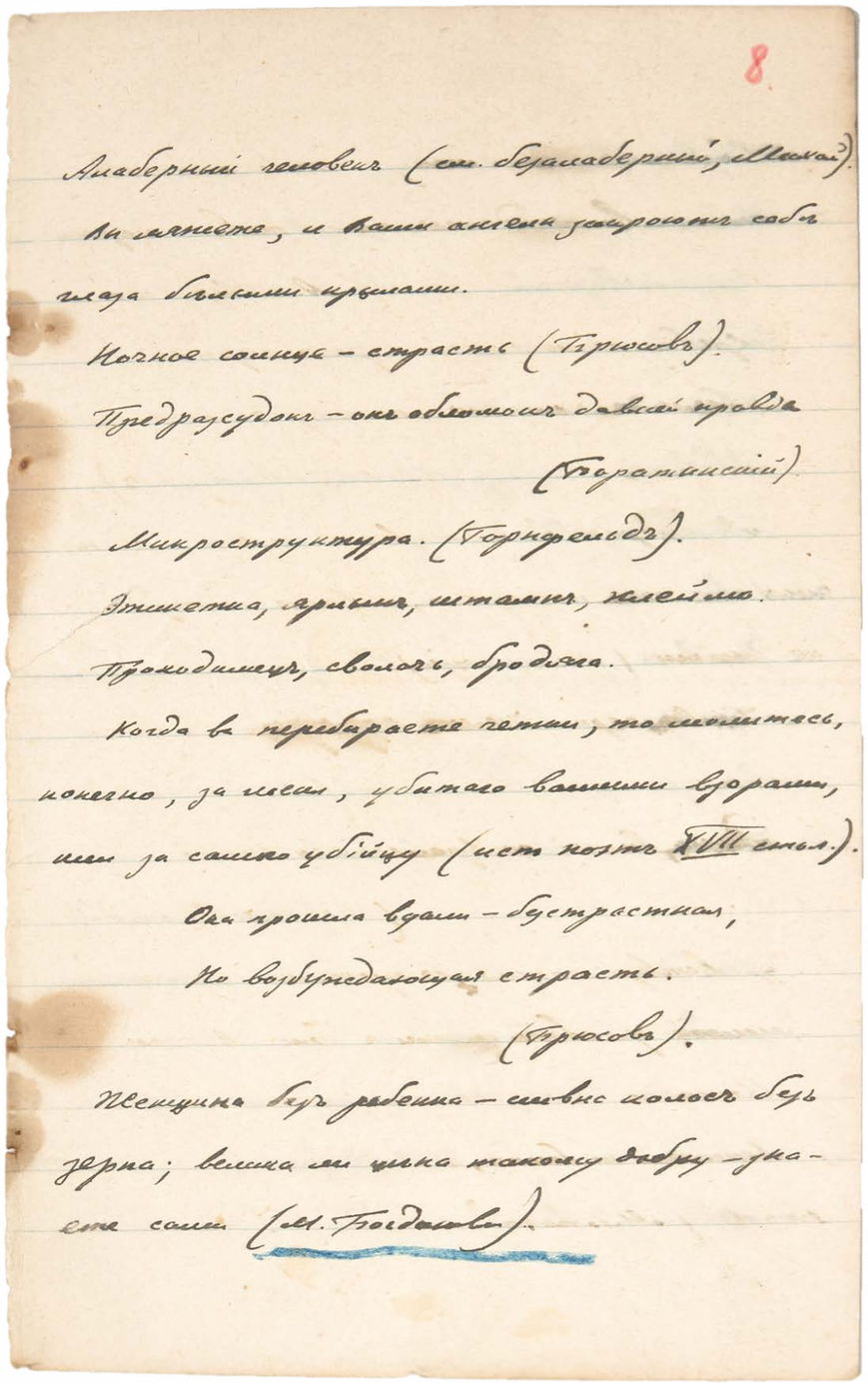
Ноту „такт - потянет вытянуть не может.

Ибсен

“Другі дакумент, напісаны рукою М.Багдановіча, з’яўляецца спісам афарызмаў і асобных моўных выразаў. Частка з іх належыць самому аўтару. Астатнія з’яўляюцца вытрымкамі з твораў іншых паэтаў і пісьменнікаў, якія з той ці іншай прычыны звярнулі на сябе ўвагу М. Багдановіча”.

Вольскі В. Новыя аўтографы М. Багдановіча. С. 32.

Раздзел VIII. Уласнаручныя запісы

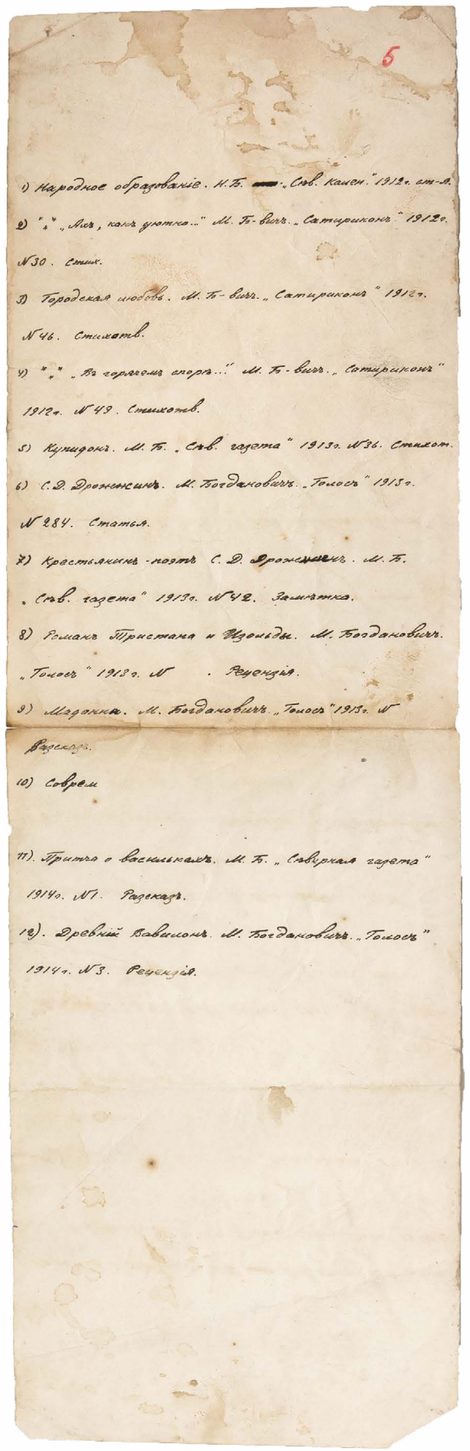
8

Анабернний человекъ (см. безанаберний, Минай).
Ва лентяева, и ваши анемы загрохочут собственныя бичами пушками.
Ночное солнце – страсть (Тургенев).
Предразсудокъ – онъ обманомъ давитъ правду
(Карамзинский).
Микроструктура. (Горькій).
Этикетка, ярлыкъ, штампъ, клеймо.
Проходимецъ, сволочь, бродяга.
Когда въ перебранке летятъ, то молятся,
конечно, за насъ, убитаго вашими врагами,
или за самого убійцу (нет поэта XVIII стол.).
Онъ грошна вдали – бестрастенъ,
Но возбуждающая страсть.
(Пушкинъ).
Женщина безъ ребенка – спелыя колосья безъ
зерна; вѣдь не дика такому добру – уко-
ета сама (М. Богдановъ).

Словесный орнаментъ.
Дамское рукодѣлие (о крючк. вещицахъ). Мое
Керуконтворный (о ребенкѣ) Мое
Библіографъ.
Журнал-шмигодяг.
Абевегія (наука) Минкайловскій.
Гальванизированный порасенокъ.
Завалить.
Человѣкъ, у котораго вся душа – на кон-
чикѣ языка (М. Горькій).
Вчера шуръ подъ черной увидя.
Дошло въ нѣмецкій инвентарь науки
(Пушкинъ).
Живемъ бѣдно гораздо обдуманнаго пали-
ренія (М. Горькій).
Не твое дѣло! – Недѣликатно говорить
о своихъ дѣлахъ (О. Чайлдъ).
Инвентари вещи, наши дѣти (Антоновскій

“Гэтыя невялічкія старонкі, запоўненыя дробным, шчыльным і вострым почыркам М. Багдановіча, сведчаць аб шырокіх і літаратурных інтарэсах, і культурным дыяпазоне паэта”.

Вольскі В. Невядомыя рускія тэксты Максіма Багдановіча. С. 4.

50.
Спіс твораў Максіма Багдановіча, апублікаваных у рускім друку ў 1912–1914 гг.
Месца і дата напісання не ўстаноўлены.
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
11,0x35,0 см.
Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.
Ф. 4. Адз. зах. 1.

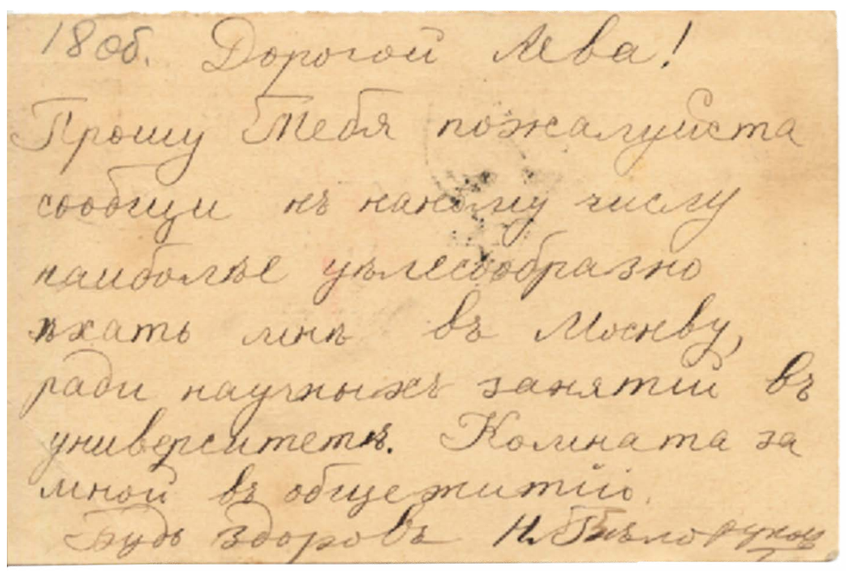
“Нядаўна ў Мінску знойдзены два новыя аўтографы Максіма Багдановіча.

Адзін з іх з’яўляецца спісам твораў паэта, напісаных ім на рускай мове і надрукаваных у розных рускіх перыядычных выданнях.

Гэта вузкі і даўгі ліст старой пажоўклай паперы, на якім рукою паэта напісаны перанумараваныя назвы яго твораў на рускай мове з адзначэннем жанру, месца і часу выдання”.

Вольскі В. Новыя аўтографы М. Багдановіча. С. 32.

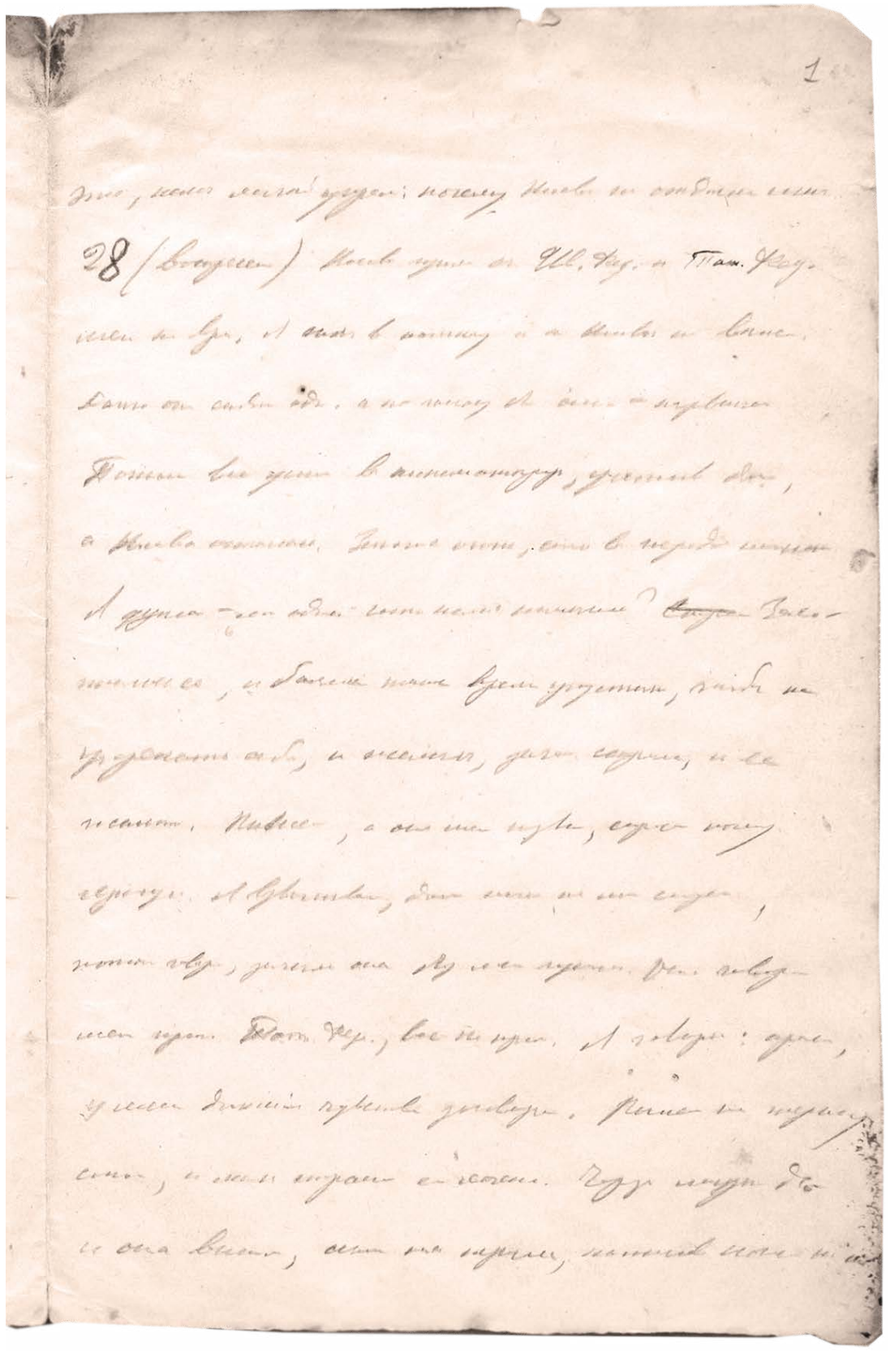

51.
Пазнака аб перасылцы паштовай карткі
па новым адрасе.
Яраслаўль. 03.09.1913 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).
Аўтограф.
На рускай мове.
9,1x14,0 см.
Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.
Ф. 153. Воп. 2. Адз. зах. 33. Л. 18.

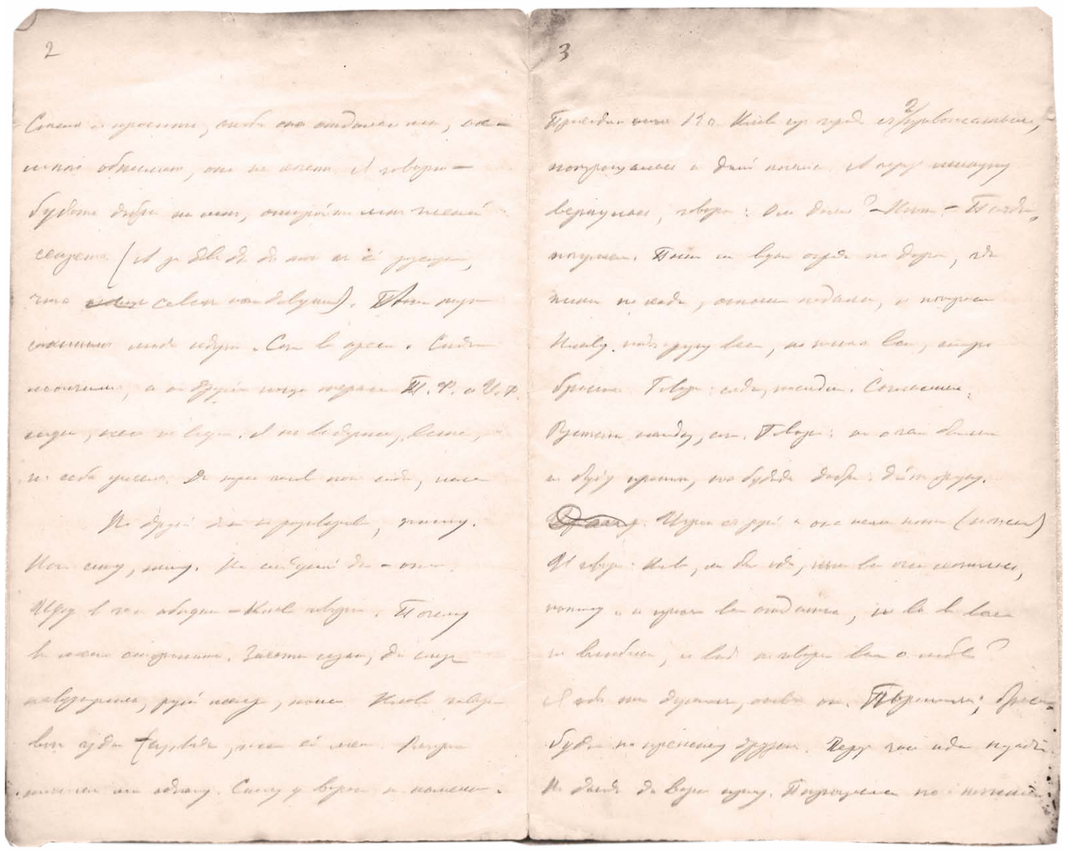
"Он [Максим] заявил мне, что хочет поступить в Петербургский Университет на филологический факультет. Дело было ясно: к словесности он имел наибольшую склонность. Сверх того, он прибавил, что проф. Шахматов обращался в Вильно в редакцию "Нашей Нивы" с просьбой рекомендовать ему молодого человека, который бы под его руководством посвятил себя изучению языка, этнографии и истории Белоруссии, для подготовки к занятию специальной кафедры по белоруссоведению; далее он заявил, что рекомендовали именно его и что он этого хочет, к этому стремился. Я, конечно, знал, что к этой сфере знания он стремился всей душой, но был вынужден решительно не согласиться на этот проект. Я не считал возможным при состоянии его здоровья отпустить его в Петербург, в город и со скверным климатом, и с затхлыми комнатами; не считал возможным обречь его на скверное питание в студенческих столовых или сухоядение и вообще считал необходимым иметь надзор за состоянием его здоровья и в моменты обострения болезни принимать решительные меры. Сверх того, на следующий год должен был поступить в университет его младший брат [Лев], для которого, как математика, это было неизбежно, а двоих содержать в разных городах для меня в материальном отношении было непосильно".

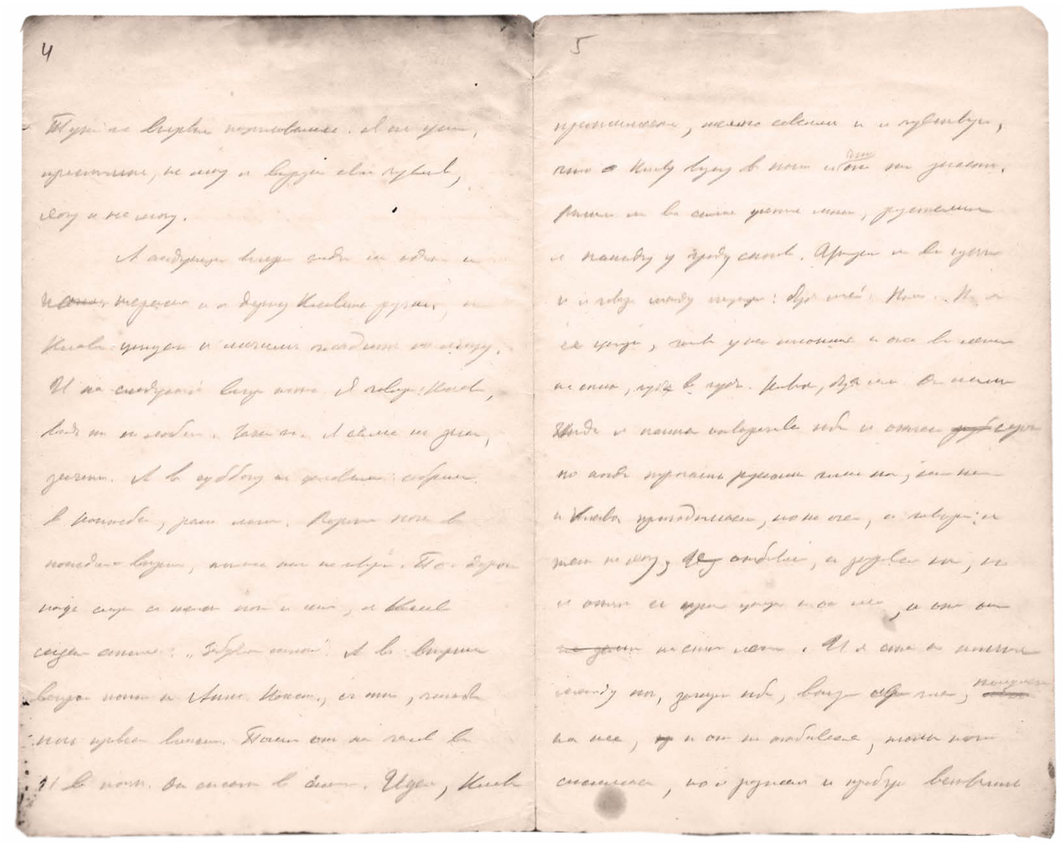
Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

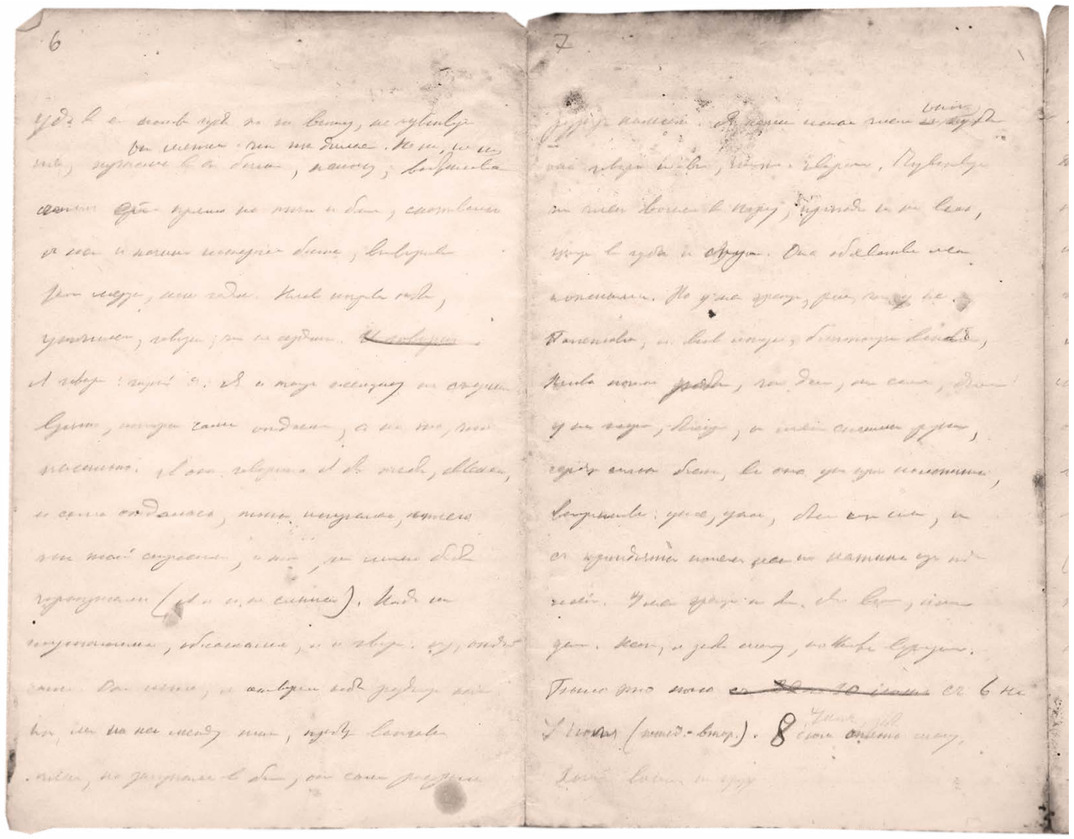

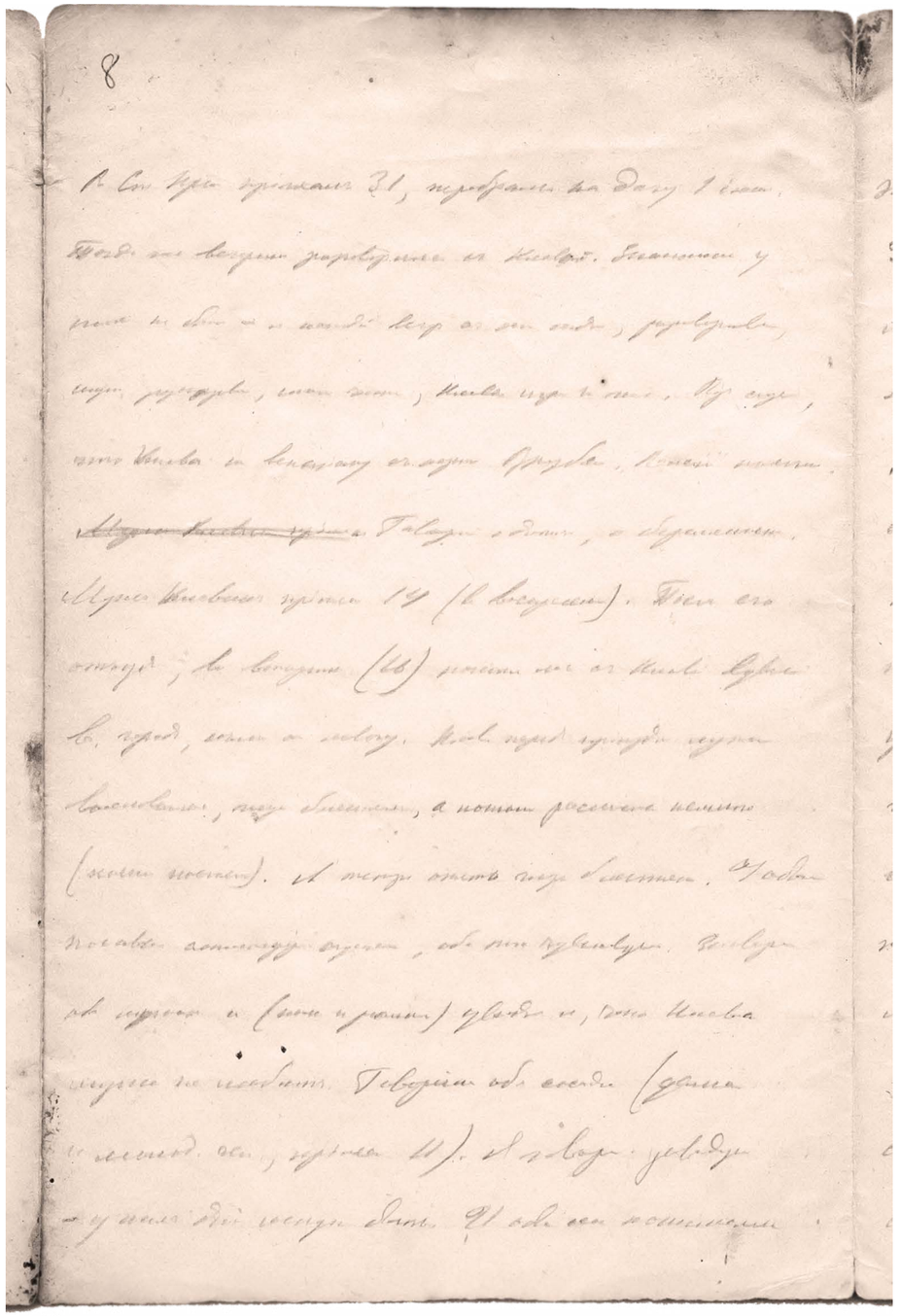
52.
Дзённікавыя запісы.
Стары Крым. 1915 г.
Аўтограф.
На рускай мове.
17,5х44,0 см, 35,5х44,0 см.
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.
КП 2534.

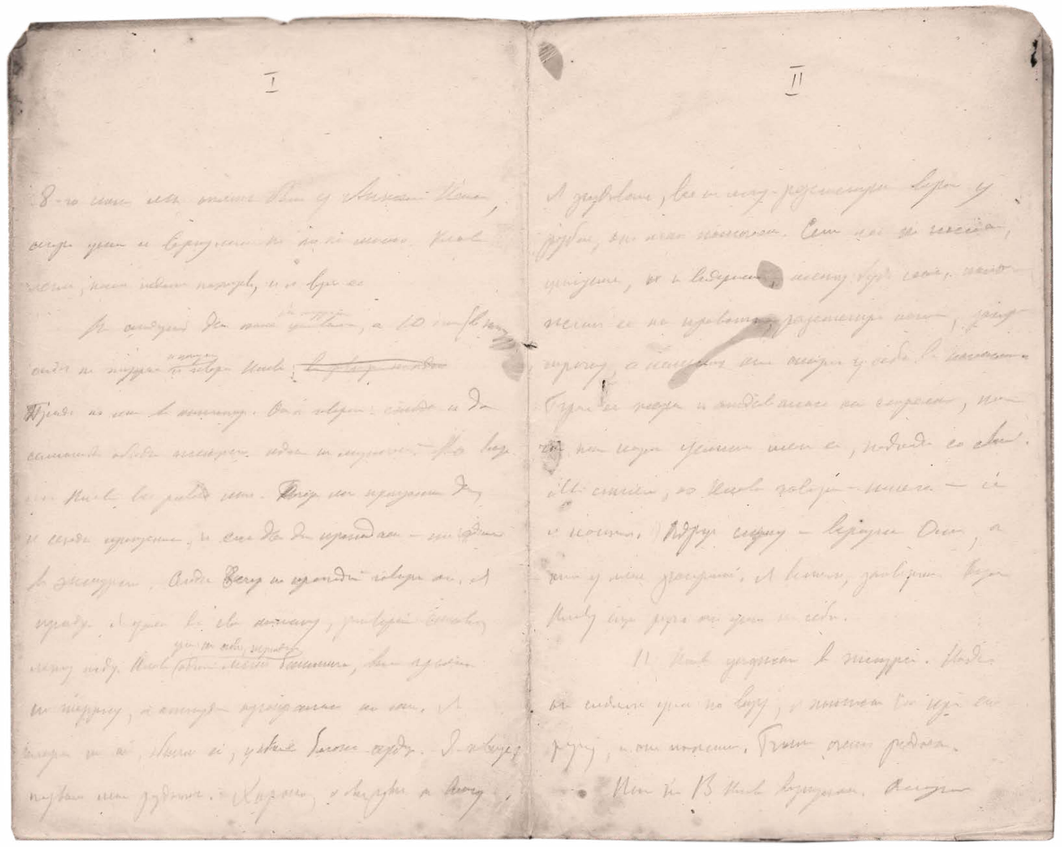
Раздзел VIII. Уласнаручныя запісы

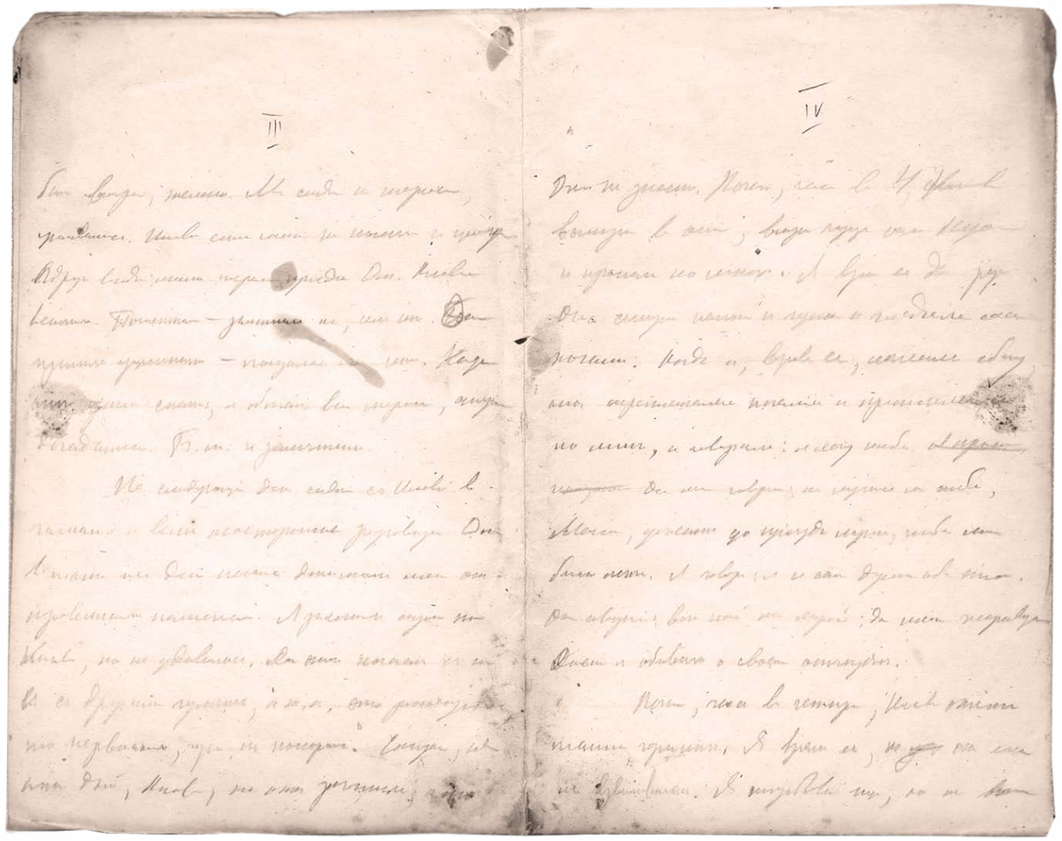

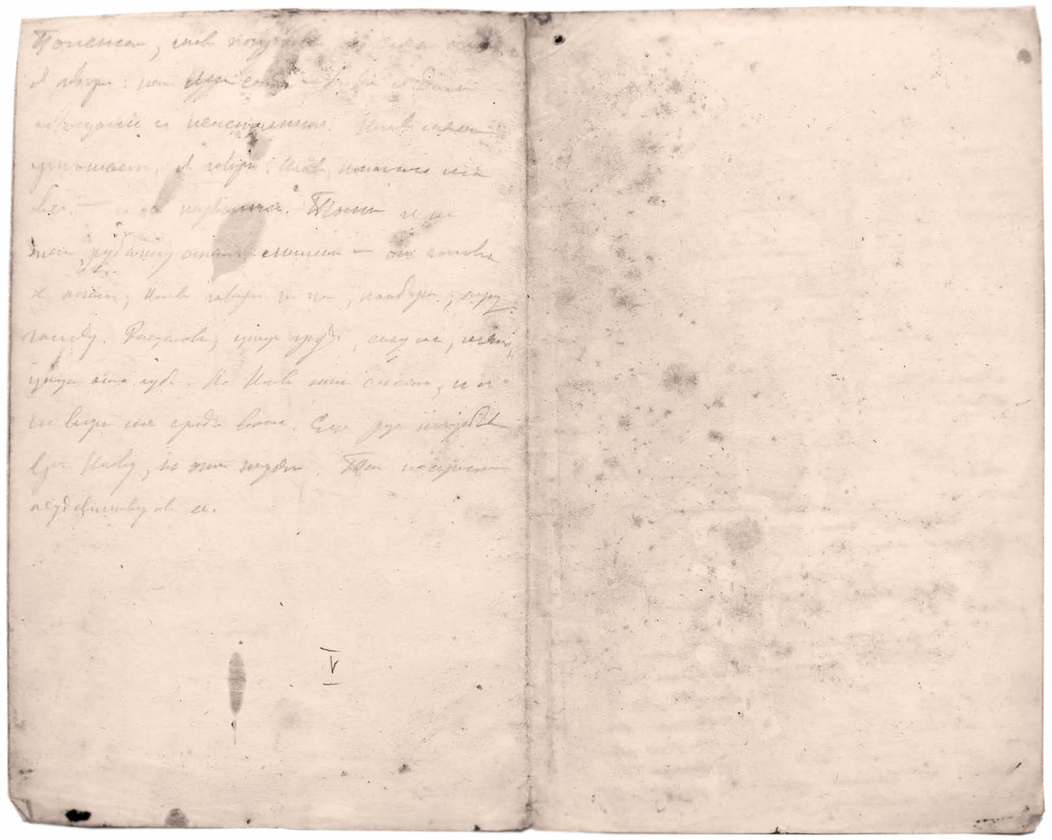

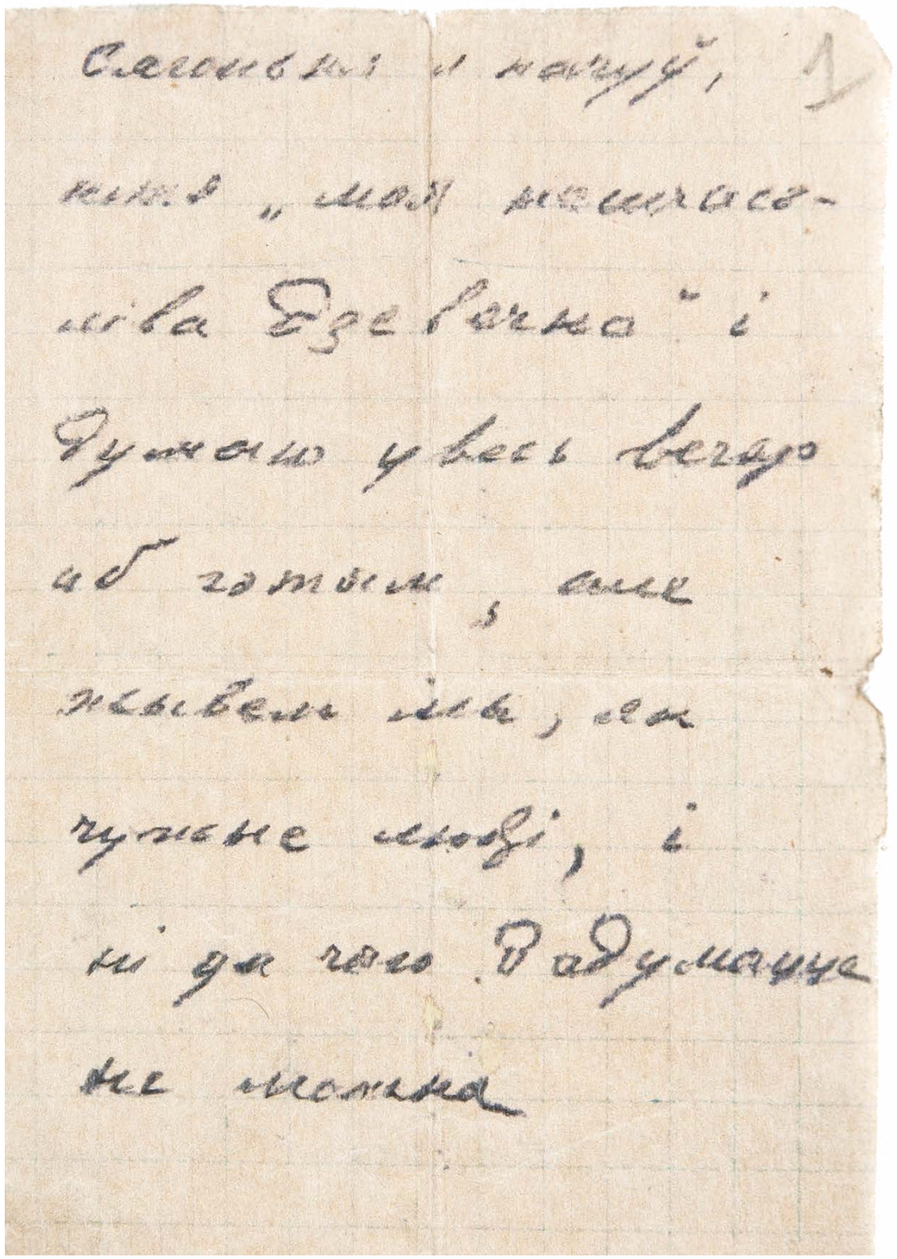

“...Лично от меня он [М. Богданович] не скрывал, что находится в интимной переписке с одной особой, с которой он познакомился в Крыму и полюбил. Я не знал этой особы и не считал удобным расспрашивать об его отношениях к этой особе. Но как мне казалось, его чувство было серьезно и сильно отражалось на его здоровье. Чувствовалось, что он переживает какой-то тяжелый внутренний кризис...”.

Огурцов Н. [Из воспоминаний]. С. 65.

53.
Запіска Людвіцы Сівіцкай.
Мінск. [1916–1917].
Аўтограф.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.
Ф. 394. Воп. 1. Адз. зах. 5. Л. 1.

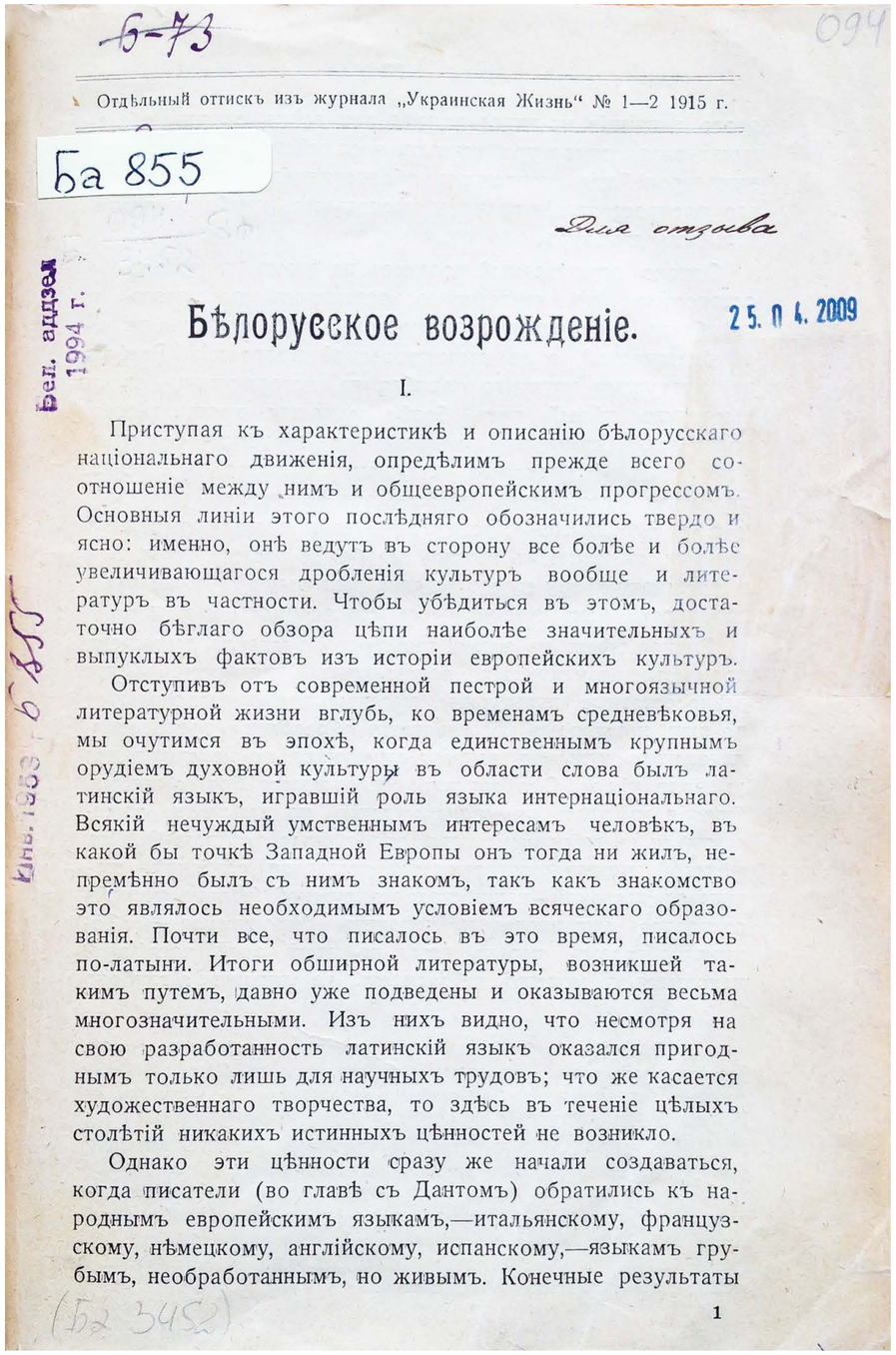
"Па ініцыятыве працаўнікоў Камітэта Т-ва помачы ахвярам вайны ладзіліся кожную суботу вечарыны, г. зв. суботнікі. Мэта: прыцягнуць менскую маласвядомую моладзь разам правесці некалькі вольных гадзін.

На гэтых суботніках чыталі творы беларускіх пісьменнікаў, дэкламавалі, гулялі ў "пошту", а калі з'явілі-ся пару маладых музыкантаў (з дэпо чыгункі), танцавалі лявоніху.

На адзін з суботнікаў прыйшоў Максім Багдановіч. Гулялі ў "пошту". Я атрымала ад Максіма картачку: "Сягоння я пачуў: "Мая няшчасная дзяўчынка". Увесь вечар думаю і да нічога не магу дадумацца. Жывем, як чужыя".

Кругом моладзь, вясёлая, бестурботная, смяялася, гуляла, а ён думаў аб чужым няшчасці... Яго прыгнятала пачуццё малой, слабой сувязі паміж беларусамі... Ён лічыў: беларусы, каб быць моцнымі, павінны жыць, як адна сям'я".

Ліст Зоські Верас да Алеся Бачылы.
Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Б-73

094

Отдѣльный оттискъ изъ журнала „Украинская Жизнь“ № 1—2 1915 г.

Ба 855

Для отзыва

Бел. аддэл 1994 г.

25.04.2009

Бѣлорусское возрожденіе.

I.

Приступая къ характеристикѣ и описанію бѣлорусскаго національнаго движенія, опредѣлимъ прежде всего соотношеніе между нимъ и общеевропейскимъ прогрессомъ. Основныя линіи этого послѣдняго обозначились твердо и ясно: именно, онѣ ведутъ въ сторону все болѣе и болѣе увеличивающагося дробленія культуръ вообще и литературъ въ частности. Чтобы убѣдиться въ этомъ, достаточно бѣглаго обзора цѣпи наиболѣе значительныхъ и выпуклыхъ фактовъ изъ исторіи европейскихъ культуръ.

Отступивъ отъ современной пестрой и многоязычной литературной жизни вглубь, ко временамъ средневѣковья, мы очутимся въ эпохѣ, когда единственнымъ крупнымъ орудіемъ духовной культуры въ области слова былъ латинскій языкъ, игравшій роль языка интернаціональнаго. Всякій нечуждый умственнымъ интересамъ человѣкъ, въ какой бы точкѣ Западной Европы онъ тогда ни жилъ, непремѣнно былъ съ нимъ знакомъ, такъ какъ знакомство это являлось необходимымъ условіемъ всяческаго образованія. Почти все, что писалось въ это время, писалось по-латыни. Итоги обширной литературы, возникшей такимъ путемъ, давно уже подведены и оказываются весьма многозначительными. Изъ нихъ видно, что несмотря на свою разработанность латинскій языкъ оказался пригоднымъ только лишь для научныхъ трудовъ; что же касается художественнаго творчества, то здѣсь въ теченіе цѣлыхъ столѣтій никакихъ истинныхъ цѣнностей не возникло.

Однако эти цѣнности сразу же начали создаваться, когда писатели (во главѣ съ Дантомъ) обратились къ народнымъ европейскимъ языкамъ,—итальянскому, французскому, нѣмецкому, англійскому, испанскому,—языкамъ грубымъ, необработаннымъ, но живымъ. Конечные результаты

Кнв. 1983

(Бг 3452)

1

54.
“Для отзыва”. Пазнака Максіма Багдановіча.
На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Белорусское возрождение”, часопіс “Украинская жизнь”, № 1–2, 1915 г.
Месца напісання не ўстаноўлена. [1915].
Аўтограф.
На рускай мове.
Нацыянальная бібліятэка Беларусі.
Інв. № Ба 855.

“...он [Максим] принимал деятельное участие в организации белорусского землячества, но кто входил в его состав, мне неизвестно.

В землячестве читались рефераты по разным вопросам белоруссоведения, были вечера с чтением белорусских произведений и пением белорусских песен, но с внутренней его жизнью я не знаком. Впрочем – оно не могло быть обширным и особенно деятельным, так как студенты лицея держались системы наездов для сдавания зачетов. Из профессуры Максим был всего более близок с проф. Кистяковским (с которым – не помню, кажется, с тем, который был впоследствии украинским министром): их сближало единство воззрений по вопросу о возрождении двух родственных народностей – украинской и белорусской и сотрудничество в «Украинской Жизни»”.

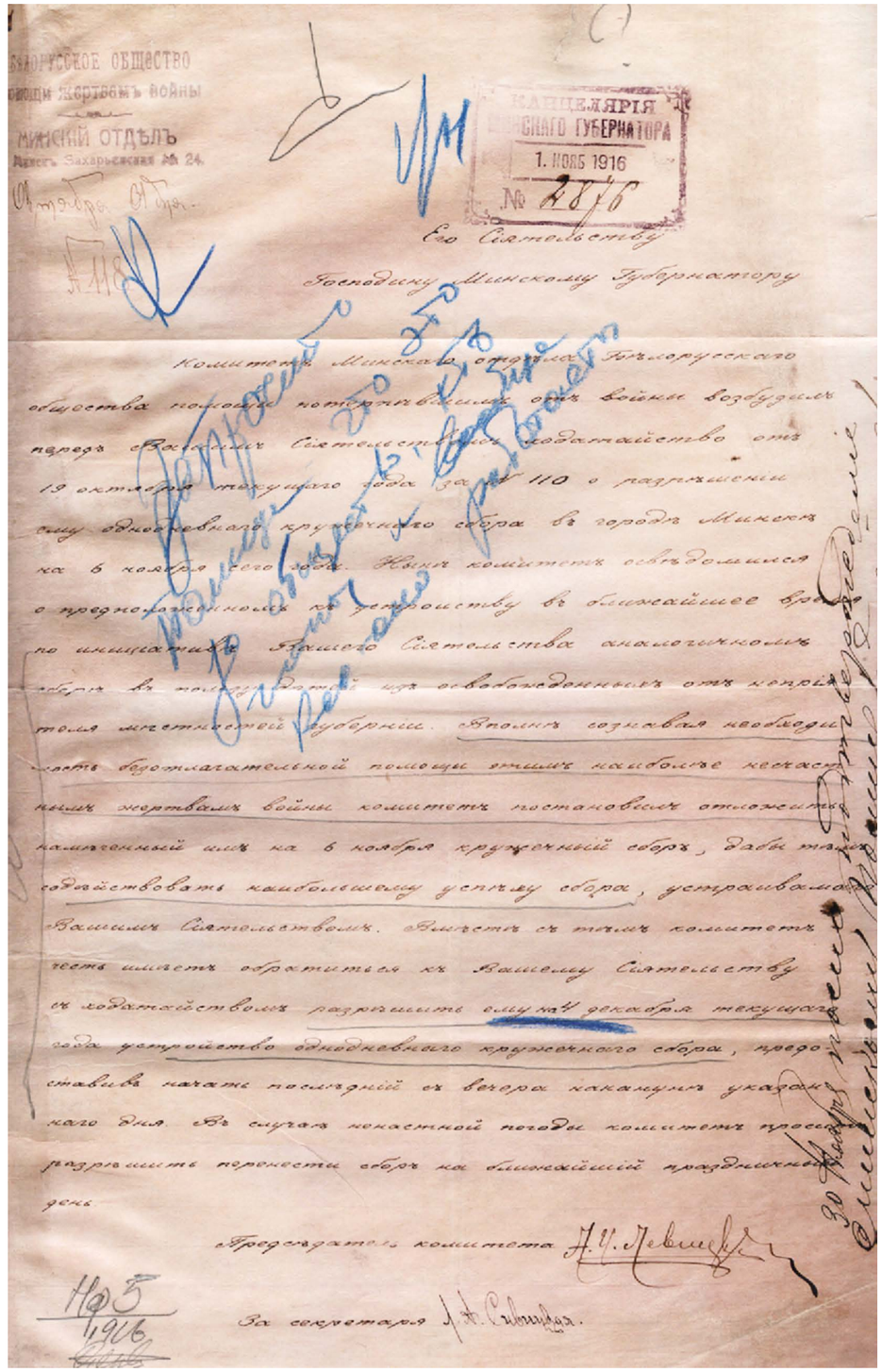
Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

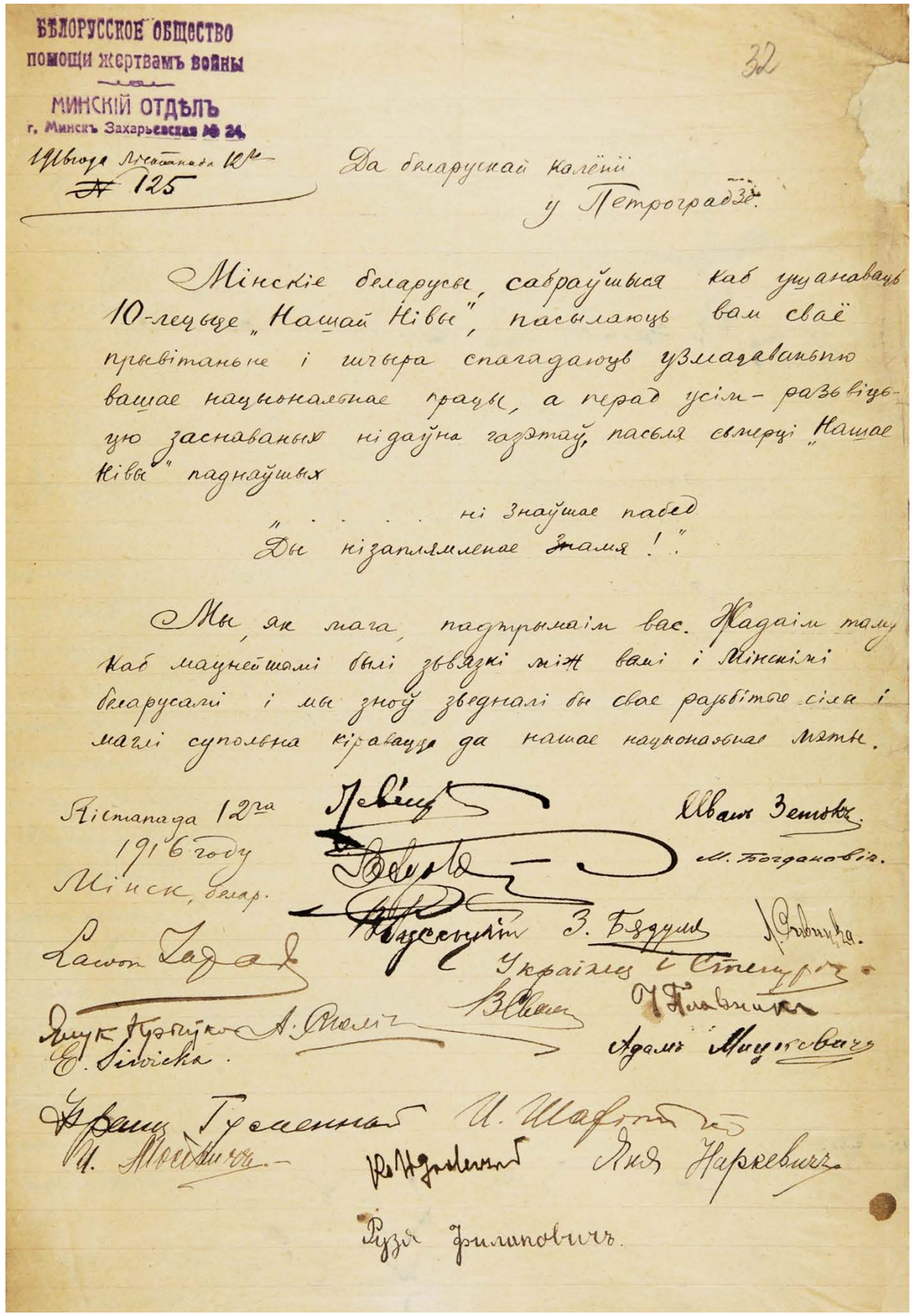
Раздзел IX. Дакументы Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны

55.
Дакумент. Прашэнне Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны мінскаму губернатару на дазвол наладзіць адзнадзённы скарбоначны збор 4 снежня 1916 года ў Мінску.
Мінск. 31.10.1916.
Рукапіс на бланку таварыства.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.
Ф. 295. Воп. 1. Адз. зах. 9187. Л. 338.

"Поэт Максим Богданович, уже будучи совсем больным, приехал в 1916 году из Ярославля в переполненный беженцами Минск, вместе с Зоськой Верас участвовал в работе беженского комитета и посвятил ему ряд статей. Более того, он выполнял в комитете канцелярскую работу и своим каллиграфическим почерком писал прошения на имя губернатора об организации "кружечного сбора", необходимости бесплатной раздачи одежды беженцам-детям, находившихся в приюте комитета".

Скалабан В. В. Белорусское общество в Петрограде по оказанию помощи пострадавшим от войны. С. 4.

БЕЛОРУССКОЕ ОБЩЕСТВО
ПОМОЩИ ЖЕРТВАМЪ ВОЙНЫ
МИНСКІЙ ОТДѢЛЪ
Адресъ: Захарьевская № 24.
КАНЦЕЛЯРІЯ
МИНСКАГО ГУБЕРНАТОРА
1. НОЯБ 1916
№ 4876
Его Сіятельству
Господину Минскому Губернатору
Комитет Минского отдѣла Белорусского
общества помощи потерпѣвшим отъ войны возбудил
передъ Вашимъ Сіятельствомъ ходатайство отъ
19 октября текущаго года за № 110 о разрѣшеніи
ему обратиться кружечнаго сбора въ городѣ Минскѣ
6 ноября сего года. Нынѣ комитетъ освѣдомился
о предположеніи по губернатству въ ближайшее время
по иниціативѣ Вашего Сіятельства аналогичномъ
сборѣ въ пользу Вашей изъ освобожденныхъ отъ непрія-
теля мѣстностей губерніи. Вполнѣ сознавая необходи-
мость безотлагательной помощи этимъ наиболѣе нескаст-
ливымъ жертвамъ войны, комитетъ постановилъ отложить
намѣченный имъ на 6 ноября кружечный сборъ, дабы тѣмъ
содѣйствовать наибольшему успѣху сбора, устраиваемаго
Вашимъ Сіятельствомъ. Вмѣстѣ съ тѣмъ комитетъ
честь имѣетъ обратиться къ Вашему Сіятельству
съ ходатайствомъ разрѣшить ему на 4 декабря текущаго
года устройство однодневнаго кружечнаго сбора, предо-
ставивъ начать послѣдній съ вечера накануне указан-
наго дня. Въ случаѣ ненастной погоды комитетъ проситъ
разрѣшить перенести сборъ на ближайшій праздничный
день.
Председатель комитета Л. Н. Левицкій
За секретаря А. Н. Скалабан.
№ 5
1916

БѢЛОРУССКОЕ ОБЩЕСТВО
ПОМОЩИ ЖЕРТВАМЪ ВОЙНЫ
МИНСКІЙ ОТДѢЛЪ
г. Минскъ Захарьевская № 24
Получ. Декабря 10-го
№ 125

32

Да беларускай калёніі
у Петраградзе.

Мінскіе беларусы, сабраўшыся каб урачыста адзначыць 10-лецьце „Нашай Нівы", пасылаюць вам сваё прывітаньне і шчыра спагадаюць узмацаванью вашае нацыянальнае працы, а перад усім – разьвіццю заснаванай нядаўна газэты, пасьля сьмерці „Нашае Нівы" паднаўшых

„. . . . . ні знаўшае пабед
Ды нязаплямленае знамя!"

Мы, як маглі, падтрымаім вас. Жадаім таму каб маўнейшымі былі зьвязкі між вамі і Мінскімі беларусамі і мы зноў зьвядналі бы свае разьбітыя сілы і маглі супольна кіраваць да нашае нацыянальнае мэты.

Кастрычніка 12-га
1916 году
Мінск, бел.

Іван Зенкевіч.
М. Багдановіч.
З. Бядуля
Уладзімір і Сцяпурка
Адам Мядзьведзь
А. Гаўрыловіч
Ядзя Наркевіч
Рыгор Філіповіч.

56.
Зварот "Да беларускай калоніі ў Петраградзе" на бланку Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны.
Мінск. 12.11.1916.
Сярод падпісаўшых – М. Багдановіч.
На беларускай мове.
Л. 1, с. 1.
Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў Санкт-Пецярбурга.
Ф. 1935. Воп. 1. Адз. зах. 3. Л. 32.

"Пазнаёміўся я з М. Багдановічам увосені 1916 года, калі ён прыехаў з цэнтру Расіі ў беларускі Мінск на працу. Гэта быў першы раз, калі наш паэт парашыў працаваць у цеснай сям'і беларускіх адраджэнцаў.

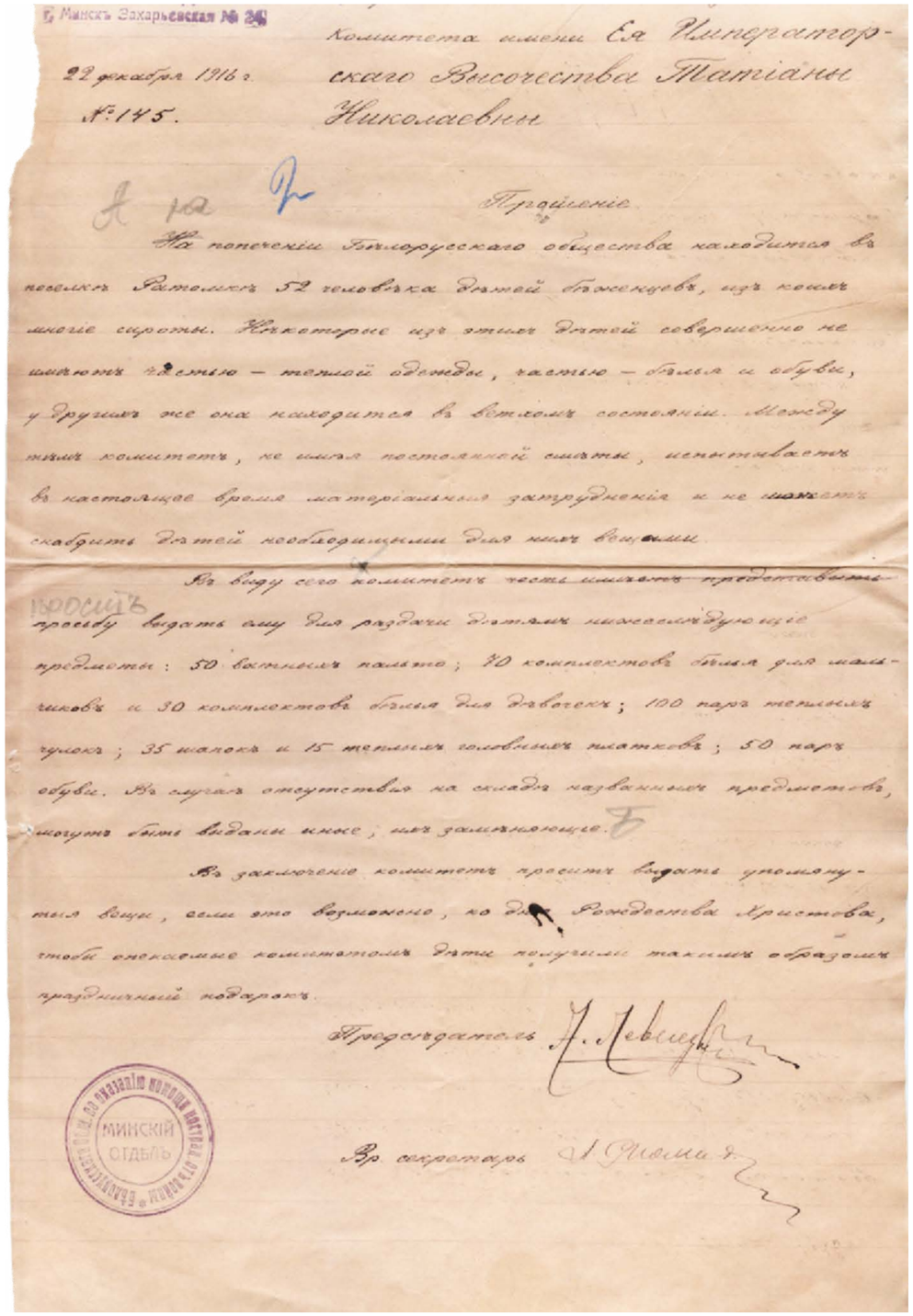
Беларускія адраджэнцы перажывалі тады ў Менску цяжкі час царскай рэакцыі. Беларускае друкаванае слова, як "небяспечнае" на лініі фронту, было забаронена. Беларускія культурныя дзеячы групаваліся каля "Беларускага Камітэту дапамогі пацярпеўшым ад вайны", які быў заложаны ў 1915 годзе. Працы было шмат: трэба было даваць прытулак і яду тысячам сялян-уцекачоў, якія вялікай хваляй рынулі з Віленшчыны, Гродзеншчыны і частцы Міншчыны.

Беларуская культурная праца тады зусім заглохла. Гэта значыць, што абставіны працы былі для беларускага песняра самыя няспрыяючыя".

Бядуля З. Мае ўспаміны. С. 3.

"У кастрычніку 1916 года – ужо падчас вайны – паехаў у Мінск, каб тут працаваць дзеля беларускае справы. На жыццё зарабляў, працуючы на становішчы сакратара "Губернскага Прадавольственага Камітэту". Увесь вольны час аддаваў ідэйнай рабоце. Ад напружанае працы стан ягонага здароўя шмат пагоршыўся".

Луцкевіч, А. Праблема сфармавання нацыянальнае душы Максіма Багдановіча. С. 219.

г. Минскъ Захарьевская № 26

22 декабря 1916 г.
№ 145.

комитета имени Ея Императорского Высочества Татіаны Николаевны

Прошеніе

На попеченіи Белорусскаго общества находится въ поселкѣ Ратомкѣ 52 человѣка дѣтей бѣженцевъ, изъ коихъ многіе сироты. Некоторые изъ этихъ дѣтей совершенно не имѣютъ частью – теплой одежды, частью – бѣлья и обуви, у другихъ же она находится въ ветхомъ состояніи. Между тѣмъ комитетъ, не имѣя постоянной суммы, испытываетъ въ настоящее время матеріальныя затрудненія и не можетъ снабдить дѣтей необходимыми для нихъ вещами.

Въ виду сего комитетъ честь имѣетъ просить предоставить просить выдать ему для раздачи дѣтямъ нижеслѣдующіе предметы: 50 зимнихъ пальто; 70 комплектовъ бѣлья для мальчиковъ и 30 комплектовъ бѣлья для дѣвочекъ; 100 паръ теплыхъ чулокъ; 35 шапокъ и 15 теплыхъ головныхъ платковъ; 50 паръ обуви. Въ случаѣ отсутствія на складѣ названныхъ предметовъ, могутъ быть выданы иные, ихъ замѣняющіе.

Въ заключеніе комитетъ проситъ выдать упомянутыя вещи, если это возможно, ко дню Рождества Христова, чтобы ожидаемые комитетомъ дѣти получили такимъ образомъ праздничный подарокъ.

Председатель А. Левицкій

Ея секретарь [illegible]

МИНСКІЙ ОТДѢЛЪ

57.
Дакумент. Прашэнне Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны старшыні Мінскага губернскага Таццянінскага камітэта на выдачу дзецям бежанцаў адзення і абутку.
Мінск. 22.12.1916.
Рукапіс на бланку таварыства.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.
Ф. 511. Воп. 1. Адз. зах. 10. Л. 468.

"Прытулкі "Таццянінскага камітэта" ў Ратамцы мелася наведаць сястра Льва Талстога. Ладзілі спектакль-вечарынку. Наша школа мела выступіць са сваёй асобнай праграмай у беларускіх нацыянальных вопратках.

Паставілі сцэнічны абразок "Пастушка", у дадатак былі дэкламацыі, хор. З Мінска сабраліся і мы: М. Багдановіч, сёстры Бядулі (яны прыгожа спявалі) і я. Дагэтуль стаіць у маіх вачах Максім: у белай вышыванай кашулі, падпяразаны прыгожым паяском, вясёлы. Умяшаўся ў хор... Здавалася, і ён будзе спяваць...

Скончылася ўсё позна, цягніка ўжо не было, і прыйшлося прасядзець ноч, бо спаць не было дзе. Школа беларускіх дзяцей змяшчалася ў летнім драўляным дамку – «дачы»".

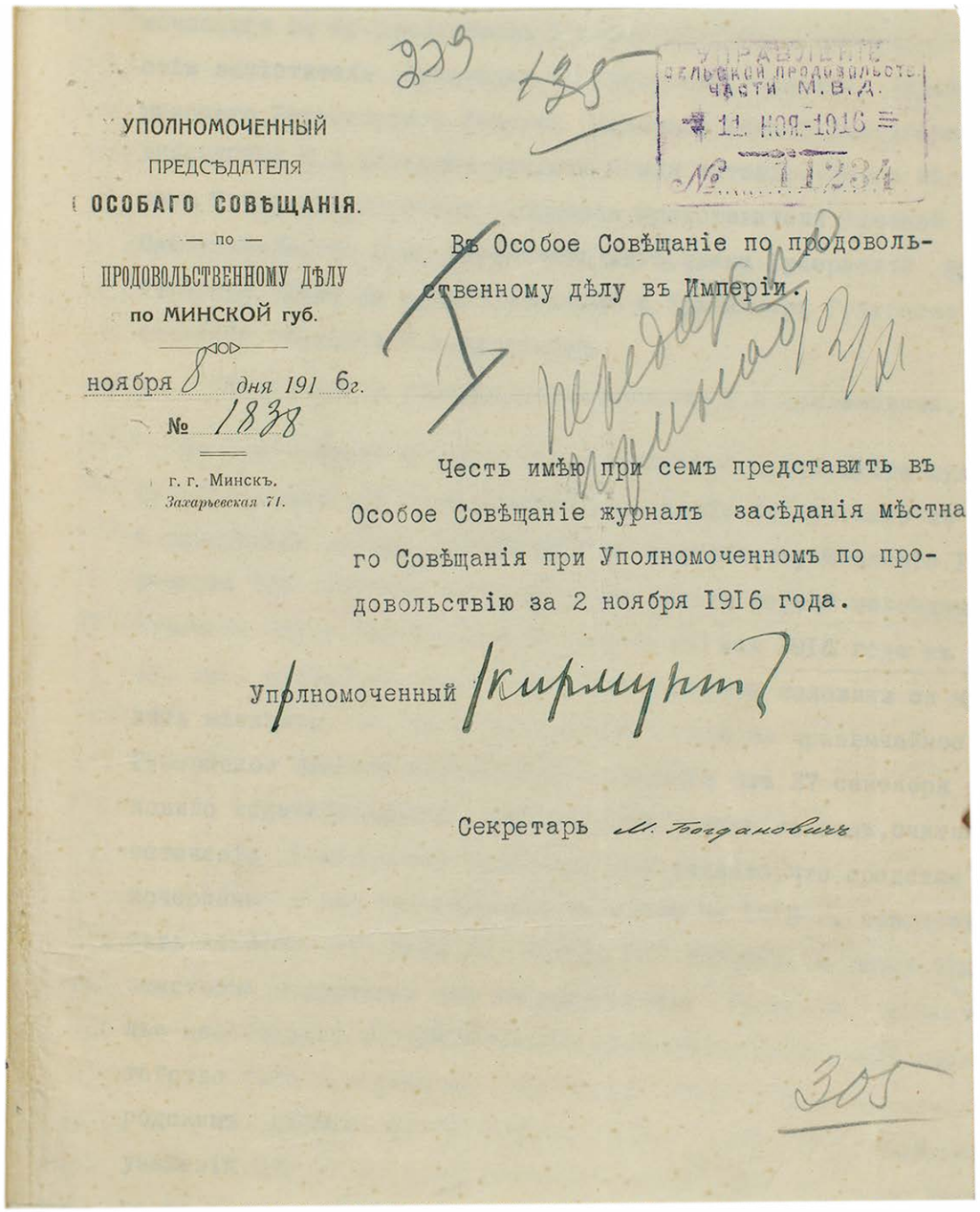
Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

Раздзел X. Дакументы Мінскай губернскай харчовай камісіі

58–1.
Дакумент. Суправаджальны ліст № 1838 да “Журнала местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”.
Мінск. 08.11.1916.
Машынапіс. Подпіс сакратара М. Багдановіча.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.
Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 739. Л. 279.

“Итак, в сентябре 1916 г. он отправился в Минск служить и работать. Поездке предшествовала переписка, не знаю с кем, и мне он заявил, что едет на совершенно определенное дело. Почему он раньше не поехал? Связывал лицей: с ним надо было кончать. По обыкновению, в поездку я его снарядил сам. С тревожным чувством я его отпускал, но делать было нечего: родина была центром его тяготения, туда влекли его все живые интересы и симпатии. Я рассчитывал на их живительное действие, притом же он уверял меня, что его устроят в Минске в смысле удовлетворения жизненных потребностей как можно лучше”.

Богданович А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ
ПРЕДСѢДАТЕЛЯ
ОСОБАГО СОВѢЩАНІЯ.
— по —
ПРОДОВОЛЬСТВЕННОМУ ДѢЛУ
по МИНСКОЙ губ.
ноября 8 дня 1916 г.
№ 1838
г. г. Минскъ.
Захарьевская 71.

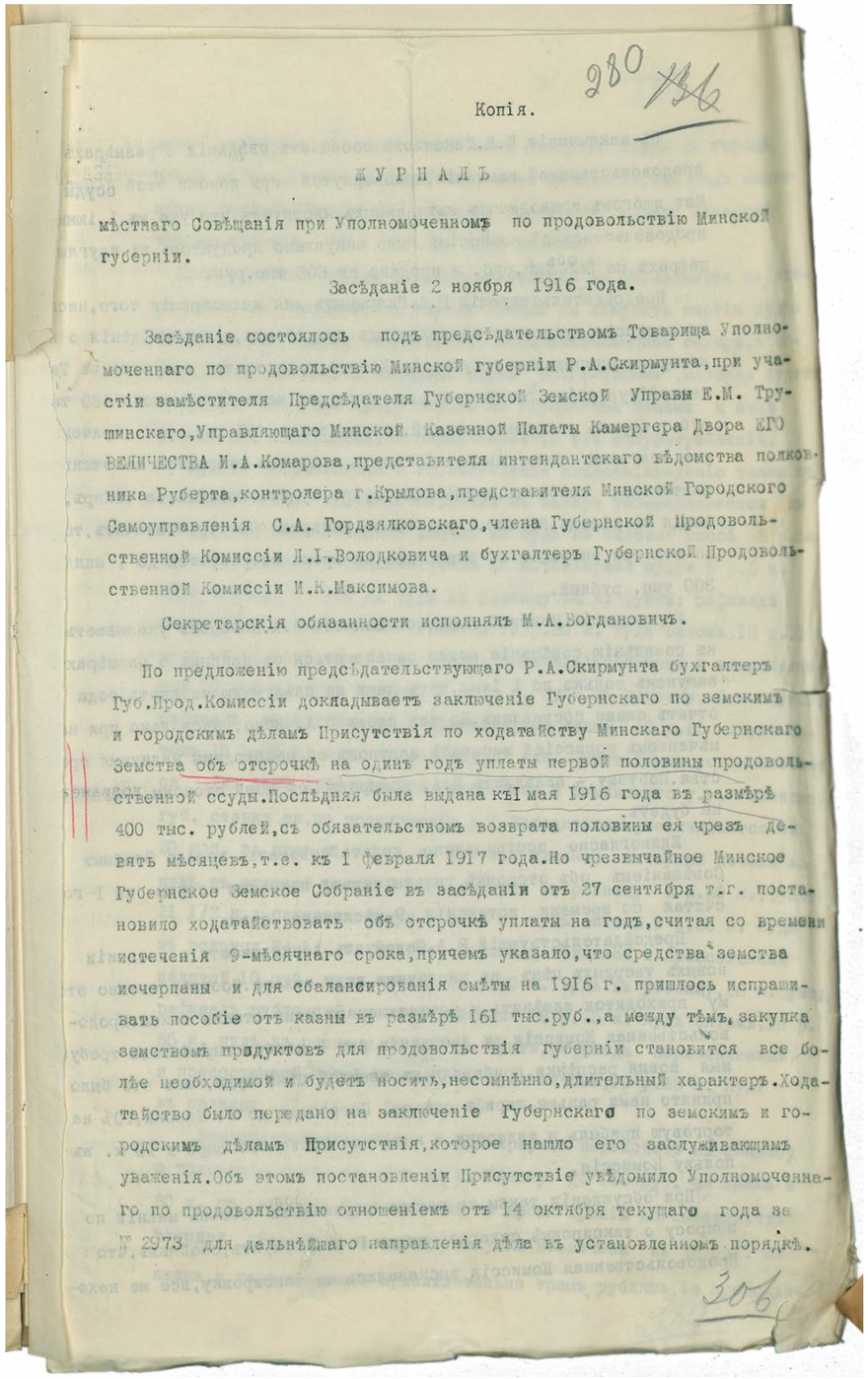
УПРАВЛЕНІЕ ВОЕННОЙ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ЧАСТИ М.В.Д.
11 НОЯ 1916
№ 11234

Въ Особое Совѣщаніе по продовольственному дѣлу въ Имперіи.

Честь имѣю при семъ представить въ Особое Совѣщаніе журналъ засѣданія мѣстнаго Совѣщанія при Уполномоченномъ по продовольствію за 2 ноября 1916 года.

Уполномоченный

Секретарь М. Богдановичъ

Копія.

280 286

ЖУРНАЛЪ

мѣстнаго Совѣщанія при Уполномоченномъ по продовольствію Минской губерніи.

Засѣданіе 2 ноября 1916 года.

Засѣданіе состоялось подъ предсѣдательствомъ Товарища Уполномоченнаго по продовольствію Минской губерніи Р.А.Скирмунта, при участіи замѣстителя Предсѣдателя Губернской Земской Управы Е.М. Трушинскаго, Управляющаго Минской Казенной Палаты Камергера Двора ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА И.А.Комарова, представителя интендантскаго вѣдомства полковника Руберта, контролера г.Крылова, представителя Минской Городского Самоуправленія С.А. Гордзялковскаго, члена Губернской Продовольственной Комиссіи Л.І.Володковича и бухгалтеръ Губернской Продовольственной Комиссіи И.К.Максимова.

Секретарскія обязанности исполнялъ М.А.Богдановичъ.

По предложенію предсѣдательствующаго Р.А.Скирмунта бухгалтеръ Губ.Прод.Комиссіи докладываетъ заключеніе Губернскаго по земскимъ и городскимъ дѣламъ Присутствія по ходатайству Минскаго Губернскаго Земства объ отсрочкѣ на одинъ годъ уплаты первой половины продовольственной ссуды. Послѣдняя была выдана къ 1 мая 1916 года въ размѣрѣ 400 тыс. рублей, съ обязательствомъ возврата половины ея чрезъ девять мѣсяцевъ, т.е. къ 1 февраля 1917 года. Но чрезвычайное Минское Губернское Земское Собраніе въ засѣданіи отъ 27 сентября т.г. постановило ходатайствовать объ отсрочкѣ уплаты на годъ, считая со времени истеченія 9-мѣсячнаго срока, причемъ указало, что средства земства исчерпаны и для сбалансированія смѣты на 1916 г. пришлось испрашивать пособіе отъ казны въ размѣрѣ 161 тыс.руб., а между тѣмъ, закупка земствомъ продуктовъ для продовольствія губерніи становится все болѣе необходимой и будетъ носить, несомнѣнно, длительный характеръ. Ходатайство было передано на заключеніе Губернскаго по земскимъ и городскимъ дѣламъ Присутствія, которое нашло его заслуживающимъ уваженія. Объ этомъ постановленіи Присутствіе увѣдомило Уполномоченнаго по продовольствію отношеніемъ отъ 14 октября текущаго года за № 2973 для дальнѣйшаго направленія дѣла въ установленномъ порядкѣ.

306

58-2.
Дакумент. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Пратакольны запіс нарады.
Мінск. 02.11.1916.
Машынапіс. На с. 6 подпіс сакратара М. Багдановіча.
На рускай мове.
Л. 3, с. 6.
Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.
Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 739. Л. 280-282 адв.

Раздзел X. Дакументы Мінскай губернскай харчовай камісіі

Въ заключеніе И.К.Максимовъ сообщаетъ свѣдѣнія о размѣрахъ продовольственной кампаніи, развернутой при помощи этой ссуды. Изъ итоговъ приводимыхъ имъ данныхъ явствуетъ,что уже къ I іюню продовольственной комиссіей было закуплено продуктовъ въ круглыхъ цифрахъ,на 865 тыс.руб. и продано на 608 тыс.руб.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ для иллюстраціи того,насколько комиссія нуждается въ наличныхъ средствахъ,даетъ свѣдѣнія о нѣкоторыхъ очередныхъ закупкахъ. Именно,предстоитъ закупить въ Таврической губерніи 250 тыс. пудовъ муки,для чего нужно около 480 тыс руб.; сорокъ вагоновъ сельдей,-точно также 480 тыс. руб.,причемъ уже получена телеграмма,что сельдь придется отправить наложеннымъ платежомъ; наконецъ,ежемѣсячно нужно будетъ платить за сахаръ, кладя на мѣсяцъ 50 тыс. пуд. самое меньшее 400 т.руб.Значитъ,только на эти три операціи въ ближайшее же время потребуется до I милліона 300 тыс. рублей.

Управляющій Минской Казенной Палатой И.А.Комаровъ указываетъ,что къ сожалѣнію,совѣщаніе могло ознакомиться съ данными о размѣрахъ закупокъ только по I іюня,такъ какъ за слѣдующую четверть года отчетъ ещене составленъ.Но изъ словъ Р.А. ясно, насколько при намѣченномъ комиссіей масштабѣ закупокъ ей необходимы наличныя средства.Поэтому,- заявляетъ И.А. Комаровъ съ моей стороны возраженій не будетъ.

Единогласно постановлено ходатайствовать передъ Особымъ Совѣщаніемъ объ отсрочкѣ уплаты первой половины ссуды на I годъ считая со времени истеченія 9-мѣсячнаго срока.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ докладываетъ о введеніи новыхъ твердыхъ цѣнъ на различные виды сахара.Соотвѣтственно этому приходится измѣнить и установленныя нами ставки таксы.Продовольственная Комиссія въ засѣданіи отъ I ноября выработала требуемыя новыя расцѣнки,прибавляя,къ твердой цѣнѣ пуда,какъ это было принято нами раньше,тарифъ отъ ст. Погребище до г. Минска,10% на торговую прибыль и издержки,5 коп. для Кіевскаго Бюро и 10 к. въ пользу Комиссіи.

При обсужденіи таксы на сахаръ возникаетъ обмѣнъ мнѣній по вопросу о таксировкѣ сахарной пудры.Р.А.Скирмунтъ,сообщивъ,что Продовольственная Комиссія высказалась за таксировку,все же находитъ послѣднюю излишней, такъ какъ сахарная пудра въ городѣ почти не потребляется.Кромѣ того есть опасность,что подъ названіемъ сахарной пудры въ продажу поступитъ просто сахарный песокъ,стоющій на 1 руб. за пудъ дешевле.

Представитель города С.А.Гордзялковскій не соглашается съ этими доводами,указывая,что городъ хотѣлъ бы закупить партію пудры. Часть ея онъ сдастъ заведеніямъ, перерабатывающимъ сахаръ,а остальное предоставитъ солидной фирмѣ „Бр.Раковщикъ",которая будетъ продавать сахарную пудру только по городскимъ бонамъ и подъ городскимъ контролемъ.Въ этомъ-гарантія отъ злоупотребленій.

Пренія продолжаются и по обсужденіи вопроса,введеніе таксы на сахарную пудру принимается.Такса на сахаръ устанавливается въ слѣдующемъ видѣ:сахарный песокъ за пудъ въ оптовой массѣ -8 р.5к. пудъ въ розницу 8 р.40коп,фунтъ 2I к.;сахарная пудра 9 р.5 к. пудъ оптомъ, 9 р.60 к. пудъ въ розницу,24 к. фунтъ; рафинадъ головной и прессованный нелитой 9 р.80 к. пудъ оптомъ,I0 р.I0 к. пудъ въ розницу,25 I/2 к. фунтъ; рафинадъ рубленный и второпиленный 10 р.5 к. пудъ оптомъ,I0 р.35 к. пудъ въ розницу,26 к. фунтъ; рафинадъ первопиленный и прессованный литой 10 р.I5 к.пудъ оптомъ,I0 р.45к. пудъ въ розницу,27 коп. фунтъ.Такса устанавливается для всей губерніи.Для Вилейскаго й Ошмянскаго у.у. Виленской губ. ставки ея,по предложенію Л.I.Володковича увеличиваются на 20 коп. за пудъ и I/2 к. за фунтъ,а именно: сахарный песокъ за пудъ въ оптовой массѣ 8 р.25 к.,пудъ въ розницу 8 р.60 к.,фунтъ 2I I/2 к.; сахарная пудра 9 р.25 к. пудъ оптомъ,9 р.80 к. пудъ въ розницу,24 I/2 к. фунтъ; рафинадъ головной и прессованный нелитой I0 руб. пудъ оптомъ,I0 р.30 к. пудъ въ розницу,26 к.фунтъ; рафинадъ рубленный и второпиленный I0 р.25 к. пудъ оптомъ,I0 р. 55 к. пудъ въ розницу,26 I/2 к. фунтъ,рафинадъ первопиленный и прессованный литой I0 р.35 к. пудъ оптомъ,I0 р.65 к. пудъ въ розницу ,27 I/2 к. фунтъ.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ переходитъ къ вопросу о повышеніи таксы на яйца по г. Минску до I05 руб. за ящикъ и 80 к. за десятокъ,Но такъ какъ во время преній выясняется,что твердая цѣна яицъ въ районѣ закупки назначена въ 76 руб. за ящикъ,а тарифъ равенъ приблизительно тремъ рублямъ,то предсѣда-

тельствующій указываетъ на невозможность принятія проектируемой таксы,ибо совѣщаніе должно руководствоваться уровнемъ твердыхъ цѣнъ.Повышеніе таксы отклоняется.

Л.І.Гордзялковскій.Надо войти съ телеграфнымъ ходатайствомъ объ измѣненіи твердыхъ цѣнъ или какъ нибудь иначе ликвидировать возникшее затрудненіе.

Р.А.Скирмунтъ.Вообще,намъ приходится работать въ трудныхъ условіяхъ.Такъ,въ виду отсутствія рабочихъ рукъ губернія, несомнѣнно, будетъ нуждаться въ мукѣ.Необходимъ ея подвозъ. Министерствомъ Земледѣлія намъ были указаны въ качествѣ районовъ закупокъ,Полтавская и Харьковская губерніи,гдѣ предоставлено закупить на ноябрь и декабрь 500 тыс. пуд.Мы завели переговоры,дѣло наладилось, и въ это время приходитъ извѣстіе,что районъ закупокъ для насъ измѣненъ и таковымъ назначена Херсонская губернія.Вся предварительная работа пропала. Обращаемся въ Херсонскую губернію,но мѣстный уполномоченный по продовольствію категорически отказался выполнить наши заказы.Мы,разумѣется, дали знать объ этомъ въ Петроградъ,но отвѣта до сихъ поръ не получили.

Еще одинъ примѣръ-недавно намъ предоставили 370 вагоновъ Юго-Западныхъ и 50 вагоновъ Южныхъ Подъѣздныхъ дорогъ,т.е. въ области нашихъ хлѣбныхъ закупокъ.А черезъ нѣсколько времени приходитъ увѣдомленіе,что вывозъ хлѣба и фуража изъ всего правобережья Днѣпра безусловно прекращенъ; въ результатѣ упомянутые 420 вагоновъ оказываются для насъ безполезными.

На сегодняшней повѣсткѣ значится такса на сѣно. Для послѣдняго по Минской губерніи установлены новыя твердыя цѣны. Утверждены онѣ еще 12 сентября тек.года ,а сообщены намъ лишь въ концѣ октября.Каковы бы онѣ ни были,мы обязаны ими руководствоваться.

Совѣщаніе,согласно твердымъ цѣнамъ,устанавливаетъ для всей губерніи таксу на сѣно сѣнное и заливное 80 к. пудъ, а кромѣ того на болотное 50 к. пудъ,солому кормовую 40 коп. и солому подстилочную 30 копеекъ за пудъ.За сѣно,проданное до I декабря,набавляется 5 коп. на пудъ

282

Въ виду установленія для Минской губерніи твердой цѣны на отруби ржаныя и пшеничныя въ I р.5 к. мѣстное совѣщаніе принимаетъ эту цифру для таксъ по всей губерніи,вмѣсто существовавшихъ ранѣе ставокъ.

Согласно ходатайству интенданта Андреева устанавливается такса на овощи по Рѣчицкому уѣзду.Въ основу ея положенъ проектъ таксы , составленный Рѣчицкой Земской Управой .Такса на картофель устанавливается въ 65 к. за пудъ,лукъ 2 р.80 к. пудъ,свѣжую капусту въ I р.I5 к. пудъ,квашеную капусту I р.55 к. за пудъ,бураки столовые 60 к. за пудъ,бураки кормовые-50 к. за пудъ,морковь столовую 95 к. за пудъ.

Затѣмъ Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ докладываетъ телеграмму Барона Рауша,въ которой онъ проситъ установить добавочное вознагражденіе для продавцовъ овощей,если послѣднія не будутъ сразу взяты при покупкѣ и останутся на храненіи у прежнихъ владѣльцевъ. Предложено выработать цифры надбавокъ по I января,I февраля,I марта и I апрѣля.

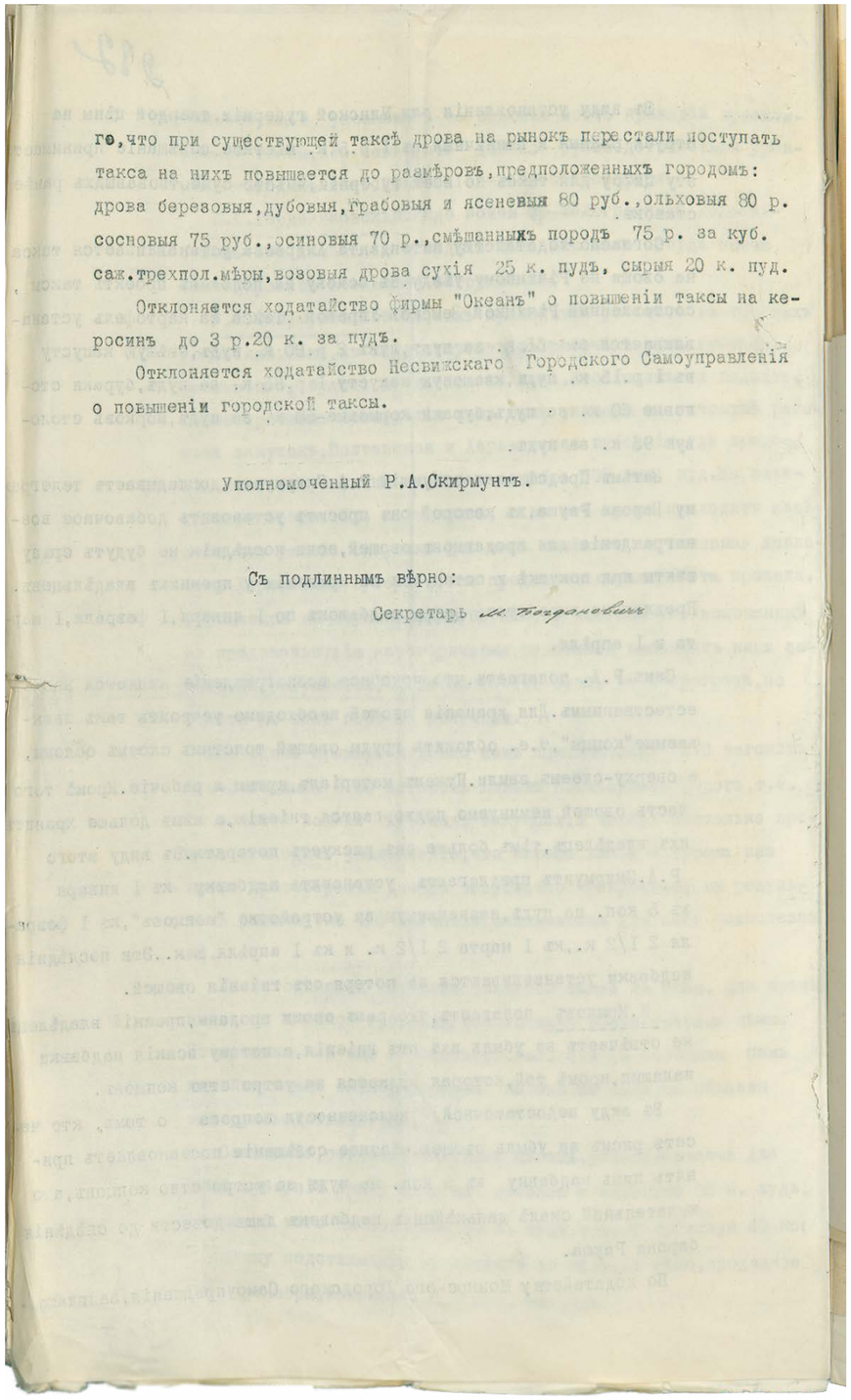
Самъ Р.А. полагаетъ,что подобное вознагражденіе является вполнѣ естественнымъ.Для храненія овощей необходимо устроить такъ называемые"концы",т.е. обложить груды овощей толстымъ слоемъ соломы, а сверху-слоемъ земли.Нуженъ матеріалъ,нужны и рабочіе.Кромѣ того часть овощей неминуемо подвергается гніенію,а чѣмъ дольше хранитъ ихъ владѣлецъ,тѣмъ больше онъ рискуетъ потерять.Въ виду этого Р.А.Скирмунтъ предлагаетъ установить надбавку къ I января въ 5 коп. на пудъ,назначаемую за устройство "концовъ",къ I февраля 2 I/2 к.,къ I марта 2 I/2 к. и къ I апрѣля 5 к..Эти послѣднія надбавки устанавливаются за потери отъ гніенія овощей.

И.Крыловъ полагаетъ,что разъ овощи проданы,прежній владѣлецъ не отвѣчаетъ за убыль ихъ отъ гніенія,а потому всякія надбавки излишни,кромѣ той,которая выдается за устройство концовъ.

Въ виду недостаточной выясненности вопроса о томъ, кто несетъ рискъ за убыль овощей,мѣстное совѣщаніе постановляетъ принять лишь надбавку въ 5 коп. на пудъ за устройство концовъ,а о желательной скалѣ дальнѣйшихъ надбавокъ лишь довести до свѣдѣнія барона Рауша.

По ходатайству Мозырского Городского Самоуправленія,заявляюща-

307

го,что при существующей таксѣ дрова на рынокъ перестали поступать такса на нихъ повышается до размѣровъ,предположенныхъ городомъ: дрова березовыя,дубовыя,грабовыя и ясеневыя 80 руб.,ольховыя 80 р. сосновыя 75 руб.,осиновыя 70 р.,смѣшанныхъ породъ 75 р. за куб. саж.трехпол.мѣры,возовыя дрова сухія 25 к. пудъ, сырыя 20 к. пуд.

Отклоняется ходатайство фирмы "Океанъ" о повышеніи таксы на керосинъ до 3 р.20 к. за пудъ.

Отклоняется ходатайство Несвижскаго Городского Самоуправленія о повышеніи городской таксы.

Уполномоченный Р.А.Скирмунтъ.

Съ подлиннымъ вѣрно:

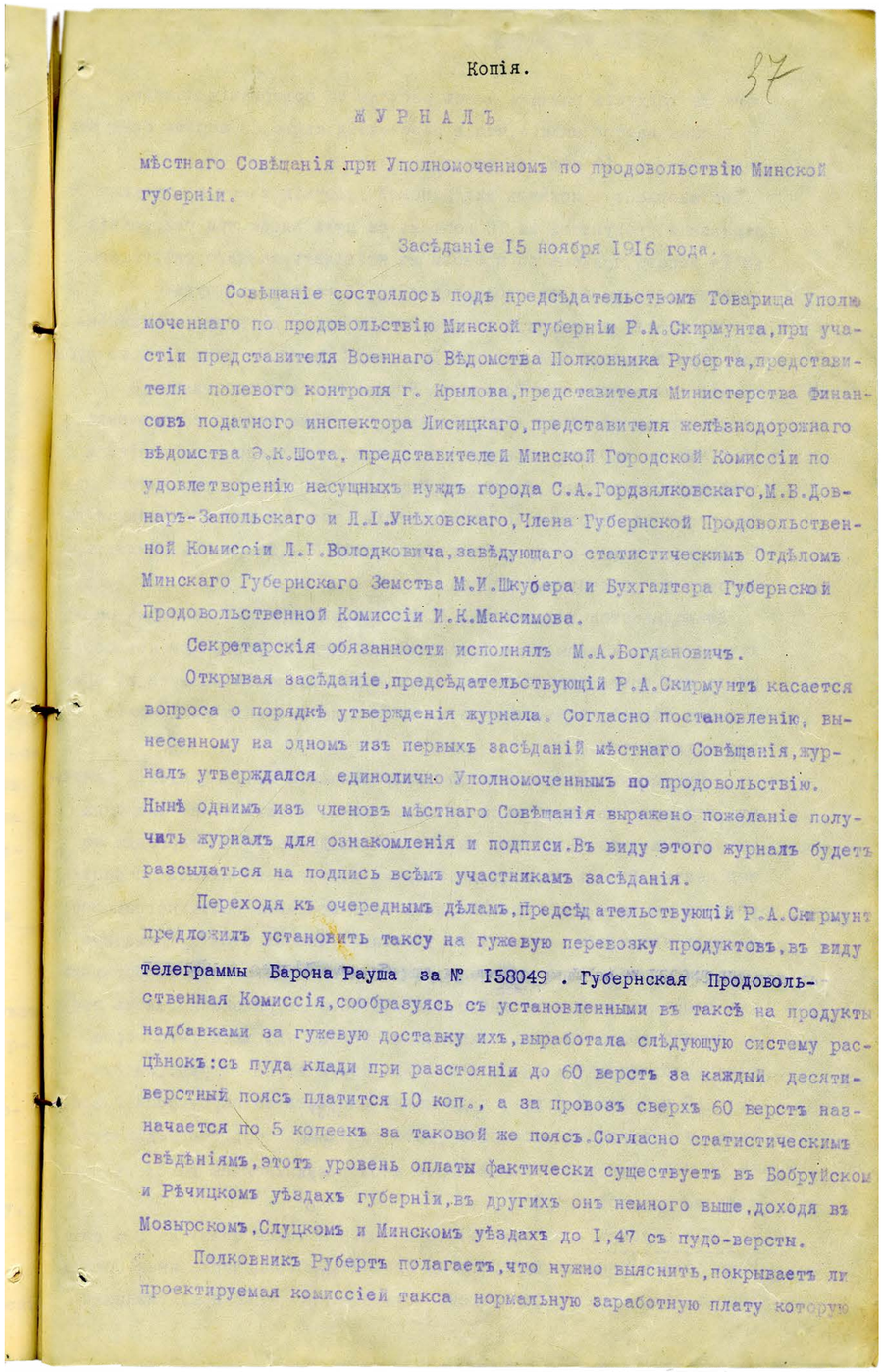
Секретарь М. Богдановичъ

“У хуткім часе ў Мінск прыедзе Максім Багдановіч!” – пачулі мы голас А. Смоліча, які ўвайшоў у сталоўку Беларускай хаткі, трымаючы ў руках ліст. Усе прысутныя заварушыліся, пасыпаліся пытанні: “Калі?” “Надоўга?”, “Што ён піша?”

“М. Багдановіч піша, што хоча пажыць у Мінску, сваім родным горадзе, дыхнуць паветрам Бацькаўшчыны, пачуць жывую беларускую мову. Просіць паклапаціцца аб працы для Яго, а калі канкрэтна прыедзе – яшчэ напіша або папярэдзіць тэлеграмай”.

Нас ахапіла радасць і трывога. Радасць, што пазнаем нашага дарагога паэта, і трывога за яго здароўе, яго жыццё. Як доўга ён паміж намі пабудзе?”.

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

Копія.

37

ЖУРНАЛЪ

мѣстнаго Совѣщанія при Уполномоченномъ по продовольствію Минской губерніи.

Засѣданіе 15 ноября 1916 года.

Совѣщаніе состоялось подъ предсѣдательствомъ Товарища Уполномоченнаго по продовольствію Минской губерніи Р.А.Скирмунта,при участіи представителя Военнаго Вѣдомства Полковника Руберта,представителя полевого контроля г. Крылова,представителя Министерства Финансовъ податного инспектора Лисицкаго,представителя желѣзнодорожнаго вѣдомства Э.К.Шота, представителей Минской Городской Комиссіи по удовлетворенію насущныхъ нуждъ города С.А.Гордзялковскаго,М.В.Довнаръ-Запольскаго и Л.І.Унѣховскаго,Члена Губернской Продовольственной Комиссіи Л.І.Володковича,завѣдующаго статистическимъ Отдѣломъ Минскаго Губернскаго Земства М.И.Шкубера и Бухгалтера Губернской Продовольственной Комиссіи И.К.Максимова.

Секретарскія обязанности исполнялъ М.А.Богдановичъ.

Открывая засѣданіе,предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ касается вопроса о порядкѣ утвержденія журнала. Согласно постановленію, вынесенному на одномъ изъ первыхъ засѣданій мѣстнаго Совѣщанія,журналъ утверждался единолично Уполномоченнымъ по продовольствію. Нынѣ однимъ изъ членовъ мѣстнаго Совѣщанія выражено пожеланіе получать журналъ для ознакомленія и подписи.Въ виду этого журналъ будетъ разсылаться на подпись всѣмъ участникамъ засѣданія.

Переходя къ очереднымъ дѣламъ,Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ предложилъ установить таксу на гужевую перевозку продуктовъ,въ виду телеграммы Барона Рауша за № 158049 . Губернская Продовольственная Комиссія,сообразуясь съ установленными въ таксѣ на продукты надбавками за гужевую доставку ихъ,выработала слѣдующую систему расцѣнокъ:съ пуда клади при разстояніи до 60 верстъ за каждый десятиверстный поясъ платится 10 коп., а за провозъ сверхъ 60 верстъ назначается по 5 копеекъ за таковой же поясъ.Согласно статистическимъ свѣдѣніямъ,этотъ уровень оплаты фактически существуетъ въ Бобруйскомъ и Рѣчицкомъ уѣздахъ губерніи,въ другихъ онъ немного выше,доходя въ Мозырскомъ,Слуцкомъ и Минскомъ уѣздахъ до 1,47 съ пудо-версты.

Полковникъ Рубертъ полагаетъ,что нужно выяснить,покрываетъ ли проектируемая комиссіей такса нормальную заработную плату которую

59.
Дакумент. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Пратакольны запіс нарады.
Мінск. 15.11.1916.
Машынапісная копія. На с. 5–6 подпіс і заўвага сакратара М. Багдановіча.
На рускай мове.
Л. 3, с. 6.
Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.
Ф. 1070. Воп. 1. Адз. зах. 2. Л. 37–39 адв.

могъ бы получить возчикъ,плюсъ расходы по содержанію лошади.

Высказывается мнѣніе,что и разстоянія свыше 60 верстъ слѣдуетъ оплачивать по I0 коп. за поясъ.

Постановлено : принять для Минской губерніи таксу на гужевыя перевозки продуктовъ въ I0 копеекъ съ пуда клади при разстояніи до I0 верстъ,причемъ за провозъ въ предѣлахъ каждаго слѣдующаго десятиверстнаго пояса набавляется по I0 копеекъ на пудъ.

Совѣщаніе переходитъ къ обсужденію таксы на дрова трехполѣнной мѣры,выработанной Минской Городской Думой.Но такъ какъ во время преній выясняется,что Городская Управа проситъ,собственно,о установленіи не таксы,а предѣльныхъ или даже только справочныхъ цѣнъ,что не входитъ въ кругъ компетенціи мѣстаго Совѣщанія; и такъ какъ,во вторыхъ,Городская Управа предполагала упомянутыя цѣны ввести въ дѣйствіе за уже истекшій періодъ времени,начиная съ I сентября т.г.,-то предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ,снимаетъ съ очереди упомянутый вопросъ.

Докладывается ходатайство г. Минска о повышеніи таксы на различные сорта и виды мяса.Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ сообщаетъ,что продовольственная комиссія,изъ опасенія вызвать въ противномъ случаѣ мясной голодъ въ Минскѣ,постановила-поддержать это ходатайство.

Представитель городского самоуправленія Л.І.Унѣховскій заявляетъ,что существующая такса на мясо низка. Установлена она была еще лѣтомъ и съ тѣхъ поръ не повышалась.Далѣе вести торговлю по ней нельзя.Городъ за послѣднее время получилъ на мясной операціи убытокъ свыше 4 тыс. руб.Закупить мясо по таксѣ почти невозможно, подвозъ его крайне сократился,у мясныхъ лавокъ стоятъ громадные "хвосты".Ходатайства города о разрѣшеніи закупки мяса въ богатыхъ имъ районахъ успѣха не имѣли,изъ мѣстнаго же района привлечь его на рынокъ возможно лишь повышеніемъ таксы.Пудъ мяса I-го сорта теперь обходится въ 28-30 руб.,2-го сорта въ 26-27 руб.,иногда 25 р.50 к.Около 4-6 руб. пудъ можно выручить за шкуру,сбой,говяжій жиръ.Въ результатѣ стоимость фунта говядины I сорта опредѣляется въ 60 коп. фунтъ.Остальные сорта мяса расцѣниваются городомъ соотвѣтственно этой цифрѣ.

М.И.Шкуберъ полагаетъ,что повышеніе таксы сразу на 33% слишкомъ велико.Минская губернія,по сравненію съ центральными,богата скотомъ.Цѣны на мясо,фактически существующія,ниже предложенныхъ

городомъ.По свѣдѣніямъ корреспондентовъ земскаго статистическаго отдѣла,въ Мозырскомъ и Рѣчицкомъ уѣздахъ пудъ мяса живого вѣса расцѣнивается около I2 рублей.

Л.І.Унѣховскій согласенъ съ правильностью послѣдней цифры.Но такъ какъ изъ мяса живого вѣса получается мяса на продажу 50-55%, то данная М.И.Шкуберомъ справка только подтверждаетъ положенный въ основаніе таксы расчетъ.

Полковникъ Рубертъ,какъ представитель военнаго вѣдомства,высказывается противъ повышенія таксы.Многія мелкія воинскія части пріобрѣтаютъ мясо изъ лавокъ;при новой таксѣ имъ не хватитъ на это кормовыхъ денегъ.Само военное вѣдомство при опредѣленіи цѣнъ на мясо исходитъ изъ существующихъ твердыхъ цѣнъ.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ выясняетъ,что твердыя цѣны на мясо установлены для Сибири и Средне-Азіатскихъ владѣній,отнюдь не являющихся для насъ районами закупокъ;сообразовать наши таксы съ уровнемъ этихъ цѣнъ мы и не можемъ и не должны.

При голосованіи такса на мясо принимается въ слѣдующемъ видѣ:

Мясо въ оптовой продажѣ:

мѣстнаго скота жирное I пудъ. . . . .22 р.70 к.
" " нежирное I пудъ. . . . .2I р.90 к.
кошерное мясо съ костями I с. I пудъ. .25 руб.
" " " " II с.I пуд.. 23 "

Баранина въ оптовой продажѣ:

мѣстная жирная I пудъ . . . . . I8 р.70 к.
" нежирная I пудъ. . . . . I7 р.90 к.
кошерная съ костями I сорта I пудъ. 2I руб.
" " " II сорта I пудъ. I9 "

Мясо говяжье безъ всякой докладки въ розничной продажѣ:

мѣстнаго скота жирное I сор. I фунтъ. . . . .60 к.
" " нежирное II с. I фунтъ. . . . 58 к.
сало говяжье обыкновенное I фунтъ. . . . . 75 к.
кошерное мясо безъ костей 2 с.мѣстнаго скота жирное I фунтъ. . 85 к.
кошерное мясо безъ костей 2 с. мѣстн.скота нежирное I фунтъ.-83 к.
кошерное мясо съ костями I с. мѣстнаго скота жирное I фунтъ . .69 к.
" " " " IIс."нежирное Iф..67 к.
сало говяжье кошерное I фунтъ. . . . . I.р.35 к.

Баранина въ розничной продажѣ:

баранина обыкновенная I фунтъ . . . . . .50 коп.
кошерная I фунтъ . . . . . 59 коп.

Полковникъ Рубертъ заявляетъ,что онъ остается при особомъ мнѣніи.

Предложенное Минскимъ Городскимъ Самоуправленіемъ повышеніе таксы на фасоль бѣлую и зеленую,а также перловую и ячную крупу отклоняется,такъ какъ таксы установлены на основаніи обязательныхъ въ данномъ случаѣ твердыхъ цѣнъ.

По ходатайству Минскаго Городского Самоуправленія такса для города Минска на I тыс. коробокъ спичекъ повышается до 37 рублей,для высшихъ сортовъ и остается прежней для низшихъ сортовъ;розничная такса на спички не измѣняется.Такса на макароны и вермишель I-го сорта повышается по г. Минску до 9 р.60 к. пудъ и 28 к. фунтъ;такса для макаронъ и вермишеля 2 сорта остается прежняя.Мотивируются указанныя повышенія невозможностью оптовыхъ закупокъ данныхъ продуктовъ по существующей таксѣ,вслѣдствіе ихъ вздорожанія.

Совѣщаніе переходитъ къ обсужденію повышеній въ таксѣ на дрова по г. Минску,предложенныя Минскимъ Городскимъ Самоуправленіемъ.Представитель города М.В.Довнаръ-Запольскій докладываетъ,что въ свое время уполномоченный по обезпеченію губерніи топливомъ обѣщалъ заготовить городскому самоуправленію на предстоящую зиму I7 тыс. куб. саж. дровъ; нынѣ выяснилось,что онъ можетъ доставить лишь 2 тыс. кубовъ,и то лишь на исходѣ зимы.Между тѣмъ подвозъ дровъ сильно сократился, и городу грозитъ дровяной голодъ.Нужно повысить таксу на дрова:это диктуется крайнимъ вздорожаніемъ перевозокъ и рабочихъ рукъ. Городъ закупилъ у купца Рывина 4 тыс. кубовъ дровъ.По-пенная цѣна куба/въ деревнѣ на корню/-25 руб.,а съ заготовкой-уже 85 руб. Прибавимъ доставку въ Минскъ и укладку-стоимость куба березовыхъ дровъ съ подмѣсью 30% осины и ели возрастетъ до II6 рублей.Городъ проситъ повысить таксу до I24 руб. на кубъ березовыхъ дровъ и соотвѣтственно измѣнить таксу на остальные сорта.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ сообщаетъ,что продовольственная комиссія, обсудивъ это предложеніе,не нашла возможнымъ поддержать его.Въ Комиссіи указывалось,что когда вырабатывалась нынѣ дѣйствующая такса на дрова,представители города предполагали провести на основѣ ея всю зимнюю дровяную кампанію.

Нынѣ городъ домогается повышенія ставокъ.Но гдѣ гарантія,что черезъ нѣсколько времени намъ не предложатъ вновь повысить таксу.

Болѣе того-у насъ нѣтъ даже простой увѣренности,что путемъ повышенія ли привлечемъ дрова въ городъ.Нельзя идти все время по пути повышенія таксъ-иначе онѣ потеряютъ свое регулирующее значеніе.

39

Если городъ настаиваетъ на своемъ предложеніи,то ему,я полагалъ бы слѣдуетъ предварительно обратиться въ имѣющееся въ губерніи спѣціальное учрежденіе-совѣщаніе по топливу. Тогда бы мы могли опираться въ данномъ вопросѣ на мнѣніе компетентнаго органа.

Э.К.Шотъ находитъ,что приведенныя городомъ расцѣнки чрезмѣрны: городъ нѣсколько переплатилъ на своихъ заготовкахъ.

М.И.Шкуберъ главною причиною дороговизны считаетъ вздорожаніе рабочихъ рукъ,какъ результатъ обезлюженія деревни.Въ Минской губерніи это сказывается особенно рѣзко. Сюда не отпускаютъ,какъ въ центральныхъ губерніяхъ,военноплѣнныхъ на сельскія работы, и съ другой стороны,забираютъ тысячи и десятки тысячъ людей для рытья окоповъ. Въ деревнѣ остались чуть ли не одни старые и малые,да инвалиды.Необходимо ходатайствовать объ измѣненіи этого порядка, о введеніи его въ извѣстныя границы-иначе борьба съ дороговизной невозможна,и наши таксы окажутся недѣйствительными.Въ такомъ случаѣ ихъ лучше совсѣмъ отмѣнить.

М.В.Довнаръ-Запольскій поддерживаетъ мысль объ отмѣнѣ таксъ.

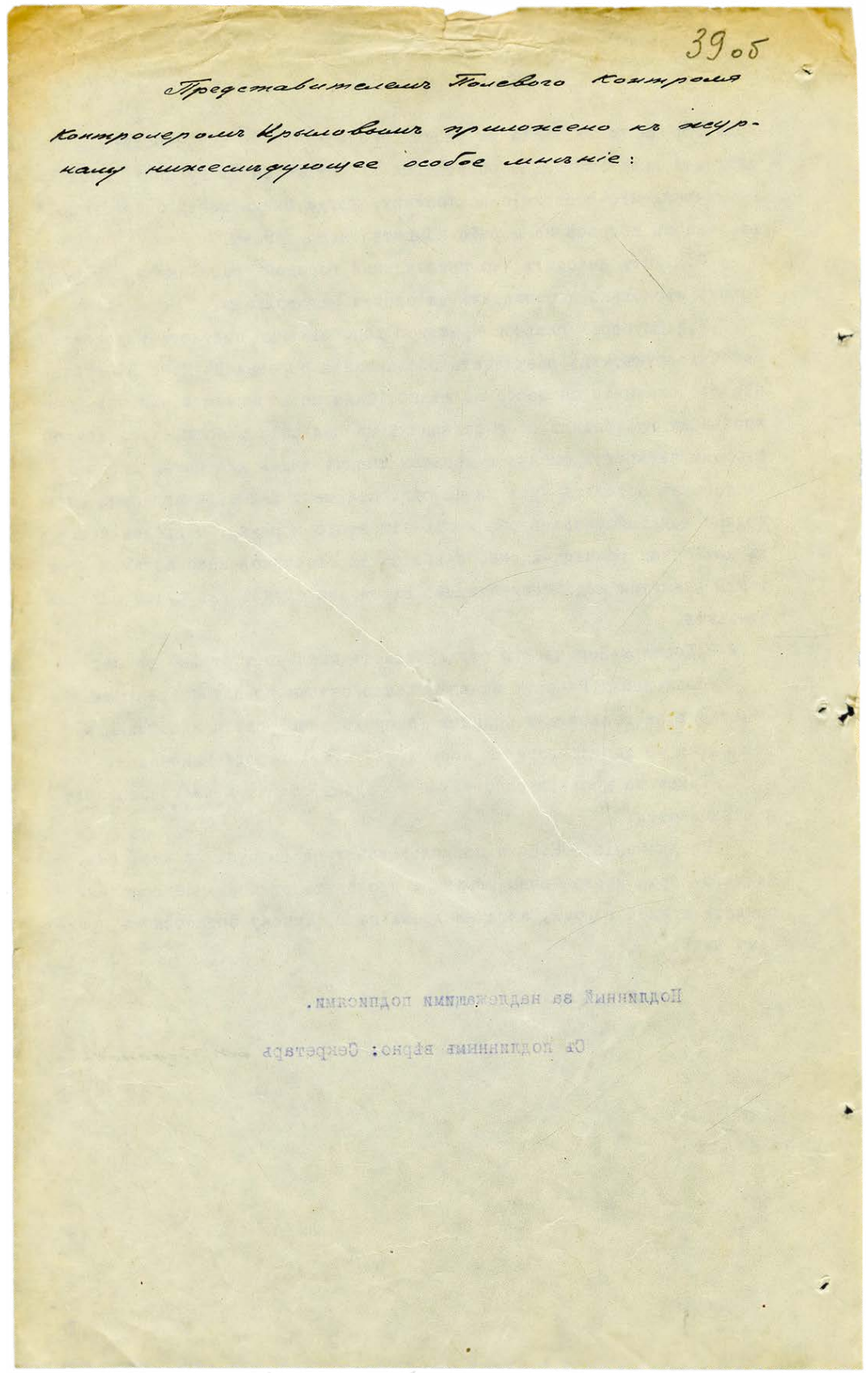
Полковникъ Рубертъ заявляетъ,что ставки,принятыя военнымъ вѣдомствомъ не позволяютъ поднять таксу до размѣровъ,предложенныхъ Комиссіей по удовлетворенію насущныхъ нуждъ города Минска.

Такса на дрова,выработанная городомъ,ставится на голосованіе и отклоняется.

Предложеніе Э.К.Шота повысить таксу на I5 руб. за куб. саж. каждаго сорта дровъ точно также не проходитъ,отклоненное голосами представителей города.Такса на дрова по г. Минску остается въ прежнемъ видѣ.

Подлинный за надлежащими подписями.

Съ подлиннымъ вѣрно: Секретарь М. Богдановичъ

39 об

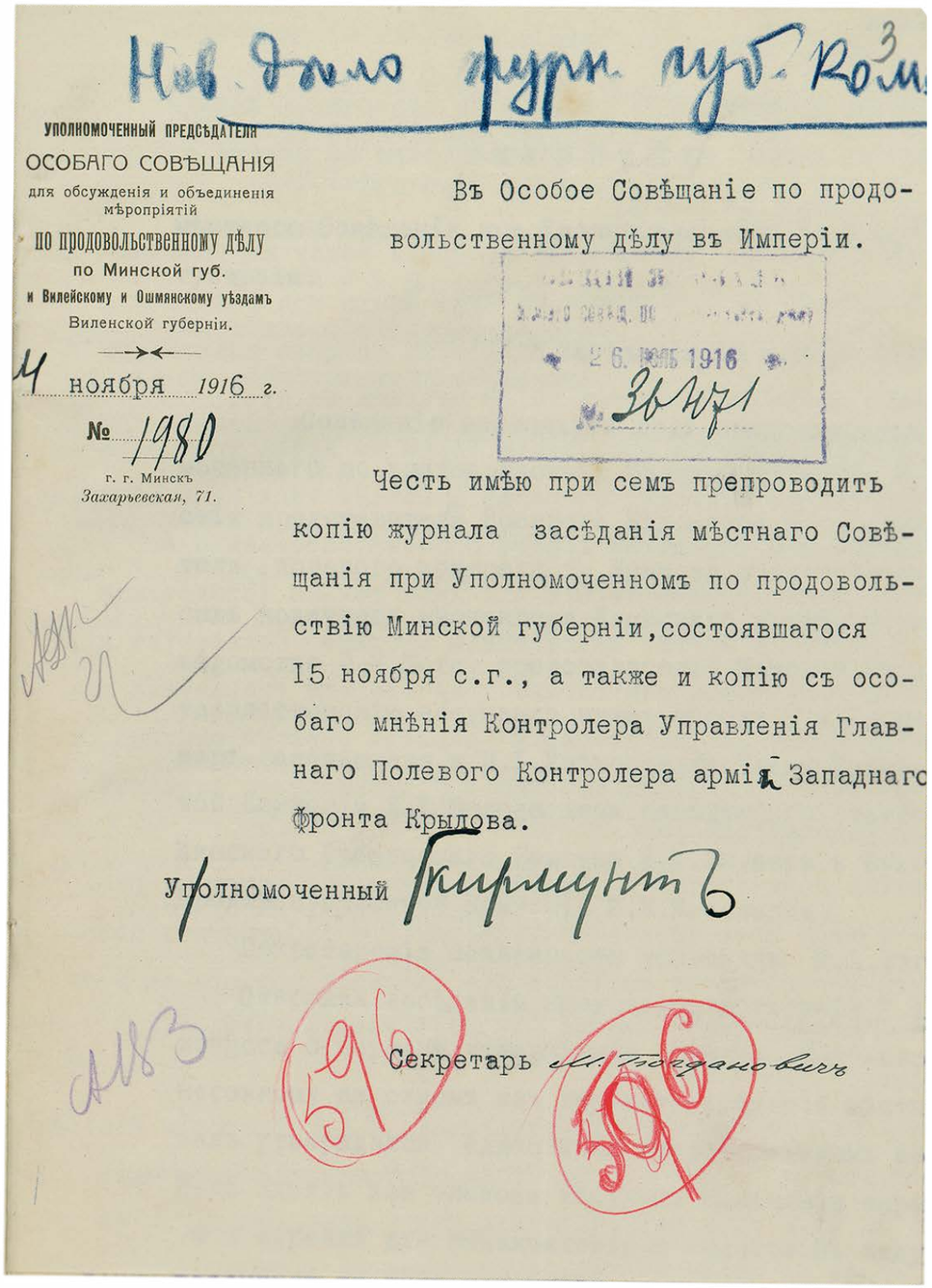
Представитель Полевого контроля
Контролером Крыловым приложено к журналу нижеследующее особое мнение:

Подлинный за надлежащими подписями.

За подлинным верно: Секретарь

“Нягледзячы на слабае здароўе М. Багдановіч прыняў службу ў земстве, дзе надта шмат працаваў. У вольны ад службы час ён або сядзеў у Пушкінскай бібліятэцы, або сядзеў дома і займаўся літаратурнай працай. Сядзеў пры керасінавай лямпе штодня да гадзіны 3–4 ночы. Галоўным чынам ён тады студ’яваў тэхніку вершаў”.

Бядуля З. Мае ўспаміны. С. 3.

Нов. дѣло Губерн. губ. Ком.

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ ПРЕДСѢДАТЕЛЯ
ОСОБАГО СОВѢЩАНІЯ
для обсужденія и объединенія мѣропріятій
ПО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОМУ ДѢЛУ
по Минской губ.
и Вилейскому и Ошмянскому уѣздамъ
Виленской губерніи.

4 ноября 1916 г.
№ 1980
г. г. Минскъ
Захарьевская, 71.

Въ Особое Совѣщаніе по продовольственному дѣлу въ Имперіи.

2 6. НОЯБ. 1916
Зак. 1

Честь имѣю при семъ препроводить копію журнала засѣданія мѣстнаго Совѣщанія при Уполномоченномъ по продовольствію Минской губерніи, состоявшагося 15 ноября с.г., а также и копію съ особаго мнѣнія Контролера Управленія Главнаго Полевого Контролера армій Западнаго фронта Крылова.

Уполномоченный Гиршунтъ

Секретарь М. Гогдановичъ

60-1.
Дакумент. Суправаджальны ліст № 1980 да копіі “Журнала местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии” і копіі “Особого мнения Контролера Управления Главного Полевого Контролера армии Западного фронта Крылова”.
Мінск. 24.11.1916.
Машынапіс. Подпіс сакратара М. Багдановіча.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.
Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 299. Л. 3.

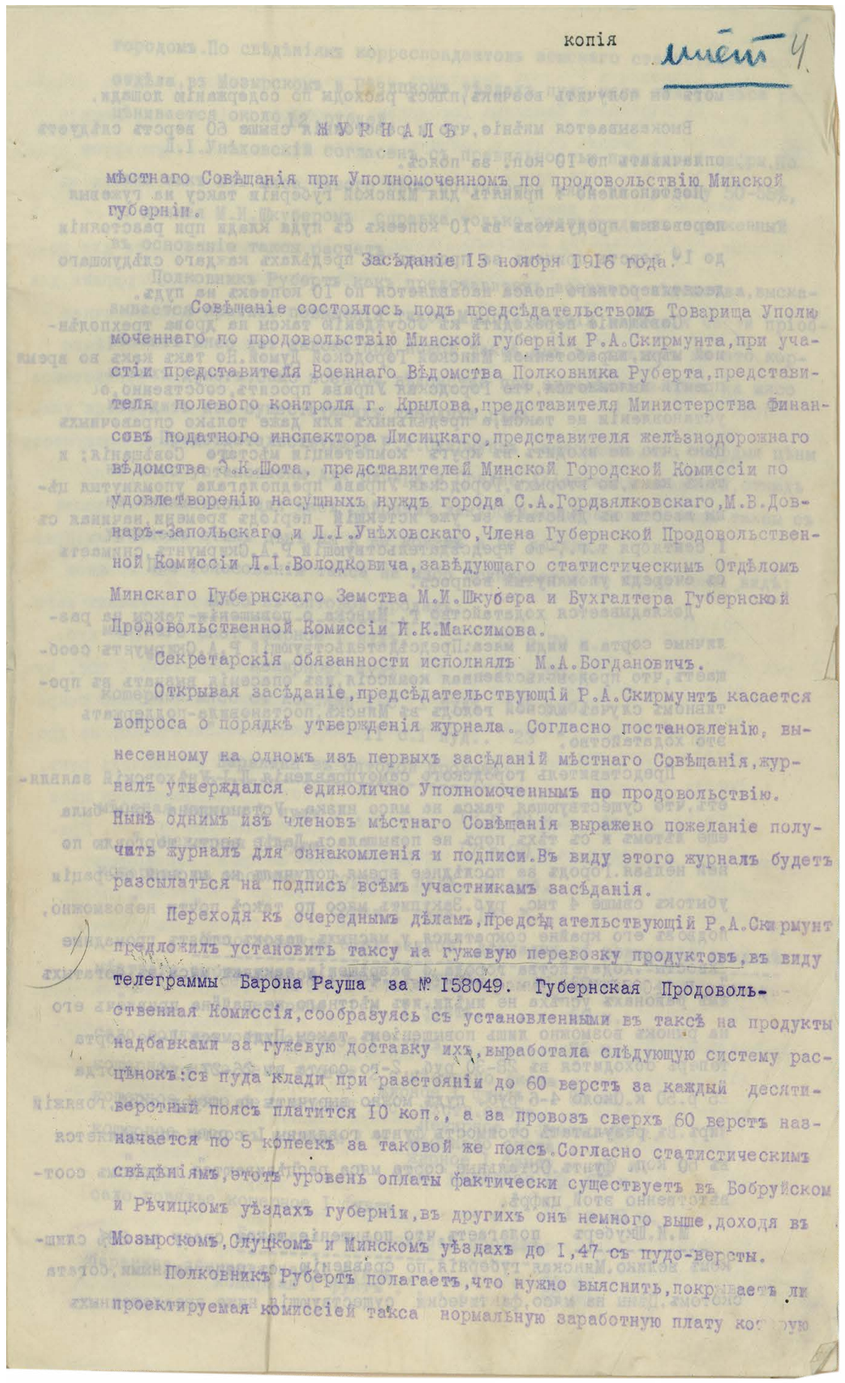
“І сапраўды, ён быў ідэалістам-фанатыкам, чалавекам надзвычайна добрым і ўважлівым да людзей, хаця на першы выгляд ён здаваўся суровым і замкнутым. Невялікую казённую пенсію сваю раздаваў направа і налева, а для самаго сябе быў бездапаможным, як малое дзіця.

За шэсць месяцаў сумеснага жыцця з М. Багдановічам я не прымячаў, каб ён, нягледзячы на сваю хворасць, сядзеў хоць хвіліну без працы. Калі часам я скардзіўся яму на сваю нудную працу ў камітэце, ён знаходзіў для мяне адно лякарства – з памяці дэкламаваць вершы вялікіх сусветных паэтаў, тады адразу на сэрцы палягчэе...

Вось да чаго даходзіла ў яго любоў да паэзіі і красы!..

Паэзія была найлепшай уцехай яго жыцця. Пры ёй забываўся ён аб сваёй хваробе, забываўся аб тым, што дні яго жыцця злічаны...”.

Бядуля З. Мае ўспаміны. С. 3.

копія

ЖУРНАЛЪ

мѣстнаго Совѣщанія при Уполномоченномъ по продовольствію Минской губерніи.

Засѣданіе 15 ноября 1916 года.

Совѣщаніе состоялось подъ предсѣдательствомъ Товарища Уполномоченнаго по продовольствію Минской губерніи Р.А.Скирмунта, при участіи представителя Военнаго Вѣдомства Полковника Руберта, представителя полевого контроля г. Крылова, представителя Министерства Финансовъ податного инспектора Лисицкаго, представителя желѣзнодорожнаго вѣдомства Э.К.Шота, представителей Минской Городской Комиссіи по удовлетворенію насущныхъ нуждъ города С.А.Гордзялковскаго, М.В.Довнаръ-Запольскаго и Л.І.Унѣховскаго, Члена Губернской Продовольственной Комиссіи Л.І.Володковича, завѣдующаго статистическимъ Отдѣломъ Минскаго Губернскаго Земства М.И.Шкубера и Бухгалтера Губернской Продовольственной Комиссіи И.К.Максимова.

Секретарскія обязанности исполнялъ М.А.Богдановичъ.

Открывая засѣданіе, предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ касается вопроса о порядкѣ утвержденія журнала. Согласно постановленію, вынесенному на одномъ изъ первыхъ засѣданій мѣстнаго Совѣщанія, журналъ утверждался единолично Уполномоченнымъ по продовольствію.

Нынѣ однимъ изъ членовъ мѣстнаго Совѣщанія выражено пожеланіе получить журналъ для ознакомленія и подписи. Въ виду этого журналъ будетъ разсылаться на подпись всѣмъ участникамъ засѣданія.

Переходя къ очереднымъ дѣламъ, предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ предложилъ установить таксу на гужевую перевозку продуктовъ, въ виду телеграммы Барона Рауша за № 158049. Губернская Продовольственная Комиссія, сообразуясь съ установленными въ таксѣ на продукты надбавками за гужевую доставку ихъ, выработала слѣдующую систему расцѣнокъ: съ пуда клади при разстояніи до 60 верстъ за каждый десятиверстный поясъ платится 10 коп., а за провозъ сверхъ 60 верстъ назначается по 5 копеекъ за таковой же поясъ. Согласно статистическимъ свѣдѣніямъ, этотъ уровень оплаты фактически существуетъ въ Бобруйскомъ и Рѣчицкомъ уѣздахъ губерніи, въ другихъ онъ немного выше, доходя въ Мозырскомъ, Слуцкомъ и Минскомъ уѣздахъ до 1,47 съ пудо-версты.

Полковникъ Руберъ полагаетъ, что нужно выяснить, покрываетъ ли проектируемая комиссіей такса нормальную заработную плату ко[illegible]рую

60-2.
Дакумент. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Пратакольны запіс нарады.
Мінск. 15.11.1916.
Машынапіс. На с. 5 подпіс сакратара М. Багдановіча.
На рускай мове.
Л. 3, с. 5.
Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.
Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 299. Л. 4–6.

“Каб як колечы жыць, паэт, нягледзячы на ўсе свае нахілы ў бок нацыянальна-культурнай творчасці і нягледзячы на сваё занадта кволае здароўе, – прымушаны быў дзеля куска хлеба займацца нуднай, падрываючай апошнія сілы канцылярскай працай у земскай статыстыцы. Але і гэтая штодзённая мардуючая работа не магла паэта ўдзержыць дома, дзе былі яму так патрэбны спакой і аддуха: ён стараўся быць на ўсіх пасяджэннях, сходках, дзе прыймаў усягды чынны ўдзел.

Калі яго адгаварвалі ад гэтага, кажучы, каб ён больш глядзеў за сваім здароўем, то ён так востра адказваў на гэта, што адбіваў усялякую ахвоту на гэту тэму з ім гутарыць”.

Заяц Л. Максім Багдановіч. С. 2.

могъ бы получить возчикъ,плюсъ расходы по содержанію лошади.

Высказывается мнѣніе,что и разстоянія свыше 60 верстъ слѣдуетъ оплачивать по I0 коп. за поясъ.

Постановлено : принять для Минской губерніи таксу на гужевыя перевозки продуктовъ въ I0 копеекъ съ пуда клади при разстояніи до I0 верстъ,причемъ за провозъ въ предѣлахъ каждаго слѣдующаго десятиверстнаго пояса набавляется по I0 копеекъ на пудъ.

Совѣщаніе переходитъ къ обсужденію таксы на дрова трехполѣнной мѣры,выработанной Минской Городской Думой.Но такъ какъ во время преній выясняется,что Городская Управа проситъ,собственно,о установленіи не таксы,а предѣльныхъ или даже только справочныхъ цѣнъ,что не входитъ въ кругъ компетенціи мѣстаго Совѣщанія; и такъ какъ,во вторыхъ,Городская Управа предполагала упомянутыя цѣны ввести въ дѣйствіе за уже истекшій періодъ времени,начиная съ I сентября т.г.,-то предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ,снимаетъ съ очереди упомянутый вопросъ.

Докладывается ходатайство г. Минска о повышеніи таксы на различные сорта и виды мяса.Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ сообщаетъ,что продовольственная комиссія,изъ опасенія вызвать въ противномъ случаѣ мясной голодъ въ Минскѣ,постановила-поддержать это ходатайство.

Представитель городского самоуправленія Л.І.Унѣховскій заявляетъ,что существующая такса на мясо низка. Установлена она была еще лѣтомъ и съ тѣхъ поръ не повышалась.Далѣе вести торговлю по ней нельзя.Городъ за послѣднее время получилъ на мясной операціи убытокъ свыше 4 тыс. руб.Закупить мясо по таксѣ почти невозможно, подвозъ его крайне сократился,у мясныхъ лавокъ стоятъ громадные "хвосты".Ходатайства города о разрѣшеніи закупки мяса въ богатыхъ имѣ районахъ успѣха не имѣли,изъ мѣстнаго же района привлечь его на рынокъ возможно лишь повышеніемъ таксы.Пудъ мяса I-го сорта теперь обходится въ 28-30 руб.,2-го сорта въ 26-27 руб.,иногда 25 р.50 к.Около 4-6 руб. пудъ можно выручить за шкуру,сбой,говяжій жиръ.Въ результатѣ стоимость фунта говядины I сорта опредѣляется въ 60 коп. фунтъ.Остальные сорта мяса распѣниваются городомъ соотвѣтственно этой цифрѣ.

М.И.Шкуберъ полагаетъ,что повышеніе таксы сразу на 33% слишкомъ велико.Минская губернія,по сравненію съ центральными,богата скотомъ.Цѣны на мясо,фактически существующія,ниже предложенныхъ

городомъ.По свѣдѣніямъ корреспондентовъ земскаго статистическаго отдѣла,въ Мозырскомъ и Рѣчицкомъ уѣздахъ пудъ мяса живого вѣса расцѣнивается около I2 рублей.

Л.І.Унѣховскій согласенъ съ правильностью послѣдней цифры.Но такъ какъ изъ мяса живого вѣса получается мяса на продажу 50-55%, то данная М.И.Шкуберомъ справка только подтверждаетъ положенный въ основаніе таксы расчетъ.

Полковникъ Рубертъ,какъ представитель военнаго вѣдомства,высказывается противъ повышенія таксы.Многія мелкія воинскія части пріобрѣтаютъ мясо изъ лавокъ;при новой таксѣ имъ не хватитъ на это кормовыхъ денегъ.Само военное вѣдомство при опредѣленіи цѣнъ на мясо исходитъ изъ существующихъ твердыхъ цѣнъ.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ выясняетъ,что твердыя цѣны на мясо установлены для Сибири и Средне-Азіатскихъ владѣній,отнюдь не являющихся для насъ районами закупокъ;сообразовать наши таксы съ уровнемъ этихъ цѣнъ мы и не можемъ и не должны.

При голосованіи такса на мясо принимается въ слѣдующемъ видѣ:

Мясо въ оптовой продажѣ:

мѣстнаго скота жирное I пудъ. . . . .22 р.70 к.
" " нежирное I пудъ. . . . .2I р.90 к.
кошерное мясо съ костями I с. I пудъ. .25 руб.
" " " " II с.I пуд.. 23 "

Баранина въ оптовой продажѣ:

мѣстная жирная I пудъ . . . . . I8 р.70 к.
" нежирная I пудъ. . . . . I7 р.90 к.
кошерная съ костями I сорта I пудъ. 2I руб.
" " " II сорта I пудъ. I9 "

Мясо говяжье безъ всякой докладки въ розничной продажѣ:

мѣстнаго скота жирное I сор. I фунтъ. . . . .60 к.
" " нежирное II с. I фунтъ. . . . 58 к.
сало говяжье обыкновенное I фунтъ. . . . . 75 к.
кошерное мясо безъ костей 2 с.мѣстнаго скота жирное I фунтъ. . 85 к.
кошерное мясо безъ костей 2 с. мѣстн.скота нежирное I фунтъ.-83 к.
кошерное мясо съ костями I с. мѣстнаго скота жирное I фунтъ . .69 к.
" " " " IIс."нежирное Iф..67 к.
сало говяжье кошерное I фунтъ. . . . . I.р.35 к.

Баранина въ розничной продажѣ:

баранина обыкновенная I фунтъ . . . . . 50 коп.
" кошерная I фунтъ . . . . . 59 коп.

Полковникъ Рубертъ заявляетъ,что онъ остается при особомъ мнѣніи.

Предложенное Минскимъ Городскимъ Самоуправленіемъ повышеніе таксы на фасоль бѣлую и зеленую,а также перловую и ячную крупу отклоняется,такъ какъ таксы установлены на основаніи обязательныхъ въ данномъ случаѣ твердыхъ цѣнъ.

По ходатайству Минскаго Городского Самоуправленія такса для города Минска на I тыс. коробокъ спичекъ повышается до 37 рублей,для высшихъ сортовъ и остается прежней для низшихъ сортовъ;розничная такса на спички не измѣняется.Такса на макароны и вермишель I-го сорта повышается по г. Минску до 9 р.60 к. пудъ и 28 к. фунтъ;такса для макаронъ и вермишеля 2 сорта остается прежняя.Мотивируются указанныя повышенія невозможностью оптовыхъ закупокъ данныхъ продуктовъ по существующей таксѣ,вслѣдствіе ихъ вздорожанія.

Совѣщаніе переходитъ къ обсужденію повышеній въ таксѣ на дрова по г. Минску,предложенныя Минскимъ Городскимъ Самоуправленіемъ.Представитель города М.В.Довнаръ-Запольскій докладываетъ,что въ свое время уполномоченный по обезпеченію губерніи топливомъ обѣщалъ заготовить городскому самоуправленію на предстоящую зиму 17 тыс. куб. саж. дровъ; нынѣ выяснилось,что онъ можетъ доставить лишь 2 тыс. кубовъ,и то лишь на исходѣ зимы.Между тѣмъ подвозъ дровъ сильно сократился, и городу грозитъ дровяной голодъ.Нужно повысить таксу на дрова:это диктуется крайнимъ вздорожаніемъ перевозокъ и рабочихъ рукъ. Городъ закупилъ у купца Рывина 4 тыс. кубовъ дровъ.По-пенная цѣна куба/въ деревѣ на корню/-25 руб.,а съ заготовкой-уже 85 руб. Прибавимъ доставку въ Минскъ и укладку-стоимость куба березовыхъ дровъ съ подмѣсью 30% осины и ели возрастетъ до 116 рублей.Городъ проситъ повысить таксу до 124 руб. на кубъ березовыхъ дровъ и соотвѣтственно измѣнить таксу на остальные сорта.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ сообщаетъ,что продовольственная комиссія, обсудивъ это предложеніе,не нашла возможнымъ поддержать его.Въ Комиссіи указывалось,что когда вырабатывалась нынѣ дѣйствующая такса на дрова,представители города предполагали провести на основѣ ея всю зимнюю дровяную кампанію.

Нынѣ городъ домогается повышенія ставокъ.Но гдѣ гарантія,что черезъ нѣсколько времени намъ не предложатъ вновь повысить таксу.

Болѣе того-у насъ нѣтъ даже простой увѣренности,что путемъ повышенія ли привлечемъ дрова въ городъ.Нельзя идти все время по пути повышенія таксъ-иначе онѣ потеряютъ свое регулирующее значеніе.

6.

Если городъ настаиваетъ на своемъ предложеніи,то ему,я полагалъ бы, слѣдуетъ предварительно обратиться въ имѣющееся въ губерніи спеціальное учрежденіе-совѣщаніе по топливу. Тогда бы мы могли опираться въ данномъ вопросѣ на мнѣніе компетентнаго органа.

Э.К.Шотъ находитъ,что приведенныя городомъ расцѣнки чрезмѣрны: городъ нѣсколько переплатилъ на своихъ заготовкахъ.

М.И.Шкуберъ главною причиною дороговизны считаетъ вздорожаніе рабочихъ рукъ,какъ результатъ обезлюженія деревни.Въ Минской губерніи это сказывается особенно рѣзко. Сюда не отпускаютъ,какъ въ центральныхъ губерніяхъ,военноплѣнныхъ на сельскія работы, и съ другой стороны,забираютъ тысячи и десятки тысячъ людей для рытья окоповъ. Въ деревнѣ остались чуть ли не одни старые и малые,да инвалиды.Необходимо ходатайствовать объ измѣненіи этого порядка, о введеніи его въ извѣстныя границы-иначе борьба съ дороговизной невозможна,и наши таксы окажутся недѣйствительными.Въ такомъ случаѣ ихъ лучше совсѣмъ отмѣнить.

М.В.Довнаръ-Запольскій поддерживаетъ мысль объ отмѣнѣ таксъ.

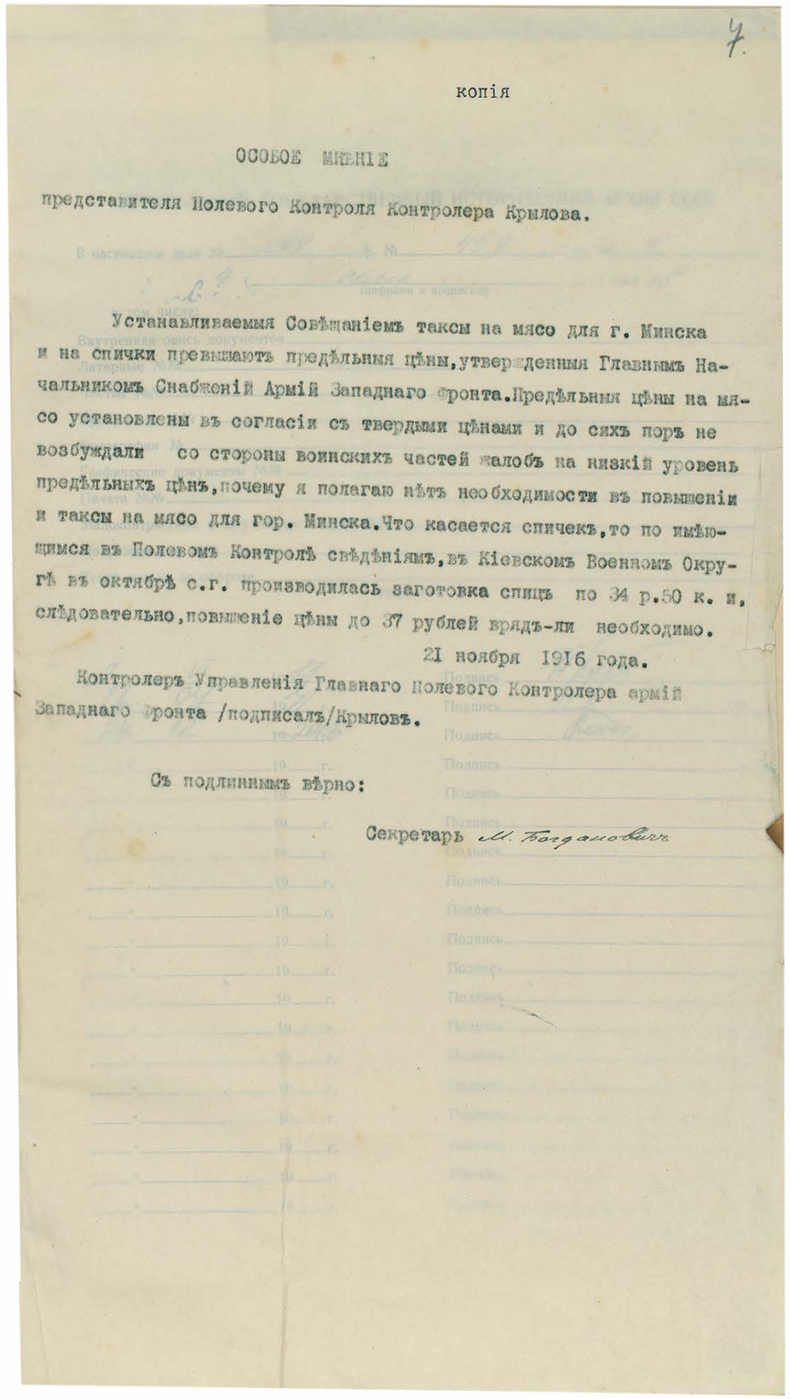
Полковникъ Рубертъ заявляетъ,что ставки,принятыя военнымъ вѣдомствомъ не позволяютъ поднять таксу до размѣровъ,предложенныхъ Комиссіей по удовлетворенію насущныхъ нуждъ города Минска.

Такса на дрова,выработанная городомъ,ставится на голосованіе и отклоняется.

Предложеніе Э.К.Шота повысить таксу на 15 руб. за куб. саж. каждаго сорта дровъ точно также не проходитъ,отклоненное голосами представителей города.Такса на дрова по г. Минску остается въ прежнемъ видѣ.

Подлинный за надлежащими подписями.

Съ подлиннымъ вѣрно:Секретарь *М. Богдановичъ*

копія

ОСОБОЕ МНѢНІЕ

представителя Полевого Контроля Контролера Крылова.

Устанавливаемыя Совѣщаніемъ таксы на мясо для г. Минска и на спички превышаютъ предѣльныя цѣны,утвержденныя Главнымъ Начальникомъ Снабженій Армій Западнаго фронта.Предѣльныя цѣны на мясо установлены въ согласіи съ твердыми цѣнами и до сихъ поръ не возбуждали со стороны воинскихъ частей жалобъ на низкій уровень предѣльныхъ цѣнъ,почему я полагаю нѣтъ необходимости въ повышеніи и таксы на мясо для гор. Минска.Что касается спичекъ,то по имѣющимся въ Полевомъ Контролѣ свѣдѣніямъ,въ Кіевскомъ Военномъ Округѣ въ октябрѣ с.г. производилась заготовка спицъ по 34 р.50 к. и, слѣдовательно,повышеніе цѣнъ до 37 рублей врядъ-ли необходимо.

21 ноября 1916 года.

Контролеръ Управленія Главнаго Полевого Контролера армій Западнаго фронта /подписалъ/Крыловъ.

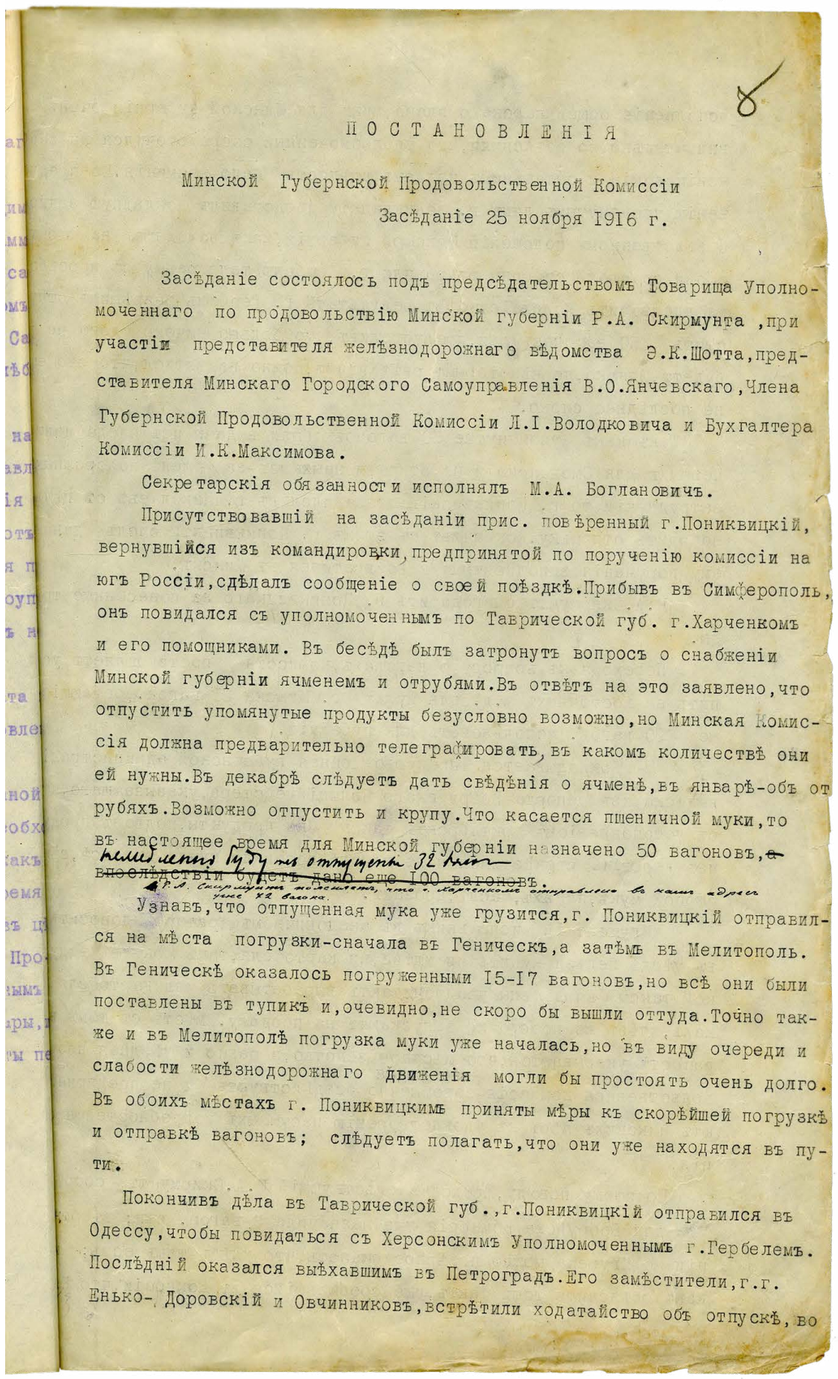
Съ подлиннымъ вѣрно:

Секретарь М. Богдановичъ

60-3.
Дакумент. “Особое мнение представителя Полевого Контроля Контролера Крылова”.
Мінск. 21.11.1916.
Машынапіс. Подпіс сакратара М. Багдановіча.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.
Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 299. Л. 7.

“М. Багдановіч працаваў у Магістраце ў аддзеле харчавання. Там працаўнікам апрача платы выдавалі “паёк”, пераважна цукар. І вось у адзін дзень, раніцай, выходзячы пасля снедання на працу, М. Б. просіць маю матку, каб яна дала яму чыстую пошыўку. Увечары, калі ўсе сабраліся і дзівіліся, чаму няма Максіма, ён прыйшоў позна і прынёс на плячах паўпуда цукру. Аддаў яго мне і кажа: “Гэта для дзяцей”. Усе былі ўзрушаныя. Толькі зрабілі вымоўку, чаму не сказаў, каб хто-небудзь памог несці. Нашто самому было мучыцца”.

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

ПОСТАНОВЛЕНІЯ

Минской Губернской Продовольственной Комиссіи
Засѣданіе 25 ноября 1916 г.

Засѣданіе состоялось подъ предсѣдательствомъ Товарища Уполномоченнаго по продовольствію Минской губерніи Р.А. Скирмунта, при участіи представителя желѣзнодорожнаго вѣдомства Э.К.Шотта, представителя Минскаго Городского Самоуправленія В.О.Янчевскаго, Члена Губернской Продовольственной Комиссіи Л.І.Володковича и Бухгалтера Комиссіи М.К.Максимова.

Секретарскія обязанности исполнялъ М.А. Богдановичъ.

Присутствовавшій на засѣданіи прис. повѣренный г.Поникѵицкій, вернувшійся изъ командировки, предпринятой по порученію комиссіи на югъ Россіи, сдѣлалъ сообщеніе о своей поѣздкѣ. Прибывъ въ Симферополь, онъ повидался съ уполномоченнымъ по Таврической губ. г.Харченкомъ и его помощниками. Въ бесѣдѣ былъ затронутъ вопросъ о снабженіи Минской губерніи ячменемъ и отрубями. Въ отвѣтъ на это заявлено, что отпустить упомянутые продукты безусловно возможно, но Минская Комиссія должна предварительно телеграфировать, въ какомъ количествѣ они ей нужны. Въ декабрѣ слѣдуетъ дать свѣдѣнія о ячменѣ, въ январѣ-объ отрубяхъ. Возможно отпустить и крупу. Что касается пшеничной муки, то въ настоящее время для Минской губерніи назначено 50 вагоновъ, ~~а впослѣдствіи будетъ дано еще 100 вагоновъ.~~ нельзя будет отпустить 32 вагона

Р.S. Сегодня получено извѣщеніе, что г. Харченкомъ отправлено въ наш адресъ еще 32 вагона.

Узнавъ, что отпущенная мука уже грузится, г. Поникѵицкій отправился на мѣста погрузки-сначала въ Геническъ, а затѣмъ въ Мелитополь. Въ Геническѣ оказалось погруженными 15-17 вагоновъ, но всѣ они были поставлены въ тупикъ и, очевидно, не скоро бы вышли оттуда. Точно также и въ Мелитополѣ погрузка муки уже началась, но въ виду очереди и слабости желѣзнодорожнаго движенія могли бы простоять очень долго. Въ обоихъ мѣстахъ г. Поникѵицкимъ приняты мѣры къ скорѣйшей погрузкѣ и отправкѣ вагоновъ; слѣдуетъ полагать, что они уже находятся въ пути.

Покончивъ дѣла въ Таврической губ., г.Поникѵицкій отправился въ Одессу, чтобы повидаться съ Херсонскимъ Уполномоченнымъ г.Гербелемъ. Послѣдній оказался выѣхавшимъ въ Петроградъ. Его замѣстители, г.г. Енько- Доровскій и Овчинниковъ, встрѣтили ходатайство объ отпускѣ, во

61.
Дакумент. “Постановление Минской Губернской Продовольственной Комиссии”.
Мінск. 25.11.1916.
Машынапіс. На с. 1 заўвага сакратара М. Багдановіча.
На рускай мове.
Л. 2, с. 3.
Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.
Ф. 137. Воп. 1. Адз. зах. 13. Л. 8–9.

“На работу мы з М. Багдановічам выходзілі разам. Была ўжо зіма. Снег, маразы. Калі пасля марозу прыходзіла адліга, чырвоная цэгла новага касцёла пакрывалася серабрыстай шэранню, і гэта выглядала цудоўна, як у казцы. Ідучы раніцай на работу мы адразу пераходзілі на другі бок вуліцы, каб ісці каля касцёла (ён быў амаль процію Бел. хаткі, крыху наскос) і нацешыцца яго цудоўным выглядам. Багдановіча проста адарваць няможна было, да таго быў захоплены. А стаяць на марозе або вільгаці для яго было забойствам. Сказаць, што гэта для яго шкодна – няможна было, вось і прыходзілася нешта прыдумваць: або спяшацца на работу, або казаць, што мне зімна”.

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

исполненіе общеимперскаго плана,муки для Минской губерніи очень
внимательно,но объяснили,что уполномоченный сосредоточился на сна
женіи арміи и остальнымъ нуждамъ удѣляетъ мало вниманія.По предл
женію упомянутыхъ лицъ г. Пониквицкій представилъ докладную запис
о бѣдственномъ положеніи Минской губерніи,какъ находящей на фронт
а они со своей стороны отправили г. Гербелю телеграмму съ просьб
удовлетворить ходатайство.Въ результатѣ г. Гербель разрѣшилъ отпу
стить 50 вагоновъ ржи,предупредивъ,что больше ничего дано не
будетъ,Однако,по нѣкоторымъ свѣдѣніямъ,можно надѣяться,что это е
не послѣднее слово.

Такъ какъ упомянутые 50 вагоновъ были выданы изъ числа назн
ченныхъ для Смоленска и не отправленныхъ изъ-за желѣзнодорожны
затрудненій,то г. Пониквицкій отправился въ г. Николаевъ съ цѣл
наладить отправку.Покончивъ съ этимъ,г. Пониквицкій счелъ данн
ему порученія выполненными и возвратился въ Минскъ.

Р.А.Скирмунтъ благодаритъ г. Пониквицкаго за понесенные тр
ды.

Переходя къ вопросу о вагонахъ,комиссія постановляетъ ус
пить на восточныхъ ж.д. для нуждъ г. Минска 21 вагон.,остающіе
же 20 вагон. использовать для губерніи.

Докладывается препровожденная губернской администраці
выписка изъ рапорта Бобруйскаго Полиціймейстера,указывающаго,ч
съ установленіемъ октябрской таксы на продукты,подвозъ проду
изъ деревень прекратился и въ городѣ возникла нужда въ овсѣ,сѣ
ржаной мукѣ,яйцахъ,маслѣ,дровахъ.

Игуменскій исправникъ въ аналогичномъ рапортѣ доноситъ
въ уѣздѣ нельзя купить ни хлѣба,ни картофеля,такъ какъ въ виду
кой таксы владѣльцы предпочитаютъ вырабатывать изъ картофеля
малъ,хлѣбъ же просто не выпускаютъ на продажу.Вмѣстѣ съ тѣмъ
рапортѣ указывается,что мѣстное земство,а равно и уѣздная про
вольственная комиссія совершенно бездѣйствуютъ и не предприн
ютъ никакихъ мѣръ къ удовлетворенію насущныхъ потребностей на
нія.

По этому поводу,предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ сообщ
для Бобруйска Комиссія уже назначила 8 вагон. ржи; въ от
ніи же Игумена можно навѣрное сказать,что хлѣбъ тамъ есть;
какъ объяснить тотъ фактъ,уже сообщавшійся въ Комиссіи,что И

9

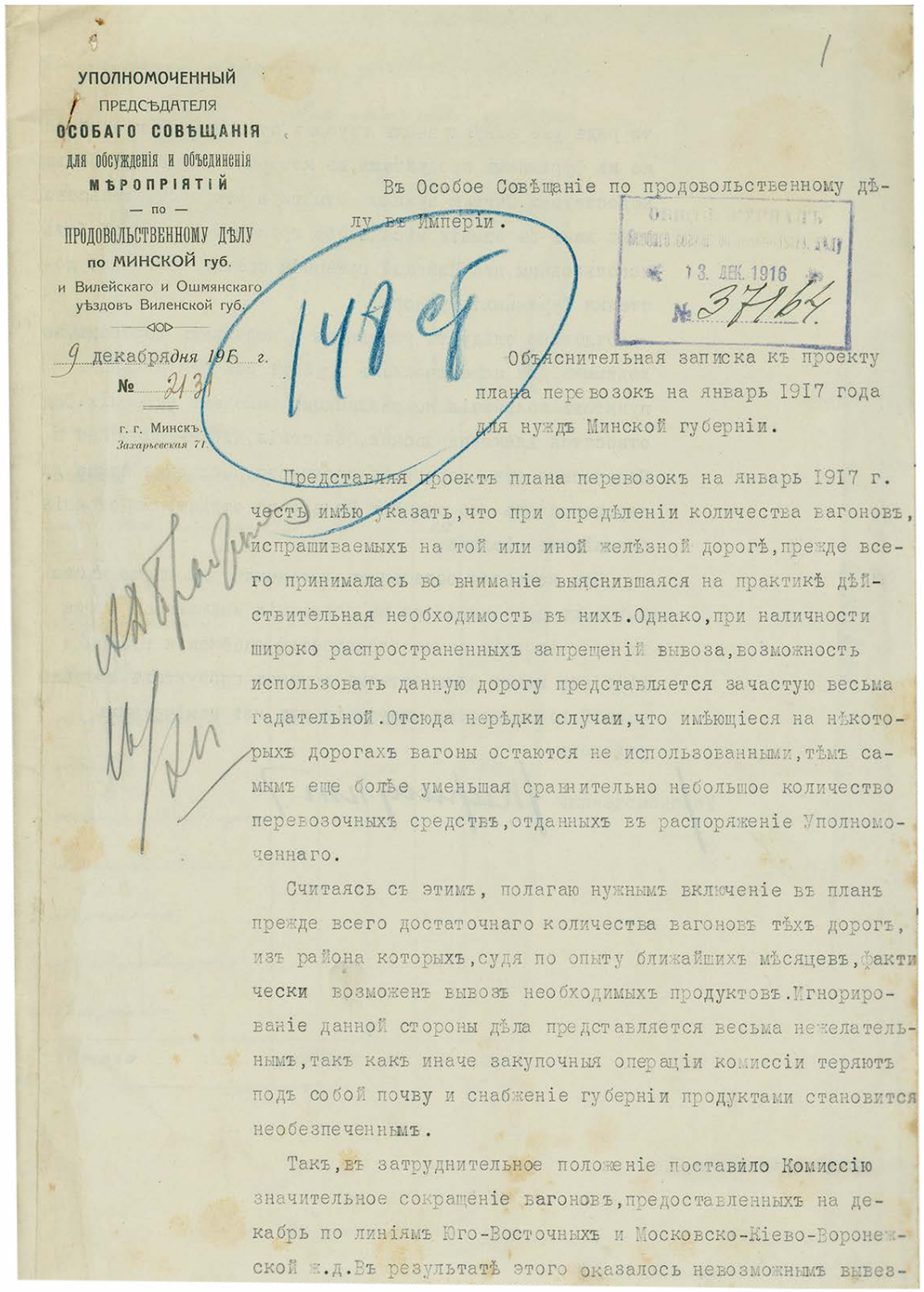
ская Земская Управа недавно нашла возможнымъ предоставить Мин-
скому Тюремному Вѣдомству I вагонъ муки. Наконецъ,совершенно не-
понятнымъ является исчезновеніе картофеля:такса на него установле
на,казалось бы,достаточно высокая.

Вмѣстѣ съ тѣмъ позволю себѣ констатировать,что бороться съ
нуждой населенія въ мукѣ намъ трудно.Недавно мы ходатайствовали
о выдачѣ намъ имѣвшихся въ Рѣчицѣ запасовъ простой муки,непри-
той интендантствомъ .Ходатайство было поддержано
Г. Управляющимъ Губерніей,но,несмотря на это, муку начали поспѣш-
но вывозить; изъ 86 тыс. пуд. осталось только 12 т.п.; тогда
намъ сообщили,что возможно отпустить лишь до 5 тыс. пудовъ.

Принято къ свѣдѣнію.

Предсѣдатель Комиссіи

Секретарь

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ
ПРЕДСѢДАТЕЛЯ
ОСОБАГО СОВѢЩАНІЯ
для обсужденія и объединенія
МѢРОПРІЯТІЙ
— по —
ПРОДОВОЛЬСТВЕННОМУ ДѢЛУ
по МИНСКОЙ губ.
и Вилейскаго и Ошмянскаго
уѣздовъ Виленской губ.

9 декабрядня 1916 г.
№ 231
г. г. Минскъ
Захарьевская 71

Въ Особое Совѣщаніе по продовольственному дѣлу въ Имперіи.

13. ДЕК. 1916
№ 37164

1484

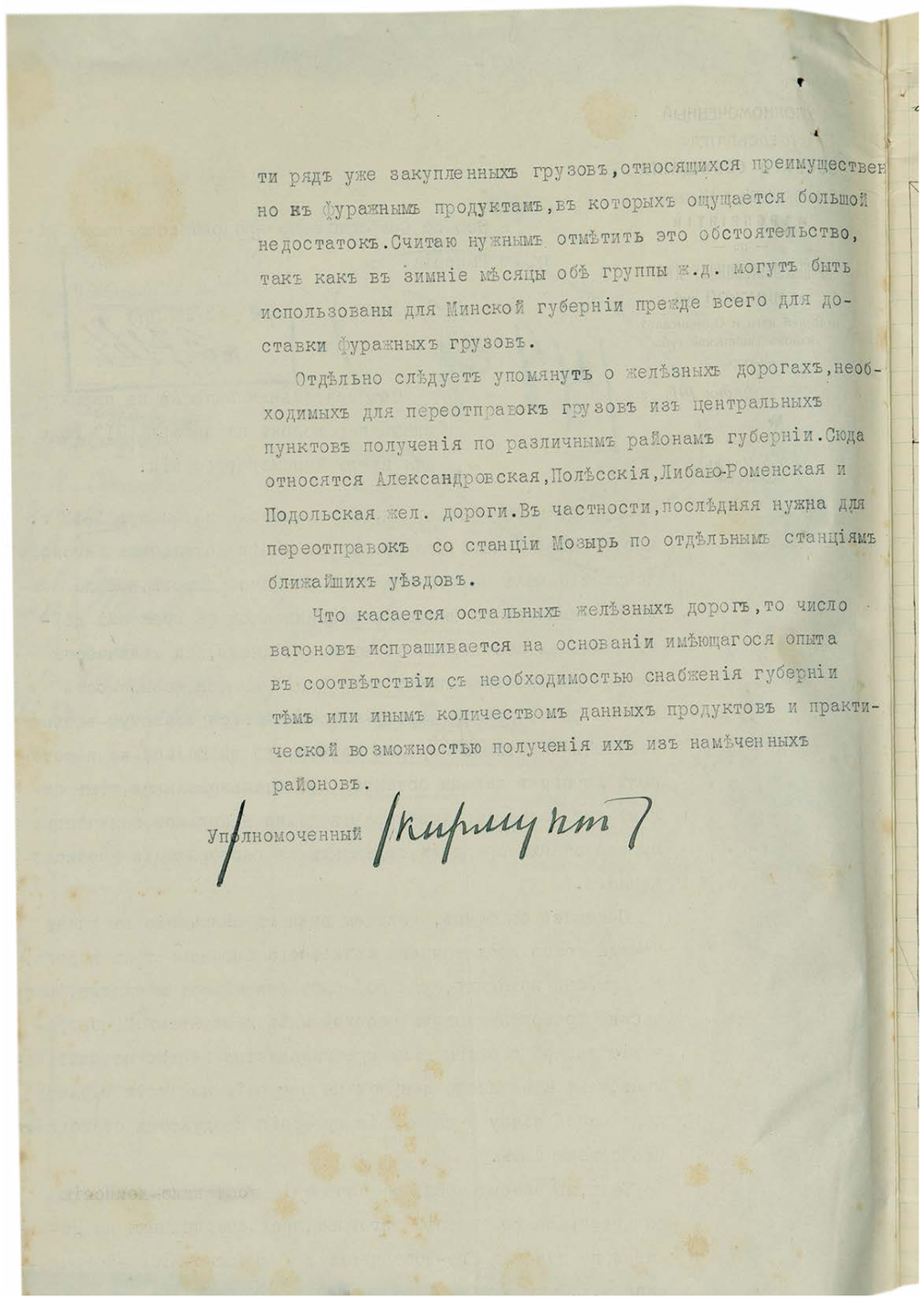
Объяснительная записка къ проекту плана перевозокъ на январь 1917 года для нуждъ Минской губерніи.

Представляя проектъ плана перевозокъ на январь 1917 г. честь имѣю указать, что при опредѣленіи количества вагоновъ, испрашиваемыхъ на той или иной желѣзной дорогѣ, прежде всего принималась во вниманіе выяснившаяся на практикѣ дѣйствительная необходимость въ нихъ. Однако, при наличности широко распространенныхъ запрещеній вывоза, возможность использовать данную дорогу представляется зачастую весьма гадательной. Отсюда нерѣдки случаи, что имѣющіеся на нѣкоторыхъ дорогахъ вагоны остаются не использованными, тѣмъ самымъ еще болѣе уменьшая сравнительно небольшое количество перевозочныхъ средствъ, отданныхъ въ распоряженіе Уполномоченнаго.

Считаясь съ этимъ, полагаю нужнымъ включеніе въ планъ прежде всего достаточнаго количества вагоновъ тѣхъ дорогъ, изъ района которыхъ, судя по опыту ближайшихъ мѣсяцевъ, фактически возможенъ вывозъ необходимыхъ продуктовъ. Игнорированіе данной стороны дѣла представляется весьма нежелательнымъ, такъ какъ иначе закупочныя операціи комиссіи теряютъ подъ собой почву и снабженіе губерніи продуктами становится необезпеченнымъ.

Такъ, въ затруднительное положеніе поставило Комиссію значительное сокращеніе вагоновъ, предоставленныхъ на декабрь по линіямъ Юго-Восточныхъ и Московско-Кіево-Воронежской ж.д. Въ результатѣ этого оказалось невозможнымъ вывез-

62-1.
Дакумент. “Объяснительная записка к проекту плана перевозок на январь 1917 года для нужд Минской губернии”.
Мінск. 09.12.1916.
Машынапіс.
На рускай мове.
Л. 1, с. 2.
Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.
Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 380. Л. 1–1адв.

ти рядъ уже закупленныхъ грузовъ,относящихся преимуществен
но къ фуражнымъ продуктамъ,въ которыхъ ощущается большой
недостатокъ.Считаю нужнымъ отмѣтить это обстоятельство,
такъ какъ въ зимніе мѣсяцы обѣ группы ж.д. могутъ быть
использованы для Минской губерніи прежде всего для до-
ставки фуражныхъ грузовъ.

Отдѣльно слѣдуетъ упомянуть о желѣзныхъ дорогахъ,необ-
ходимыхъ для переотправокъ грузовъ изъ центральныхъ
пунктовъ полученія по различнымъ районамъ губерніи.Сюда
относятся Александровская,Полѣсскія,Либаю-Роменская и
Подольская жел. дороги.Въ частности,послѣдняя нужна для
переотправокъ со станціи Мозырь по отдѣльнымъ станціямъ
ближайшихъ уѣздовъ.

Что касается остальныхъ желѣзныхъ дорогъ,то число
вагоновъ испрашивается на основаніи имѣющагося опыта
въ соотвѣтствіи съ необходимостью снабженія губерніи
тѣмъ или инымъ количествомъ данныхъ продуктовъ и практи-
ческой возможностью полученія ихъ изъ намѣченныхъ
районовъ.

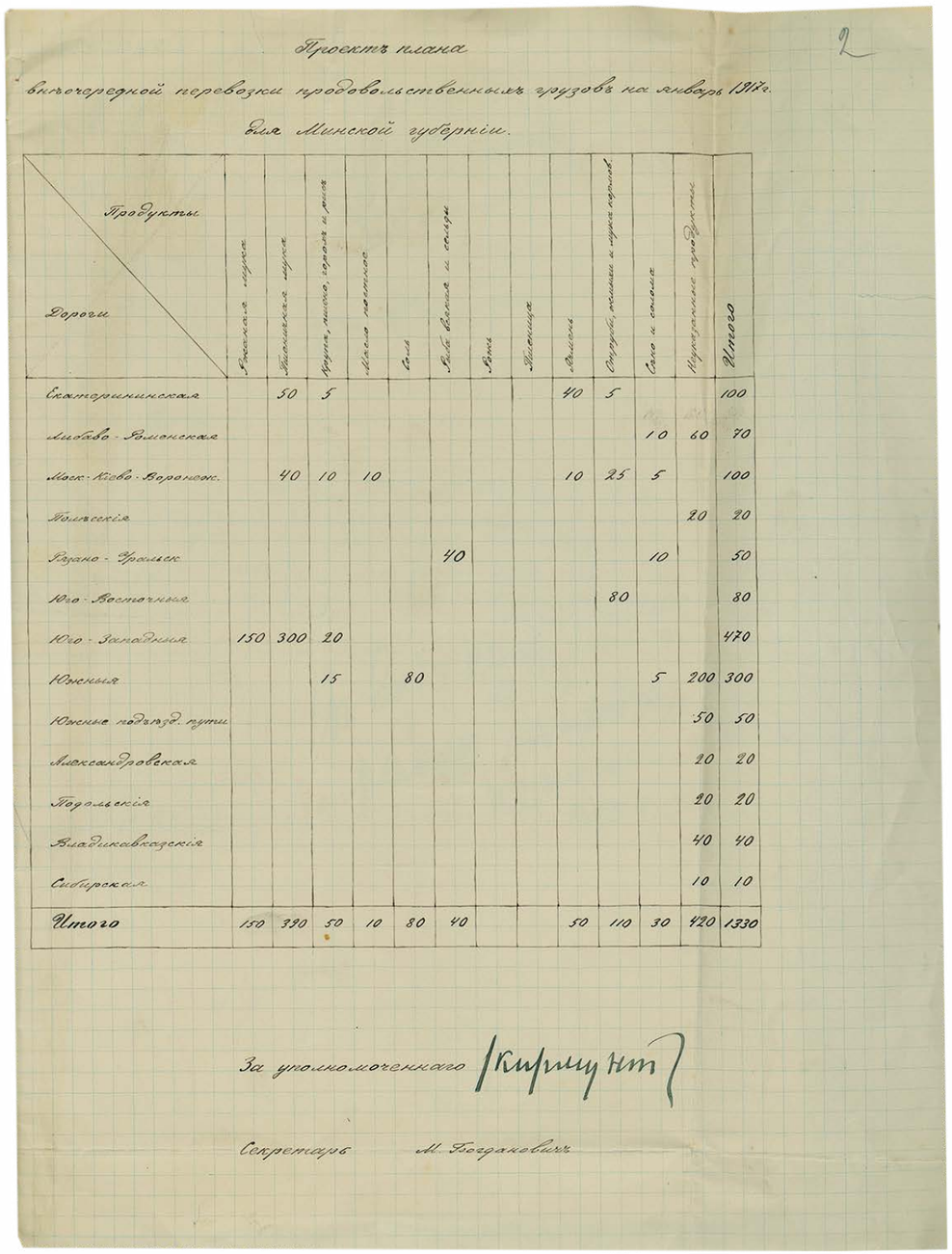
Уполномоченный Кирмунт

“Дактары забаранілі Максіму шмат гаварыць, позна сядзець, але ён звычайна гаварыў больш за ўсіх нас і менш за ўсіх спаў. Калі я лёг спаць, ён прысеў да мяне і пачаў гаварыць шэптам:

– Я сёння ўвесь дзень займаўся народнай творчасцю. У Пушкінскай бібліятэцы праглядаў Шэйна і Раманава. Тут я чытаў вашым сёстрам Афанасьева, слухаў, як яны спявалі мне народныя песні. Я задумаў твор на тэму біблейскага міфа. Гэту тэму навеяла мне вайна, гібель мільёнаў і мой уласны лёс. Так апрыкрала мне гэткае жыццё. Дзень у дзень у земстве. Справаздачы, калонкі лічбаў. Яны паўзуць з-пад майго пяра, як мурашкі. Я павінен напісаць нудную справаздачную брашуру на некалькі друкаваных аркушаў. Пан Скірмунт думае надрукаваць яе. Якая для мяне пакута, кара божая. Яна гняце больш за хваробу. Мне б цяпер у Крым, пакуль не позна, шкада будзе... Але прасіць аб гэтым пана Скірмунта не магу. Лепш загіну! Прабачце, Змітрок, вы сталіліся. Вам пара спаць.

У мяне стаіць ком у горле, і я маўчу, каб Максім па голасу не адчуў майго хвалявання”.

Бядуля Зм. Страцім-лебедзь. С. 2.

Проектъ плана

внѣочередной перевозки продовольственныхъ грузовъ на январь 1917 г.

для Минской губерніи.

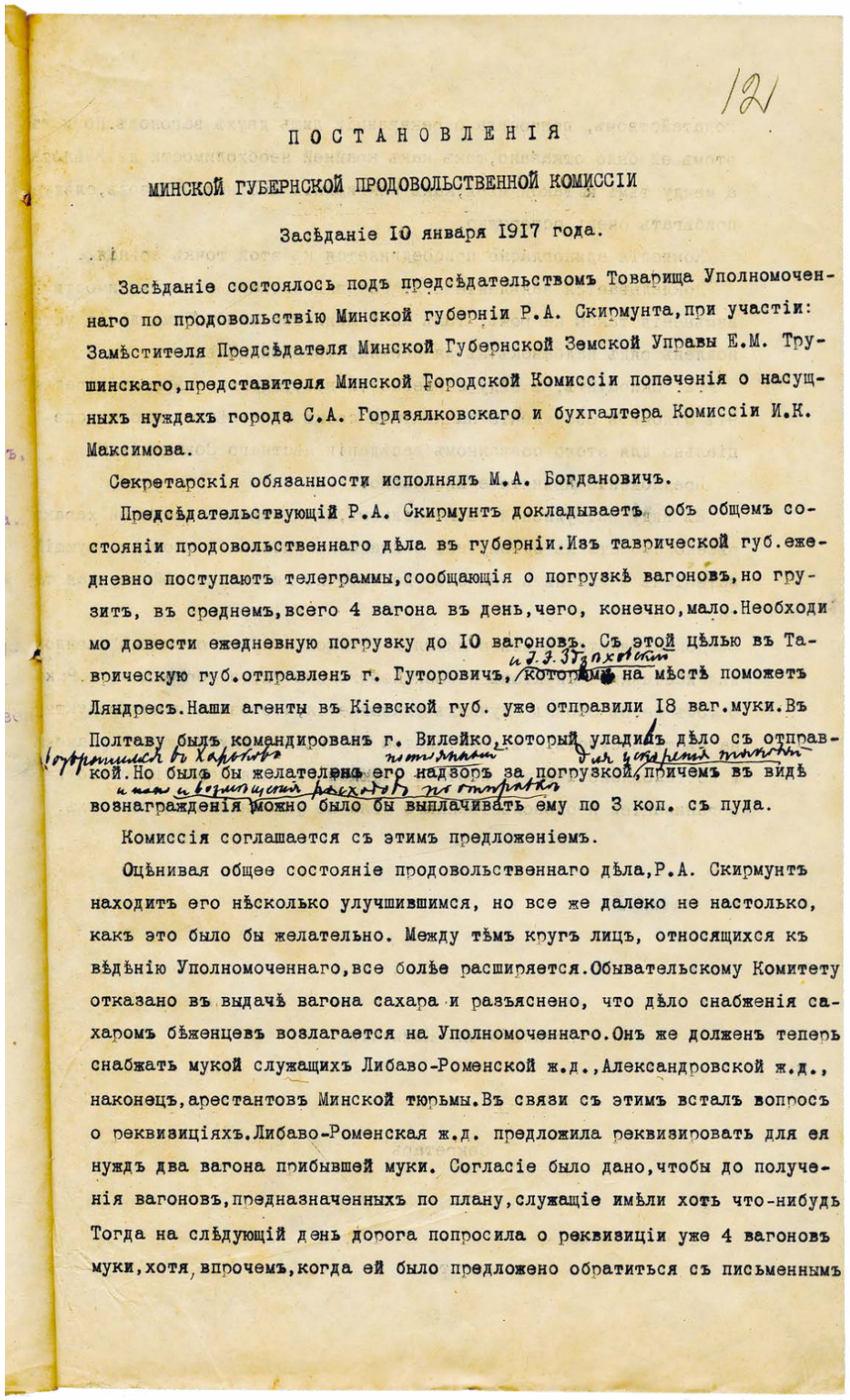
2

Дороги / Продукты	Ржаная мука	Пшеничная мука	Крупа, мясо, сухари и рыба	Мелкий картофель	Сѣно	Хлѣбъ въ снопахъ и солом.	Хлѣбъ	Картофель	Овесъ	Сухари, крупа и горох подмол.	Сѣно и солома	Муниципальные продукты	Итого
Екатерининская		50	5						40	5			100
Либаво-Роменская											10	60	70
Моск.-Кіево-Воронеж.		40	10	10					10	25	5		100
Полѣсская												20	20
Рязано-Уральск						40					10		50
Юго-Восточныя										80			80
Юго-Западныя	150	300	20										470
Южныя			15		80						5	200	300
Южныя подъѣзд. пути												50	50
Александровская												20	20
Подольская												20	20
Владикавказская												40	40
Сибирская												10	10
Итого	150	390	50	10	80	40			50	110	30	420	1330

За уполномоченнаго [illegible]

Секретарь М. Богдановичъ

62-2.
Дакумент. “Проект плана внеочередной перевозки продовольственных грузов на январь 1917 г. для Минской губернии”.
Мінск. [да 09.12.1916.].
Аўтограф.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.
Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 380. Л. 2.

121

ПОСТАНОВЛЕНІЯ

МИНСКОЙ ГУБЕРНСКОЙ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ КОМИССІИ

Засѣданіе 10 января 1917 года.

Засѣданіе состоялось подъ предсѣдательствомъ Товарища Уполномоченнаго по продовольствію Минской губерніи Р.А. Скирмунта, при участіи: Замѣстителя Предсѣдателя Минской Губернской Земской Управы Е.М. Трушинскаго, представителя Минской Городской Комиссіи попеченія о насущныхъ нуждахъ города С.А. Гордзялковскаго и бухгалтера Комиссіи И.К. Максимова.

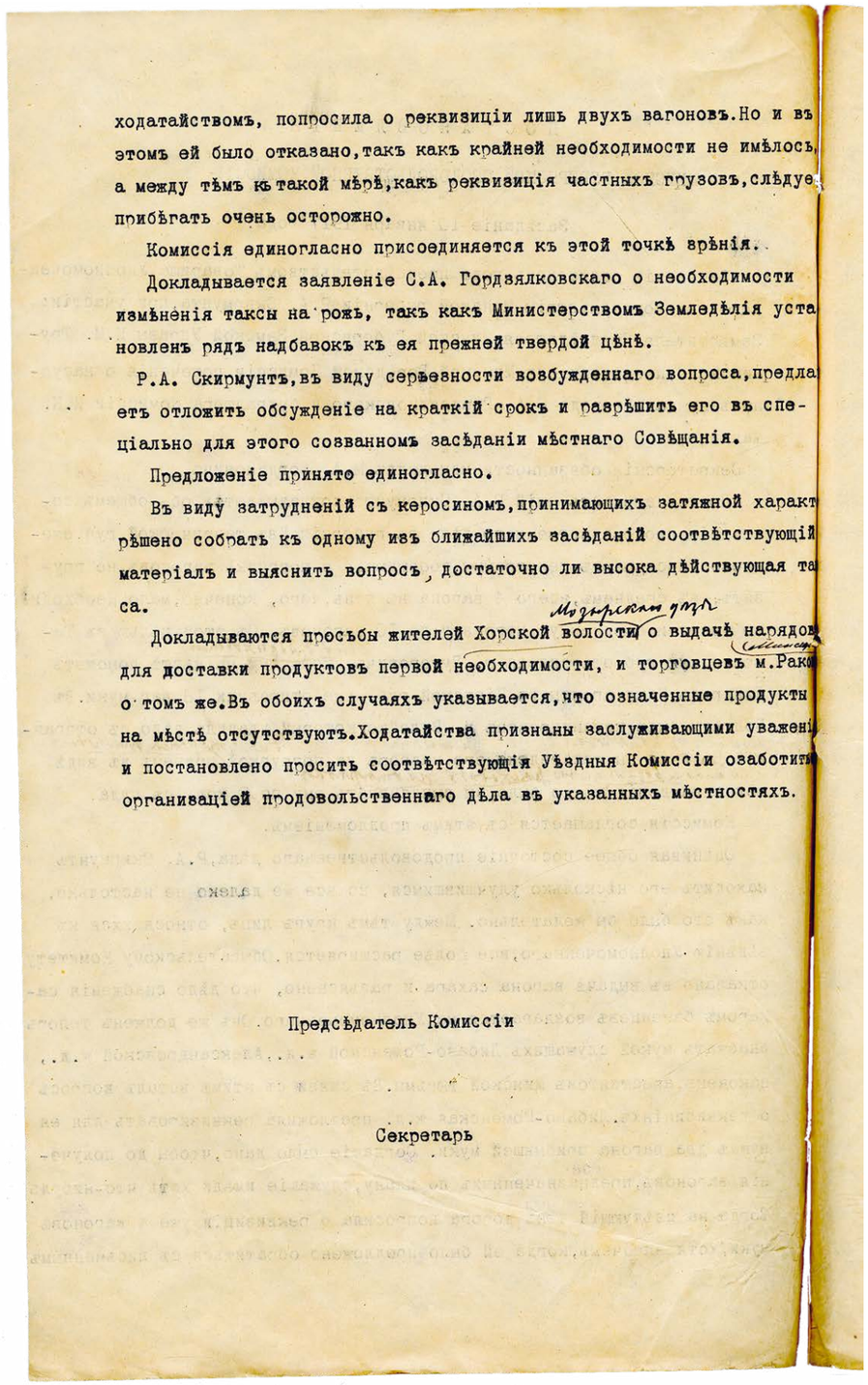
Секретарскія обязанности исполнялъ М.А. Богдановичъ.

Предсѣдательствующій Р.А. Скирмунтъ докладываетъ объ общемъ состояніи продовольственнаго дѣла въ губерніи. Изъ таврической губ. ежедневно поступаютъ телеграммы, сообщающія о погрузкѣ вагоновъ, но грузитъ, въ среднемъ, всего 4 вагона въ день, чего, конечно, мало. Необходимо довести ежедневную погрузку до 10 вагоновъ. Съ этой цѣлью въ Таврическую губ. отправленъ г. Гуторовичъ, который на мѣстѣ поможетъ Ляндресъ. Наши агенты въ Кіевской губ. уже отправили 18 ваг. муки. Въ Полтаву былъ командированъ г. Вилейко, который уладилъ дѣло съ отправкой. Но былъ бы желателенъ его надзоръ за погрузкой, причемъ въ видѣ вознагражденія можно было бы выплачивать ему по 3 коп. съ пуда.

Комиссія соглашается съ этимъ предложеніемъ.

Оцѣнивая общее состояніе продовольственнаго дѣла, Р.А. Скирмунтъ находитъ его нѣсколько улучшившимся, но все же далеко не настолько, какъ это было бы желательно. Между тѣмъ кругъ лицъ, относящихся къ вѣдѣнію Уполномоченнаго, все болѣе расширяется. Обывательскому Комитету отказано въ выдачѣ вагона сахара и разъяснено, что дѣло снабженія сахаромъ бѣженцевъ возлагается на Уполномоченнаго. Онъ же долженъ теперь снабжать мукой служащихъ Либаво-Роменской ж.д., Александровской ж.д., наконецъ, арестантовъ Минской тюрьмы. Въ связи съ этимъ всталъ вопросъ о реквизиціяхъ. Либаво-Роменская ж.д. предложила реквизировать для ея нуждъ два вагона прибывшей муки. Согласіе было дано, чтобы до полученія вагоновъ, предназначенныхъ по плану, служащіе имѣли хоть что-нибудь Тогда на слѣдующій день дорога попросила о реквизиціи уже 4 вагоновъ муки, хотя, впрочемъ, когда ей было предложено обратиться съ письменнымъ

63.
Дакумент. “Постановление Минской Губернской Продовольственной Комиссии”.
Мінск. 10.01.1917.
Машынапіс. На с. 2 заўвага М. Багдановіча.
На рускай мове.
Л. 1, с. 2.
Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі
Ф. 137. Воп. 1. Адз. зах. 36. Л. 12–2 адв.

ходатайствомъ, попросила о реквизиціи лишь двухъ вагоновъ.Но и въ
этомъ ей было отказано,такъ какъ крайней необходимости не имѣлось,
а между тѣмъ къ такой мѣрѣ,какъ реквизиція частныхъ грузовъ,слѣдуе
прибѣгать очень осторожно.

Комиссія единогласно присоединяется къ этой точкѣ врѣнія.

Докладывается заявленіе С.А. Гордзялковскаго о необходимости
измѣненія таксы на рожь, такъ какъ Министерствомъ Земледѣлія уста
новленъ рядъ надбавокъ къ ея прежней твердой цѣнѣ.

Р.А. Скирмунтъ,въ виду серьезности возбужденнаго вопроса,предла
етъ отложить обсужденіе на краткій срокъ и разрѣшить его въ спе-
ціально для этого созванномъ засѣданіи мѣстнаго Совѣщанія.

Предложеніе принято единогласно.

Въ виду затрудненій съ керосиномъ,принимающихъ затяжной характ
рѣшено собрать къ одному изъ ближайшихъ засѣданій соотвѣтствующій
матеріалъ и выяснить вопросъ, достаточно ли высока дѣйствующая та
са.

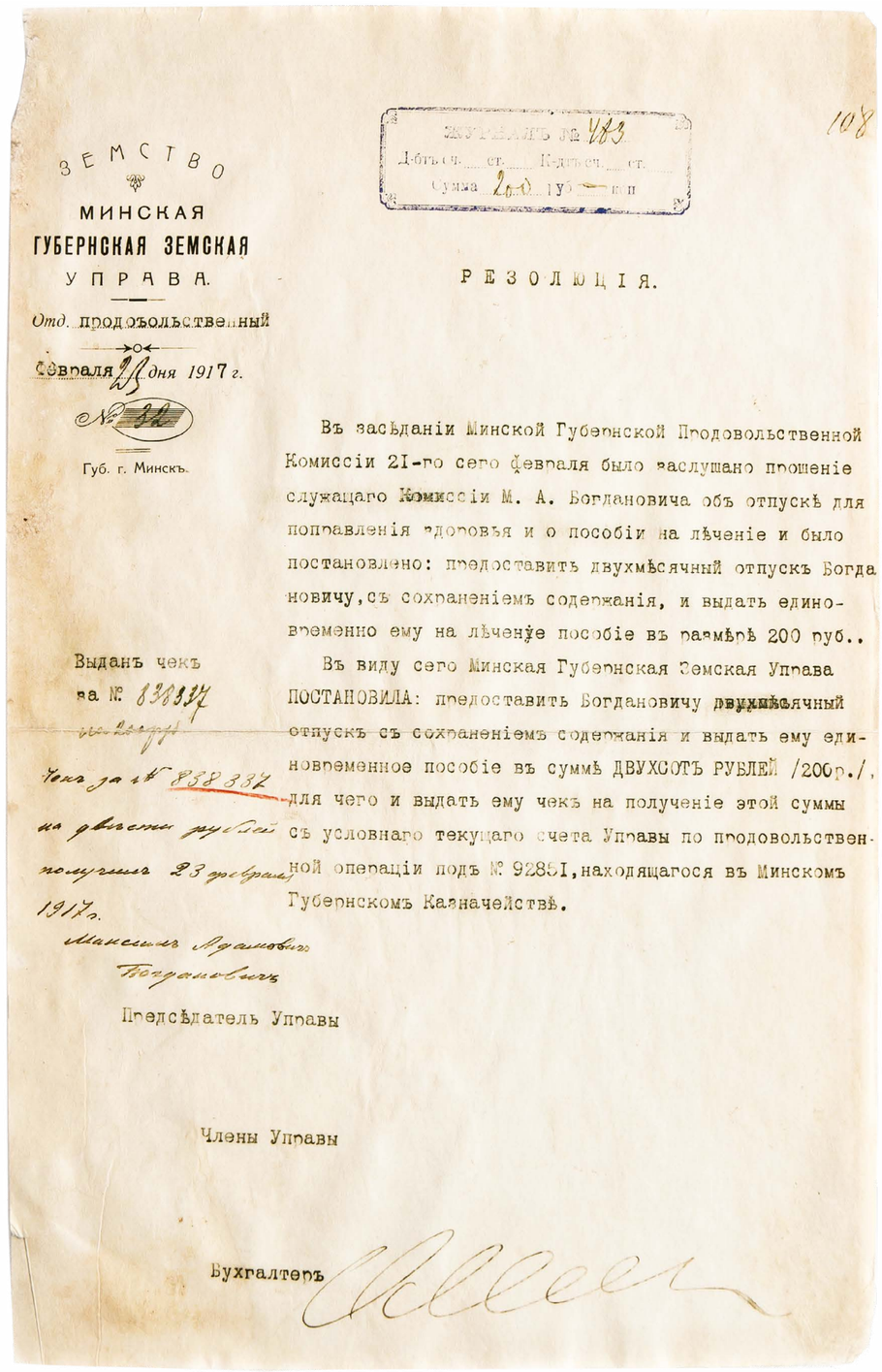
Докладываются просьбы жителей Хорской волости о выдачѣ нарядов
для доставки продуктовъ первой необходимости, и торговцевъ м.Рак
о томъ же.Въ обоихъ случаяхъ указывается,что означенные продукты
на мѣстѣ отсутствуютъ.Ходатайства признаны заслуживающими уваженi
и постановлено просить соотвѣтствующія Уѣздныя Комиссіи озаботить
организаціей продовольственнаго дѣла въ указанныхъ мѣстностяхъ.

Председатель Комиссіи

Секретарь

“Далей усё ішло па-ранейшаму, толькі, на жаль, Багдановіч чуўся слабейшым. Калі ў сталоўцы усё зацiхала, усе расходзіліся, ён аставаўся і дапозна сядзеў у г.зв. канцылярыі Камітэта. Гэта быў невялікі пакойчык з ашклёнымі дзвярамі на балкон. Знаходзіўся ён паміж сталовым пакоем і тым, дзе мы з мамай жылі. Там стаяў пісьмовы стол і мяккі фатэль. У гэтым фатэлі сядзеў Багдановіч доўгія гадзіны – упоцемку. Я не раз прапанавала лямпу, але не хацеў нічога. “Мне тут так добра...” казаў. Мо якраз тады ён складаў свае апошнія вершы?”.

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

ЗЕМСТВО

МИНСКАЯ
ГУБЕРНСКАЯ ЗЕМСКАЯ
УПРАВА.

Отд. продовольственный

Февраля 23 дня 1917 г.

№ 32

Губ. г. Минскъ.

ПОЛУЧЕНЪ № 783
Дебет сч. ст. Кредит сч. ст.
Сумма 200 руб — коп

108

РЕЗОЛЮЦІЯ.

Въ засѣданіи Минской Губернской Продовольственной Комиссіи 21-го сего февраля было заслушано прошеніе служащаго Комиссіи М. А. Богдановича объ отпускѣ для поправленія здоровья и о пособіи на лѣченіе и было постановлено: предоставить двухмѣсячный отпускъ Богдановичу, съ сохраненіемъ содержанія, и выдать единовременно ему на лѣченіе пособіе въ размѣрѣ 200 руб..

Въ виду сего Минская Губернская Земская Управа ПОСТАНОВИЛА: предоставить Богдановичу двухмѣсячный отпускъ съ сохраненіемъ содержанія и выдать ему единовременное пособіе въ суммѣ ДВУХСОТЪ РУБЛЕЙ /200р./, для чего и выдать ему чекъ на полученіе этой суммы съ условнаго текущаго счета Управы по продовольственной операціи подъ № 9285I, находящагося въ Минскомъ Губернскомъ Казначействѣ.

Выданъ чекъ
за № 838337
на 200 руб.

Чекъ за № 838337
на двести рублей
получила 23 февраля
1917 г.
Максимъ Адамовичъ
Богдановичъ

Предсѣдатель Управы

Члены Управы

Бухгалтеръ

64.
Дакумент. Рэзалюцыя Мінскай губернскай земскай управы на рашэнне Мінскай губернскай харчовай камісіі “аб водпуску для папраўлення здароўя і аб дапамозе на лячэнне”.
Мінск. 23.02.1917.
Машынапіс. Распіска М. Багдановіча аб атрыманні грошай.
На рускай мове.
Л. 1, с. 1.
Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці.
Ф. 1743. Воп. 2. Адз. зах. 2. Л. 108.

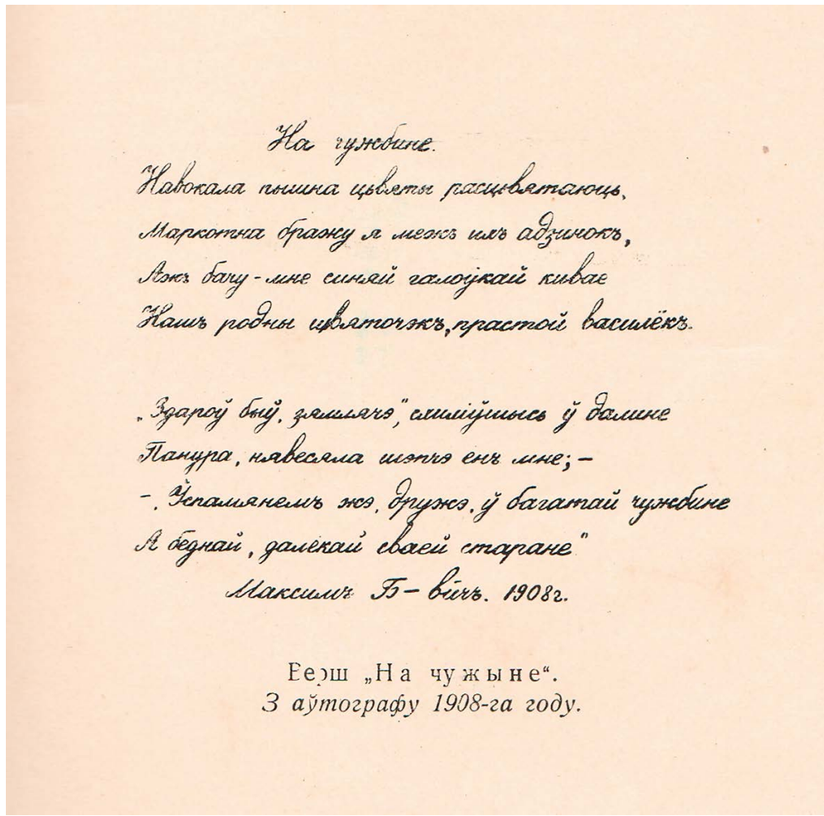
“Надыходзіла вясна, дажджы, вільгаць. Багдановіч чуўся горш. Тэмпература падымалася. Трэба было яму змяніць клімат. Пастанавілі на супольных нарадах, што паедзе ў Ялту. Здабылі грошы, прыгатавалі, што трэба на дарогу, і ў канцы лютага наступілі ад’ездзіны. Мы ўсе хацелі правесці на вакзал, але Максім запратэставаў: “Пажагнаемся тут, у Бел. хатцы. Мне будзе цяжэй расставацца з вамі ўсімі пры натоўпе чужых людзей”. Жагналі мы яго са слязамі на вачах, як бы прадчувалі, што жагнаем назаўсёды. Маці мая абняла яго і пацалавала ў галаву. Ён сказаў: “Я не магу голасна гаварыць, а п. Людвіка дрэнна чуе, а так бы хацеў сказаць ёй шмат мілых слоў! Я ёй напішу!” І не напісаў, не хапіла, відаць, сілы. А можа, і напісаў, а ліст не выслалі чужыя людзі? Хто ведае...

Але калі прыйшла вестка аб яго смерці, такой цяжкай у адзіноцтве, мы не маглі дараваць сабе зробленай памылкі. Нашто было выпраўляць яго не парадзіўшыся з доктарам, не ўпэўніўшыся, што Ялта яму паможа. Як недарэчна. Трэба было запэўніць на месцы больш выгоды, больш сардэчнай апекі. Смерць бы яго, на жаль, не мінула, але няхай бы паміраў паміж намі, паміж сваімі адданымі яму прыяцелямі, ў роднай старонцы. Ён жа гэтага хацеў, да гэтага імкнуўся. А можа меў надзею, што яшчэ падлечыцца і вернецца? Хто ведае...”.

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

Дадатак. Факсімільныя выявы страчаных аўтографаў М. Багдановіча

1. “На чужыне”. Верш.
Творы М. Багдановіча, Т. 1. – 1927. – С. 5.

На чужыне.

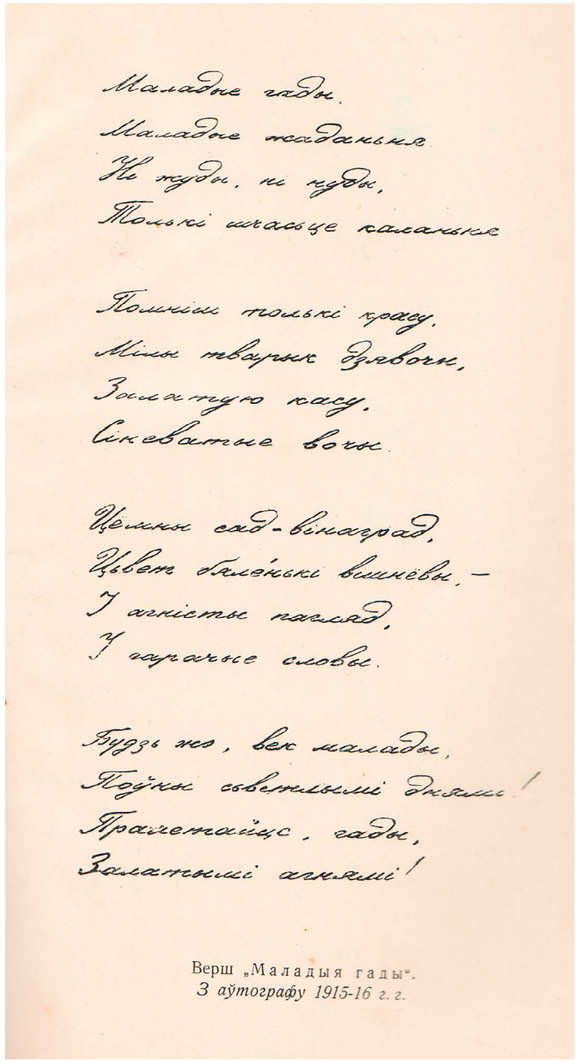
Навокала пышна цветы расцветаюць,
Маркотна бражну я межы ім адзінокъ,
Ажъ бачу - мне синяй галоўкай кивае
Жашъ родны цвяточекъ, прастой василёкъ.

„Здароў быў, зямлячэ," сміяўшись ў далонь
Панура, нявесела шэпча ень мне; –
– „Успамянемъ жэ, друже, ў багатай чужбине
Я беднай, далекай сваей старане"

Максимъ Б–вичъ. 1908г.

Верш „На чужыне".
З аўтографу 1908-га году.

2. “Маладыя гады, маладыя жаданні…”. Верш.
Творы М. Багдановіча, Т. 1. – 1927. – С. 99.

Маладыя гады,
Маладыя жаданні
Не ведаю, ці будзе,
Толькі шкадую каханне

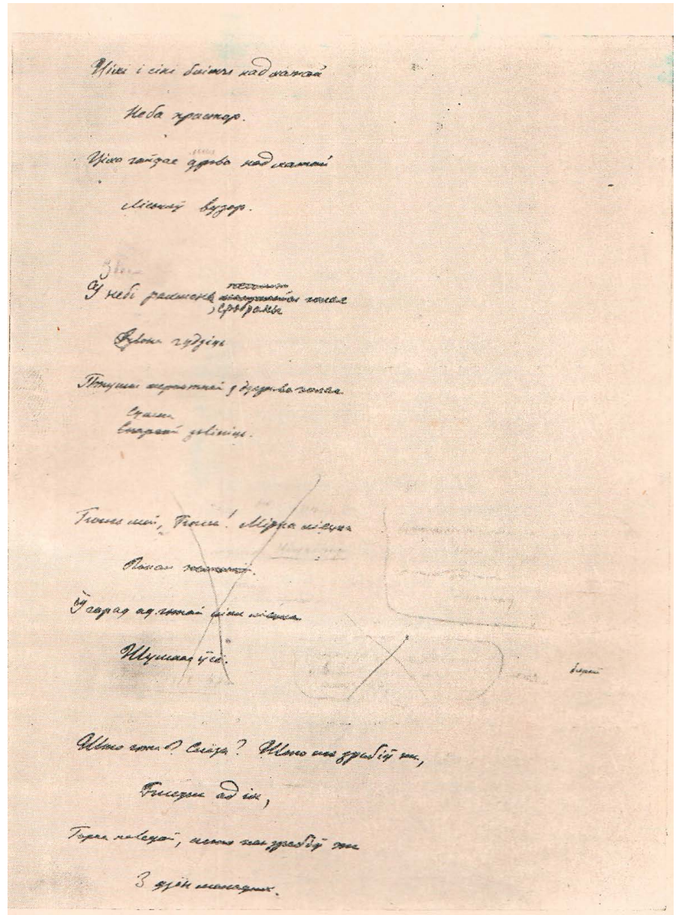
Помню толькі краску,
Мілых таварышак дзявочых,
Зялёную каску,
Сіняватыя вочы.

Цэлы сад-вінаград,
Дзесяць бліскучых вішнёвых, —
І агністы пагляд,
І гарачыя словы.

Будзь жа, век маладых,
Поўны сонечнымі дзянькамі!
Працягайцеся, гады,
Залатымі агнямі!

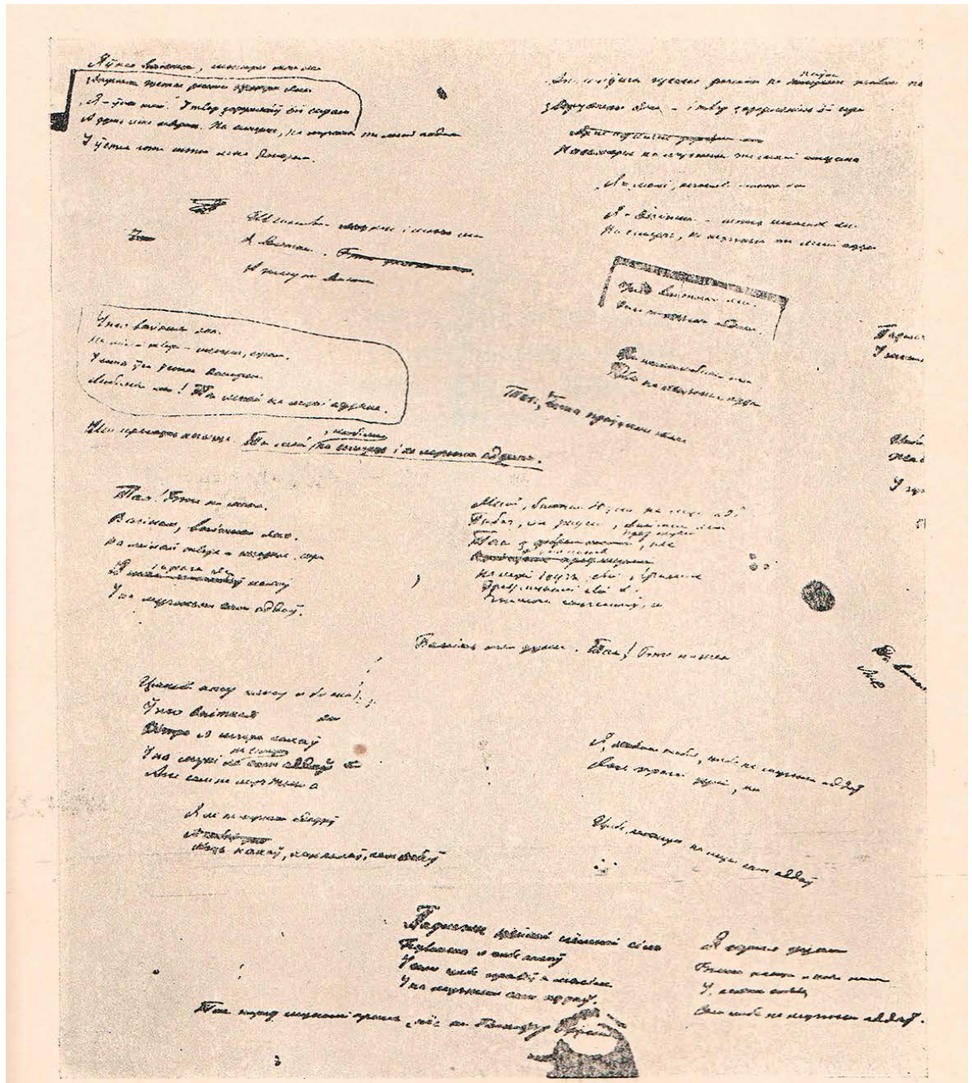
Верш „Маладыя гады“.
З аўтографу 1915-16 г. г.

3. “Ціхі і сіні…”. Пераклад верша П. Верлена.
Творы М. Багдановіча, Т. 1. – 1927. – С. 257.

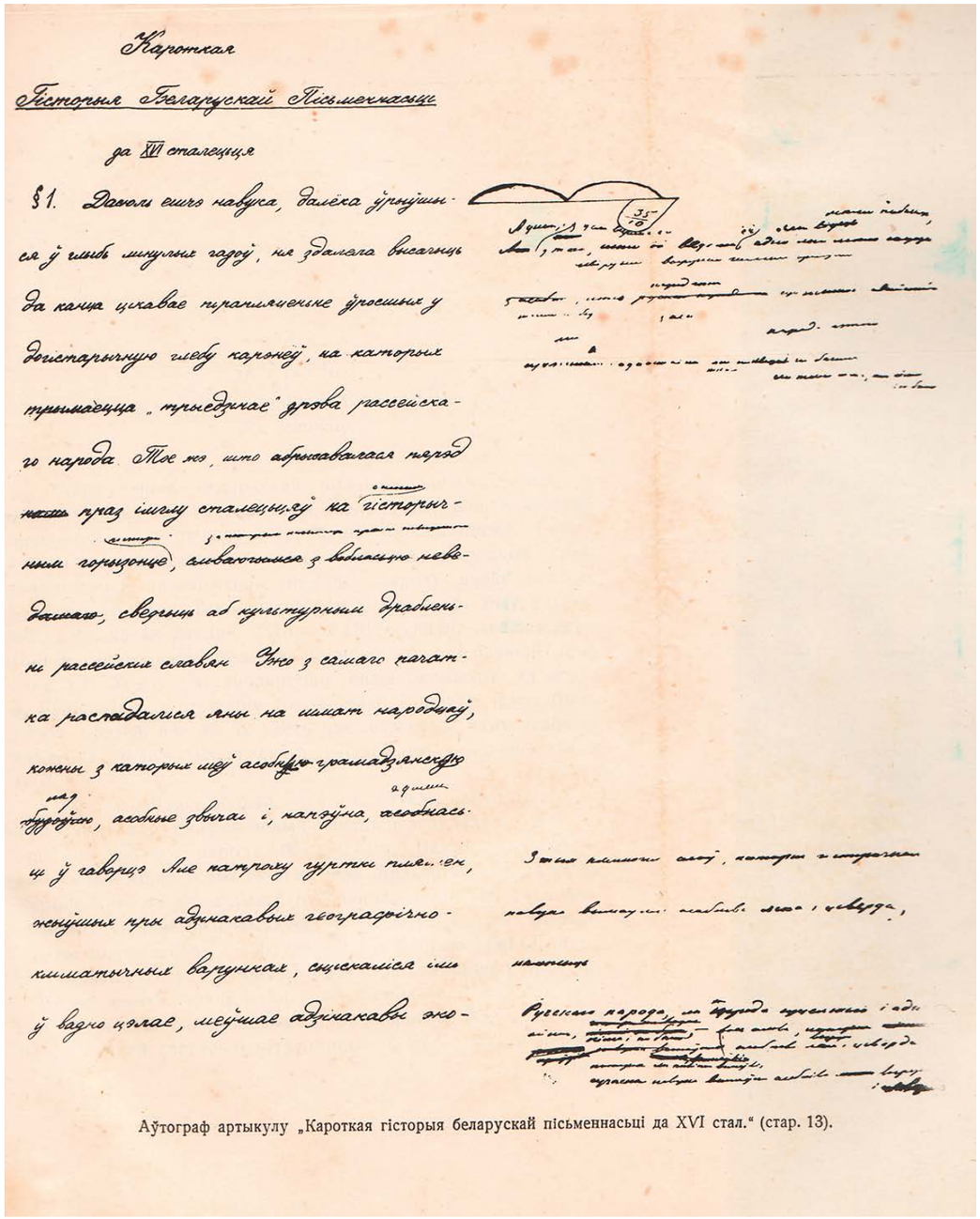
„Ціхі і сіні“, пераклад з Вэрлена.
З чарнавога аўтографу 1912-га году (прыблізна).

4. “Апусціўшы густыя расніцы…” і інш. накіды вершаў.
Творы М. Багдановіча, Т. 1. – 1927. – С. 327.

„Апусціўшы густыя расьніцы“ і іншыя накіды.
З чарнавых аўтографаў 1912-га году.

5. “Кароткая гісторыя беларускай пісьменнасці да XVI стал.”. Артыкул.
Творы М. Багдановіча, Т. 2. – 1928. – С. 21.

Кароткая

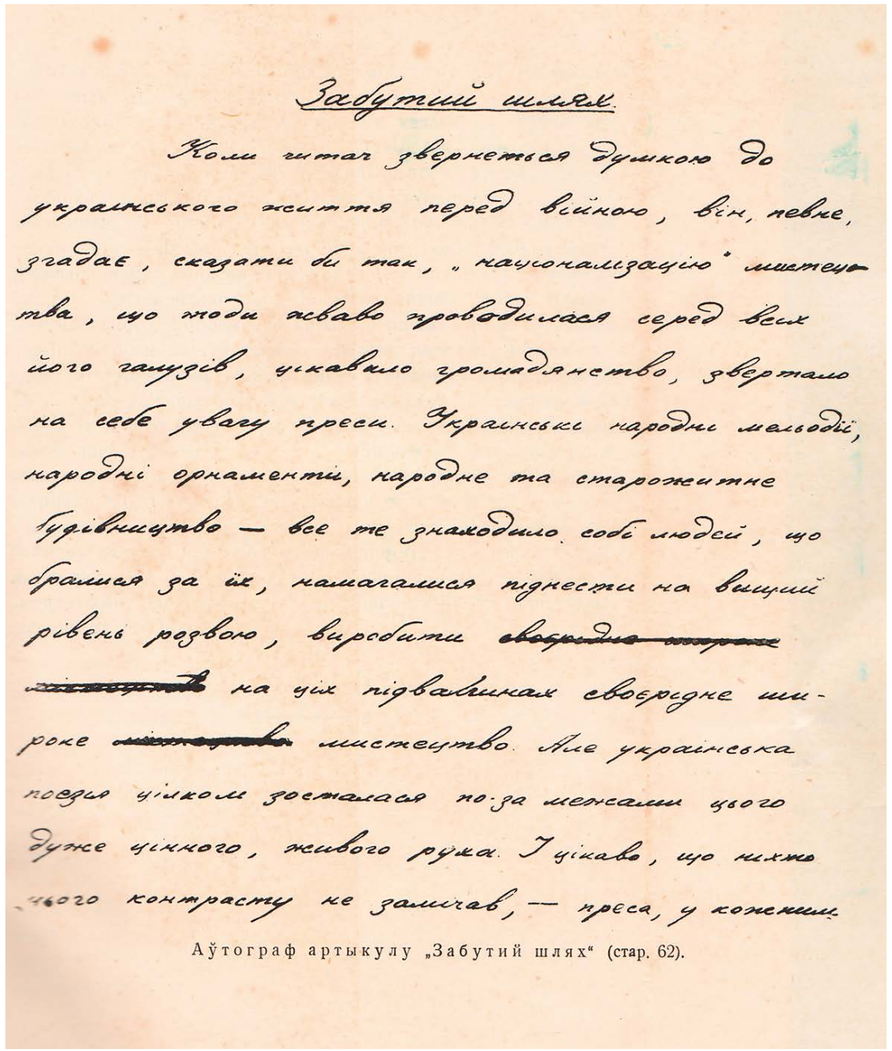
Гісторыя Беларускай Пісьменнасьці

да XII стагодзьця

§1. Даволі ешчэ навука, далёка ўпрыгожыла ў гэты мінулыя гады, ня здолела высьвяціць да канца цікавае пытаньнічэньне ўрослых у дагістарычную глебу каранёў, на каторых трымаецца „трыедзінае“ дрэва рассейскага народа. Тое ж, што абгаварвалася перад намі пры адзінаковым географічна-кліматычным варунках, сьпяшаецца ім ў вадно цэлае, меўшае адзінакавы эко-

Аўтограф артыкулу „Кароткая гісторыя беларускай пісьменнасьці да XVI стал.“ (стар. 13).

6. "Забутий шлях". Артыкул.
Творы М. Багдановіча, Т. 2. – 1928. – С. 63.

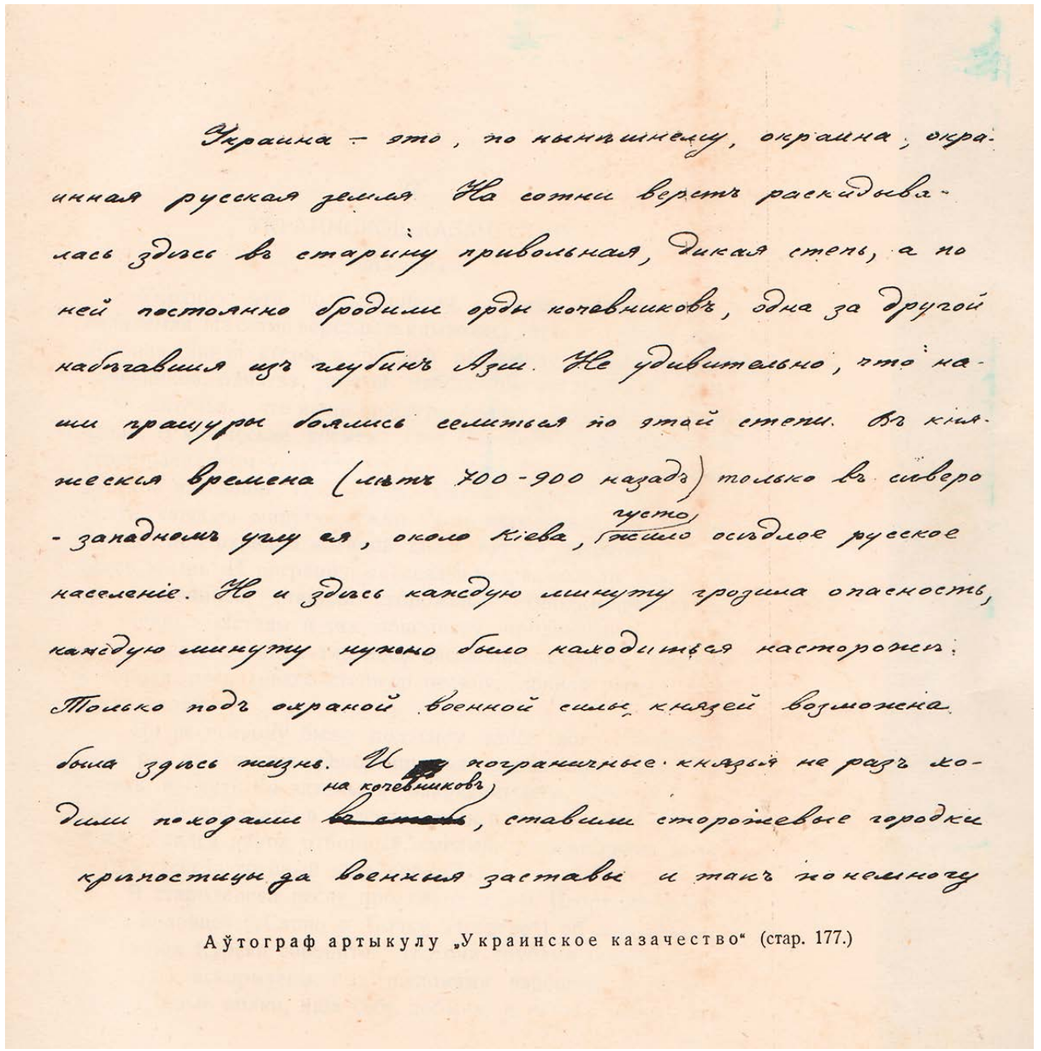

Забутий шлях.

Коли читач звернеться думкою до українського життя перед війною, він, певне, згадає, сказати би так, „національзацію" мистецтва, що тоді жваво проводилася серед всіх його чинників, цікавило громадянство, звертало на себе увагу преси. Українські народні мельодії, народні орнаменти, народне та старожитне будівництво — все те знаходило собі людей, що брались за їх, намагались піднести на вищий рівень розвою, виробити ~~своєрідне~~ ~~стиль~~ на їх підвалинах своєрідне широке ~~мистецтво~~ мистецтво. Але українська поезія чімсь зосталася по-за межами цього дуже цікавого, живого руху. І цікаво, що ніхто цього контрасту не замічав, — преса, у кожнім

Аўтограф артыкулу „Забутий шлях" (стар. 62).

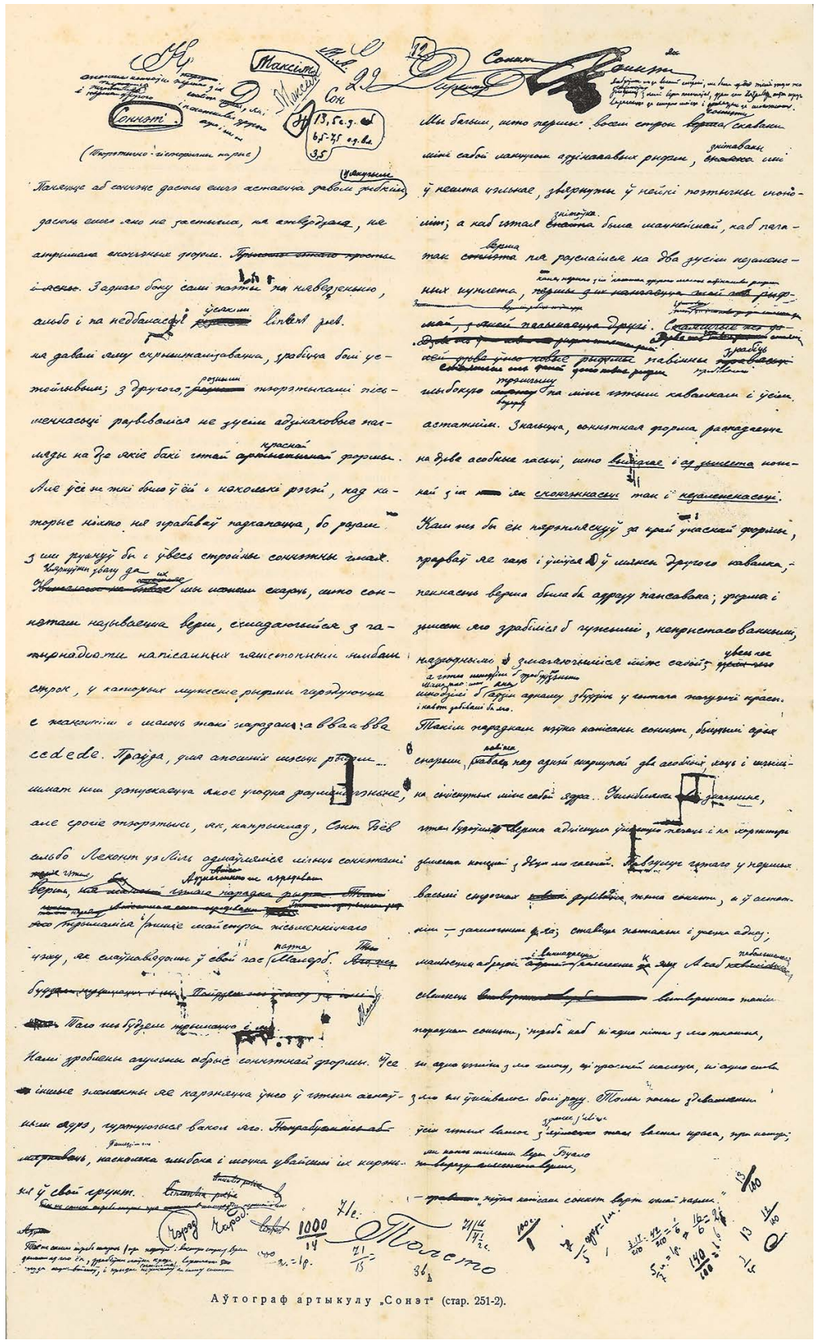
7. "Украинское казачество". Артыкул.
Творы М. Багдановіча, Т 2. – 1928. – С. 177.

Украина – это, по нынѣшнему, окраина, окраинная русская земля. На сотни верстъ раскидывалась здѣсь въ старину привольная, дикая степь, а по ней постоянно бродили орды кочевниковъ, одна за другой набѣгавшія изъ глубинъ Азіи. Не удивительно, что наши прадѣды боялись селиться по этой степи. Въ княжескія времена (лѣтъ 700-900 назадъ) только въ сѣверо-западномъ углу ея, около Кіева, густо осѣдлое русское населеніе. Но и здѣсь каждую минуту грозила опасность, каждую минуту нужно было находиться настороже. Только подъ охраной военной силы, князей возможна была здѣсь жизнь. И пограничные князья не разъ ходили походами на кочевниковъ, ставили сторожевые городки крѣпостицы да военныя заставы и такъ понемногу

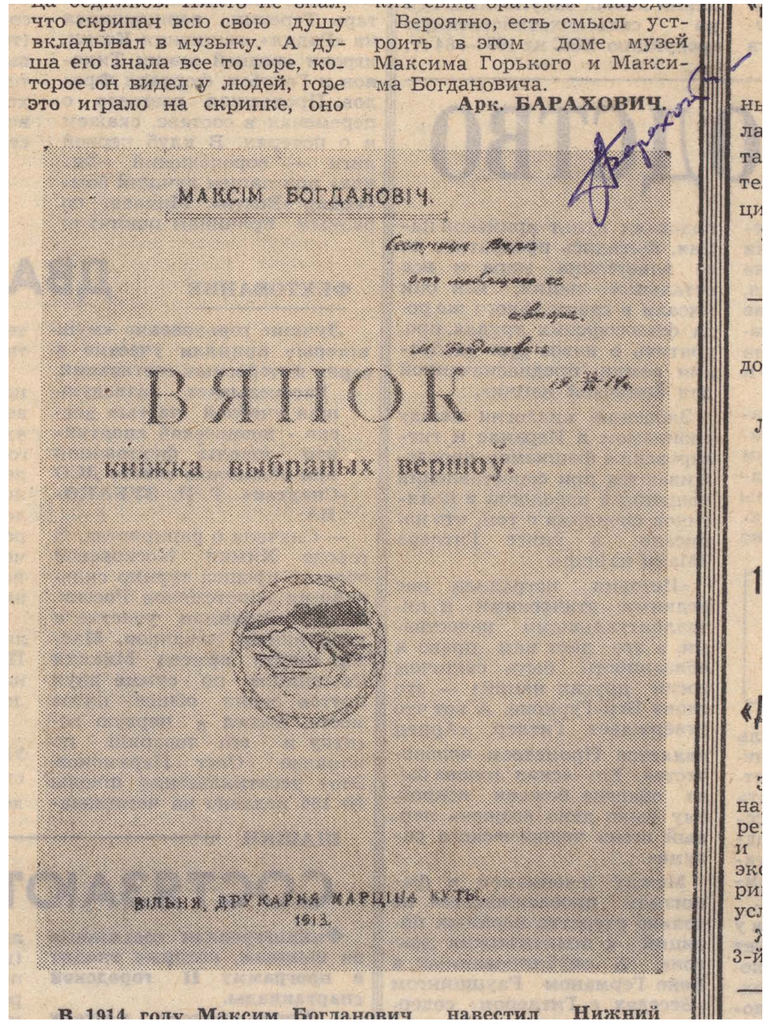
Аўтограф артыкулу „Украинское казачество" (стар. 177.)

8. “Сонэт”. Артыкул.
Творы М. Багдановіча, Т. 2. – 1928. – С. 253.

Аўтограф артыкулу „Сонэт“ (стар. 251-2).

9. Дароўны надпіс Веры Гапановіч. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. — Вільня, 1913.
Газета “Северный рабочий”. – 1983. – 16 сакавіка. – № 61, С. 3.

что скрипач всю свою душу вкладывал в музыку. А душа его знала все то горе, которое он видел у людей, горе это играло на скрипке, оно

Вероятно, есть смысл устроить в этом доме музей Максима Горького и Максима Богдановича.

Арк. БАРАХОВИЧ.

МАКСІМ БОГДАНОВІЧ.

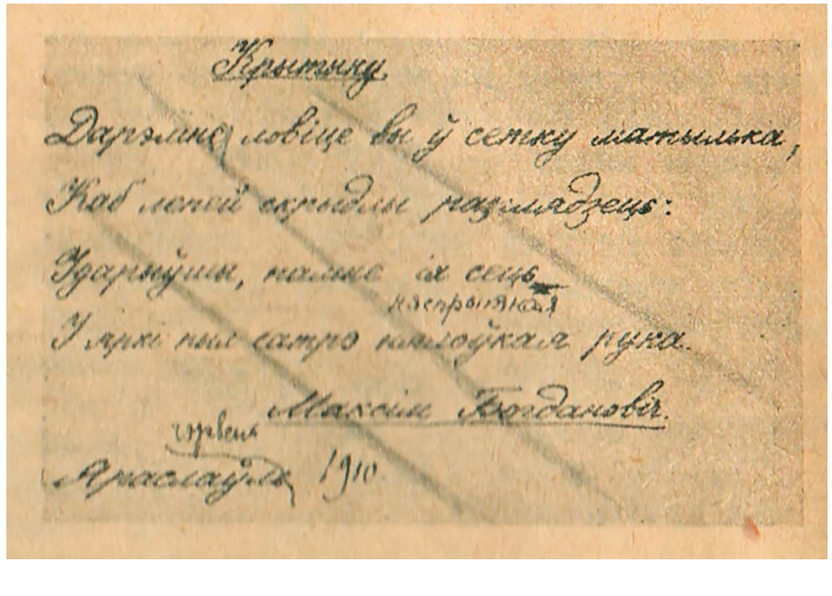
ВЯНОК

кніжка выбраных вершоў.

ВІЛЬНЯ, ДРУКАРНЯ МАРЦІНА КУЛЬ.
1913.

В 1914 году Максим Богданович навестил Нижний

10 “Крытыку”. Верш
“Новы шлях”, 1944. – № 1, С. 12–13.

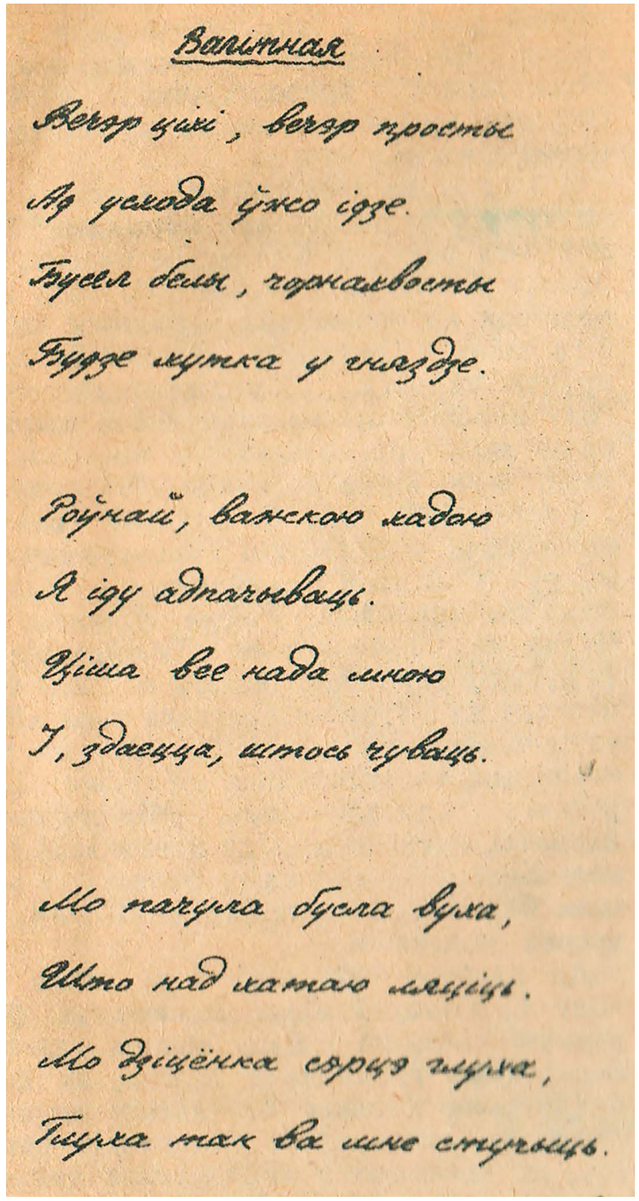
Крытыку.

Дарэмна, ловіце вы ў сетку матылька,
Каб потым сарамна разглядзець:
Ударыўшы, парвае ён сетку
разарваную
І ўлёт пыл сатрэ пакідзька рука.

Максім Багдановіч.

Ярэсь
Ярасьлаўль 1910.

11.“Вагітная” (“Цяжарная”). Верш.
“Новы шлях”, 1944. – № 1, С. 12–13.

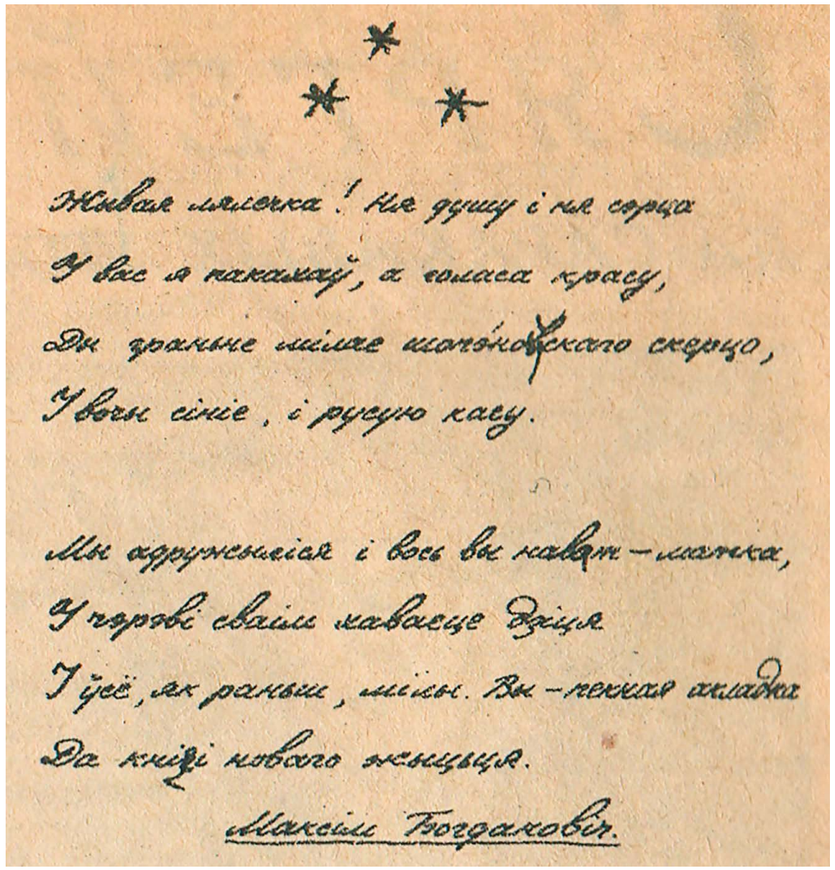
Вагітная

Вецер ціхі, вецер просты
Ад усходу ўсю ідзе.
Будзе белы, горкавосты
Будзе жытка у гняздзе.

Роўнай, важкою хадою
Я іду адпачываць.
Уся вёска кажа мною
І, здаецца, штось гуваць.

Ды пакуль была вялка,
Што над хатаю лунець.
Ды дзіцёнка сэрцу гнутка,
Гнулка так ва ім стукаць.

12. “Да дзяўчыны”. Эпіграф да верша.
“Новы шлях”, 1944. – № 1, С. 12–13.

*
* *

Живая лялечка! Ня душу і ня сэрца
У вас я пакахаў, а толькі красу,
Ды гэтыя шэлкі шаўковага сэрцу,
І вочы сініе, і русую касу.

Мы здружыліся і вось вы кажаце — мачыха,
І гэтым сваім кахаюся Вы.
І ўсё, як раней, шэлкі. Вы — лялечка тая
Да якой я колісь ласкаўся.

Максім Багдановіч.

13.“Жывая лялечка!”. Верш.
“Новы шлях”, 1944. – № 1, С. 12–13.

Эпіграф да верша.

Мая душа, як лук, нацягнутай была,
І лёкі, звонкі вершы ападаюся як стрэлы.

Максім Багдановіч.

Яраслайль.

Да дзяўчыны.

Змоўкнулі вершы мае перад табой: іх красу зацяняюць
Рытмы нахабнай твае, сінія рысовы вачэй.

М. Багдановіч.

Яраслайль.

Бібліяграфія

1. Багдановіч, А. Я. З успамінаў / Багдановіч, М. А. Творы М. Багдановіча : у 2 т. / М. А. Багдановіч; пад рэд. І. І. Замоціна; падрыхтавана Літаратурнаю камісіяй Інбелкульту – Менск: Інбелкульт, 1927. – Т. 1., кн. 1 : Вершы – Апавяданні – Тэкст – Варыянты – Увагі. – 502 с. [44]
2. Богданович, А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича. – Літаратурны музей Максіма Багдановіча. – КП 8979. [3, 10, 19, 40, 42, 43, 47, 51, 54, 58-1]
3. Бядуля, З. Мае ўспаміны (К вечару памяці М. Багдановіча) / З. Бядуля // Савецкая Беларусь. – 1923. – 16 чэрв. – С. 3. [21–22, 56, 59, 60-1]
4. Бядуля, Зм. Страцім-лебедзь / Зм. Бядуля // Літаратура і мастацтва. – 1941. – 5 сак. – С. 2. [62-1]
5. Ватацы, Н. Б. Пошукі творчай спадчыны Максіма Багдановіча / Н. Б. Ватацы // Шлях паэта. Успаміны і біяграфічныя матэрыялы пра Максіма Багдановіча / складальнік Н. Б. Ватацы. – Мінск, 1975. – С. 289–299. [13-14]
6. Ватацы, Н. Б. У Горкім / Н. Б. Ватацы // Шлях паэта. Успаміны і біяграфічныя матэрыялы пра Максіма Багдановіча / складальнік Н. Б. Ватацы. – Мінск, 1975. – С. 206–218. [3]
7. Ватацы, Н. Б. Яна – выдумка маёй галавы… / Н. Б. Ватацы // Маладосць. – 1973. – № 8. – С. 146–152. [45]
8. Вольскі, В. Невядомыя рускія тэксты Максіма Багдановіча / В. Вольскі // Літаратура і мастацтва. – 1949. – 10 верасня. – С. 4. [49]
9. Вольскі, В. Новыя аўтографы М. Багдановіча / В. Вольскі // Беларусь. – 1947. – № 5. – С. 32. [49, 50]
10. Гарэцкі, М. На ўгодкі па М. Багдановічу / М. Гарэцкі // Беларуская думка. – 1919. – 26 мая. – С. 3. [8]
11. Годнеў, Ц. Браты Багдановічы / Ц. Годнеў // Маладосць. – 1966. – № 12. – С. 106–108. [11]
12. Дзябольскі, Д. Старонкі ўспамінаў / Д. Дзябольскі // Літаратура і мастацтва. – 1958. – 5 лют. – С. 2. [45]
13. Железняк, Г. Поэзия М. А. Богдановича. Дысертацыя // Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Ф. 66. – Воп. 1. – Адз. зах. 1391) Л. 27 [23]
14. З-ц, Л. Максім Багдановіч / Л. З-ц // Іскра. 1925. – 31 мая. – С. 2–3. [20, 60-2]
15. Івашын, В. Невядомыя пераклады твораў Янкі Купалы / В. Івашын // Беларусь. – 1955. – № 5. – С. 12–13 [12]
16. Імшэннік, Хв. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу / Хв. Імшэннік // Палеская Праўда. – 1927. – 11 снеж. – С. 3. [48]
17. Кабржыцкая, Т. В. Слядамі знічкі : Пра Сяргея Палуяна / Т. В. Кабржыцкая, В. П. Рагойша. – Мінск: Выдва ЦК КП Беларусі, 1990. – 80 с. [1]
18. Ластоўскі, В. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу / В. Ластоўскі // Крывіч. – 1926. – № 1. – С. 62–66. [9, 28, 39, 41]
19. Ліст Д. Дзябольскага да Ю. Пшыркова ад 11.01.1958 // Максім Багдановіч: вядомы і невядомы : зб. літаратуразн. і арх. матэрыялаў / уклад. і камент. Ц. В. Чарнякевіча; прадм. і гласарый Ю. В. Пацюпы. – Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2011. – 392 с. [2, 46]
20. Ліст Зоські Верас да Алеся Бачылы (9 снежня 1968 г., Вільня) // Беларускі дзяржаўны архіў музей літаратуры і мастацтва. – Ф. 323. – Воп. 1. – Адз. зах. 189. – Л. 3. [53]
21. Луцкевіч, А. Максім Багдановіч (У дзесятыя угодкі смерці Яго) // А. Луцкевіч (Антон Навіна) // Адбітае Жыцьцё: Лекцыі і стацьці з беларускае адраджэнскае літаратуры. Кніжка І. Вільня: Выд. Беларускага выдавецкага таварыства, 1929. – С. 59–63. [7]
22. Луцкевіч, А. Максім Багдановіч. Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва / Антон Луцкевіч; уклад., прадм., камэнт., індэкс імёнаў, пер. з пол. і ням. А. Сідарэвіча. – Мінск, Кнігазбор, 2006. – С. 53–60. [31]
23. Луцкевіч, А. Маладая Беларусь / А. Луцкевіч // Наша Ніва. – 1911. – 3(16) ліст. – С. 566–568. [29, 30]
24. Луцкевіч, А. Праблема красы й мастацтва ў творах Максіма Багдановіча // А. Луцкевіч (Антон Навіна) // Адбітае Жыцьцё: Лекцыі і стацьці з беларускае адраджэнскае літаратуры. Кніжка І. Вільня: Выд. Беларускага выдавецкага таварыства, 1929. — С. 64–74. [6, 32]
25. Луцкевіч, А. Праблема сфармавання нацыянальнае душы Максіма Багдановіча (Да дваццатых угодкаў смерці паэта) / А. Луцкевіч // Калосьсе. – 1937. – № 4. – С. 218–224. [56]
26. Луцкевіч, А. Пясняр чыстай красы / А. Луцкевіч // Наша ніва. – 1914. – 21 лют. – С. 2. [3]
27. Навіна, А. З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу / А. Навіна (А. Луцкевіч) // Гадавік Беларускага навуковага таварыства. – Вільня, 1933. – Кн. 1. – С. 162–169. [5, 17-18, 33, 34, 37]
28. Навіна, А. Нязнаныя творы М. Багдановіча / А. Навіна (А. Луцкевіч) // Наша будучыня. – 1923. – 6 студз. – С. 2–3. [15-16]
29. Огурцов, Н. [Из воспоминаний] / Н. Огурцов // Шлях паэта. Успаміны і біяграфічныя матэрыялы пра Максіма Багдановіча / складальнік Н. Б. Ватацы. – Мінск, 1975. – С. 64–65. [52]
30. Рагойша, В. П. Максім Багдановіч. І краса, і сіла / В. П. Рагойша // Вяршыні: З невядомага і забытага пра Я. Купалу, Я. Коласа, М. Багдановіча / В. П. Рагойша. – Мінск: Універсітэцкае, 1991. – С. 164–167. [25]
31. Рагойша, В. Прыгожа літары выводзіў ён пяром… / В. Рагойша // Маладосць. – 1974. – № 5. – С. 183–184. [25]
32. Рагойша, В. П. Максім Багдановіч. Ліст у “Нашу ніву” / В. П. Рагойша // Вяршыні: З невядомага і забытага пра Я. Купалу, Я. Коласа, М. Багдановіча / В. П. Рагойша. – Мінск: Універсітэцкае, 1991. – С. 161–164. [26, 27]
33. Саламевіч, І. Невядомы аўтограф Максіма Багдановіча / І. Саламевіч // Літаратура і мастацтва. – 1973. – 2 лют. – С. 8. [36]
34. Сівіцкая, Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску. Літаратурны музей Максіма Багдановіча. – КП 171. [57, 58-2, 60-3, 61, 63, 64]
35. Скалабан, В. В. Белорусское общество в Петрограде по оказанию помощи пострадавшим от войны. 1916-1918 гг. : межархивный справочник / сост Н. Е. Калесник и др.; предисл. В. В. Скалабана; науч. ред. С. В. Жумарь; ред. кол. В. И. Адамушко и др. – Минск: НАРБ, 2008. – 90 с. [55]
36. Смолкін, М. З рукапіснай спадчыны Максіма Багдановіча / М. Смолкін // Полымя. – 1958. – № 3. – С. 175–182. [24, 35, 38]
37. Трус, М. Московская тетрадь Максима Богдановича / Микола Трус // Беларуская думка. – 2018. – № 12. – С. 24–28. [4]

Змест

Ад укладальнікаў 7

Раздзел I. Аўтографы на фотаздымках 10
1. “Я, нядужны, бязскрыдлы паэт…”. Верш 10
2. “Я вспоминаю дом старинный…”. Верш 12

Раздзел II. Зборнікі вершаў-перакладаў 14
3. “Зеленя”. Зборнік вершаў. Аўтарскі пераклад з беларускай мовы 14
4. Зборнік вершаў. Аўтарскі пераклад з беларускай мовы 42

Раздзел III. Вершы 48
5. “Крытыку” (трыялет). Верш 48
6. “Ліст да п. В. Ластоўскага”. Верш 50
7. “Трыялет”. Верш 56
8. “На могілках” (рондэль). Верш 58
9. “Спомін”. Верш 60
10. “Максім і Магдалена”. Паэма 62

Раздзел IV. Пераклады вершаў 68
11. “Созревших хлебов золотые посевы…”. Пераклад з беларускай мовы верша Янкі Купалы “Жніво” 68
12. “Жниво”. Пераклад з беларускай мовы верша Янкі Купалы “Жніво” 70
13–14. “Пальмы гордые и лавры…”, “Теплый гром. Цветя, черешня…”. Пераклад з украінскай мовы вершаў Агафангела Крымскага 72
15–16. “Млоснасць” (Langueur), “Ракаўкі”. Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена 74
17–18. “Як раньш пяе…” (Chanson d’automne), “Плач сэрца майго…” (Il pleure dans mon coeur…). Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена 76
19. “Трэ нам, бачыш, усё між сабой дараваць…” (Il faut, voyez-vous, nous pardonner les choses). Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена 78
20. “Раяль цалуе тонкая рука…”. Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена 80
21–22. “О, сум, усні ў душы маёй…”, “Зіянне месяца”. Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена 82
23. “Покуль, зорка, ўранці твой…”. Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена 84

Раздзел V. Артыкулы 86
24. “P.S.”. Заканчэнне артыкула “За тры гады” 86
25. “Краса и сила (опыт исследования стиха Т. Г. Шевченко)”. Артыкул 88

Раздзел VI. Лісты 104
26. Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”. Ялта. [чэрвень–ліпень 1909 г.] 104
27. Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”. Ялта. [чэрвень-ліпень 1909 г.] 106
28. Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”. Ялта. [да 08.08.1909] 108
29. Ліст у рэдакцыю альманаха “Маладая Беларусь”. Яраслаўль. 27.11.1911 110
30. Ліст у рэдакцыю альманаха “Маладая Беларусь”. Яраслаўль. [1912] 114
31. Ліст Валерыю Брусаву на паштовай картцы. Яраслаўль. 26.04.1912 116
32. Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва” на паштовай картцы. Яраслаўль. 29.07.1912 118
33. Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”. Яраслаўль. 14.11.1912 120
34. Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”. Яраслаўль. [пачатак 1913.] 124
35. Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва” на паштовай картцы. Яраслаўль. 02.03.1913 126
36. Віншаванне Фёдару Коршу. 22 красавіка 1913 г. 128
37. Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва” на паштовай картцы. Яраслаўль. 27.04.1913 130
38. Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”. Яраслаўль. 21.10.1913 132
39. Ліст Вацлаву Ластоўскаму на паштовай картцы. Яраслаўль. 07.11.1913 136
40. Ліст Ліст Льву Багдановічу на адвароце бланка паштовага пераводу. Яраслаўль. 20.03.1914 138
41. Ліст Вацлаву Ластоўскаму на паштовай картцы. Яраслаўль. 23.05.1914 140

Раздзел VII. Дароўныя надпісы 142
42. Дароўны надпіс Марыі Галаван. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г. 142
43. Дароўны надпіс Магдаліне Гапановіч. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г. 144
44. Дароўны надпіс Ганне Гапановіч. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г. 146
45. Дароўны надпіс Мікалаю Какуеву. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г. 148
46. Дароўны надпіс Мікалаю Ашукіну. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г. 150
47. Дароўны надпіс Магдаліне Гапановіч. На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Краса и сила” 152
48. Дароўны надпіс Мікалаю Дружыніну. На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Белорусское возрождение” 154

Раздзел VIII. Уласнаручныя запісы 156
49. Афарызмы і асобныя моўныя выразы 156
50. Спіс твораў Максіма Багдановіча, апублікаваных у рускім друку ў 1912–1914 гг. 162
51. Пазнака аб перасылцы паштовай карткі па новым адрасе. Яраслаўль. 03.09.1913 164
52. Дзённікавыя запісы. Стары Крым. 1915 г. 166
53. Запіска Людвіцы Сівіцкай. Мінск. [1916–1917] 176
54. “Для отзыва”. Пазнака Максіма Багдановіча 178

Раздзел IX. Дакументы Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны 180
55. Прашэнне Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны мінскаму губернатару на дазвол наладзіць адзнадзённы скарбоначны збор 4 снежня 1916 г. ў Мінску 180
56. Зварот “Да беларускай калоніі ў Петраградзе” на бланку Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны. Мінск. 12.11.1916 182
57. Прашэнне Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны старшыні Мінскага губернскага Таццянінскага камітэта на выдачу дзецям бежанцаў адзення і абутку. Мінск. 22.12.1916 184

Раздзел X. Дакументы Мінскай губернскай харчовай камісіі 186
58-1. Суправаджальны ліст № 1838 да “Журнала местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Мінск. 08.11.1916 186
58-2. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Пратакольны запіс нарады. Мінск. 02.11.1916 188
59. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Пратакольны запіс нарады. Мінск. 15.11.1916 196
60-1. Суправаджальны ліст № 1980 да копіі “Журнала местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии” і копіі “Особого мнения Контролера Управления Главного Полевого Контролера армии Западного фронта Крылова”. Мінск. 24.11.1916 204
60-2. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Пратакольны запіс нарады. Мінск. 15.11.1916 206
60-3. “Особое мнение представителя Полевого Контроля Контролера Крылова”. Мінск. 21.11.1916 212
61. “Постановление Минской Губернской Продовольственной Комиссии”. Мінск. 25.11.1916 214
62-1. “Объяснительная записка к проекту плана перевозок на январь 1917 года для нужд Минской губернии”. Мінск. 09.12.1916 218
62-2. “Проект плана внеочередной перевозки продовольственных грузов на январь 1917 г. для Минской губернии”. Мінск. [да 09.12.1916] 222
63. “Постановление Минской Губернской Продовольственной Комиссии”. Мінск. 10.01.1917 224
64. Рэзалюцыя Мінскай губернскай земскай управы на рашэнне Мінскай губернскай харчовай камісіі “ аб водпуску для папраўлення здароўя і аб дапамозе на лячэнне”. Мінск. 23.02.1917 228

Дадатак. Факсімільныя выявы страчаных аўтографаў М. Багдановіча 231

Бібліяграфія 244

Даведачнае выданне

АЎТОГРАФЫ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

КАТАЛОГ

Да 130-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча

Складальнікі:
Мышкавец Ірына Вітальеўна
Бараноўскі Міхаіл Аляксандравіч
Запартыка Марына Міхайлаўна і інш.

Камп`ютарная вёрстка *С. А. Шуляк*
Карэктар: *Т. А. Фалалеева*

Падпісана да друку 18.12.2020.
Фармат 60 × 84/8. Папера мелаваная. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 28,83. Ул.-выд. арк. 27,14. Тыраж 70 экз. Заказ

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
Дзяржаўнае прадпрыемства «БудМедыяПраект».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў:
№1 / 43 ад 2013/10/03, № 2/42 ад 2014/02/13.
Вул. В. Харужай, 13/61, 220123, г. Мінск.